

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आ.व. २०७८/०७९ - आ.व. २०८०/०८१)

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
बुटवल, नेपाल

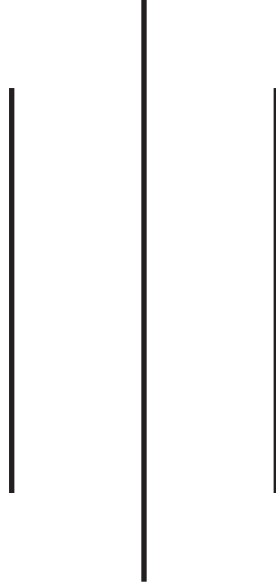
प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
प्रदेश योजना आयोग
बुटवल, नेपाल

असोज, २०७८

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आ.व. २०७८/७९ - आ.व. २०८०/८१)

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
बुटवल, नेपाल

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
प्रदेश योजना आयोग
बुटवल, नेपाल

२०७८, असोज

भूमिका

आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रमहरूलाई जोड्ने महत्वपूर्ण दस्तावेजको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई लिने गरिएको छ। लुम्बिनी प्रदेश सरकारले आ.व. २०७६/७७ देखिनै प्रत्येक वर्ष यस दस्तावेज तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। जसले गर्दा बजेट तथा कार्यक्रमहरूलाई निश्चित दिशा प्रदान गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण सहयोग पुगेको मैले पाएको छु।

नेपालको संबिधान, नेपालको वि.सं. २१०० सम्मको दीर्घकालीन सोच, प्रदेशको आवधिक योजना तथा प्रदेशका नीति तथा कार्यक्रमले मार्गदर्शन गरे बमोजिमका तथ्यहरूलाई आधार बनाई यस प्रदेशको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७६/७९ - २०८०/८१) को तेश्रो संस्करण तयार गरिएको छ। कोभिडको महामारीले शिथिल बनेको अर्थतन्त्रलाई पुनरुत्थान गर्ने गरी प्रदेश भित्रका वर्तमान आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा भौगोलिक अवस्थालाई विश्लेषण र संश्लेषण गरी तद् अनुरूप देखापरेका सम्भावना, समस्या, चुनौती र अवसरहरूलाई आवधिक योजनासँग तादात्म्यता कायम हुनेगरी प्रदेश सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालयहरू तथा निकायहरूसँगको नियमित छलफल तथा पृष्ठपोषण पछि यो दस्तावेज तयार भएको हो।

लुम्बिनी प्रदेशको हालको अवस्थालाई नियाल्दा प्रदेशमा कृषि, उद्योग र पर्यटन जस्ता महत्वपूर्ण आर्थिक क्षेत्रहरूको विकासद्वारा उच्च आर्थिक प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना देखिन्छ। प्रदेशमा रहेको उद्यम व्यवसायको लागि आवश्यक पर्ने सीप कामदारसँग नहुनु र यसले गर्दा सीपयुक्त रोजगारीमा छिम्की मुलुकका कामदारहरूको पकड रहनु र अर्कोतर्फ स्वदेशमा रोजगारीको अभावमा नेपालीहरू विदेशिनु पर्ने विडम्बनापूर्ण स्थितिको अन्त्यका लागि गुणस्तरीय सीप विकासलाई अत्यन्त महत्व दिइएको छ। सोहि बमोजिम संगठनात्मक व्यवस्था र बजेट तथा कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गर्नुका साथै ती सूचकहरूलाई समावेश गरिएको छ।

विषयगत रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा, सर्वशुलभ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच, रोजगारी सिर्जना, विपद् व्यवस्थापन र आवश्यक भौतिक तथा सामाजिक परिवर्तन गरी प्रदेशको समग्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सन्तुलित रूपान्तरण गर्ने लक्ष्य सहित प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार भएको छ। प्रत्येक कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यसको उपादेयता विश्लेषण गरेर बजेटमा समावेश गर्ने प्रयत्न गरिएको छ। आवधिक योजनाले परिलक्षित गरे अनुरूपका कार्यक्रमहरूलाई तादात्म्यता कायम हुने गरी यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ।

आवधिक योजना अनुरूप मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार हुनुपर्ने र त्यसलाई आधारमानी वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु पर्ने कुरा सिद्धान्तमा सबैले स्वीकार गरेको भएपनि व्यवहारमा यदाकदा विचलन

आउने गरेको छ। तसर्थ आगामी दिनमा यस पक्षमा थप सुधारको खाँचो भएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा प्रदेश सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालय तथा निकायहरू र विषय विज्ञको समेत राय, सल्लाह र सहकार्य रहेको छ। विषयगत मन्त्रालय तथा निकायहरूको आफ्ना लक्ष्य र रणनीतिहरू अनुरूप प्रदेश भित्रका विकासका सम्भावनालाई खोतल्दै आगामी तीन वर्षमा सम्पन्न गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको साथै सो अवधिमा हासिल गरिनुपर्ने प्रतिफल सूचकहरू समेत यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मर्म बमोजिम नै यो दस्तावेज तयार भएको मैले पाएको छु। तरपनि सुधार निरन्तर प्रक्रिया भएको सन्दर्भमा पाठकहरूबाट रचनात्मक सुझावको लागि अनुरोध गर्दछु। यस दस्तावेजलाई यस अवस्थामा तयार गर्न योगदान गर्नुहुने सम्पूर्ण प्रदेश सरकारका कर्मचारीहरू तथा EPI को तर्फबाट विज्ञको रूपमा सहयोग प्रदान गर्नु हुने डा. उत्तम पौडेललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

धन्यवाद।

बाबुराम अधिकारी
सचिव
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
एवम्
संयोजक
MTEF प्राविधिक समिति

विषय-सूची

परिच्छेद १ परिचय	१-६
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ प्रथम आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू	२
१.२.१ दीर्घकालीन सोच	२
१.२.२ लक्ष्य	२
१.२.३ उद्देश्य	२
१.२.४ रणनीति	२
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा	३
१.३.१ संस्थागत व्यवस्था	३
१.३.२ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया	३
१.४ दस्तावेजको स्वरूप	५
१.५ दस्तावेजका सीमाहरू	५
परिच्छेद २ मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम	७-१६
२.१ पृष्ठभूमि	७
२.२ प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक अवस्था तथा विद्यमान समस्याहरू	७
२.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू	९
२.४ रणनीति	९
२.५ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य	१०
२.६ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण	११
२.६.१ आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य	१२
२.७ बजेट विनियोजनका प्राथमिकता निर्धारण	१३
२.८ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	१३
क) रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बाँडफाँट	१४
ख) लैङ्गिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट	१४
ग) जलवायु परिवर्तनको आधारमा बजेट बाँडफाँट	१४
घ) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बजेट बाँडफाँट	१५
२.८.१ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट	१५
२.९ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण	१६
परिच्छेद ३ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था	१७-३२
३.१ पृष्ठभूमि	१७
३.२ प्रमुख समस्या	१७
३.३ चुनौती र अवसर	१७
३.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	१८
३.४.१ कृषि विकास	१८
३.४.२ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास	१९

३.४.३ खाद्य तथा पोषण सुरक्षा	१९
३.४.४ भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन	२०
३.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	२१
३.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिबर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	२४
३.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	२४
३.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	३२
परिच्छेद ४ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति	३३-३७
४.१ पृष्ठभूमि	३३
४.२ प्रमुख समस्या	३३
४.३ चुनौती र अवसर	३३
४.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	३४
४.४.१ औद्योगिक क्षेत्र	३४
४.४.२ वाणिज्य तथा आप	३४
४.४.३ खानी तथा खनिज पदार्थ	३४
४.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक	३५
४.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिबर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	३६
४.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	३६
४.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	३७
परिच्छेद ५ वन, वातावरण र भू-संरक्षण	३८-४५
५.१ पृष्ठभूमि	३८
५.२ प्रमुख समस्या	३८
५.३ चुनौती र अवसर	३८
५.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	३८
५.४.१ वन वातावरण तथा भू-संरक्षण	३८
५.४.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावार	३९
५.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक	४०
५.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिबर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	४१
५.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	४१
५.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	४५
परिच्छेद ६ सामाजिक क्षेत्र	४६-६६
६.१ पृष्ठभूमि	४६
६.२ प्रमुख समस्या	४६
६.३ चुनौती र अवसर	४६
६.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	४७
६.४.१ शिक्षा	४७
६.४.२ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति	४८
६.४.३ विज्ञान र प्रविधि	४८

६.४.४ युवा तथा खेलकुद	४९
६.४.५ कानुन महिला विकास तथा सशक्तीकरण	४९
६.४.६ बालवालिका	५०
६.४.७ जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता	५०
६.४.८ सामाजिक समावेशिता	५०
६.४.९ श्रम तथा रोजगारी	५१
६.४.१० मानव संसाधन विकास	५१
६.४.११ यातायात व्यवस्थापन	५२
६.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	५३
६.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	५५
६.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	५५
६.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	६६
परिच्छेद ७ भौतिक पूर्वाधार, जलस्रोत, उर्जा तथा पर्यटन	६७-८१
७.१ पृष्ठभूमि	६७
७.२ प्रमुख समस्या	६७
७.३ चुनौती र अवसर	६८
७.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	६८
७.४.१ पूर्वाधार विकास कार्यान्वयन	६८
७.४.२ सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण	६९
७.४.३ जलविद्युत तथा प्रसारण लाइन	७०
७.४.४ सौर्य ऊर्जा	७०
७.४.५ अन्य नवीकरणीय ऊर्जा	७१
७.४.६ यातायात पूर्वाधार विकास	७१
७.४.७ अवास भवन तथा शहरी विकास	७२
७.४.८ खानेपानी तथा सरसफाई	७२
७.४.९ पर्यटन	७३
७.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	७३
७.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	७६
७.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	७७
७.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	८१
परिच्छेद ८ आर्थिक क्षेत्र	८२-९१
८.१ पृष्ठभूमि	८२
८.२ प्रमुख समस्या	८२
८.३ चुनौती र अवसर	८२
८.४ आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीति	८३
८.४.१ आर्थिक व्यवस्था	८३
८.४.२ सहकारी तथा गरिबी निवारण	८४

८.५	विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	८५
८.६	विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	८६
८.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	८६
८.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	९१
परिच्छेद ९ शान्ति सुरक्षा, सूचना तथा सञ्चार एवम् विपद् न्यूनीकरण		९२-१०१
९.१	पृष्ठभूमि	९२
९.२	प्रमुख समस्या	९२
९.३	चुनौती र अवसर	९२
९.४	आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	९३
९.४.१	शान्ति सुरक्षा	९३
९.४.२	सूचना तथा सञ्चार	९३
९.४.३	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन	९३
९.४.४	आम सञ्चार	९४
९.५	विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	९४
९.६	विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	९६
९.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	९६
९.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१०१
परिच्छेद १० स्वास्थ्य, जनसङ्ख्या तथा परिवार कल्याण		१०२-१११
१०.१	पृष्ठभूमि	१०२
१०.२	प्रमुख समस्या	१०२
१०.३	चुनौती र अवसर	१०३
१०.४	आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	१०३
१०.४.१	स्वास्थ्य	१०३
१०.४.२	जनसंख्या तथा बसाइसराई	१०५
१०.५	विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	१०६
१०.६	विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	१०८
१०.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	१०८
१०.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१११
परिच्छेद ११ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय		११२-११९
११.१	पृष्ठभूमि	११२
११.२	प्रमुख समस्या	११२
११.३	चुनौती तथा अवसर	११२
११.४	दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	११३
११.५	आवधिक योजना अनुरूपका विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	११४
११.५.१	सुशासन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण	११४
११.५.२	कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	११४
११.५.३	अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य	११५

११.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	११५
११.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	११७
११.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	११७
११.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	११९
परिच्छेद १२ प्रदेशका संवैधानिक तथा अन्य निकायहरू	१२०-१३८
१२.१ प्रदेश सभा सचिवालय	१२०
१२.१.१ पृष्ठभूमि	१२०
१२.१.२ प्रमुख समस्या	१२०
१२.१.३ चुनौति तथा अवसर	१२०
१२.१.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य	१२०
१२.१.५ रणनीति	१२१
१२.१.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	१२१
१२.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	१२२
१२.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	१२२
१२.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१२४
१२.२ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१२५
१२.२.१ पृष्ठभूमि	१२५
१२.२.२ प्रमुख समस्या	१२५
१२.२.३ चुनौती तथा अवसर	१२५
१२.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	१२५
१२.२.५ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	१२७
१२.२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	१२७
१२.२.७ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१२८
१२.३ प्रदेश लोकसेवा आयोग	१२९
१२.३.१ पृष्ठभूमि	१२९
१२.३.२ प्रमुख समस्या	१२९
१२.३.३ चुनौति तथा अवसर	१२९
१२.३.४ दीर्घकालीन सोच	१२९
१२.३.५ लक्ष्य तथा उद्देश्य	१२९
१२.३.६ रणनीति	१३०
१२.३.७ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	१३०
१२.३.८ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	१३१
१२.३.९ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	१३१
१२.३.१० जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१३२

१२.४ प्रदेश योजना आयोग	१३३
१२.४.१ पृष्ठभूमि	१३३
१२.४.२ प्रमुख समस्या	१३३
१२.४.३ चुनौती तथा अवसर	१३३
१२.४.४ दीर्घकालीन सोच	१३३
१२.४.५ लक्ष्य	१३३
१२.४.६ उद्देश्य	१३४
१२.४.७ रणनीति	१३४
१२.४.८ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	१३४
१२.४.९ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	१३६
१२.४.१० कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	१३६
१२.४.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	१३८

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : प्रदेश सरकार (माननीय मुख्यमन्त्री तथा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री स्तर) को मिति २०७७/९/१२ को निर्णयानुसारका समितिहरू	१४१
अनुसूची २ : आ. व. २०७८/७९ को मन्त्रालयगत प्रस्तावित बजेटको विवरण वर्गिकरण तथा स्रोत अनुसार १४४	
अनुसूची ३ : आ.व. २०७८/७९ को बजेट शीर्षक गत खर्च प्रक्षेपण (वित्तीय व्यवस्था सहित)	१४५
अनुसूची ४ : आ.व. २०७८/७९ को लागि प्राथमिकता तथा रणनीति संकेतको आधारमा बजेट बाँडफाँट	१५७
अनुसूची ५ : आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को लैंगिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको व्यय अनुमान	१५८
अनुसूची ६ : प्रत्येक मन्त्रालय तथा निकायहरूले अवलम्बन गर्नुपर्ने वार्षिक कार्ययोजनाको खाका	१६०
अनुसूची ७ : प्रति एकाई लागत अनुमान	१६१
अनुसूची ८ : प्राथमिकीकरणको खाँका	१६५

परिच्छेद : १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले वार्षिक रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरे अनुरूप यस प्रदेशको तेस्रो मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७८/७९-२०८०/८१) तयार गरिएको छ। प्रदेश सरकारबाट प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आइसकेको छ। चालु वर्षको अन्तिमसम्ममा आवधिक योजना कार्यान्वयनको दोश्रो वर्ष पूरा हुनेछ। कोभिड-१९ महामारीका कारणले योजनाले परिलक्षित गरेका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा आएको अवरोधका बावजुत पहिलो र दोश्रो वर्ष सामाजिक तथा आर्थिक विकासका हिसाबले सन्तोषजनक रहन सकेन। गत वर्षको अनुभवका आधारमा यस वर्षको वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई आवधिक योजनासँग सामञ्जस्यता कायम हुने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूका प्राथमिकताका आधार तय गरिएका छन्। यस खर्च संरचना तयार गर्दा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को हकमा विनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन, श्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ। यसैगरी मन्त्रालय तथा निकायहरूले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमको क्रियाकलापमा आधारित लागत अनुमान गर्नुका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिने लगानीबाट प्राप्त हुने प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू पनि यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ।

प्रदेश सरकारले प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरी आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि लागु गरिसकेको सन्दर्भमा आवधिक योजनासँग आवद्ध गर्नेगरी वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने खाँचो छ। समृद्ध प्रदेश: खुशी जनताको दीर्घकालीन सोच परिलक्षित भएको प्रथम आवधिक योजनाको सफलता उचित आयोजना तथा कार्यक्रमको छनौट र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर गर्दछ। प्रदेश सरकारले गत दुई आर्थिक वर्षहरूमा ल्याएका पूर्ण बजेटमा समावेश गरिएका कतिपय कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू पर्याप्त कर्मचारी र संस्थागत संरचनाको अभावमा अझै पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा जान सकेनन्। उक्त आर्थिक वर्षमा शुरू गरेका कतिपय योजना तथा कार्यक्रमहरू दीर्घकालीन महत्वका पनि रहेका छन्। त्यस्ता केही कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समयमानै सम्पन्न गर्ने ध्येयले गत आर्थिक वर्षमा पनि समावेश गरिएकोमा यस वर्ष पनि निरन्तरता दिइएको छ। कोभिड-१९ को महामारीको कारणले आवधिक योजना तथा पहिलो र दोश्रो मध्यमकालीन खर्च संरचनाले तय गरेका अपेक्षित वार्षिक प्रतिफलहरूलाई न्यून हुन नदिन गत वर्षका कार्यक्रमहरूलाई महत्वका आधारमा निरन्तरता दिदै नयाँ कार्यक्रमहरू समेत प्राथमिकतामा राखी विश्व श्रमबजारबाट विस्थापित एवम् आन्तरिक रूपमा रोजगार गुमाएका व्यक्तिहरूलाई पुनःस्थापित गर्न उद्योग, कृषि तथा निर्माण क्षेत्रमा रोजगार अभिवृद्धि गर्न सघाउने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा यस खर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास कार्यक्रममा परेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकासका लक्ष्य, र लैङ्गिक संकेतका आधारमा वर्गीकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजनलाई विश्लेषण गरिएको छ। तथापि यस प्रतिवेदनमा समाविष्ट प्रदेश सरकारले सञ्चालन गर्ने आयोजना

तथा कार्यक्रमहरूले ल्याउने प्रतिफलहरूलाई तीन तहका सरकार एवम् निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रका लगानी र गतिविधिहरूले ल्याउने अनुमानित प्रतिफलहरूसमेत संक्षेपण गरी प्रदेश तहका नतिजा सूचकहरू तयार गरिएको छ। वार्षिक विकास कार्यक्रममा मूलतः प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकारमा पर्ने विकासका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेटिएका छन्।

१.२ प्रथम आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू

१.२.१ दीर्घकालीन सोच

समृद्ध प्रदेश: खुशी जनता

उच्च आर्थिक वृद्धिसहित समृद्ध अर्थतन्त्र, रोजगारीसहित जीवन निर्वाहका लागि पर्याप्त आम्दानी, आधारभूत भौतिक सुविधाको उपलब्धता, सुरक्षा र स्वच्छ वातावरण कायम रहने समृद्ध प्रदेशका खुशी जनता।

१.२.२ लक्ष्य

समाजवाद उन्मुख, सामाजिक न्यायमा आधारित, समावेशी, सन्तुलित र दिगो विकासको माध्यमबाट आर्थिक वृद्धिदरलाई उच्च पाउँदै प्रदेशबासी जनताको जीवनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनु।

१.२.३ उद्देश्य

सामाजिक न्यायमा आधारित रही अवसरको सिर्जना, उत्पादन वृद्धि, रोजगारी प्रवर्द्धन र गरिबी निवारण गर्नु।

१.२.४ रणनीति

आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणमात्मक लक्ष्यहरू हासिल गर्न ६ वटा रणनीति अवलम्बन गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा कसरी लक्षित उपलब्धिहरू हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने दिशामा यी रणनीतिहरूलाई ६ वटा रणनीतिक स्तम्भको रूपमा वार्षिक कार्यक्रमसित जोडेर हेरिएको छ। रणनीतिहरू यसप्रकार छन्:

१. कृषि, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी आर्थिक वृद्धिदर बढाउने।

कृषि, उद्योग र पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धि र रोजगारीको आधारको रूपमा लिई आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्दै सरल नियमन प्रक्रिया, सहयोगी भौतिक पूर्वाधारको उपलब्धता र कार्यकुशलता अभिवृद्धि गरी निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी उच्च आर्थिक वृद्धिदर कायम गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १, २, ८, ९, १०, १२)

२. आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार गर्ने।

व्यवस्थित शहरीकरण, यातायात पूर्वाधार, सिंचाइ, खानेपानी, उर्जा र आवास जस्ता आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधारको विस्तारलाई उत्पादनसँग आवद्ध गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ६, ७, ९, ११)

३. गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य विस्तार गरी मानवीय पूँजी निर्माण गर्ने।

शिक्षा र स्वास्थ्यको पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुधारका साथै प्राविधिक शिक्षामा सहज पहुँच बढाई जीवनोपयोगी, उद्यमशील र व्यावसायिक सिप विकासगरी मानव पूँजी निर्माण गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ३, ४)

४. सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक समता प्रवर्द्धन गर्ने।

सामाजिक समावेशितामा जोड दिँदै भाषा कला धर्म र संस्कृतिको संरक्षण, अन्धविश्वास, कुरीति र हिंसाको अन्त्य गर्नुका साथै लैङ्गिक समता तथा महिला सशक्तीकरणमा जोड दिइनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ५, १६)

५. प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलित विकास गर्ने।

वातावरणको संरक्षण गर्दै उपलब्ध प्राकृतिक साधनहरूको समुचित उपयोगका साथै आर्थिक सामाजिक क्षेत्रका गतिविधिहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित र सम्भावित विपद्प्रति सचेत रही सञ्चालन गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १३, १५)

६. विधिको शासन कायम गर्दै सुशासन प्रत्याभूति गर्ने।

विधिको शासन, सदाचार, पारदर्शिता तथा जबाफदेहीताको मान्यतालाई सरकारी कामकाज र सेवा प्रवाहमा संस्थागत गरी जनअपेक्षा अनुकूल सुशासन प्रणाली प्रत्याभूत गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १६, १७)

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा

१.३.१ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता अपनाउने उपकरण भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका छ। प्रदेश नं ५, आर्थिक कार्यविधि ऐन २०७४ को दफा ५(१) मा प्रत्येक आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्नुअघि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले आगामी तीन आर्थिक वर्षको आम्दानी र खर्चको प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने र यस्तो खर्च संरचना तयार गर्दा आवधिक योजनालाई मार्गदर्शनको रूपमा लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। उक्त कानूनी व्यवस्था बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न प्रदेश सरकार (माननीय मुख्यमन्त्री तथा आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्री स्तर) को मिति २०७७/१/१२ को निर्णयानुसार मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा निर्देशक समिति, मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति र निकायगत मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदलहरू गठन गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएकोमा वर्तमान राजनैतिक परिवर्तन अनुरूप परिवर्तित प्रदेशस्तरका निकायहरूमा संरचनात्मक परिवर्तनलाई समेत समेटि यो दस्तावेज तयार गरिएको छ। यी समितिहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा देखाइएको छ।

१.३.२ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया

यो खर्च संरचना तयार गर्दा देहाय बमोजिमका बुँदाहरूलाई ध्यानमा राखी आगामी तीन वर्षको आम्दानी र खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ:

१. त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी: संविधानको अनुसूची र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदन, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको वर्गिकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ बमोजिम प्रदेश

सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका विषयहरू कार्यान्वयनमा लाग्ने खर्चको अनुमान गरियो। प्रथम आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीतिलाई आधार मानी आयोजना र कार्यक्रमहरू पहिचान गरी खर्चको अनुमानबाट आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरियो। तलब, भत्ता जस्ता अनिवार्य दायित्व र चालु तथा प्रशासनिक खर्चतर्फ आवश्यक बजेट अनुमान गरी बाँकी रकम पूँजीगत तथा कार्यक्रम खर्चतर्फ समावेश गरियो।

२. बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने: आ.व. २०७८/७९ को लागि वित्तीय समानीकरण अनुदान र राजश्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अनुमानित खर्चको सीमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त भै नसक्दै बजेट तयारी गर्नुपर्ने भएकोले बजेट सीमा प्राप्त भएपछि स्रोत अनुमानमा थपघट हुनेगरी पहिलो चरणमा चालु आ.व. २०७७/७८ मा विनियोजित बजेटलाई आधारमानी बजेट सुनिश्चित भई दायित्व सिर्जना भएका बहुवर्षीय ठेक्का तथा क्रमागत आयोजनाका लागि पर्याप्त श्रोत अनुमान गरियो। यसमा श्रोत अनुमान समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र प्रदेश योजना आयोग र आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयबाट निकायगत रूपमा चालु, पूँजीगत र वित्तीय व्यवस्था सहितको बजेट सीमा र मार्गदर्शन तयार गरियो। सोही सीमा र मार्गदर्शनलाई आधार मानी मन्त्रालयहरूद्वारा प्रथम कार्यक्रम मस्यौदा तयार गरियो। उक्त मस्यौदा उपर छलफल गर्दाको बखत नेपाल सरकारबाट प्राप्त समानीकरण अनुदान र राजश्व बाँडफाँटसमेतलाई हिसाब गरी संशोधित बजेट सीमा पठाइयो।
३. त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी पेश गर्ने: बजेट सीमाभित्रका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रादेशिक मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) मा प्रविष्टि गरी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा पठाउने व्यवस्था अनुसार बजेट तयारी गर्ने सिलसिलामा मन्त्रालयहरूलाई प्राप्त सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही मन्त्रालयहरूले मातहतका कार्यालय र आयोजनाहरूसित छलफल गरी बजेट तथा कार्यक्रमहरू तयार गरी PLMBIS मा प्रविष्टि मार्फत आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा पठाउने कार्य भयो।
४. त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल: सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमानलाई चालु खर्च, पूँजीगत खर्च सहितका विवरणहरू कार्यगत र निकायगत रूपमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा छलफल गरियो। यसमा प्रदेश योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको बजेट योजना तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायहरूको सहभागिता थियो। निकायगत रूपमा बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले बजेटको मस्यौदा तयार गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो।
५. प्रदेश सभामा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने: मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था छ। राजश्वको प्रक्षेपण, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता,

दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेका आगामी वर्ष सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण बजेट वक्तव्य मार्फत् २०७८ साल असार १ गते माननीय आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीबाट प्रदेश सभामा पेश हुने व्यवस्था छ। बजेट वक्तव्यका साथमा मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत प्रदेश सभामा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ।

१.४ दस्तावेजको स्वरूप

मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेटबीचको अन्योन्याश्रित सम्बन्धको कारण यी सबैको सामन्जस्यता कायम हुने गरी यस दस्तावेज तयार गरिएको छ। चक्रीय पद्धति अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को बजेट कार्यान्वयनको समिक्षापश्चात् आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८०/८१ को मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ। बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउने प्रमुख साधनको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई लिने गरिन्छ। चक्रीय हिसाबले वर्षेनि तीन वर्षको लागि तयार गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको बजेट अनुमान तथा वार्षिक कार्यक्रम आगामी आर्थिक वर्षको हिसाबले तय गरिने बजेट अनुमान तथा वार्षिक कार्यक्रम नै रहने र बाँकी दुई वर्षका बजेट तथा कार्यक्रम प्रथम वर्षका बजेट र कार्यक्रमसित तादात्म्य हुने गरी प्रक्षेपण गरिएको छ।

यो दस्तावेजमा १२ परिच्छेद तथा केही अनुसूचीहरू रहेका छन्। प्रथम परिच्छेदमा समग्र दस्तावेजको परिचय दिइएको छ। दोस्रो परिच्छेदमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक विकास कार्यक्रमबारे चर्चा गरिएको छ भने तेस्रोदेखि बाह्रौँ परिच्छेदसम्म विषयक्षेत्र तथा निकायगत हिसाबले त्रिवर्षीय तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम, बजेट, नतिजा सूचक र जोखिम अनुमान लगायतका विषयवस्तुहरू समेटिएको छ। अन्तिममा प्रदेश सरकारबाट कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको विस्तृत विवरणहरू सहितका केही जानकारीमुलक अनुसूचीहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१.५ दस्तावेजका सीमाहरू

योजनावद्ध विकासको लागि आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र सोमा आधारित प्रमुख वार्षिक बजेट तथा प्रमुख विकास कार्यक्रमहरू सहितको यो दस्तावेज तयार गरिएको हो। तथापि यो दस्तावेजका केही सीमा रहेका छन्:

१. प्रदेश सरकारले प्रदेशमा तथ्याङ्क कार्यालय स्थापना गरी आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गर्ने र सोही अनुसार सूचकहरूको प्रक्षेपणका आधार तय गर्ने लक्ष्य लिइएको भएतापनि उक्त कार्यालय स्थापना भईनसकेको हुँदा पर्याप्त तथ्याङ्कको अभावको कारण उपयुक्त प्रक्षेपण हुन कठिनाई भएको छ। केही सूचकहरू खाली रहेका छन् भने केही तथ्याङ्कहरू सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकायहरूको सहयोगमा पूरा भएका छन्।
२. आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि वा सो भन्दा अगाडि पनि सञ्चालन, प्रारम्भ तथा प्रस्तावित थुप्रै स-साना सानो लागतका क्रमागत आयोजनाहरूलाई यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छैन। यस्ता पुराना दायित्वलाई कम गर्दै आवधिक योजनाले मार्गनिर्देश गरे बमोजिमका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा प्राथमिकताका साथ बजेट विनियोजन गरिदै लगिने छ।

३. नीतिको सफलता त्यसको कार्यान्वयनमा निर्भर रहने र सोही बमोजिम निर्धारित लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल हुने हुन्छ। तथापि विषयगत मन्त्रालयहरूले यस संरचनालाई महत्वका साथ कार्यान्वयन गर्ने विषयमा ध्यान दिनुपर्ने छ।
४. विषयगत मन्त्रालयहरूको अधिक समय बजेटको तयारीमा गएकोले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको लागि त्रिवर्षीय अनुमान र प्रक्षेपणको सान्दर्भिक आधारहरू तय नहुँदा केही सीमितताहरू रहे।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम

२.१ पृष्ठभूमि

समृद्ध प्रदेश: खुशी जनताको दीर्घकालीन सोच हासिल गर्नको लागि प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले तय गरेका विकास र समृद्धिका कार्यक्रमहरू समयमा नै सम्पन्न गर्नको लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। यसका लागि श्रोत तथा साधनको कुशल विनियोजन, नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय अनुशासनका तीनै पक्ष अत्यावश्यक हुन्छन्। यी पक्षहरूलाई मजबुत बनाउने प्रमुख औजार नै मध्यमकालीन खर्च संरचना हो।

संविधानले परिकल्पना गरे बमोजिम प्रदेशमा सन्तुलित अर्थ व्यवस्थाको सोचलाई मूर्त रूप दिनको लागि प्रथम आवधिक योजना (आ.व. २०७६/७७-२०८०/८१) सँग सामञ्जस्य हुनेगरी आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८०/८१ को मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ। यसका अतिरिक्त प्रदेश सभाबाट पारित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को नीति तथा कार्यक्रम, आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेअनुरूपका तथा वर्तमान कोभिड-१९ महामारीको परिवर्तित अवस्था अनुरूप प्रदेशको आर्थिक पुनर्स्थापना तथा उच्च रोजगारी सिर्जना गर्न सक्ने खालका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई छनौट गरिएका छन्। प्रदेशको उच्च आर्थिक वृद्धिदरलाई निर्धारण गर्ने लक्षित कार्यक्रमहरूलाई समयमा नै सम्पन्न हुने गरी मुख्य प्राथमिकतामा राखिएको छ। स्रोत अनुमान समितिबाट प्रस्तावित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को स्रोतको आंकलन तथा विकास कार्यक्रमको बाँडफाँटका आधारमा साविकमा प्रदेश सरकारबाट कार्यान्वयन भइरहेका कार्यक्रमहरूलाई यस दस्तावेजमा समेटिएको छ।

कोभिड महामारीको बीच पनि अधुरा कार्यक्रमहरूलाई समयमा नै सम्पन्न गर्ने ध्येय अनुरूप प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि शुरू गरेका केही दीर्घकालीन प्रवृत्ति र महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई निरन्तरता दिइएको छ। यस वर्षको वार्षिक विकास कार्यक्रममा कोभिड-१९ बाट अर्थतन्त्रमा परेको प्रभावलाई मध्यनजर गरी विशेष किसिमका कार्यक्रमहरू पनि ल्याइएको छ। प्राथमिकताका आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक कार्यक्रममा परेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई रणनीतिक स्तम्भ, दिशो विकासका लक्ष्य, र लैङ्गिक संकेतका आधारमा वर्गीकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजनलाई विश्लेषण गरिएको छ।

यस खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको खर्च अनुमान आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा विनियोजित बजेट कायम हुनेगरी र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन, श्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम प्रक्षेपण गरिएको छ। यसैगरी मन्त्रालय तथा निकायहरूले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमको क्रियाकलापमा आधारित लागत अनुमान गर्नुका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिने लगानीबाट लक्ष्य गरिएका समष्टिगत प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू पनि यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ। यसका साथै, प्रदेश सरकारका कार्यालय तथा निकायहरूबाट संचालित कार्यक्रमहरूको प्राप्त प्रतिफलहरूबाट विषयगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य तयार गरिएको छ।

२.२ प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक अवस्था तथा विद्यमान समस्याहरू

यस प्रदेशको आर्थिक वृद्धिदर आ.व. २०७६/७७ मा नकारात्मक रहेकोमा २०७७/७८ मा उल्लेख्य सुधार भई करिब ३.९ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ भने सो दर आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले लक्षित गरेको ७ प्रतिशतको करिब आधा मात्र हो। प्रदेशस्तरको आर्थिक अवस्था समेटिएको केन्द्रीय

तथ्यांक विभागको प्रकाशन अनुसार आ.व. २०७७/७८ मा यस प्रदेशले राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब १४ प्रतिशतको योगदान गर्ने अनुमान छ, जुन आवधिक योजनाले लक्ष्य गरे भन्दा ५ प्रतिशतले कम हो। प्रदेशको सन्चित कोषमा दाखिला हुने आयतर्फ २०७७/७८ मा कुल अनुमानित बजेटको करिब ५३.७५ प्रतिशत संघबाट (अनुदान र राजस्व बाँडफाँट) र ०.४६ प्रतिशत स्थानीय तहको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त भएको थियो भने प्रदेशको आन्तरिक राजस्वको यथार्थ अवस्था हेर्दा आ.व. २०७६/७७ को बजेटमा छुट्टाइएको अनुमानको ७८.१९ प्रतिशत मात्र प्राप्त भएकोमा आ.व. २०७७/७८ मा लगभग ११६.८६ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो। यस तथ्याँकलाई हेर्दा २०७७/७८ को बजेटमा उल्लेखित आन्तरिक राजस्वको लक्ष्य आवधिक योजनाले लक्ष्य गरेको रकमको ४० प्रतिशत मात्र हो। प्रदेशको खर्चतर्फ आ.व. २०७६/७७ मा चालुतर्फ ६०.५४ प्रतिशत र पुँजीगत तर्फ ७९.२९ प्रतिशत (औषत कुल खर्च ७०.१० प्रतिशत) भएकोमा २०७७/७८ मा चालुतर्फ ७६.७१ प्रतिशत र पुँजीगत तर्फ ९९.३९ प्रतिशत (औषत कुल खर्च ८८.३२ प्रतिशत) पुगेको छ। यस प्रदेशमा वचत तथा लगानीलाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी वित्तीय तथा बैकिङ प्रणालीको व्यवस्थातर्फ हालसम्म कुनै ठोस कार्यक्रमहरू अगाडि नआएकोले पुँजी परिचालन तथा निर्माणमा खासै प्रगति भएको देखिदैन।

प्रदेश सरकारको आर्थिक अधिकारहरू सीमित रहेको सन्दर्भमा प्रदेशको खर्च व्यवस्थापनको लागि संघीय सरकारसँगको निर्भरता अत्यधिक रहेको छ। यसका साथै प्रदेशको आर्थिक अधिकारको प्रयोगका लागि आवश्यक कतिपय कानूनहरू निर्माणको क्रममा छन्। त्यसैगरी प्रदेशमा सन्चालित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा जनशक्ति तथा संस्थागत क्षमता मजबुत हुन सकेको छैन। घरजग्गा रजिस्ट्रेशनतर्फ भइरहेको कारोवार संघको लिखतमा उल्लेख हुने र सो रकम वास्तविक उठनुपर्ने राजस्व रकम भन्दा ज्यादै न्यून रहेको छ। सवारी साधन कर सवारी दर्ता भएको प्रदेशले पाउने वर्तमान व्यवस्था र यस प्रदेशका आधाभन्दा बढी सवारीहरू अन्य प्रदेश र खासगरी वागमती प्रदेशमा दर्ता हुने प्रवृत्तिले गर्दा प्रदेशले पाउनुपर्ने परिमाणमा कर पाउन सकेको छैन भने सवारी कर प्रणालीहरूमा यातायात व्यवस्था विभागको नियन्त्रण रहेको र ती प्रणालीहरूमा कार्यक्षमताको अभावका कारण सेवाग्राहीले दिनभर लाइनमा बसेर पनि रकम तिर्न नपाइरहेको अवस्था छ। मनोरन्जन करको दायरामा आउनुपर्ने गतिविधिहरू पनि आउन नसकेको र स्थानीय तहले संकलन गर्ने यो कर सो तहको प्राथमिकतामा परेको छैन। विज्ञापनमार्फत् प्राप्त हुनुपर्ने करको रकम पनि ज्यादै न्यून छ र स्थानीय तहबाट समेत सो करको दर तोक्ने तथा संकलन गर्ने कार्य अझै ओझेलमा परेको देखिन्छ। त्यसैगरी पर्यटनजन्य गतिविधिबाट समेत प्रदेशले आय प्राप्त गर्न सकेको छैन।

प्रदेशको एकल अधिकारको रूपमा रहेको कृषि आयकर समेत लगभग शुन्य छ। प्रदेशको ठूलो भू-भागको झन्डै आधा हिस्सा ओगटेको वन क्षेत्रमा प्रदेश सरकारको ठूलो लगानी परेको यथार्थ छ तर वनको आयमा भने सामुदायिक उपभोक्ता समूहको वर्चस्व एवम् एकाधिकार रहेको देखिन्छ। प्रदेशलाई राम्रो आय प्राप्त हुनुपर्ने नदीजन्य पदार्थको व्यवस्थापन राम्रो हुन नसक्दा यसबाट हुने आय पनि प्राप्त हुन सकेको छैन। एकातर्फ स्थानीय सरकार संचालन ऐन र संघीय सरकारले जारी राखेको मापदण्ड एक आपसमा बाझिएकोले संकलित रकम बाँडफाँट गर्ने कार्यमा स्थानीय तहले व्यवधान खडा गरिरहेका छन्। यसले ठेक्का-पट्टा तथा व्यवस्थापनमा समेत मिलेमतो तथा सीमित व्यक्तिको एकाधिकार रहेको स्थितिको कारण राज्यले पाउनु पर्ने राजस्व प्राप्त हुन सकेको छैन।

बजेट कार्यक्रम तथा विनियोजनतर्फ समेत थुप्रै समस्याहरू विद्यमान छन्। पूर्वाधार विकासतर्फ सडक, सिंचाई, खानेपानी तथा सहरी विकासका क्षेत्रमा प्रदेश सरकारको क्षमता भन्दा धेरै आयोजना शुरु गरिएकोले हाल यो क्षेत्रका योजनाहरू न्यून बजेटको समस्याबाट ग्रस्त देखिन्छन् भने संघीय सरकारले हस्तान्तरण गरेका आयोजना र त्यसका लागि आवश्यक रकमको तुलनामा ज्यादै न्यून बजेट रकम अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने गरेकाले अधुरा आयोजनाको संख्या वृद्धि भइरहेको छ। अघावधिक वस्तुस्थिति र तथ्यांकको अभावका कारण

आयोजना छनौट र प्राथमिकीकरणमा स्पस्ट र वस्तुनिष्ठ मापदण्ड अपनाउन सकिएको छैन। कृषि उत्पादनदेखि उपभोक्तासम्मको आपूर्ति शृंखला सिलसिलावद्ध तरिकाको नहुँदा कृषि क्षेत्रमा प्रदेश सरकारले गरेको लगानीबाट संचालित अधिकांश कार्यक्रमहरू प्रभावकारी तथा प्रतिफलमुखी देखिएका छैनन्। साथै बजेट तथा कार्यक्रमले समेटेका कृषकको संख्या ज्यादै न्यून छ। सामाजिक क्षेत्रका कार्यक्रमहरूमा समेत परिवर्तनकारी भूमिकामा रहने गरी उच्च प्रतिफल दिने खालका कार्यक्रमहरूले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ। प्रदेशस्तरको स्वास्थ्य संरचना तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको क्षमतामा हालको अवस्थाले सहजै स्वास्थ्य सेवामा सर्वसाधारणको पहुँच नभएको यथार्थ छ। स्वास्थ्यमा सर्वसाधारणको खर्च अत्यधिक रहेकोले गुणस्तरीय सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रति प्रदेशको ध्यान केन्द्रित हुनु आवश्यक छ। असिमित अर्थोपार्जनको सम्भावना बोकेको पर्यटन विकासको क्षेत्रमा स-साना कार्यक्रममा खर्च केन्द्रित गरिएको देखिन्छ। समग्रमा यस प्रदेश सरकारको जिम्मेवारीभित्र रही स्पष्ट प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट तथा कार्यक्रम निर्धारण गर्ने र बजेट विनियोजन गर्ने कार्य हुन सकेको छैन।

प्रदेशको यस किसिमका वर्तमान आर्थिक अवस्था तथा समस्याहरूको उचित व्यवस्थापनमा केन्द्रित हुँदै कोभिडका कारण शिथिल बनेका आर्थिक क्षेत्रहरूको पुनरुत्थान हुने गरी, आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने गरी तथा तद अनुरूप मध्यमकालीन खर्च संरचना समेतका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू समेतमा तादात्म्यता कायम हुने गरी आगामी तीन वर्षमा प्रदेश सरकारले संचालन तथा कार्यान्वयन गर्नेपर्ने कार्यक्रम तथा योजनाहरूलाई यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ।

२.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू

प्रथम आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरेबमोजिमका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्यहरू हासिल गर्नको लागि यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाका निम्न बमोजिम उद्देश्यहरू राखिएको छः

- क) आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीचको तादात्म्यता कायम गरी मध्यमकालीन श्रोत र खर्चबीच वित्तीय प्रक्षेपण क्षमता बढाउनु।
- ख) चक्रीय बजेट पद्धतिद्वारा वित्तीय नियम सुचारू गराई सार्वजनिक खर्चलाई प्रतिफलमुखी बनाउनु।
- ग) वृहत् आर्थिक चरहरूको विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजालाई संश्लेषण गरी मध्यमकालीन श्रोतको आधारशिला तयार गराई मध्यमकालीन अवधिको लागि सही अनुमान र प्रक्षेपण दक्षता अभिवृद्धि गर्नु।
- घ) रणनीतिक योजनाको दस्तावेजको रूपमा प्रत्येक नयाँ आ.व. को लागि बजेट सिलिंड तथा वित्तीय नीति तयारीमा निर्णायक भूमिका निभाउनु।
- ङ) विषयक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको छनौट प्रक्रियाका लागि प्राथमिकीकरण खाका उपलब्ध गराउनु।

२.४ रणनीति

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न परिच्छेद १ मा प्रस्तुत गरिए झैं आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएका ६ वटा रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन् ।

२.५ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

प्रदेश सरकारले लिएको समृद्ध प्रदेश: खुशी जनताको सोच हासिल गर्नमा केन्द्रित रहँदै आगामी तीन वर्षको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचनाका केही प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचकहरू निर्धारण गरिएको छ। कोभिड-१९ को कारणले सामाजिक र आर्थिक विषयगत क्षेत्रहरूमा परेको असरले चालु आ.व. मा लक्षित गरिए अनुरूपको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न कठिन रह्यो। यस परिस्थितिलाई समेत विक्षेपण गर्दै समष्टिगत सूचक र लक्ष्यहरूको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि तालिका २.१ मा र विषयक्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्यहरू तालिका २.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१ : प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७६/७७ को उपलब्धि	२०७७/७८ अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर (आधारभूत मूल्यमा)	प्रतिशत	-१.८	३.९	६.५	१०.२	१०.५
	कृषि	प्रतिशत	-	५.५	४.६	६.८	६.९
	गैर कृषि	प्रतिशत	-	२.१	७.५	१०.५	११
	उद्योग	प्रतिशत	-	५.८	८.१	१५.२	१६
	सेवा	प्रतिशत	-	२.२	७.४	९.३	९.७
२	राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशको योगदान (आधारभूत मूल्यमा)	प्रतिशत	१४.२	१४	१५	१६	१६.५
३	गार्हस्थ्य प्रतिव्यक्ति आम्दानी	रु.हजारमा	९०.८४	९९.५	१११.७७		
४	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	-	-	८.०	७	६
५	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	-	-	१३.६	१२.२	११.२
६	बहुआयामिक गरिबीको दर	सूचकांक	-	२४.०	२०.०	१६	१३
७	कुल निक्षेपमा प्रदेशको अंश	प्रतिशत	८.१२	८.१२			
८	कुल कर्जामा प्रदेशको अंश	प्रतिशत	११.७३	११.८			
९	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा संख्या	संख्या	८५५	९००	९३०	९६०	१०००

तालिका २.२ : प्रदेश समृद्धिका प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
कृषि, उद्योग, पर्यटन र वन							
१	खाद्यान्न बाली उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	२१५९	२३६०	२४७२	२५३८	२६४७
२	तरकारी उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	५८८	६५०	६३६	६५०	६८९
३	फलफूल उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	१४०	१४२	१५२	१५८	१६४
४	कृषि रोजगारी (थप)	संख्या	४०००	५०००	८५००	१००००	१२०००
५	उद्योगहरूबाट रोजगारीको सिर्जना	हजारमा					
६	काठको उत्पादन	हजार मेट्रिक टन					

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
७	पर्यटक आगमन	हजारमा	२०००	२०००	२७००	२८००	३०६०
८	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी	हजारमा					
सामाजिक तथा मानव विकास							
९	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.५१				
१०	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	६९.५७	६९.७७	६९.९७	७०.१७	७२
११	बाल मृत्युदर	प्रतिहजार	४०	३८	३५	२८	२५
१२	मातृमृत्यु दर	प्रति लाख जीवित जन्म	२१०	१९०	१७२	१५७	१५०
१३	घरेलु तथा लैङ्गिक हिंसा भोगेका १५ देखि ४९ वर्षका महिला	प्रतिशत	८.२९	६.६६	५.०३	३.४	३.१
१४	खुद भर्ना दर						
	क) आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९८	९९	१००	१००	१००
	ख) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९२.३	९३.४	९४.६	९५.६	१००
	ग) माध्यमिक तह (९-१२)	प्रतिशत	४३.५	४६.६	४९.२	५२.४	५५
१५	साक्षरता दर (५ वर्षभन्दा माथि)	प्रतिशत	६८	७०	७८	८२	९५
१६	खानेपानी सुविधा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	९०	९५.०	१००	१००	१००
भौतिक पूर्वाधार							
१७	सिंचित क्षेत्र	प्रतिशत	५२.०	५५.२	६०.३	६६.५	७०
१८	सडकको लम्बाई	कि.मि.	११,२३३	१३४०३	१४,०००	१४५००	१४८००
१९	विद्युत उत्पादन	मेगावाट	३२	६२	११०		
२०	विद्युत पहुँचमा रहेको जनसंख्या	हजारमा	८९.५	९०.२	९९	१००	१००
२१	स्थानीय सडक सञ्जाल	कि.मी.	१००००	११०००	११५००	१२०००	१२५००
२२	पक्की सडकको अंश	प्रतिशत	१९	२२	२३	२५	२८
२३	इन्टरनेट पहुँच भएका घरपरिवार	प्रतिशत	६२	७५	८५	९२	९९

२.६ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण

प्रदेश सरकारको स्रोत आँकलन तथा बजेट अनुमान एवम् प्रक्षेपण गर्दा देहायका आधारहरू लिइएको छ।

- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार संघीय सरकारले संकलन गर्ने अधिकार क्षेत्रमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क रकम संघीय विभाज्य कोषमा रहने र यस्तो रकमको १५ प्रतिशत प्रदेश तहमा उपलब्ध हुने व्यवस्था बमोजिमको रकम तथा पछिल्ला दुई वर्षका लागि नेपाल सरकारको मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुरूप अनुमान गरिएको छ।
- पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट संकलन भएको रोयल्टीको २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेशले प्राप्त गर्ने भएकाले सोलाई समेत आम्दानी अनुमान गर्दा गणना गरिएको छ।

३. प्रदेशले परिचालन गर्ने राजस्व अनुमान गर्दा कृषि आयमा लाग्ने कर, घर-जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन दस्तुरको विगत दुई आर्थिक वर्षमा संकलन भएको रकम, आगामी आर्थिक वर्षमा हुने आर्थिक गतिविधि, स्थानीय तहसँगको साझा राजस्वसम्बन्धी अधिकार समेतका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
४. प्रदेश सरकारले लिन सक्ने आन्तरिक ऋणको सीमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगबाट भएको सिफारिस बमोजिम आगामी आ.व. २०७८/०७९ को लागि आन्तरिक राजस्व र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकमको १२ प्रतिशत ननाघ्ने गरी ऋण उठाउन सकिने व्यवस्था छ।
५. प्रदेश सरकारबाट प्रदेशमा रहेका आर्थिक वृद्धिका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी मोडलबाट कार्यक्रमहरू अगाडि बढाई प्रदेशको आन्तरिक राजस्व बढाउने नीति अनुरूप कार्यक्रमहरू तय भएका छन्।

२.६.१ आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य

प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले पाँच वर्षभित्र औसतमा ९.५ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने लक्ष्य लिएको छ। प्रस्तुत योजना कार्यान्वयन चरणको दोश्रो वर्ष पुरा हुँदा सम्ममा विशेषगरी कोभिड-१९ को कारणले आ.व. २०७६/७७ र आ.व. २०७७/७८ मा सामाजिक र आर्थिक पक्षका आर्थिक वृद्धिदरलाई निर्धारण गर्ने चरहरूमा आएको नकारात्मक प्रभावका कारण लक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन सकेन। तथापि स्वास्थ्य सुरक्षालाई प्राथमिकतामा राखी उच्च प्रतिफलमुखी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू माध्यमले आर्थिक अवस्थालाई पुनःस्थापित तथा चलायमान गर्ने गरी यस खर्च संरचनाले आर्थिक वर्ष २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/८१ को आर्थिक वृद्धिदर क्रमशः ६.५ प्रतिशत, १०.२ प्रतिशत र १०.५ प्रतिशत हुने लक्ष्य राखेको छ। यसका लागि आवश्यक प्रदेश सरकारको बजेट तालिका २.३ मा प्रस्ताव गरिए अनुरूप हुनेछ।

तालिका २.३ : त्रि-वर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचलित मूल्यमा)

(रु. लाखमा)

विवरण	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण		
			२०७८/७९ को अनुमान	२०७९/८० को प्रक्षेपण	२०८०/८१ को प्रक्षेपण
श्रोत विवरण					
प्रदेश संचित कोषमा दाखिला हुने/भएको राजस्व	१७७१९३.३८	३२१०७८.७६	४०९५९७.००	४२५०२७.४१	४६७५३०.१५
आन्तरिक राजस्व	११२३७.८९	२०४४६.२५	५०९५६.६४	६६२४३.६३	७२८६७.९९
राजस्व बाँडफाँट (संघ)	६६७२७.५७	७८७४६.३७	९५३४५.००	१०४८७९.५०	११५३६७.४५
राजस्व बाँडफाँट (स्थानीय तह)	८१७१.००	१२५५२.०६	२०३७५.००	२२४१२.५०	२४६५३.७५
राजस्व बाँडफाँट (प्रदेश)	१११२७.४६	१४४४१.०९	२२०००.००	२४२००.००	२६६२०.००
वित्तीय समानीकरण अनुदान	७५४०१.००	७६३७१.००	८०२५७.००	९२२९५.५५	१०१५२५.१०
सशर्त	८१८४८.६१	९०४६१.६२	६३३९३.९८	७२९०३.०७	८०१९३.३८
समपुरक अनुदान	१५३१.८७	४८३३.००	७२१६.००	७९३७.६०	८७३१.३६

विवरण	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण		
	२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९/८० को प्रक्षेपण	२०८०/८१ को प्रक्षेपण
विशेष अनुदान	१९०३.३०	२१००.००	६३४९.००	६९८३.९०	७६८२.२९
रोयल्टी बाँडफाँट (संघ)	२९८४.०७	३०३०.००*	४००१.५०	४४०१.६५	४८४१.८१५
आन्तरिक ऋण	-	-	२०७००.००	२२७७०.००	२५०४७.००
गत आ.व. को मौज्जात	७५२४६.६९	८३८०७.४४	३९००२.८८	०.००	०.००
बजेट अनुमान	३६४१६८.००	३६३५२५.००	४०९५९७.००	४२५०२७.४१	४६७५३०.१५
चालु खर्च	१०६८५७.५९	१३६०२२.१२	१८४८८१.०६	१९३३६९.१६	२१२७०६.०७
पुँजीगत खर्च	१४७२१३.१३	१८५०५६.३४	२२४७१५.९४	२३१६५८.२५	२५४८२४.०८
कुल खर्च	२५४०७०.७२	३२१०७८.७६	४०९५९७.००	४२५०२७.४१	४६७५३०.१५
बचत (+ वा -)	८३८०७.४४	३९००२.८८	०.००	०.००	०.००

*अनुमानित(यथार्थ रकम प्राप्त भइनसकेकोले कुल खर्चमा नजोडिएको)

२.७ बजेट विनियोजनका प्राथमिकता निर्धारण

सीमित स्रोतको वाबजुत माग भई आएका धेरै आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुँदा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको उचित प्राथमिकीकरण गर्नु योजनाबद्ध विकासको अनिवार्य आधार हो। बजेट विनियोजनको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा कोभिड-१९ महामारीका असरहरूलाई मध्यनजर गरी स्वास्थ्य, रोजगारी र कृषिलाई विशेष महत्व दिई प्रतिफलमुखी आयोजनाहरू, निजी र जनस्तरको सहलगानीबाट संचालित कार्यक्रमहरू साथै डिजिटल प्रदेश निर्माण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। प्रथम आवधिक योजना बमोजिम ५ वर्षको लागि बढीमा १० वटा प्रदेश गौरवका आयोजना छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य अनुरूप प्रदेश गौरवका आयोजना छनौट सम्बन्धी मापदण्ड तयार भइसकेको र सोही अनुसार मापदण्ड पूरा भएका आयोजनाहरूका लागि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने छ। परियोजना बैंक अन्तर्गत पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको लागि व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ। त्यसका अतिरिक्त मन्त्रालयहरूले पनि छनौट गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुँदा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्राथमिकीकरणको खाका (अनुसूची ८) तयार गरेको छ। यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तयारीको क्रममा गत वर्ष प्रस्ताव गरिएको सो खाका आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा पनि आंशिक रूपमा लागू गर्न सकिएकोमा आगामी वर्षहरूदेखि पूर्ण रूपमा लागू हुनेछ।

२.८ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को लागि वार्षिक कार्यक्रम र बजेट अनुमान हुने गरी प्रस्ताव गरिएको छ।

(क) रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.४: रणनीतिक स्तम्भको आधारमा बाँडफाँट (रु. लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	रकम	प्रतिशत
१	कृषि, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी आर्थिक वृद्धि	९६२५७.४४	२३.५
२	भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार	१७६२१८.८६	४३.०२
३	गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य विस्तार गरी मानवीय पूँजी निर्माण	६०५०२.१२	१४.७७
४	सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक समता प्रवर्द्धन	२६९२७.१६	६.५७
५	प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलित विकास	१९६८९.३३	४.८१
६	विधिको शासन कायम गर्दै सुशासन प्रत्याभूति	२२८९४.११	५.५९
७	प्राकृतिक श्रोत तथा उत्थानशीलता	३९६८.९८	०.९७
८	सुशासन प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता	३१३९.००	०.७७
	कुल जम्मा	४०९५९७.००	१००

(ख) लैङ्गिक संकेतको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.५: लैङ्गिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	लैङ्गिक संकेत	आ.व.२०७८/७९ को व्यय अनुमान		आ.व.२०७९/८० को खर्च प्रक्षेपण		आ.व.२०८०/८१ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१६१७०३.६७	३९.४८	-	-	-	-
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१०९८३५.५३	२६.८२	-	-	-	-
३	तटस्थ	१३८०५७.८०	३३.७०	-	-	-	-
	जम्मा	४०९५९७.००	१००	-	-	-	-

(ग) जलवायु परिवर्तनको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.६ : जलवायु परिवर्तनको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	आ.व. २०७८/७९ को व्यय अनुमान		आ.व.२०७९/८० को खर्च प्रक्षेपण		आ.व.२०८०/८१ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	४११९५.२३	१०.०६	-	-	-	-
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१३३६४९.९४	३२.६३	-	-	-	-
३	तटस्थ	२३४७५१.८३	५७.३१	-	-	-	-
	जम्मा	४०९५९७.००	१००	-	-	-	-

(घ) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.७ : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	आ.व.२०७८/७९ को व्यय अनुमान		आ.व.२०७९/८० को खर्च प्रक्षेपण		आ.व.२०८०/८१ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिवीको अन्त्य	१५४२.८०	०.५४	-	-	-	-
२	शून्य भोकमरी	४०९१३.२३	११.८२	-	-	-	-
३	स्वस्थ जीवन	२०१८३.८४	५.८३	-	-	-	-
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१३२९२.५०	३.८४	-	-	-	-
५	लैङ्गिक समानता	१५५१.०५	०.४५	-	-	-	-
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाई सेवा	१९७३९.५०	५.७	-	-	-	-
७	आधुनिक उर्जामा पहुँच	९११.०६	०.२६	-	-	-	-
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	४३५१.५०	१.२६	-	-	-	-
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	७९६७८.००	२३.०१	-	-	-	-
१०	असमानता न्यूनीकरण	३७८१.५०	१.०९	-	-	-	-
११	दिगो शहर र बस्तीहरू	१४३०३.०२	४.१३	-	-	-	-
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	७२४४.००	२.०९	-	-	-	-
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	७२६४.००	२.१०	-	-	-	-
१५	भूसतह श्रोतको उपयोग	५१०३.२३	१.४७	-	-	-	-
१६	शान्तिपूर्ण न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	५३४६.४०	१.५४	-	-	-	-
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	३६४३.४८	१.०५	-	-	-	-
	सांकेतिकरण नगरिएको	११७३५३.५५	३३.९०	-	-	-	-
	जम्मा	४०९५९७.००	१००	-	-	-	-

२.८.१ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट

प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिका २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को लागि वार्षिक कार्यक्रम र बजेट अनुरूपको अनुमान गरिएको छ भने बाँकी दुई आर्थिक वर्षको लागि अनुमानित विवरण पेश गरिएको छ। विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट खर्च तथा स्रोतको अनुमान र प्रक्षेपण सम्बन्धी विस्तृत जानकारी अनुसूची २ र ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। उक्त अनुसूचीहरूमा बजेट र स्रोतका अतिरिक्त प्रस्तावित कार्यक्रमहरूलाई रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य सूचकाङ्क, लैङ्गिक संकेतको हिसावले पहिचान गरिएको छ।

यस परिच्छेदका तालिकाहरूमा संक्षिप्त रूपमा पेश गरिएका विवरणहरूको विस्तृत विषयक्षेत्रगत विवरणलाई बजेट उपशीर्षक अनुसार तालिका बनाएर आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विवरण, आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को बजेट विनियोजन र त्यसपछिका दुई वर्षको प्रक्षेपण, गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू, तथा अपेक्षित प्रतिफलहरू परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ११ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ। यसैगरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र संकेत अनुसूचीहरू ४, ५, ८ र ९ मा समावेश गरिएको छ। अनुसूची ६ मा प्रत्येक मन्त्रालय तथा निकायहरूले गर्नुपर्ने वार्षिक कार्ययोजनाको खाका प्रस्तुत गरिएको छ भने मन्त्रालयले आफ्ना कार्यक्रम तथा आयोजनाभिन्नका क्रियाकलापहरूको लागत अनुमान गर्दा अपनाइने प्रति एकाई लागत अनुमानको विधि अनुसूची ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८ मन्त्रालयगत तथा क्षेत्रगत आधारमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को खर्च अनुमान

(रु. लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय तथा निकाय	बजेट				
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा (रकम)	जम्मा प्रतिशत
१	प्रदेश सभा	१९५१.१४	६४९.६१		२६००.७५	०.६३
२	प्रदेश लोकसेवा आयोग	५३२.७७	१२.५०		५४५.२७	०.१३
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	११४.४०	३.००		११७.४०	०.०००२
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५३१३.८३	२२८.००		५५४१.८३	१.३५
५	आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	२९१८.१८	२१५.२०		३१३३.३८	०.७६
६	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	३२७६.८१	९२५.००		४२०१.८१	१.०२
७	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	२३४३.७४	३३९४.४०		३६२८.७७	०.८८
८	कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	२६८१.९७	३४२९.१०		६१११.०७	१.४९
९	कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	३१५९०.१४	२४४०.७१		३४०३०.८५	८.३०
१०	आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	२६७७.५८	४०४७.५०		६७२५.०८	१.६४
११	वन, वातावरण तथा भू-सम्पन्न मन्त्रालय	८६०८.०१	१००६७.४३		१८६७५.४४	४.५५
१२	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१७०३.८२	८९२७४.००		९०९७७.८२	२२.२१
१३	पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास मन्त्रालय	३२२९.८५	५६४४३.८६		५९६७३.७१	१४.५६
१४	शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१९३३२.२९	८१४८.३०		२७४८०.५९	६.७१
१५	स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	२९८९१.०१	११०९३.२८		४०९८४.२९	१०
१६	श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	२३०८.६२	१०९८.५०		३४०७.१२	०.००८
१७	प्रदेश योजना आयोग	२५०.८८	१३६.००		३८६.८८	०.००
१८	अर्थ विविध	१७७३२.०६	२५५९.९५		२०२९२.०१	४.९५
१९	स्थानीय तह	४८४२३.९६			४८४२३.९६	११.८
	कुल जम्मा	१८४८८१.०६	२२४७१५.९४		४०९५९७.००	१००

२.९ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण

स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.९: स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

आ.व. को अनुमान तथा प्रक्षेपण	कुल हस्तान्तरण	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	विशेष अनुदान	समपूरक अनुदान
आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	५३७५२.५२	६०००	२०६००.०२	१०७७२.६७	१७९८७.१५
आ.व. २०७८/७९ को अनुमान	४८४२३.९६	७०००	१२८७३.९६	१००००	१८५५०
आ.व. २०७९/८० को प्रक्षेपण	५०८००	७५००	१२०००	११५००	१९८००
आ.व. २०८०/८१ को प्रक्षेपण	५५७७०	९०००	१३५७०	१२७००	२०५००

कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था

३.१ पृष्ठभूमि

कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रले यस प्रदेशमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको सर्वाधिक करिब ३२ प्रतिशतको योगदान गरेको पाइन्छ। कृषि क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना भएको यस प्रदेशमा तराई र भित्री मधेस सहित एक तिहाइ खेतीयोग्य भूमि रहेको अवस्थामा उपलब्ध भूमिको वैज्ञानिक ढंगले समुचित प्रयोग गरी कृषि र कृषि उद्योगको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। एकातर्फ जग्गाको खण्डीकरण रोक्नुपर्ने चुनौती छ भने अर्कोतर्फ जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गर्नुपर्नेछ। प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा कृषि उत्पादनका क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाई निर्यातमूलक अवस्थामा पुऱ्याउने सोच अनुरूप नै यस क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकतामा राखिएको छ। उपलब्ध श्रम र सीपको पहुँच विस्तार गरी रोजगार सिर्जना गर्दै कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र यान्त्रीकरणको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिइएको छ।

दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गत भोकमरीको अन्त्य लगायतका लक्ष्य प्राप्त गर्न आदर्श उत्पादन र न्यायिक वितरण प्रणाली प्रति विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। पोषण तथा खाद्य विविधता प्रवर्द्धन गर्नका लागि खाद्यान्नका अतिरिक्त दूध, माछा, मासु र अण्डाको महत्वपूर्ण भूमिकालाई मनन गरी प्रदेशमा पशुपन्छी तथा माछापालनका माध्यमबाट पोषण तथा खाद्य सुरक्षा प्रवर्द्धन भई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुनुका साथै आर्थिक उन्नतितर्फ अग्रसर हुनको लागि सहयोग पुग्ने देखिन्छ। त्यस्तै प्रदेशमा रहेका सहकारीमार्फत् कृषि लगानी वातावरण सिर्जना गरी उच्च उत्पादनमा सहयोग पुऱ्याउन यो प्रदेश प्रतिवद्ध छ। कोभिड-१९ महामारीबाट प्रभावित कृषकहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार गरी उत्पादन वृद्धिका साथै भविष्यमा आइपर्न सक्ने खाद्य सुरक्षा चुनौतीलाई सम्बोधन गर्ने खालका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.२ प्रमुख समस्या

सार्वजनिक जग्गाहरूको व्यवस्थित अभिलेखाङ्कन र यसको वैज्ञानिक प्रयोग हुन नसक्नु, खेतीयोग्य जमिनको खण्डीकरण हुनु, श्रम र सीप हुनेका लागि कृषि भूमिमा पहुँच नपुग्नु, खेतीयोग्य भूमिमा पर्याप्त सिंचाई उपलब्ध हुन नसक्नु, कृषि, पशुपन्छी तथा माछापालन क्षेत्रमा आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण हुन नसक्नु, उत्पादित खाद्यान्नहरूको सन्तुलित वितरणका साथै उपभोगमा कमी भई खाद्य र पोषण सुरक्षाको जोखिम बढ्नु र कृषि सहकारीहरूको यथेष्ट संख्या भए तापनि कृषि ऋणमार्फत् उत्पादनमूलक लगानीमा कमी हुनु जस्ता समस्याहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन्।

३.३ चुनौती र अवसर

भूमि व्यवस्थापन तथा भूमि प्रशासन सेवालालाई वैज्ञानिकीकरण तथा सरलीकरण गर्नु, गुठी जग्गाको अभिलेखाङ्कन गरी अतिक्रमण रोक्नु, परम्परागत खेती प्रणालीलाई आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गराई युवा जनशक्तिलाई कृषि तथा पशु व्यवसायतर्फ आकर्षित गराउनुका साथै कोभिड-१९ महामारीका कारण वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरूका लागि कृषिमा आकर्षित हुने खालका कार्यक्रमहरूबाट स्वरोजगार गराउनु, खाद्यान्नको उचित वितरण गर्नु र यसको प्रयोगमा जनचेतनामूलक कार्य सञ्चालन गर्नुका साथै कृषि सहकारीहरूको लगानीलाई व्यापकरूपमा कृषि उत्पादन तथा उद्योगमा परिचालन गर्नुपर्ने चुनौतीहरू रहेका छन्।

नेपालको संविधानले भूमि व्यवस्थापन र जग्गाको अभिलेखलाई प्रदेशको अधिकार सूचीमा राख्नुका साथै प्रत्येक नागरिकलाई खाद्यसम्बन्धी हक प्रदान गर्नु, कृषिलाई आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने नीति तय गर्नु, दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नको लागि विकास साझेदारहरूले पनि यी क्षेत्रमा लगानी गर्ने चासो देखाउनु, संविधानतः खाद्यसम्बन्धी हक स्थापित हुनु, कृषि श्रमिकका रूपमा धेरै जनशक्ति प्रदेशमा भित्रिने भएकाले उनीहरूको सिप र क्षमतालाई कृषि विकासका विभिन्न क्षेत्रमा लगाउन सकिने जस्ता अवसरहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन्। प्रदेशले कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रलाई विकासको मुख्य आधारको रूपमा लिनुलाई समेत अवसरको रूपमा लिएको छ।

३.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

३.४.१ कृषि विकास

दीर्घकालीन सोच

कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र औद्योगिकीकरणबाट प्रदेशको समृद्धिमा योगदान गर्नु।

लक्ष्य

कृषि क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी, व्यवसायिक र सम्मानजनक पेशाको रूपमा रूपान्तरण गर्ने।

उद्देश्य

१. निर्वाहमूखी कृषि प्रणालीलाई व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु।
२. बाली वस्तुको मूल्य श्रृंखलामा आधारित कृषि उद्योगहरूको विकास गर्नु।
३. कृषि क्षेत्रलाई सम्मानजनक र विशिष्टीकृत व्यवसायको रूपमा विकास गर्नु।
४. कृषि उपजहरूको उत्पादन लागत घटाई कृषि बजार प्रवर्द्धन गर्नु।
५. परम्परागत कृषि ज्ञान तथा कृषि जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी खाद्य सुरक्षा र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्ने।
२. कृषि क्षेत्रलाई लैङ्गिक मैत्री र समावेशीकरणका साथै आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र औद्योगिकीकरण गरी रोजगारी र आय वृद्धि गर्ने।
३. भूमिको खण्डीकरण रोकी कृषि भूमिको संरक्षण गर्ने।
४. सहूलियत कृषि ऋण र कृषि शिक्षाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्ने।
५. कृषि प्रविधि प्रसार प्रणालीलाई सबल र प्रभावकारी बनाउन कृषि अनुसन्धान र कृषि शिक्षासँगको समन्वय र साझेदारीका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
६. कृषि क्षेत्रबाट हुने युवा पलायन रोकी कृषिलाई आकर्षित र सम्मानित पेशाको रूपमा विकास गर्ने।
७. रासायनिक मल तथा विषादीको उचित प्रयोग गर्दै प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने।
८. किसानलाई कृषि उपजको उचित मूल्य प्रदान गर्न कृषि बजार प्रवर्द्धन गर्ने।
९. परम्परागत कृषि ज्ञान, सीप, प्रविधिका साथै रैथाने बाली तथा जैविक विविधतालाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने।
१०. व्यवसायिक पुष्प खेतीको प्रवर्द्धन गर्ने।
११. कृषकसँग कृषि प्राविधिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।

३.४.२ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास

दीर्घकालीन सोच

आधुनिक र व्यवसायिक पशुपन्छीपालनबाट प्रदेशको आर्थिक समृद्धि तथा माछामा आत्मनिर्भर एवम् पोषण सुरक्षामा सुधार।

लक्ष्य

स्वच्छ र गुणस्तरीय पशुपन्छीजन्य उत्पादन वृद्धि गरी आत्मनिर्भर हुँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने साथै मत्स्य उत्पादन, उत्पादकत्व एवम् उपभोग वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. पशुपन्छीपालनलाई व्यावसायिक र आधुनिकीकरण गर्नु।
२. गुणस्तरीय पशुपन्छीजन्य पदार्थको उपभोगबाट पोषणयुक्त खानाको स्तर बढाउदै कुपोषण घटाउनु।
३. पशुपन्छीजन्य पदार्थको उपभोगमा आत्मनिर्भर बन्दै निर्यात बढाउनु।
४. आधुनिक र व्यावसायिक माछापालन विस्तार गरी उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु।
५. मत्स्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई खाद्य विविधता तथा पोषण सुरक्षा बढाउनु।
६. जलीय जैविक विविधता, वातावरण तथा जलचरहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन गरी सन्तुलित उपयोग गर्नु।

रणनीति

१. पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायिक, प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उत्प्रेरित गर्ने।
२. पशुपन्छी व्यवसायको बजार प्रवर्द्धन गर्ने।
३. युवाहरूलाई आकर्षित गर्न पशुपन्छी व्यवसायका लागि विशेष सहूलियत प्रदान गर्ने।
४. पशुपालन व्यवसायमा रहेका जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय नश्ललाई संरक्षण गर्ने।
५. माछा उत्पादन पकेट क्षेत्र पहिचान, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने।
६. यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण, प्रतिस्पर्धी र प्रविधियुक्त व्यवसायका रूपमा मत्स्य पालनलाई विस्तार गर्ने।
७. माछा उत्पादनलाई व्यावसायिक बनाउनको लागि अनुदान र सहूलियतपूर्ण ऋणको व्यवस्था गर्ने।
८. जलीय जैविक विविधता संरक्षण गर्दै जलचरहरूको सन्तुलित उपयोग गर्ने।
९. माछाको उपभोग बढाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षित गर्ने।
१०. माछा बजार प्रवर्द्धनमा सहयोग पुऱ्याउने।

३.४.३ खाद्य तथा पोषण सुरक्षा

दीर्घकालीन सोच

महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरू लगायत सबैको खाद्यसुरक्षा तथा पोषणको अवस्थामा सुधार गर्नु।

लक्ष्य

खाद्यवस्तुहरूमा दिगो पहुँच र उपभोग वृद्धिमाफत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा हासिल गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रदेशवासी सबैलाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षा प्रदान गर्नु।

रणनीति

१. कृषिक्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धिबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।
२. उत्पादित वस्तुहरूको उचित भण्डारण, उत्पादन पश्चात हुने क्षति कम गर्नुको साथै वितरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने।
३. स्थानीय तहमा उपलब्ध हुने तथा उत्पादन गर्न सकिने खाद्यपदार्थको उत्पादन प्रवर्द्धन र प्रयोगलाई विशेष जोड दिने।
४. खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धित कार्यक्रमलाई व्यापक बनाउनको लागि विभिन्न सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।
५. महिला तथा सीमान्तकृतहरूलाई खाद्य सुरक्षा र पोषणसँग सम्बन्धित लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

३.४.४ भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन

दीर्घकालीन सोच

१. भूमिको वैज्ञानिक र न्यायोचित वितरण तथा व्यवस्थापन मार्फत उत्पादन वृद्धि एवम् जीवनस्तरमा सुधार साथै गुठी जग्गाको संरक्षण र ऐतिहासिक सम्पदाहरूको सम्बर्द्धन सहित भावी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्नु।

लक्ष्य

१. भूमिको उचित व्यवस्थापन गरी अधिकतम र सही उपयोग गर्नु साथै गुठी जग्गाहरूको उचित व्यवस्थापन तथा र सम्पदाहरूको दिगो व्यवस्थापन गर्नु।

उद्देश्य

१. भूमिको वैज्ञानिक ढंगले अधिकतम उपयोग गर्नु।
२. भूमिको नक्शांकन तथा अभिलेख व्यवस्थित ढंगले राख्नु।
३. कृषियोग्य भूमि बाँझो राख्ने प्रवृत्ति र खण्डीकरणलाई निरूत्साहित गर्नु।
४. गुठी जग्गाहरूको अतिक्रमण रोकी गुठीको आय वृद्धि गर्नु।
५. गुठीसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक मन्दिर तथा सम्पदाहरूको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्नु।

रणनीति

१. भूमिको व्यवस्थित उपयोगको लागि वैज्ञानिक भू-व्यवस्थापन ऐन, नीति तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. भूमि बाँझो राख्ने प्रवृत्ति र खण्डीकरणलाई न्यूनीकरण गर्ने।
३. अव्यवस्थित बस्तीहरूलाई व्यवस्थापन गरी सार्वजनिक जग्गामा अतिक्रमण रोक्ने।
४. भूमिमा महिलाको पहुँच बढाउने।
५. गुठी जग्गाको व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी संरचनाको व्यवस्था गर्ने।
६. गुठी जग्गाको सदुपयोग गरी उत्पादन बढाउने।

३.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.ब.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
कृषि						
स्मार्ट कृषि गाउँ	संख्या	७६	१०९	११६	११६	११६
हाईटेक फलफूल नर्सरी	संख्या	६	८	१०	१२	१४
पुष्पखेती प्रवर्द्धन (व्यवसायि/नर्सरी)	संख्या	१८	२२	२५	३०	३२
बगर खेती	हेक्टर	७०	८५	२१०	३००	३५०
कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरूको प्रशोधन उद्योग	संख्या	१०	२०	२५	३०	३५
कस्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना	संख्या	९८	११२	१२०	१२५	१३०
खाद्यान्न भण्डारण गृह	संख्या	०	०	३	५	१०
शीत भण्डार	संख्या	१८	२९	३१	३५	४०
कृषियन्त्र निर्माण उद्योग	संख्या	१	१	१	२	२
कृषिकर्मी रोजगारी	संख्या	०	५४०	८१०	१२००	१६००
क्षमता अभिवृद्धि (कृषक र प्राविधिक)	संख्या/वर्ष	८००	१८००	२८००	३८००	५०००
पोषण सुधार	समूह	४०	५२	११२	१५०	१८०
करारखेती	हेक्टर	४५१	९००	११००	१४००	१७००
टिस्यूकल्चर प्लान्ट स्थापना	संख्या	०	०	१	१	१
कृषि विद्यार्थीका लागि उद्यमशीलता विकास	बिद्यार्थी संख्या	२	४०	८८	१२५	१५०
फलफूल बगैचा सुदृढीकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	८४	११०	१५०	२००
साना सिंचाइ सहयोग सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रम	हेक्टर	०	१८०	२२०	२७०	३२०
सिंचित क्षेत्र लक्षित कृषि विकास कार्यक्रम	हेक्टर	०	७०	१५०	२५०	३००
श्रोत केन्द्र स्थापना (कृषि/पशुपन्छी)	संख्या	२	१०	२०	३०	४०
माटो स्वास्थ्य परिचय पत्र वितरण	स्थानिय तह	०	०	५	१०	१५
अभियानमूखी (मिसन) कार्यक्रम (कृषि/ पशुपन्छी)	योजना संख्या	१७	९६	१२०	१३५	१५०
फलफूल विरूवा रोपण अभियान	विरूवा संख्या (हजारमा)	१५०	३००	४५०	६००	७५०
कृषक डिजिटल परिचय पत्र वितरण	जिल्ला	०	०	१२	१२	१२

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
प्रदेशको कृषिजन्य वस्तुहरूको ब्रान्डिङ्ग	संख्या	०	१	६	१०	१२
हरित स्वयम्सेवक विकास तथा परिचालन	संख्या	०	९८३	९८३	९८३	९८३
ब्याजमा अनुदान (रकममा)	रू लाखमा	०	५००	२५००	५०००	९०००
ब्याजमा अनुदान (आयोजना)	संख्या	०	५०	१०००	२५००	५०००
प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान	रू लाखमा	८००	१५००	५०००	८०००	१२०००
बीउ भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	५०	५६	६५	७५	८०
बीउ उत्पादन (खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, तरकारी)	हेक्टर	०	०	४२५	७००	१०००
सघन बाली विकास	क्षेत्रफल हे	१००	२५०	३५०	४००	५००
रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि विकास (कृषि/पशुपन्छी)	रोड कोरिडोरको संख्या	०	२०	२१	२५	३०
बजार पूर्वाधार विकास	संख्या	५१	७५	८५	१००	१२०
पशुपन्छी						
खोरेत रोग उन्मुलन अभियान	जिल्ला	०	६	१०	१२	१२
सामुदायिक पशु प्रजनन केन्द्र	संख्या	११	११	१४	१७	२०
तरल नाइट्रोजन प्लान्ट स्थापना	संख्या	०	०	०	१	१
सहकारी/समूह तथा उद्यमीबाट सञ्चालित पशुपन्छी फार्म	संख्या	५०	७५	१२०	१३०	१४०
रैथाने कृषि/पशुपन्छी बाली प्रवर्द्धन	आयोजना	१०	१५	१८	२५	३५
एकिकृत (पशुपन्छी-कृषि प्राङ्गारिक उत्पादन) नमूना फार्म	संख्या	१०	१५	४०	६०	१२०
पशु आहाराको लागि घाँसेबालीहरूको बीउ उत्पादन	हेक्टर	५०	१००	१३०	१५०	१७०
भेटेरिनरी रिफरल अस्पताल निर्माण	संख्या	०	०	०	१	२
भेटेरिनरी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला स्थापना	संख्या	०	०	१	१	१
मासु तथा डेरी पसल स्थापना तथा सुधार	संख्या	२७६	३१६	३५०	३७०	३९०
चिलिग सुविधा सहितको मिटमार्ट स्थापना	संख्या	३	१०	१२	१५	२०
आधुनिक वधशाला	संख्या	०	०	३	३	३
दुग्ध प्रशोधन तथा विविधीकरण उद्योगका लागि सहयोग	संख्या	२	५	८	१२	१५

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
छुपी तथा चीज उद्योग स्थापना	संख्या	२	२	२	४	६
बायोग्यास सहितको नमूना भकारो सुधार	गाउँ संख्या	०	६	१७	२५	३०
पशुपन्छी मार्फत पर्यटन प्रवर्द्धन	संख्या	८	१०	१२	१५	२०
UHT Plant स्थापना	संख्या	०	०	०	१	१
पेलेट दाना उद्योग स्थापना	संख्या	१	१	१	१	१
उखु जुस उद्योग स्थापना	संख्या	०	०	१	१	१
सेवानिवृत्त जनशक्ति परिचालन	सङ्ख्या	०	२	२६	३५	४०
माछापालन						
पोखरीमा मत्स्यपालन जलाशय क्षेत्र विस्तार	हेक्टर	३१००	३२६०	३२९५	३३४२	३५००
घोल, ताल तथा प्राकृतिक जलाशयमा माछापालन	हेक्टर	२०	२०	२२	२५	३०
मत्स्य दाना उद्योग स्थापना	संख्या	२	२	३	५	७
मत्स्य बीज नर्सरी क्षेत्रफल	हेक्टर	२००	२०९	२१८	२२५	२३०
चीसोपानीमा मत्स्यपालन	फर्म	२	८	८	१०	१०
जिउँदो माछास्टल निर्माण	संख्या	१२	२०	३०	३५	४०
मत्स्य बीज ह्याचरीबाट भुरा उत्पादन	संख्या (लाखमा)	२३२८	२८७२	३०७७	३३०२	३५५६
गरिबी निवारण						
भूमिहीन कृषि कार्यक्रमबाट लाभान्वित (घरपरिवार)	संख्या	१००	२००	३००	४००	५००
भूमि गुठी						
चकलाबन्दी सहितको नमूना फार्म स्थापना	संख्या	०	५	६	१०	१५
जडीबुटी						
व्यवसायिक रुपमा जडिबुटी खेती	हेक्टर	०	०	१०	१५	२०

३.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत					आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-सम्पुर्क	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान		नेपाल सरकार-सशर्त
२०७८/७९	३४०३०.८५	३१५९०.१४	२४४०.७१	-	३४०३०.८५	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	३७०७१.१६	३४५३३.००	२५३८.१६	-	३८०७१.१६	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४०३५५.४२	३७६६४.९८	२८४९.८६	-	४०३५५.४२	-	-	-	-	-	-

३.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू*	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३१२०००१२	कृषि उत्पादन, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कार्यक्रम	४.१.१-१ ४.१.१-२ ४.१.१-५ ४.१.१-७	२०७६/७७ - २०७९/८०	१३०००	१. प्राविधिक कर्मचारी करार २. तरकारी पुष्प तथा फलफूल नर्सरी स्थापना/ सुदृढीकरण कार्यक्रम ३. प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम ४. विउमा आत्मनिर्भर कार्यक्रम (तरकारी/खाद्यान्न दलहन) ५. बाली वस्तु विकास, विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ६. बगरखेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम ७. सिंचित क्षेत्र लक्षित कृषि विकास कार्यक्रम ८. दुध विविधीकरण आयोजना	१. ४ जना जे.टि.ए. हेरेक स्थानीय तहमा, २ जना अधिकृत हेरेक जिल्लामा र १०९ जना अधिकृत स्थानीय तहमा नियुक्ति भई कृषि प्रविधि विस्तारमा सहयोग पुग्ने। २. प्रत्येक जिल्लामा क्रमिमा एक हुने गरी करिब १५ वटा सेमी Hi-Tech नर्सरी स्थापना भई २ लाख पुष्प तथा फलफूल बिरवा उत्पादन हुने। ३. २,५०० मे.टन. चैते धान, १,२०,००० मे.टन. मसिना बासनादार, ३०,००० मे.टन.	१. प्रत्येक स्थानीय तहहरूमा १/१ जना अधिकृत कर्मचारी परिचालन गरिएको। २. ३ वटा अत्याधुनिक हाईटेक नर्सरी निर्माण तथा ३० वटा प्रोटेक्टेड संचरामा तरकारी खेती प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रमका लागि सुचना प्रकाशन भई भुक्तान भइसकेको। ४. १३०० बिउ नमुना	५८२६.०३

<p>९. कोभिड विशेष मागमा आधारित कृषि/पशुपन्छी विकास कार्यक्रम</p> <p>१०. निजी तथा सहकारीको साझेदारीमा दुग्ध प्रशोधन तथा त्रिविधीकरण उद्योग स्थापना</p> <p>११. गौशालामा आयमूलक कार्यक्रम</p> <p>१२. करार खेती कार्यक्रम</p> <p>१३. ग्रामीण कुखुरा पालन विस्तार कार्यक्रम</p> <p>१४. कृषि तथा पशुपन्छी प्रविधि प्रदर्शन कार्यक्रम</p> <p>१५. सिंचाइ सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रम</p>	<p>तोरी, बिउ उत्पादन ५०० मे.टन प्रति वर्ष आयत प्रतिस्थापन र मद्द, ३९००८३ मे.टन दुग्ध, ४०००० मे.टन. मुसुरो, प्रति वर्ष निर्यात प्रवर्द्धन हुने।</p> <p>४. हरेक जिल्लामा कम्तिमा दुई ओटा समुहमार्फत् स्थानीय जातका कुखुरा पालन कार्यक्रम संचालन हुने</p> <p>५. ४५० हे. मा १२ खाद्यान्न बीउ र ३० हे. मा तरकारी बीउ उत्पादन गरिने, स्रोत बीउको सुनिश्चितता हुने।</p> <p>६. स्थान विशेष बालीहरुको प्रवर्द्धन हुने।</p> <p>७. जम्मा १२५ हेक्टर क्षेत्रफलमा बगरखेती कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>८. तराईमा ५ वटा पहाडमा ३ वटा जिल्लामा दुग्धको खपतलाई विस्तार हुने।</p> <p>९. हरेक स्थानीय तहमा २० जना लाभान्वित हुने गरी २२०० कृषक प्रत्यक्ष रोजगार हुने।</p> <p>१०. ६०,००० लि. प्रति दिन दुग्ध सदुपयोग भई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बजारीकरण हुने।</p> <p>११. आयमूलक कार्यक्रममा गौशालालाई जोड्ने।</p> <p>१२. १२०० हे. मा २४०० युवाहरु प्रत्यक्ष रोजगार हुने।</p> <p>१३. कम्तीमा २४ वटा समुहमा</p>	<p>परिक्षण, २०० मे.टन. बीउ प्रमाणीकरण र ७०० हे. बीउ बाली निरीक्षण</p> <p>५. ५ वटा रैथाने बालीहरुको प्रवर्द्धन विशेष कार्यक्रम सम्पन्न भएको।</p> <p>६. ७० हे. मा बगर खेती कार्यक्रम संचालन भैरहेको।</p> <p>७. स्थान विशेष बालीहरुको प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भैरहेको।</p> <p>८. १२ वटा गौशालालाई उत्पादनमूलक आयोजनामा सहयोग भएको।</p> <p>९. ९८३ हे. मा करार खेती हुने गरी सम्झौता सम्पन्न भएको।</p> <p>१०. १२ वटा १००० दिने महिला समुहको पोषण सुधारका लागि कुखुरा पालन भइरहेको।</p> <p>११. १२ वटा आधुनिक प्रविधि प्रदर्शन सम्पन्न भएको।</p> <p>१२. १२ वटा नविनतम सिंचाई प्रविधि प्रदर्शन भएको।</p>	
--	---	--	--

३१२०००१३	स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम	४.१.१-१ ४.१.१-२ ४.१.१-४ ४.१.१-५ ४.१.१-७ ४.१.१-८	२०७५/७६ - २०७८/७९	१२०००	१. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७५/७६ मा ५२ वटा) २. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७६/७७ मा २३ वटा) ३. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७७/७८ को ४१ वटा) ४. सहयोगी कार्यक्रमहरु	आवद्ध १००० दिने महिलाहरुको खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा टेवा पुग्ने। १४. हरेक स्थानीय तहमा २ वटा (कृषि पशुपन्छी) प्रविधि विस्तार हुने। १५. १८० हे. कृषि क्षेत्रमा १२ महिना सिंचाई सुविधा थप हुने	१. सबै स्मार्ट कृषि गाउँहरूसँग सम्झौता भई कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको। २. १०८ जना विद्यार्थीहरूसँग सम्झौता भई स्मार्ट कृषि गाउँहरुमा परिचालन गरिएको। ३. कृषि तथा वन विज्ञान विध्वविद्यालय रामपुर, चितवनमा स्नाकोत्तर अध्ययनरत ८ जना विद्यार्थीहरुबाट स्मार्ट कृषि गाउँहरुमा सोधकार्य अनुसन्धान कार्य सम्पन्न भएको।	३५३९.१५
३१२०००१४	मत्स्य विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.१.३ का सबै	२०७६/७७ - २०७९/८०	९५५	१. फ्राइ तथा फिङ्गलिङ् उत्पादन तथा वितरण। २. नयाँ पोखरी निर्माण ३. माछा प्रशोधन एवम् मूल्य शृंखलाका मत्स्य वस्तु उत्पादन उद्योग स्थापना सहयोग	१. माछा फिङ्गलिङ्ग, फ्राई, खाने माछा गरी २ करोड माथि मत्स्य बीज उत्पादन हुने। २. थप २० हे. क्षेत्रफल प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन विस्तार हुने।	१. १५८ लाख हचलिङ्ग, १९.५९ लाख फ्राई माछा, ११.८१ लाख फिङ्गलिङ्ग, ५.१९ लाख खाने माछा उत्पादन २. ६ स्थानमा हुने विसो	३१७७.१

३१२०००१५	भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन कार्यक्रम	५.९-२ ४.१-४ का सबै	२०७६/७७ - २०७९/८०			४. मत्स्य पालनका लागि प्रयोग हुने औजार/ उपकरणमा सहयोग ५. जिउँदो माछा विक्री वितरण स्टल निर्माण ६. मत्स्य बजारीकरणका लागि कोल्ड स्टोरेज स्थापना तथा भ्याकुम क्लिनिङ्ग	३. १०० हे. नयाँ पोखरी निर्माण हुने। ४. २५ वटा जिउँदो माछा विक्री वितरण स्टल निर्माण / सुधार हुने। ५. ४ हेक्टरमा विसो पानीमा माछा पालन विस्तार हुने। ६. क्रमिमा १०० जना माछा पालकलाई यान्त्रिकीकरणमा सहयोग हुने।	पानीमा हुने मत्स्य पालन कार्यक्रम संचालन ३. १ वटा मत्स्य महोत्सवमा सहयोग गरेको।	४६०,६०
३१२०००१५	भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन कार्यक्रम	५.९-२ ४.१-४ का सबै	२०७६/७७ - २०७९/८०			१. सुकुम्बासी र अब्यवस्थित बसोबासको अभिलेख व्यवस्थापन कार्य। २. चकलाबन्दी खेती लगायतका नाप नक्शा कार्यक्रम, ३. भूमि बैकमार्फत् जग्गा उपयोग गर्न तथा प्रादेशिक भूउपयोग योजनाको मस्यौदा तर्जुमा ४. सरकारी, सार्वजनिक र गुठी जग्गाको अभिलेख तयार ५. भूमिको वैज्ञानिक र आधुनिक लगात राख्ने कार्य ६. प्रादेशिक भू-सूचना प्रणाली स्थापना ७. भूमि स्रोत नक्शाङ्कन हुने।	१. नियन्त्रण विन्दु स्थापनाका लागि यन्त्र उपकरण खरिद सम्पन्न। २. जग्गाको लगातकडा कार्याका लागि स्थानीय तह र संघीय सरकारसँग समन्वय भैरहेको। ३. गुठीको डिजिटलाईजेसन कार्य भैरहेको। ४. चकलाबन्दि कार्यक्रमका लागि आवश्यक अध्ययन तथा परामर्श भैरहेको।		
३१२०००१७	अभियानमुखी (मिसन) कृषि तथा पशुपन्धी कार्यक्रम	४.१.१ का सबै ४.१.२-१ ४.१.२-३	२०७६/७७ - २०७९/८०	६५७०		१. लसुन। प्याज मिसन क्रमागत २. आलु मिसन क्रमागत ३. बाखा मिसन कार्यक्रम क्रमागत ४. मकै मिसन नयाँ ५. कागती। सुत्वा मिसन नयाँ ६. माछा मिसन कार्यक्रम नयाँ	१. आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनको उद्देश्यका साथ ८८३ हेक्टरमा कृषि जन्य बालीहरु, २०० हे. मा माछा पालन, ३५०० माउ बडुर पालन हुने, २४००० माउ	१. २०७७/७८ मा आलु र मकै समेत थप गर्दै जिल्ला स्थित कार्यालयहरुबाट सञ्चालन भैरहेको।	१४७४.७५

					<p>७. बहुर मिसन</p> <p>८. रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि विकास कार्यक्रम (कृषि/पशुपन्धी)</p> <p>९. फलफुल विरूवा रोपण</p>	<p>२. बाखा/भेडा पालन हुने।</p> <p>३. प्रदेशभर जम्मा ३ लाख १० हजार फलफूल विरूवा रोपण भएको हुने।</p> <p>३. प्रदेशका विभिन्न २२ वटा रोड कोरिडोरमा क्षेत्र विशेष कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन निरन्तर हुने।</p>	<p>२. १५० हे. मा लसुन प्याज, २१७ हे. मा आलु, ३२६ हे. मा मकै, १०० हे. मा सुन्तला/कागतीको सघन खेती प्रणाली विस्तारका लागि सम्झौता भएको।</p> <p>३. १४ वटा बाखा मिसन मार्फत ७०० परिवार लाभान्वित हुने, १७५०० माउ बाखा पालन हुने गरी सञ्चालन भैरहेको।</p> <p>४. बहुर मिसन मार्फत १५० परिवार लाभान्वित, ३००० माउ पालन सञ्चालनमा रहेको।</p>	
<p>३१२०००१८</p> <p>कृषि तथा पशुपन्धी श्रोत तथा प्रविधि सेवा टेवा विस्तार कार्यक्रम</p>	<p>४.१.१-१</p> <p>४.१.१-२</p> <p>४.१.२-१</p> <p>४.१.२-२</p>	<p>२०७६/७७</p> <p>-</p> <p>२०७९/८०</p>		<p>१. माटो परिक्षण कार्यक्रम (माटोको प्रोफाइल तथा नक्सांकन कार्यक्रम)</p> <p>२. प्रदेशस्तर माटोको उर्वरशक्ति नक्सा तयार</p> <p>३. ब्याजमा अनुदान</p> <p>४. कृषि व्यवसायका लागि कृषि मन्त्री कार्यक्रम</p> <p>५. हरित स्वयम् सेवक परिचालन</p> <p>६. गुइठा व्यवस्थापनका बायोग्यास सहितको भकारी सुधार कार्यक्रम</p> <p>७. धान मिलहरूसंगको सहकार्यमा मसिना तथा वासनादार धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम</p>	<p>१. प्रदेशका सबै जिल्लाको माटोको प्रोफाइल तयार भएको हुने।</p> <p>२. कृषि तथा पशुपन्धी व्यवसायमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको ३ अर्ब रुपैया बराबरको लगानी वृद्धि हुने।</p> <p>३. १६०० कृषकहरूलाई कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन व्यवसायमा सहयोग हुने।</p> <p>४. कृषि प्रविधि विस्तारलाई कृषकको घरदैलोमा पुऱ्याउने गरी ९८३ प्राविधिक परिचालन हुने।</p> <p>५. ७०० पशुपालक कृषकहरूको</p>	<p>१. प्राङ्गारिक जिल्ला रूकुम जिल्लामा माटोको अवस्था बारे अध्ययन भैरहेको।</p> <p>२. करिब २४०० आवेदन प्राप्त कृषि व्यवसायका लागि कृषि मन्त्री कार्यक्रमको प्रारम्भिक छनौट कार्य भैरहेको।</p> <p>३. प्रदेशका सबै पालिकाका सबै वडाहरूमा हरित स्वयम् सेवक परिचालन भएको।</p> <p>४. ६६० घरधुरीमा भकारी सुधार कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको।</p>	<p>५७२९.६७</p>	

	कृषि तथा पशु पध्दिका पशुपन्धीजन्य उद्योग, यन्त्र तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४.१.१-२ ४.१.१-७ ४.१.१-८ ४.१.२-१ ४.१.२-३	२०७६/७७ - २०७९/८०	५५००	<p>८. कृषि पशु पध्दिका यूवालाई उद्यमशिलता अनुदान</p> <p>९. मिनील्याब सञ्चालन</p> <p>१०. स्रोत केन्द्र स्थापना</p> <p>११. किसान कल सेन्टर स्थापना</p> <p>१२. डिजिटल स्वाइल म्याप (DSM) तयारी</p> <p>१३. धानको भण्डारण गृह (SIO) निर्माण</p> <p>१४. आधुनिक धान रोप्ने मेशिन र प्रविधि विस्तार</p> <p>१५. नमुना एकीकृत सामुदायिक कम्पनी स्थापना</p> <p>१६. एक स्थानीयतह - एक कम्पनी - एक उत्पादन</p> <p>१७. बाखा बंगुर गाई भैसी प्रवर्द्धन</p> <p>१८. घाँस श्रोत केन्द्र स्थापना</p> <p>१९. सुन्तला स्याउ ओखर बखें आलु पकेट क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम</p> <p>२०. बीउ प्रशोधन Packaging, leveling उपकरण सहयोग कार्यक्रम</p>	<p>भकारी सुधार हुने।</p> <p>६. कृषि/पशुपन्धी विषय अध्ययन गरेका ४८ युवालाई रोजगार हुने।</p> <p>७. कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा एकीकृत कृषि तथा पशुपन्धी विकास कार्यालयमा मिनील्याब सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>८. बीउ विजन, प्रविधि, नष्ट सुधारबाट उत्पादन सामग्री तथा प्राविधिक सेवामा पहुँच वृद्धि हुने।</p> <p>९. १६०० कृषकहरूलाई कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन व्यवसायमा सहयोग हुने।</p> <p>१०. डिजिटल स्वाइल म्याप (DSM) को नियमित अपडेटका लागि माटोको नमुना संकलन तथा परिक्षण तथा माटो स्वास्थ्य परिचयपत्र वितरण हुने।</p>	<p>५. कृषि तथा पशु पध्दिका ४६ युवामा उद्यमशिलता विकासको कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको।</p> <p>६. १ जिल्लामा १ स्रोत केन्द्र अनुसार आवश्यक प्रक्रिया सुरुवात।</p> <p>७. समुदायको व्यवस्थापनमा १० वटा स्रोत केन्द्र स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको।</p>	३९८२.७७
					<p>१. पलस सिजनमा बढी उत्पादित ६०,००० लि. दुध सदुपयोग भई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बजारिकरण हुने। दुधको खपतलाई वृद्धि गर्ने।</p> <p>२. कार्य सम्पन्नको चरणमा पुगेका शितभण्डार निर्माण हुने।</p> <p>३. प्रदेशभित्र एक वटा उच्च</p>	<p>१. UHA उद्योग स्थापनाको लागि आवश्यक छलफल भैरहेको।</p> <p>२. शीत भण्डार निर्माण मार्फत् कृषिजन्य उत्पादन भण्डारण (Cold Store) अन्तर्गत २७ (स्थानीय तह शसर्त ८ समेत गरी)</p>		

	युवा लक्षित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.१.१-२ ४.१.१-४ ४.१.१-६ ४.१.२-४	२०७६/७७ - २०७९/८०	१८००	<p>५. संघिय सरकारको सह-लागानीमा प्रादेशिक/क्षेत्रीय कृषि उपज बजार स्थल निर्माण (भालुवाड-रोल्पा सडक खण्ड)</p> <p>६. बजारिकरण लागि मुख्य कृषि उपजहरूको प्रशोधन, प्रोडिङ्ग, प्याकेजिङ्ग र ब्रान्डिङ्गमा सहयोग</p> <p>७. कृषि उपजहरूको भण्डारण, बजार पूर्वाधार निर्माण तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम</p> <p>८. प्यारेन्ट कुखुरा राख्नको लागि अत्याधुनिक खोर निर्माण</p> <p>९. हाइटेक नर्सरी निर्माणमा अनुदान कार्यक्रम</p> <p>१०. निजी तथा सामुदायिक प्रशोधन केन्द्र स्थापना तथा सुदृढीकरण</p> <p>११. कृषि सहकारीलाई ढुवानी साधनमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम</p> <p>१२. मल बीउ भण्डार गृह स्थापना</p>	<p>प्रविधियुक्त टिस्युकल्चर प्लान्ट स्थापना भएको हुने।</p> <p>४. बीउ विजन, प्रविधि, नक्ष सुधारबाट उत्पादन सामग्री तथा प्राविधिक सेवामा पहुँच वृद्धि हुने।</p> <p>५. प्रदेशको उपजहरूको बजार सुनिश्चित हुने</p> <p>६. ४ वटा उद्योगहरू मार्फत् विशेष बाली-वस्तुहरूको बजारीकरणमा सहयोग पुग्ने।</p> <p>७. न्यूनतम समर्थन मूल्य कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने।</p> <p>८. कुखुराको चल्लाको नियमित आपूर्ति सुनिश्चित हुने।</p>	<p>वटाको निर्माण कार्य भइरहेको।</p> <p>३. टिस्यु कल्चर निर्माणको डि. पि. आर तयारी भइरहेको।</p> <p>४. स्रोत केन्द्रका लागि आवश्यक जग्गा प्राप्ति लगायत पूर्वाधार विकास कार्य भइरहेको।</p> <p>५. ४ स्थानमा बजारीकरणका लागि कृषि उपजहरूको प्रशोधन, प्रोडिङ्ग, प्याकेजिङ्ग र ब्रान्डिङ्गमा सहयोग भएको।</p> <p>६. १८ वटा कृषि बजार स्थापनाको लागि सम्झौता भएको।</p> <p>७. ३ वटा अत्याधुनिक हाइटेक नर्सरी निर्माणका लागि सम्झौता सम्पन्न भएको।</p>	७९.७.०६
३१२०००२०				१. कृषिकर्मी रोजगारी कार्यक्रम आ.व. २०७८/७९	<p>१. ८०९ कृषिकर्मीहरूको बीमा, स्वास्थ्य उपचार, सामाजिक सुरक्षामा सहयोग पुग्ने।</p>	<p>१. कृषिकर्मी रोजगारी कार्यक्रमको लागि २४७ रोजगारदाता छनौट भएकोमा १५६ सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भई सम्झौता भई ४१८ कृषिकर्मीलाई प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त भएको।</p>		

३१२०००२१	पशुपन्धी विकास तथा पशु स्वास्थ्य नियमन कार्यक्रम	४.१.२-१ ४.१.२-२	२०७६/७७ - २०७९/८०	<ol style="list-style-type: none"> खौरत रोग उन्मुलन कार्यक्रम Basic Lab स्थापना तथा संचालन पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा इपिडिमियोलोजिकल अवस्थाको पहिचान र रिपोर्टिङ पशु स्वास्थ्य तथा बाँझोपन निवारण शिबिर भेटेरिनरी रिफरल अस्पताल निर्माण (रूपन्देही) भेटेरिनरी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला संचालन मासु तथा डेरी पसल स्थापना तथा सुधार कार्यक्रम दुग्ध प्रशोधन तथा विविधिकरण उद्योगका लागि सहयोग 	१. पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा	१. पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा	१. पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा	१. पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा	९५६.६१
३१२०००२२	कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रम	४.१.१-१	२०७६/७७ - २०७९/८०	<ol style="list-style-type: none"> कृषि तथा पशुपन्धीका विभिन्न व्यवसायिक तथा स्थलगत तालिम कार्यक्रमहरु सञ्चालन मागमा आधारित क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम (अनफार्म तालिम) स्थानीय तहका कर्मचारीहरूका लागि क्षमता विकास तालिम कृषि क्षेत्रमा सरोकारवालासँग 	कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रम	कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रम	कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रम	<ol style="list-style-type: none"> १००० जना युवाहरूको कृषि तथा पशुपन्धी एवम् सहकारी क्षेत्र सम्बन्धी तालिम पाएका हुने। ७५ सहकारी संस्थाका लेखा समितिसँग लेखा राजश्व सम्बन्धी छलफल हुने। प्रदेशका सहकारीका २०० सदस्यलाई COPOMIS 	२५३.८८

उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

४.१ पृष्ठभूमि

प्रथम आवधिक योजनाले प्रदेशको समृद्धि र जनताको खुशी हासिल गर्ने दिशामा कृषि, उद्योग र बन क्षेत्रको सम्भावनालाई औँल्याएको सन्दर्भमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उद्योगको विकासद्वारा औद्योगिक उत्पादन विस्तारलाई विशेष जोड दिएको छ। यी क्षेत्रहरूको विकासका लागि निजी क्षेत्रको उल्लेख्य लगानी भित्र्याउनु आवश्यक रहेकोमा निजी क्षेत्रलाई उत्प्रेरणा दिने, लगानीको वातावरण बनाउने, सहजीकरण तथा सहकार्य गर्ने, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार गर्ने, त्यसका लागि आवश्यक प्रादेशिक ब्राण्डको शुरूवात गर्ने गरी सार्वजनिक खर्च केन्द्रित गरिएको छ। वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने गरी दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरेअनुरूप यस प्रदेशमा औद्योगिक क्षेत्रबाट हुनसक्ने प्रचुर उत्पादन सम्भावनालाई केन्द्रित गरी प्रदेश तथा प्रदेश बाहिर सन्तुलित आपूर्तिको व्यवस्था अत्यावश्यक छ। त्यसै अनुरूप उद्योगहरूको विकास र विस्तार गरेर आयआर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबीको दरलाई घटाउनुपर्ने देखिएको छ। यसका अतिरिक्त चूनदुङ्गा लगायतका खानीहरूको समुचित उत्खनन गर्ने, खानीजन्य निर्माण सामग्रीहरूको प्रवर्द्धन गर्ने, औद्योगिक उत्पादन स्तरको आधारमा व्यापारिक गतिविधि विस्तार गरी सन्तुलित आपूर्ति व्यवस्थालाई प्राथमिकतामा राखी यस क्षेत्रबाट प्रत्युत्पादक वस्तुको कारण जैविक विविधता तथा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्ने गरी प्रविधिको समुचित उपयोग र विकास गर्ने विषयहरूलाई प्राथमिकताका आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाभित्र समावेश गरिएको छ।

४.२ प्रमुख समस्या

उद्योग स्थापनाको लागि जग्गा महँगो हुनु, श्रमबजारमा बेरोजगार युवा जनशक्ति हुँदाहुँदै पनि उद्योग सञ्चालनका लागि दक्ष श्रमशक्तिको कमी रहनु, एकातिर आन्तरिक उत्पादन अपर्याप्त हुनु र अर्कोतिर उत्पादित वस्तुको भरपर्दो बजार नहुनु, वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्तिको व्यवस्थामा अपेक्षित सुधार नहुनु, प्रशासनिक तथा कर्जा प्रवाह झन्झटिलो हुनु उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति र खानी क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

४.३ चुनौती र अवसर

उत्पादनमूलक उद्योगहरूमा लगानी उल्लेख्य रूपमा बढाउनु, गुणस्तरीय वस्तुको उत्पादन र प्रतिस्पर्धी क्षमतामा वृद्धि गर्नु, सहूलियत व्याजदरमा पर्याप्त कर्जा उपलब्ध गराउनु, युवाहरूलाई उद्योगतर्फ आकर्षित गर्नु, कच्चा पदार्थ तथा तयारी वस्तुहरूको माग, आपूर्ति, ढुवानी तथा भण्डारणको व्यवस्थापन गर्नु, गुणस्तरीय विद्युत् सेवा प्रदान गर्नु, तहगत समन्वय गर्दै खानीजन्य पदार्थहरूको अन्वेषण र उत्खनन गर्नु तथा खानी र उद्योगहरूको विकासलाई वातावरण सन्तुलनसँग तालमेल मिलाउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

उत्पादनलाई छिमेकी प्रदेशहरू तथा भारतमा निकासी गर्न सहज स्थिति हुनु, खनिज लगायतका कच्चा पदार्थको सहज उपलब्धता तथा बढ्दो मागले गर्दा उद्योगधन्दा खोल्न र सञ्चालन गर्न सहज वातावरण हुनु, अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण तथा राजमार्गहरूको विस्तार हुनु, होटल तथा रेष्टुरेन्टहरू थपिँदै जानु, कोभिड-१९ महामारीका कारण स्वदेश फर्कने युवाहरूको संख्या बढ्दै जानु, आदि उद्योग तथा पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि उपलब्ध अवसरहरू हुन्।

४.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

४.४.१ औद्योगिक क्षेत्र

दीर्घकालीन सोच

उत्पादन र रोजगारीमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान वृद्धि।

लक्ष्य

उद्योगधन्दामा लगानी प्रवर्द्धन गर्न औद्योगिक वातावरण सिर्जना गर्ने।

उद्देश्य

उद्योगधन्दाहरूको विस्तार र रोजगारीको अवसर वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. उद्योगहरूको स्थापना र विस्तारको लागि लगानी योग्य वातावरण तयार गर्ने।
२. स्वदेशी औद्योगिक उत्पादनको स्वदेशी बजार तथा विदेशमा समेत निकासी प्रवर्द्धन गर्ने।
३. घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगहरूको विस्तार गर्ने।
४. उद्योग र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने।

४.४.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति

दीर्घकालीन सोच

वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्तिको व्यवस्थामार्फत् आर्थिक समृद्धिमा सहयोग।

लक्ष्य

प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन गरी गुणस्तरीय वस्तुहरूको सर्वसुलभ रूपमा आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।

उद्देश्य

व्यापारिक गतिविधि विस्तार एवम् अत्यावश्यक वस्तुहरूको सर्वसुलभ र गुणस्तरीय रूपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु।

रणनीति

१. भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने।
२. उपभोग्य वस्तुहरूको गुणस्तर कायम गरी सर्वसुलभ आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।
३. आधारभूत उपभोग्य वस्तुहरूको बजारीकरणमा सहकारीको भूमिका बढाइ कालोबजारी र बिचौलियाहरूको भूमिका निरूत्साही गर्ने।
४. सूचना प्रविधिको प्रयोग गरेर व्यापार प्रवर्द्धन तथा आपूर्तिमा आधुनिकीकरण गर्ने।

४.४.३ खानी तथा खनिज पदार्थ

दीर्घकालीन सोच

खनिज क्षेत्रको योगदान वृद्धि गरी आर्थिक रूपान्तरण र सुदृढ अर्थतन्त्रको निर्माण।

लक्ष्य

वातावरणीय सन्तुलनमा खलल नपुग्ने गरी खनिज उद्योगको विकास र विस्तारद्वारा रोजगारी तथा औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रदेशमा रहेका खनिज स्रोतको पहिचान, संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गर्नु।
२. खनिज उद्योगमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. खनिज सम्बन्धी प्रादेशिक नीति र प्रशासनिक संरचना निर्माण गरी खनिज क्षेत्रको प्रभावकारी अन्वेषण र व्यवस्थापन गर्ने।
२. प्रदेशमा उपलब्ध खनिजको लगत संकलन तथा अभिलेखाङ्कन गर्ने।
३. भौगर्भिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने।
४. आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी खनिज उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने।

४.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

सूचकहरू	एकाइ	२०७६/७७	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
उद्योग						
औद्योगिक क्षेत्र विस्तार	संख्या		२	२	२	२
औद्योगिक कोरिडोर स्थापना	संख्या		३	३	३	३
औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या		७	१०	१५	२०
ठूला उद्योग संख्या	संख्या					
साना तथा मझौला उद्योग						
घरेलु तथा साना उद्योग	संख्या					
लघु उद्यमी सिर्जना	संख्या	४०००	४५००	४०००	४५००	५०००
लघु उद्यमी स्तरोन्नति	संख्या	२०००	२०००	२०००	२५००	३०००
लघु उद्यमी ऋण पहुँच	संख्या	८००	८००	८००	९००	१०००
उद्योग ग्रामहरूको संख्या	संख्या		२	४	६	१०
खानी तथा खनिज पदार्थ						
खनिज क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी	रु. करोडमा					
खानी अन्वेषण	संख्या		२	३०	३५	४०
खानी उत्खनन	संख्या		०	२	२	२
वाणिज्य तथा आपूर्ति						
व्यावसायिक फर्महरू	संख्या हजारमा	५०००	१००००	१५०००	२००००	२५०००
व्यवसायीहरूलाई अभिमूखीकरण तालिम	संख्या	१३०	१५०	१५०	२००	२५०
मूल्य सूचना एप्सका प्रयोगकर्ता	संख्या		०	१००००	१५०००	२००००

४.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत				आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - नेपाल सरकार - विशेष अनुदान		नेपाल सरकार - सशर्त
२०७८/७९	४२०१.८१	३२७६.८१	९२५	-	४२०१.८१	-	-	-	-	-
२०७९/८०	४६१४.४९	३६०४.४९	१०१०	-	४६१४.४९	-	-	-	-	-
२०८०/८१	५०७५.९४	३९७५.९४	११००	-	५०७५.९४	-	-	-	-	-

४.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	शुरु-सम्पन्न मिति	कार्यक्रमको कुल लागत (रु.लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलाप	प्रमुख प्रतिफल	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु.लाखमा)
३०७०००१६	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४.२.३.-२	सालवसाली	८५१	१. खाद्य वस्तुको गुणस्तर मापन प्रयोगशाला सञ्चालन २. खाद्य वस्तुको आपूर्ति व्यवस्थापन ३. उपभोक्ता जागरण तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम र अन्य ४. वजार अनुगमन तथा व्यवस्थापन	१. बैरहवामा प्रदेश स्तरको खाद्यवस्तु गुणस्तर मापन प्रयोगशालामा आधारभूत उपकरणहरू जडान भै सेवा सञ्चालन शुरू भएको हुने । २. प्रदेश स्तरमा आपूर्ति संयन्त्रको सञ्चालन र संस्थागत मजबुद भै न्यूनतम आवश्यकताका वस्तु र सेवाको आपूर्तिमा प्रभावकारिता आएको हुने । ३. उपभोक्ता जागरण क्लवको सक्रियताका लागि १२० वटा विद्यालय तथा समुदायमा जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने । प्रदेशका ५० वटा रेडियो तथा स्थानीय टेलिभिजन एवम् बुलेटिन, बोस, पम्पलेट मार्फत प्रदेशका आधा भन्दा बढी जनसँख्यामा उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने । ४. प्रदेशका सबै जिल्लामा गरी १४४ पटक वजार अनुगमन भई खाद्य तथा आधारभूत आवश्यकताका वस्तुहरूको गुणस्तरमा सुधार र बजार मूल्य नियन्त्रण भएको हुने ।	१. ५९९५ नयाँ फर्महरू दर्ता भई सञ्चालनमा आएका । २. खाद्यवस्तु गुणस्तर मापन प्रयोगशालाको भवन निर्माण कार्य करीब ७० प्रतिशत सम्पन्न भएको । ३. बाह्र वटै जिल्लाका १६७५ पसलहरूको अनुगमन गरी ८२५ पसललाई सुधन सुझाव र ४५ हजार जरिवानाको लागि लेखी पठाएको तथा रु.५३२२०० मूल्य बराबरको को सामान नष्ट गरी बजार अनुशासन कायम गरिएको ।	१. ४०२७ फर्महरूको नविकरण र ४५९६ नयाँ फर्महरू दर्ता भई सञ्चालनमा आएका । २. स्थानमा प्रदेश स्तरका वाणिज्य फर्महरूसँग अन्तरक्रिया छलफल सम्पन्न । ३. प्रदेशस्तरीय आपूर्ति संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन । ४. बैरहवामा प्रदेश स्तरको खाद्यवस्तु गुणस्तर मापन प्रयोगशालाको भवन निर्माण सम्पन्नको अन्तिम चरणमा रहेको ।	५६२.५०

३०७०००१७	औद्योगिक विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.२.१-४ ४.२.१-२ ४.२.१-३ ४.२.१-१	सालवसाली	४३८१	<p>१. औद्योगिक ग्राम पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग</p> <p>२. सिप विकास तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम</p> <p>३. प्रदेश विनारी विशेष उत्पादन उद्यमलाई सहयोग</p> <p>४. लघु तथा घरेलु उत्पादनलाई व्यवस्थापन/प्रवर्द्धन तथा अन्य</p> <p>५. खानी अन्वेषण तथा विकास कार्यक्रम</p>	<p>१. नेपाल सरकारबाट घोषणा भएका प्रेशका १० वटा औद्योगिक ग्राममा पूर्वाधार निर्माणको लागि पालिकालाई सहयोग भई निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढेको हुने ।</p> <p>२. प्रदेशका सबै जिल्लामा १० किसिमका परम्परागत, प्राचीन तथा आधुनिक सिप र प्रविधिको विषयमा १ हजार जना उद्यमीलाई तालिम सञ्चालन र आवश्यक मेशिन औजार सहयोग भई उद्योग र उद्यम विकास मार्फत उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने ।</p> <p>३. प्रदेशको पहिचान झल्काउने कफि, ढाका, करुवा, खुकुरी, जनी कम्बल लगायतका १७ वटा उद्यमलाई सहयोग भई उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने ।</p> <p>४. प्रदेशमा महत्वपूर्ण खानीहरूको अन्वेषण र विकासको कार्य थालनी भएको हुने ।</p>	<p>१. औद्योगिक व्यवसाय सम्बन्धी ऐन, साझेदारी ऐन २०७६, साझेदारी नियमावली २०७६, प्राईभेट फर्म २०७६, प्राईभेट फर्म दर्ता ऐन २०७६, प्राईभेट फर्म दर्ता नियमावली २०७६, बजार नियमन तथा प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन ऐन २०७७ पारित भएको ।</p> <p>२. १२ वटै जिल्लामा एक निर्वाचन क्षेत्र एक उद्योगग्रामका लागि किस्तुत अद्ययन कार्य भइरहेको ।</p> <p>३. प्रदेश नं. ५, खानी अन्वेषण र व्यवस्थापन सम्बन्धी ऐन, २०७५ पारित भएको ।</p>	<p>१. प्रदेशका १२ वटै जिल्लाका गरी १५ पालिकामा उद्योग ग्रामका लागि विस्तृत अद्ययन कार्य भइरहेको ।</p> <p>२. १०६४५ वटा नयाँ साना, लघु तथा घरेलु उद्योगहरू दर्ता भई प्रदेशमा पुराना समेत गरी ८१५८७ उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका ।</p> <p>३. उद्यम विकास कोषको स्थापना र सञ्चालनबाट निर्व्यर्जमा ऋण प्रवाह सुरु भएको ।</p> <p>४. विभिन्न उद्यम विकास तालिमबाट ४२३५ जना नयाँ लघु उद्यमीहरू सिर्जना गरिएको ।</p>	१८५८.५०
					<p>१. प्रदेशका सबै जिल्लामा गरी २४ वटा कोसेली घर सञ्चालन भई स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणबाट कृषकको आम्दानीमा वृद्धि भएको हुने । कोसिड-१९ लगायतका कारणले रोजगारी गुमेका ४ हजार व्यक्तिहरूले लघु, घरेलु तथा साना उद्योग विकास कोष मार्फत व्याजमा अनुदान प्राप्त गरी उद्यम सञ्चालन गरेको हुने ।</p>	<p>३. १७,९९७ वटा नयाँ साना, लघु तथा घरेलु उद्योगहरू दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका ।</p> <p>४. विभिन्न उद्यम विकास तालिमबाट ६,५२६ जना नयाँ लघु उद्यमीहरू सिर्जना गरिएको ।</p>			

४.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, अन्तरसरकारी समन्वय, औद्योगिक तथा पर्याप्यटन क्षेत्रका लागि पर्याप्त पूर्वाधार निर्माण, उर्जा तथा कच्चापदार्थको सहज उपलब्धता, व्यवसायिक फर्महरूको संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि, निर्माण तथा उद्योग सञ्चालनको लागि खानीहरूको उत्पादन, निजी सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको सहयोग र सहभागिता, वनको व्यवस्थापन सहित वातावरणको संरक्षण भएको हुनेछ । कृषिमा आधारित उद्योगहरूमा कृषि उत्पादनमा हुने जोखिम अनुरूपका जोखिम हुन सक्नेछ भने उद्योग र निर्माणका लागि चाहिने खानीजन्य पदार्थको उत्पादनमा सामाजिक क्षेत्र वन तथा वातावरणीय पक्षसित असन्तुलन हुन जाने जोखिम पनि आंकलन गरिएको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरू मा हुने परिवर्तन एवम् बाह्य बजारमा हुने प्रतिस्पर्धाले आयात र निर्यातमा जोखिम निम्त्याउन सक्छ । तरलताको अवस्था र ब्याजदरले गर्दा निजी उद्योगीहरूलाई नकारात्मक प्रभाव पर्ने जोखिम पनि विद्यमान छ । यस्ता जोखिमहरू कायम रहेमा लक्षित उपलब्धीहरू हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहन्छ ।

वन, वातावरण र भू-संरक्षण

५.१ पृष्ठभूमि

इन्डै ५१ प्रतिशत भूभाग वन क्षेत्रले ढाकेको यस प्रदेशको वन क्षेत्रको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन गरी वन पैदावरको समुचित उपयोग तथा यसमा आधारित उद्योगहरूको विकास र विस्तार गरेर आयआर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबीको दरलाई घटाउन सकिने प्रशस्त सम्भावनाहरू छन्। आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरे अनुरूप वन क्षेत्रमा जैविक विविधता कायम गर्ने र जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्ने गरी प्रविधिको समुचित उपयोग र विकास गर्ने विषयहरूलाई उच्च प्राथमिकताका आधारमा दिगो विकास लक्ष्यलाई समेत समेट्ने गरी यस मध्यमकालीन संरचनामा यस क्षेत्रका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ। उपयुक्त तालिमसहित रोजगारी सिर्जना गर्ने र आयमा वृद्धि गर्ने, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अभावसमेतलाई सम्बोधन गर्दै दिगो स्रोतको रूपमा वनको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै वन पैदावर तथा जडिबुटीलाई दिगो आयस्रोतको रूपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने गरी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू तय गरिएको छ।

५.२ प्रमुख समस्या

वन तथा वातावरणको क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरूमा वनको दिगो एवम् सिल्भिकल्चरल सिष्टम बमोजिम व्यवस्थापन हुन नसक्दा वन अतिक्रमण तथा चोरी निकासी हुनु, वनपैदावर तथा जडिबुटी त्यसै खेर जानु, नदी तथा चुरेको अत्यधिक दोहन हुनु, शहरीकरण तथा औद्योगीकरणका कारण वातावरणीय प्रदूषण हुनु, मानवजन्य एवम् प्राकृतिक विपत्ति तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट जनधनको क्षति बढ्दै जानु पर्दछन्।

५.३ चुनौती र अवसर

वन तथा चुरे क्षेत्रको संरक्षण गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन गर्नु, पूर्वाधार विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्नु आगामी वर्षहरूका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्। उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्नुपर्ने पनि चुनौती छ।

प्रशस्त वन क्षेत्र तथा राष्ट्रिय निकुन्ज र वन्यजन्तु आरक्ष हुनु, जडिबुटी तथा वनजन्य वस्तुहरूको बजार माग उच्च रहनु, कृषियोग्य ठाउँमा तथा वनक्षेत्रमा समेत जडिबुटी खेती गर्न सकिनु, नेपालगञ्ज जडिबुटीको हबको रूपमा विकास हुँदै जानु, वातावरण संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको चासो बढ्नु, विश्वमा तीव्रदरमा भइरहेको प्रविधिको विकास र त्यस्ता प्रविधिहरू भित्र्याउन सकिने अवस्था रहनु, नयाँ पुस्ता प्रविधिमैत्री हुँदै जानु र जैविक विविधतामा रहेको अपार संभावनालाई वैज्ञानिक अनुसन्धान तथा प्रविधिद्वारा विकास र प्रयोग गर्न सकिने अवसर देखिन्छ।

५.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

५.४.१ वन वातावरण तथा भू-संरक्षण

दीर्घकालीन सोच

वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै रोजगारी र आयआर्जन हुनेगरी वनको दिगो व्यवस्थापन।

लक्ष्य

वनपैदावारहरूको समूचित प्रयोग, जैविक विविधता र जलाधारको समुचित संरक्षण, व्यवस्थापन र सदुपयोगबाट वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्दै रोजगारी र आयआर्जनमा वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. वनजन्य वस्तुको उत्पादन विस्तार र यसमा आधारित उद्योगहरू स्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर्नु।
२. भू-स्खलन नियन्त्रण र भू-संरक्षण कायम गर्दै वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु।
३. वनको दिगो व्यवस्थापन गर्नु।

रणनीति

१. वनसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून र उपयुक्त संरचना बनाउने।
२. विद्यमान वनक्षेत्र कायम राखी उत्पादकत्व वृद्धिका लागि वनको सहभागितामूलक, दिगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने।
३. जैविक विविधता र जलाधारको दिगो व्यवस्थापन र उपयोगमा स्थानीय समुदायको पहुँच वृद्धि गर्ने एवम् पर्यापर्यटनका आधार क्षेत्रहरूलाई पुनःस्थापना तथा पुनःनिर्माण गर्ने।
४. जलवायु परिवर्तनका असर तथा वायु प्रदूषणलाई मध्यनजर राख्दै वातावरण संरक्षण गर्ने।
५. निजी तथा कृषि वन विकास तथा विस्तार गरी जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा योगदान गर्नुका साथै कृषकको आमदानी तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्ने।

५.४.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावार

दीर्घकालीन सोच

जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक उत्पादन तथा प्रशोधन मार्फत अर्थतन्त्रमा योगदान।

लक्ष्य

जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक उत्पादन तथा प्रवर्द्धन गर्नुका साथै आय र रोजगारी बढाउने।

उद्देश्य

१. जडीबुटीहरूको तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक खेती गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि सहित रोजगारी सिर्जना गर्नु।
२. जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना, मूल्य अभिवृद्धि तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. भौगोलिक विशेषता अनुरूप जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने।
२. जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको लागि आन्तरिक र बाह्य बजार प्रवर्द्धन गर्ने।

५.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक

सूचकहरू	एकाइ	२०७६/७७	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
वन तथा वातावरण						
वन क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	५०.४३	५०.४३	५०.५	५०.७	५१
जैविक संग्रहालय	संख्या	०		१	१	१
वनस्पति उद्यान	संख्या	०	१	१	१	१
चिडियाखाना	संख्या	-	-			
वृक्षरोपण	हेक्टर	६००	७००	८००	८५०	९००
सडक सौन्दर्यीकरण	कि.मी.		१०	१०	१०	१०
वनजन्य उत्पादनबाट प्राप्तहुने कुल राजस्व	रु. करोडमा	६०	८०	१००	११०	१५०
कार्यालय हरियाली कार्यक्रम	गोटा		१५	१५	१५	१५
वायु प्रदूषण परिक्षण ल्याब	संख्या	-	०	१	१	१
बायोब्रिकेट उत्पादन	मे.टन					
प्रशोधित दाउरा उत्पादन	मे.टन					
जडीबुटी						
व्यावसायिक रूपमा जडिबुटी खेती	हेक्टर	११०	१३०	१४०	१६०	१८०
जडीबुटी नर्सरी	संख्या	१४	३५	४२	५६	७०

५.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत				आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समपूरक अनुदान	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान		नेपाल सरकार - सशर्त
२०७८/७९	१८६७५.४४	८६०८.०१	१००६७.४३	-	१८६७५.४४	-	-	-	-	-
२०७९/८०	२०५४२.९८	९४६८.८१	११०७४.१७	-	२०५४२.९८	-	-	-	-	-
२०८०/८१	२२५९७.२७	१०४१५.६९	१२१८१.५८	-	२२५९७.२७	-	-	-	-	-

५.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	शुरु-सम्पन्न मिति	कार्यक्रमको कुल लागत (रु.लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलाप	प्रमुख प्रतिकल	आ.व.२०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु.लाखमा)
३२९०००१२	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	५.४-२ ५.४-३ ५.४-१	सालवसाली	९,४५.५५	१. वन सम्बर्द्धनमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन २. सामुदायिक तथा कुवुलियती वन विकास कार्यक्रम ३. वन डटेलो नियन्त्रण अभियान ४. वन, वन्यजन्तु संरक्षण र वन अपराध नियन्त्रण कार्यक्रम ५. सिमसार क्षेत्र, पंक्षी-जलचर र जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१. २२ लाख घन फिट काठ र ७ हजार चट्टा दाउरा उत्पादन हुने, १००० हेक्टरमा थिनिंग हुने, वार्षिक २४ लाख श्रमदिन रोजगारी सिर्जना हुने, वार्षिक रु. १ अर्ब समुदाय र सरकारलाई आमदानी हुने। २. हस्तान्तरण भएको ४ लाख हेक्टर सामुदायिक वन क्षेत्र व्यवस्थित रुपमा सुचारु भई वार्षिक ८ लाख घन फिट काठ र ८ हजार चट्टा दाउरा उत्पादन, २ हजार हेक्टर कुवुलियती वनमा आयमुलक कार्यक्रम सञ्चालनबाट ३ हजार ७ सय विपन्न परिवारको आयआर्जन वृद्धि हुने।	१. वन सम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा तयार भएको। २. प्रदेशमा हाल रहेको वन क्षेत्रहरूमा विभिन्न संरक्षणमुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएको। ३. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनमार्फत् काठको उत्पादन गरी आपूर्तिलाई सहज बनाइएको, २५५६२३६ क्यू.फि. काठ र ५८४० चट्टा दाउरा उत्पादन भई	१. वातावरण संरक्षण नियमावली स्विकृत भएको, वन सम्बन्धी विधेयक तयार भई मन्त्रीपरिषद्बाट प्रदेश सभामा विधेयक पेश गर्न सहमति प्राप्त भएको। २. प्रदेशमा हाल रहेको वन क्षेत्र कायम गर्न विभिन्न संरक्षणमुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएको। ३. विभिन्न वन व्यवस्थापन पद्धतिबाट १६५३२३७ क्यू.फि. काठ र ३१२३ चट्टा दाउरा उत्पादन भई १२,९०,३६५ क्यू.फि. काठ र १८५२ चट्टा दाउरा विक्री भएको।	२६५१

३२१०००१३	जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार विकास कार्यक्रम	४.१.६-१	सालवसाली	१०५८	क. एक पकेट क्षेत्र एक जडीबुटी उत्पादन ख. आर्थिक महत्वका जडीबुटीहरूको स्वस्थानीय संरक्षण ग. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन मा सहयोग घ. उच्च पहाडी क्षेत्रमा ओखर विकास कार्यक्रम	३. वन डटेलो नियन्त्रणका लागि १४० कि.मि. स्थायी अग्नी रेखा निर्माण तथा मर्मत सम्भार र वनमा रहेका ज्वलनशिल पदार्थको संकलनबाट १४० वटा प्राङ्गारिक मल उद्यम स्थापना भएको हुने। ४. विगत देखिको २० हेक्टर पुरानो अतिक्रमण हटाइने, वन अतिक्रमण चोरी शिकारी तथा निकासी नियन्त्रण भई ९ लाख ७४ हजार हेक्टर वन क्षेत्रको संरक्षण भएको हुने। ५. पीडितसँग प्रदेश सरकार कार्यक्रम मार्फत सबै जिल्लामा मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्वमा कमि भएको हुने, वार्षिक रुपमा २० वटा महत्वपूर्ण सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन हुने, जगदिशपुर ताल क्षेत्रलाई बर्द स्याङ्चुरीको रूपमा घोषणा भई व्यवस्थापन भएको हुने, ८ जिल्लामा औप प्रजातिको बगैचाको संरक्षण भएको हुने, विषालु सर्पको उद्धार तथा जोखिम न्यूनीकरणको कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने। १. जडीबुटीको प्रचुर सम्भावना भएका दाङ लगायतका पहाडी ७ जिल्ला र बाँके जिल्लामा ३ लाख २० हजार जडीबुटी विरुवा उत्पादन भई २०० हेक्टर निजी जग्गा र ४५ हेक्टर सार्वजनिक जग्गामा एक पकेट क्षेत्र एक महत्वपूर्ण जडीबुटी खेतीको विस्तार भएको हुने। २. आर्थिक महत्व बोकेका जडीबुटीहरूको ५ जिल्लामा प्राकृतिक वास्तुस्थान संरक्षण भएको हुने। ३. पहाडी तथा भित्री मधेशका ८ जिल्लाका समुदाय, सहकारी र निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने १५ वटा जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यमलाई सहयोग भई रोजगारी सिर्जना हुने।	१. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठजन्य उत्पादन भई २०० विरुवा उत्पादन भई वितरण तथा रोपण गरिएको। २. जडीबुटी प्रशोधन तथा भण्डारणका लागि २४ वटा उद्यममा सहयोग।	१. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठजन्य ६ लाख विरुवा उत्पादन भई २०० हेक्टर क्षेत्रमा खेती विस्तारको तयारी भएको। २. जडीबुटी प्रशोधन तथा भण्डारणका लागि २४ वटा उद्यममा सहयोग।	४. काठ जडीबुटी जन्य १७ लाख बहुरूपी विरुवा उत्पादन भई आगामी आ.व.को लागि सुरक्षित रहेको र थप ३० लाख काठ र जडीबुटीजन्य विरुवा उत्पादन भई वितरण तथा रोपणको तयारी भएको, ५. वन क्षेत्रबाट ३५६२४१९ श्रमदिन प्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना भएको, ६. प्रदेश भित्र रहेका महत्वपूर्ण ४२ वटा ताल तलैया तथा सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षण गरिएको। ७. ८० कि.मि.मा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि बाँस रोपण गरिएको। ८. ३२ वटा वन उद्यममा सहयोग भएको।	६१४.८०
----------	---	---------	----------	------	--	--	--	--	--	--------

३२९०००१४	भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	८.४-५	सालवसाली	४८९७	<p>१. आकस्मिक पहिरो तथा गल्छी खहरे नियन्त्रण</p> <p>२. पानी मुहान संरक्षण/पोखरी निर्माण कार्यक्रम</p> <p>३. डालोघाँस तथा बायोइन्जिनियरिङ प्रजाति विस्तार र अन्य</p> <p>४. नदी तथा खोला किनारा व्यवस्थापन</p> <p>५. सेवेदनशील शहरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम</p> <p>६. ग्रामीण सडकसँग भू-संरक्षण कार्यक्रम</p>	<p>१. प्रदेशका १२ जिल्लामा आकस्मिक पहिरो, गल्छी तथा बाढी ग्रस्त क्षेत्रको संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन भएका हुने।</p> <p>२. महत्वपूर्ण २५ वटा पानीका मुहान/सिमसार/पोखरीहरू संरक्षण सम्बन्धी कृयाकलापहरू संचालन भएका हुने।</p> <p>३. नदी तथा खोलाहरूबाट अति प्रभावित १० कि. मि. क्षेत्रको नियन्त्रणका लागि स्थानीयहरूको संलग्नतामा कार्यक्रमहरू संचालन भएको हुने।</p> <p>४. ग्रामीण वस्तीका सडकहरूमा जैविक प्रविधिको प्रयोगबाट १० कि.मि. सेवेदनशील सडक क्षेत्रहरूमा संरक्षणका कृयाकलापहरू संचालन भएका हुने</p> <p>५. डालोघाँस तथा बायोइन्जिनियरिङ प्रजातिका ६० हजार विरूवा उत्पादन तथा रोपण भई ६० हेक्टर क्षतिग्रस्त भूमिमा बायोइन्जिनियरिङ कार्यबाट भूमि पुनस्थापना भएको हुने।</p>	<p>१. विभिन्न १२ स्थानमा आकस्मिक पहिरो व्यवस्थापन तथा नदी खोला नियन्त्रण गरिएको।</p> <p>२. ग्रामीण सडकको ५० कि. मि. खाडमा भू-संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।</p> <p>३. प्रदेशका २४ वटा स्थानमा गल्छि, पहिरो तथा खहरे रोकथामका कृयाकलापहरू सञ्चालन गरिएको।</p> <p>४. जोखिमयुक्त १२ कि.मि. नदीको किनार तटबन्धन मार्फत व्यवस्थापन गरिएको।</p> <p>५. सेवेदनशील ६० वटा शहरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण गरिएको।</p> <p>६. दाङको गहतेखोला तुल्सीपुर र पाल्पाको चिदिपानीमा नमूना भू-संरक्षण प्लट स्थापना गरिएको।</p> <p>७. एक गाउँ एक पोखरी निर्माण अभियान अन्तर्गत कुल ५२००० घ.मि. पानी सञ्चित गर्न सक्ने ११६ वटा पोखरीहरू निर्माण भएको।</p>	<p>१. ५३ वटा स्थानमा आकस्मिक पहिरो व्यवस्थापन तथा नदी खोला नियन्त्रण गरिएको।</p> <p>२. ३० कि. मि. ग्रामीण सडकमा भू-संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।</p> <p>३. १२ कि.मि. नदीको किनार तटबन्धन मार्फत व्यवस्थापन गरिएको।</p> <p>४. ३८ वटा सेवेदनशील शहरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण गरिएको।</p> <p>५. एक गाउँ एक पोखरी निर्माण अभियान अन्तर्गत ६२ वटा पोखरीहरू निर्माण भएका, जसबाट कुल २७८०० घ. मि. पानी सञ्चित भई बहुउपयोगमा आउन सक्ने।</p>	१८३७.४३
----------	--	-------	----------	------	--	--	---	--	---------

३२१०००१५	वन क्षेत्रभित्रका खोला खोल्सी व्यवस्थापन कार्यक्रम	४.२.२-२	साबवसाली	१२८८.२	१. वन क्षेत्र भित्रका खोला/खोल्सी व्यवस्थापन कार्य	१. ६ करोड ३० लाख घन फिट नदीजन्य पदार्थको संकलन तथा व्यवस्थापन भई प्रदेश सञ्चित कोषमा करिब रु. ९० करोड आम्दानी भएको हुने । वन क्षेत्र भित्रका खोला/खोल्सी व्यवस्थापन भई वन संरक्षणमा टेवा पुगेको हुने।	१. ६ करोड ३० लाख घनफिट नदीजन्य पदार्थको संकलनको लागि कार्ययोजना तयारी र वातावरणीय अध्ययनको कार्य थालनी भएको ।	४००
३२१०००१६	वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन कार्यक्रम	८.४.४	साबवसाली	७२९	क. स्वच्छ वातावरण निर्माण ख. प्रदुषण नियन्त्रण र व्यवस्थापन तथा अन्य	१. स्वच्छ वातावरण निर्माण थालनीका लागि प्रदेशका २० वटा सरकारी कार्यालयहरू वातावरणमैत्री हुने, वातावरणीय अध्ययनका लागि प्रयोगशाला आधारभूत कार्य थालनी हुने, प्लाष्टिकजन्य पदार्थको नियन्त्रण र पुन प्रयोगलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन भएको हुने, कम्तिमा १० नगरमा फोहोरलाई श्रोतमा नै वर्गीकरण भएको हुने । २. उद्योगहरूको वातावरण प्रदुषणको अवस्थाको अनुगमन भई प्रदुषण नियन्त्रण भएको हुने, बढी प्रदुषित शहरहरूको ड्रेनबाट वातावरणीय अनुगमन सुरु भएको हुने, १ स्थानमा फोहर पानी प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने ।	१. विगत लामो समयदेखि विचाराधीनमा रहेका ६० वटा वातावरणीय अध्ययनहरूको प्रकृया अगाडि बढाएको । २. फोहोरलाई श्रोतमा नै वर्गीकरण गरी व्यवस्थापन गर्न ६२ स्थानमा सहजीकरण भई प्रविधि हस्तान्तरण गरिएको । ३. वातावरणीय अनुगमनका लागि ड्रेन क्यामरा खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाएको । ४. वातावरणीय प्रयोगशाला सञ्चालनका लागि आवश्यक आधारभूत उपकरण खरिदको प्रक्रिया अगाडि बढाएको ।	२०९
३२१०००१७	वन उद्यम र पर्याप्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८.४.३ ८.४.२	साबवसाली	१२१२	१. वन उद्यम प्रवर्द्धन कार्यक्रम २. पर्याप्यटनमा आधारित संरक्षित वन विकास कार्यक्रम	१. निची, सहकारी, साझेदारीमा वन पैदावारमा आधारित २० वटा उद्यममा सहयोग भई रोजगारी वृद्धि भएको हुने । २. प्रदेशका ६ वटा संरक्षित वनको व्यवस्थापनबाट जैविक विविधता संरक्षण र आयआर्जनमा वृद्धि भएको हुने ।	-	७०७

३२९०००१८	कृषि वन तथा बृहत्तर हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८.४.२८.४. ३	सालवसाली	६९१३	१. नर्सरी तथा विरूवा उत्पादन २. वृक्षारोपण समृद्धी वृक्षारोपण पुनःरोपण, गोडमेल तथा संरक्षण ३. निजी तथा कृषि वन कार्यक्रम	१. सुविधा सम्पन्न ३ वटा नर्सरीको निर्माण र ३६ वटा नर्सरीको मर्मत तथा स्तरोन्नति भएको हुने, गत विगत वर्षहरू देखि अ.ल.या भई आएका २० लाख विरूवाहरूको बहुवर्षीय विरूवाको रूपमा स्याहार सम्भार गरिने, आगामी वर्षका लागि दुलो धोलामा १० लाख विरूवा उत्पादन गरी नर्सरीमा स्याहार सम्भार गरी राखिने, चालु आ.व.को लागि १० लाख एक वर्षे विरूवा उत्पादन गरी खपत गरिने । २. वन तथा नदी किनार क्षेत्रको १५० हेक्टर खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गरी वन पुनस्थापना गरिने, विगत वर्षमा वृक्षारोपण भएको ५५० हेक्टर क्षेत्रमा पुनरोपण गरिने, २० कि.मि. शहरी सडकमा हरित सडक लुम्बिनीको पहिचान मार्फत सौन्दर्यीकरण गरिने, २० हेक्टर अतिक्रमण हटाइएको क्षेत्रमा वृक्षारोपण भई वन पुनस्थापन भएको हुने, प्रदेश राजधानीलाई सौन्दर्यीकरण भएको हुने । ३. तराई तथा उपत्यकाका ५९ पालिकामा एक पालिका एक नमुना कृषि वन कार्यक्रम सञ्चालन भई ५९० हेक्टर क्षेत्रमा नमुना कृषि वन स्थापना भएको हुने ।	-	१८८५
----------	--	----------------	----------	------	--	--	---	------

५.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, अन्तरसरकारी समन्वय, औद्योगिक तथा पर्यापर्यटन क्षेत्रका लागि पर्याप्त पूर्वाधार निर्माण, उर्जा तथा कच्चापदार्थको सहज उपलब्धता, व्यवसायिक फर्महरू को संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि, निर्माण तथा उद्योग सञ्चालनको लागि खानीहरू को उत्खनन, निजी सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको सहयोग र सहभागिता, वनको व्यवस्थापन सहित वातावरणको संरक्षण भएको हुनेछ । कृषिमा आधारित उद्योगहरूमा कृषि उत्पादनमा हुने जोखिम अनुरूपका जोखिम हुन सक्नेछ भने उद्योग र निर्माणका लागि चाहिने खानीजन्य पदार्थको उत्खननमा सामाजिक क्षेत्र वन तथा वातावरणीय पक्षसित असन्तुलन हुन जाने जोखिम पनि आंकलन गरिएको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरू मा हुने परिवर्तन एवम् बाह्य बजारमा हुने प्रतिस्पर्धाले आयात र निर्यातमा जोखिम निम्त्याउन सक्छ । तरलताको अवस्था र ब्याजदरले गर्दा निजी उद्योगीहरू लाई नकारात्मक प्रभाव पर्ने जोखिम पनि विद्यमान छ । यस्ता जोखिमहरू कायम रहेमा लक्षित उपलब्धीहरू हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहन्छ ।

परिच्छेद : ६ सामाजिक क्षेत्र

६.१ पृष्ठभूमि

समावेशी सामाजिक विकास तथा समृद्धिको लागि गुणस्तरीय शिक्षा, भाषा तथा संस्कृतिको विकास, महिला विकास, युवा जनशक्ति तथा खेलकूद विकास, श्रम तथा रोजगार र व्यवस्थित यातायात प्रणाली जस्ता सामाजिक क्षेत्रलाई महत्वपूर्ण आधारका रूपमा लिएको पाइन्छ। विविध भाषा-भाषी तथा संस्कृतिहरूको बाहुल्यता र ऐतिहासिक धरोहरहरूले भरिपूर्ण यस प्रदेशले बुद्ध धर्म दर्शन, शिक्षा एवम् ज्ञानको स्रोतको पृथक पहिचान बोकेको छ। महिला, एकल महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकको हक अधिकारको प्रत्याभूति दिलाउने कानुनी व्यवस्था, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको उचित सम्मान सहितको व्यवस्थापन, हिंसा, विभेद र कुरीति रहित समाजको निर्माण, भाषा, लिपिको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी अनुसन्धानात्मक शैक्षिक प्रणालीको विकास जस्ता कार्यले यस प्रदेशको सामाजिक-आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन सक्छन्।

दिगो विकासको लक्ष्य अन्तर्गत सन् २०३० सम्ममा सबै उमेर समूहका मानिसहरूको स्वस्थ तथा समृद्ध जीवन सुनिश्चित गर्ने र गुणस्तरीय शिक्षालाई समावेशी बनाउँदै सबैलाई अध्ययनको अवसर उपलब्ध गराउने उद्देश्य राखिएको छ। हालै विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ जस्ता संक्रामक रोगहरू विरुद्धको प्रदेशस्तरको सामाजिक क्षेत्रमा आइपर्ने जोखिमको आंकलन गरी यसमा रहेका क्षेत्र पहिचान गर्दै प्रदेशबासीको उच्च स्वास्थ्य सुरक्षा सतर्कतालाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। यिनै सामाजिक क्षेत्रका विषयमा आवधिक योजनाले लक्षित गरे अनुरूप दिगो सामाजिक आर्थिक उन्नतिसँग जोडिएका आगामी तीन वर्षमा गरिने प्रतिफलमुखी कार्यक्रमहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ।

६.२ प्रमुख समस्या

शिक्षाको गुणस्तर र पहुँच कमजोर रहनु, प्राविधिक, उद्यमशील र नैतिकता सम्बन्धी शैक्षिक क्रियाकलापमा नविनतम विधि र प्रविधिको प्रयोग कम हुनु, ज्येष्ठ नागरिकहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई व्यवस्थित सेवासुविधा पुऱ्याउन अझै बाँकी हुनु, सामाजिक तथा आर्थिक गतिविधिहरूमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता कम हुनु, महिलाहरू हिंसा, बेचबिखन तथा ओसारपसारको उच्च जोखिम रहनु तथा यस सम्बन्धी कानुनी उपचार फितलो हुनु, बालश्रम, बेचबिखन र बालविवाह अन्त्य नहुनु, खेलकूदका लागि पूर्वाधारको अभाव हुनु, मौलिक भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिले प्राथमिकता पाउन नसकी विदेशी संस्कृतिको प्रभाव बढ्दै जानु, ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरूको संरक्षण तथा सदुपयोग सम्बन्धमा ध्यान पुग्न नसक्नु, युवा बेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारबाट सिर्जित सामाजिक, सांस्कृतिक तथा मनोवैज्ञानिक असरहरू प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्। त्यसैगरी प्रदेशस्तरमा वैज्ञानिक अध्ययनको लागि संयन्त्र तयार नहुनु, विज्ञान तथा प्रविधिको समय सुहाउँदो विकास र उपयोग नहुनु, विश्वविद्यालयहरूबाट उत्पादित जनशक्ति बजारमा अनुसन्धानको हुन नसक्नु र प्रविधियुक्त सुरक्षित यातायात व्यवस्थापन प्रणाली नहुनु लगायतका समस्याहरू प्रदेशमा विद्यमान छन्।

६.३ चुनौती र अवसर

आवश्यक दरबन्दी तथा भौतिक पूर्वाधार सहितका शैक्षिक संस्थाहरूको सुनिश्चितता गर्नु, लैङ्गिक हिंसा र भेदभावको अन्त्य गर्नु, बालअधिकारको प्रत्याभूति दिलाउँदै बालविवाह, बाल यौन दुर्व्यवहार र बालश्रम निर्मूल गर्नु,

खेलकूदका लागि पर्याप्त भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्न वित्तीय स्रोत जुटाउनु, भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण र विकासका लागि साधन एवम् जनचेतना स्तर अभिवृद्धि गर्नु, वस्तु तथा सेवाको उत्पादनमा युवा जनशक्तिको उचित परिचालन र व्यवस्थापन गर्नु, युवा केन्द्रित रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु, असुरक्षित यातायात प्रणालीका कारण सामाजिक अपराध कायम रहनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्। विज्ञान र प्रविधिको शिक्षालाई अनुसन्धानमूखी बनाउँदै स्वदेशमै राम्रा वैज्ञानिक उत्पादन गर्नु र उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्नुपर्ने चुनौती छ।

संविधानतः समावेशी र लैङ्गिक शिक्षालाई प्रोत्साहन गर्नु साथै दिगो विकास लक्ष्य ४ अनुरूप गुणस्तरीय शिक्षालाई स्थानीयकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउनु, वृद्धाश्रम र अपाङ्ग सहयोग केन्द्रहरू व्यवस्थापनका लागि विभिन्न संस्थाहरूबाट रकम परिचालन गर्न सकिने स्थिति रहनु, महिलाका सवालहरूमा धेरै अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतामा नेपाल सरकारले सहभागिता जनाउनु तथा विभेदयुक्त कानूनहरू संशोधन हुँदै जानु, विभिन्न नीति तथा कार्यक्रमद्वारा बालवालिकालाई सम्बोधन गरिनु, खेलकुदलाई क्रमशः व्यावसायिकतातर्फ रूपान्तरण गरिँदै जानु, भाषा तथा संस्कृति बचाउ अभियानहरू शुरू हुनु, आफ्नो साहित्य र कलाप्रतिको आकर्षण बढ्नु, सम्पदाहरूको संरक्षणलाई पर्यटनसँग जोड्ने र गुठी सम्पदाहरूको संरक्षण गरी उत्पादनमूलक प्रयोजनमा लगाउने वातावरण बन्दै जानु, विज्ञान तथा प्रविधिको विकासका लागि प्रतिष्ठान गठनको चरणमा हुनु, र नेपाल ऐतिहासिक रूपमा प्राप्त जनसांख्यिक लाभको युगमा रही गुणस्तरीय युवा जनशक्ति वृद्धि हुँदै, प्रविधिको उपलब्धताले यातायात व्यवस्थापनमा सहज परिस्थितिको निर्माण हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

६.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

६.४.१ शिक्षा

सोच

समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट सक्षम, नैतिकवान र समर्पित जनशक्तिको विकास।

लक्ष्य

रोजगार, स्वावलम्बी, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, जीवन र जगतप्रति सकारात्मक, मानवीय मूल्यप्रति संवेदनशील, खुशी, इमान्दार, श्रमप्रति आस्थावान् र नैतिकवान नागरिक तयार गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रारम्भिक बाल शिक्षा, विद्यालय र उच्च शिक्षामा समतामूलक एवम् समावेशी पहुँच विस्तार गर्नु।
२. सबै तहको शिक्षालाई मानवमूल्यमा आधारित बनाउँदै गुणस्तरीय तथा जीवपयोगी बनाउनु।
३. प्राविधिक शिक्षाको सहज उपलब्धता बढाउनुका साथै अनुसन्धानमूलक उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु।
४. समग्र शिक्षा क्षेत्रमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. नीतिगत र कानूनी व्यवस्था गरी शैक्षिक सुशासनलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
२. प्रादेशिक विश्वविद्यालय स्थापना गरी उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानमूलक, प्राविधिक, वैज्ञानिक र व्यावसायिक बनाउने।
३. स्थानीय तहको सहकार्यमा विद्यालय छाड्ने दरलाई घटाउनका लागि विद्यार्थीलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य सम्पन्न गर्ने व्यवस्था गर्ने।

४. प्रारम्भिक बालविकासका साथै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच तथा गुणस्तर सुनिश्चित गरी विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि वृद्धि गर्ने।
५. माध्यमिक तथा उच्च शिक्षामा प्राविधिक, व्यावसायिक, नैतिक, जीवनोपयोगी तथा रोजगारमूलक शिक्षाको विस्तार गर्ने।
६. निजीस्तरमा सञ्चालित शिक्षण संस्थाहरूको नियमन गर्दै सामाजिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने।
७. STEM मोडेल अनुरूपको शैक्षिक प्रणाली प्रवर्द्धन गर्ने।

६.४.२ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति

सोच

प्रदेशभित्र बोलिने सबै भाषा तथा संस्कृतिको जगेर्ना र साहित्य तथा कलाको सन्तुलित विकास।

लक्ष्य

प्रदेशमा बोलिने सबै भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको उचित संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने।

उद्देश्य

१. यस प्रदेशका विविध भाषा र संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु।
२. भाषा र संस्कृतिको प्रवर्द्धनमार्फत पर्यटकलाई आकर्षण गर्नु।
३. प्रादेशिक साहित्य तथा कलाको विकास र प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. विद्यमान भाषा र संस्कृतिलाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी मौलिकता कायम राख्ने।
२. साँस्कृतिक विविधतालाई सदुपयोग गरी वाह्य तथा आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने।
३. सम्मान र पुरस्कारको माध्यमबाट प्रादेशिक साहित्य तथा कलाको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने।

६.४.३ विज्ञान र प्रविधि

दीर्घकालीन सोच

प्रदेशको समृद्धिका लागि नवप्रवर्तन, विज्ञान तथा प्रविधिको प्रचुर विकास।

लक्ष्य

विज्ञान तथा प्रविधिको विकास मार्फत आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने।

उद्देश्य

अनुसन्धान, नवप्रवर्तन र प्रविधिको विकास तथा प्रयोग मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि एवम् सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने।

रणनीति

१. निजी क्षेत्र र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गरी अनुसन्धानमा उल्लेख्य लगानी गर्ने।
२. नविनतम प्रविधिको विकास र उपयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने।
३. विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग बढाउदै शिक्षासँग आवद्ध गर्ने।
४. खगोल विज्ञानको विकास गर्ने।
५. प्रादेशिक विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठानको व्यवस्था गर्ने।

६.४.४ युवा तथा खेलकुद

सोच

युवाहरूको व्यक्तित्व विकास तथा खेलकुद क्षेत्रको समग्र विकास गरी मुलुकको अन्तर्राष्ट्रियरूपमा पहिचान।

लक्ष्य

राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका सक्षम युवा तथा खेलाडीहरू उत्पादन गर्ने।

उद्देश्य

१. पूर्वाधारहरूको विकास एवम् युवा, महिला, पुरुष र बालबालिकाहरूलाई समान तर प्रतिस्पर्धी अवसर सिर्जना गर्दै खेलकुदको समग्र विकास गर्नु।

रणनीति

१. युवा प्रतिभा खोजी र प्रोत्साहन गर्दै युवा उद्यमशीलता विकास गर्ने।
२. युवाहरूलाई स्वरोजगार सुनिश्चित गर्ने।
३. खेलकुदका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू निर्माण गर्ने।
४. नियमित रूपमा प्रदेशस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिताहरू आयोजना गर्ने।
५. खेलकुदलाई अन्य आर्थिक क्रियाकलापसँग आवद्ध गर्ने।

६.४.५ कानून, महिला विकास तथा सशक्तीकरण

सोच

लैङ्गिक समानतामा आधारित समतामूलक कानुनी समाज निर्माण।

लक्ष्य

विकासका हरेक क्रियाकलापमा महिला र पुरुषको समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्य

१. समाजका हरेक वर्ग तथा सामाजिक समूहका महिलाहरूको समतामूलक र अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गराई मूलप्रवाहीकरण र सशक्तीकरण गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक लगायतका क्षेत्रमा महिलाको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।
३. लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्य र महिलाको हक अधिकारको सुनिश्चित गर्न कानुनी व्यवस्था गर्नु।

रणनीति

१. चेतनामूलक एवम् लैङ्गिक सशक्तीकरणद्वारा अर्थपूर्ण ढंगबाट महिला सहभागिता बढाउने।
२. आधारभूत स्वास्थ्य, शिक्षा तथा रोजगारीका विभिन्न अवसरमा महिलाको पहुँच अभिवृद्धि गरी रोजगारीमा सुनिश्चित गर्ने।
३. जनचेतना र प्रभावकारी कानून कार्यान्वयनको माध्यमबाट हिंसामुक्त समाज निर्माणमा सहयोग गर्ने।
४. सीप विकासका माध्यमबाट महिलाहरूलाई आत्मनिर्भर तथा स्वरोजगार बन्न सहयोग गर्ने।

६.४.६ बालबालिका

सोच

बालअधिकारको पूर्ण सुनिश्चितता प्रदान गर्दै सक्षम र सबल नागरिक तयार ।

लक्ष्य

सबैको सहकार्यमा बाल बचाउ, संरक्षण, विकास र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

१. बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गिक विकास हुने गरी बालअधिकारको पूर्ण प्रत्याभूति दिलाउनु ।

रणनीति

१. विशेष संरक्षणको आवश्यकतामा रहेका सबै बालबालिकाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।
२. बालबालिकाका सर्वाङ्गिक विकासका लागि सहयोग पुऱ्याउने किसिमका नीति, कानून, कार्यविधि निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
३. बालबालिकासँग सम्बन्धित विकास र शासनका सबै गतिविधिहरूको निर्णय र कार्यान्वयन चरणमा अर्थपूर्ण बालसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

६.४.७ जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता

सोच

जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले सम्मानित जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना ।

लक्ष्य

सबै जेष्ठ तथा अपाङ्गता भएका नागरिकहरूले आधारभूत सेवा प्राप्त गरी सम्मानपूर्वक जीवन निर्वाह गर्न सक्ने स्थिति सिर्जना गर्ने ।

उद्देश्य

जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई घर तथा समाजमा भेदभावरहित सम्मानजनक र सहज ढंगले जीवनयापन गर्ने वातावरण तयार गर्नु ।

रणनीति

१. जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मानपूर्वक जीउनका लागि आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न पैरवी गर्ने ।
२. अपाङ्गता भएका मानिसहरूलाई पनि जनजीविकाका लागि सहज वातावरण सिर्जना गर्दै उनीहरूको क्षमताको उपयोग गर्ने ।
३. जेष्ठ नागरिकहरूसँग रहेका ज्ञान, सीप र अनुभवको पुस्तान्तरण गर्ने ।

६.४.८ सामाजिक समावेशिता

दीर्घकालीन सोच

सामाजिक न्याय र समतामा आधारित प्रदेश निर्माण ।

लक्ष्य

समावेशी सिद्धान्त अवलम्बन गरी सबै नागरिकको समृद्धि हासिल गर्ने ।

उद्देश्य

१. सामाजिक रूपमा बहिष्करणमा पारिएका वर्ग समुदायलाई विशेष संरक्षण व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य एवम् प्रशासनिक लगायतका क्षेत्रमा पछाडि पारिएका समुदायहरूको आर्थिक एवम् सामाजिक सशक्तीकरण गरी अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।
३. भेदभावरहित समाजको निर्माण गर्नु।

रणनीति

१. पछाडि पारिएका वर्ग, सम्प्रदाय वा समूहको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा शैक्षिक अवस्था सुधार्न सकारात्मक विभेदको नीति अवलम्बन गर्ने।
२. लोपोन्मुख, अल्पसंख्यक र सीमान्तकृत समुदायका व्यक्तिहरू लगायत बहिष्करणमा पारिएका वर्ग र समुदाय केन्द्रित क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. समावेशी सिद्धान्तलाई प्रवर्द्धन गर्ने नीति तथा कानूनहरू निर्माण गर्ने।

६.४.९ श्रम तथा रोजगारी

सोच

सबै प्रकारका श्रमको सम्मान सहितको पूर्ण रोजगारीको स्थिति सिर्जना।

लक्ष्य

श्रमबजारलाई आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादनसँगै पर्याप्त आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्ने।

उद्देश्य

१. दक्ष तथा सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादनसँगै आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्नु।
२. उद्यमशीलताको विकासमार्फत युवाहरूलाई स्वरोजगारतर्फ उन्मुख गराउनु।
३. श्रम बजारको प्रवर्द्धन र रोजगारदाता तथा श्रमिकको हकहित संरक्षण गर्नु।

रणनीति

१. श्रमबजारको माग विश्लेषण गरी सो अनुरूपको जनशक्ति उत्पादन गर्ने।
२. रोजगारी सिर्जना गर्ने क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिने।
३. उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गरी स्वरोजगारमा जोड दिने।
४. श्रमिकको हकहित संरक्षण सहित श्रम बजारमा लैङ्गिक विभेद अन्त्यको वातावरण सिर्जना गर्ने।
५. श्रमको उचित सम्मान र इज्जत गर्ने संस्कृतिको विकास गर्ने।
६. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरूका लागि क्षमता विकासमा जोड दिने।

६.४.१० मानव संसाधन विकास

दीर्घकालीन सोच

दक्ष, उत्प्रेरित एवम् इमानदार जनशक्ति उत्पादन गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि।

लक्ष्य

मानव संसाधन विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था गरी प्रादेशिक अर्थतन्त्रलाई आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

उद्देश्य

प्रादेशिक अर्थतन्त्रका लागि चाहिने दक्ष मानव संसाधनको विकास गर्नु।

रणनीति

१. विभिन्न उत्पादन क्षेत्रहरूलाई चाहिने जनशक्तिको आवश्यकतालाई आँकलन गर्नु।
२. व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षालाई प्रवर्द्धन गरी समावेशीपूर्ण ढंगले अर्थतन्त्रलाई आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्नु।

६.४.११ यातायात व्यवस्थापन

सोच

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डसहितको सार्वजनिक यातायात प्रणाली ।

लक्ष्य

सार्वजनिक यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै अनुमानयोग्य, सुरक्षित र भरपर्दो यातायात सुविधाको विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

१. भरपर्दो र सहज यातायात प्रणालीको विकास गर्नु ।
२. यातायात प्रणालीलाई लैङ्गिकमैत्री बनाउनु ।
३. भौगोलिक अवस्था अनुकूलको जनमैत्री, आधुनिक र वैज्ञानिक यातायात प्रणालीको विकास गर्नु ।
४. विभिन्न यातायात प्रणाली बीच उचित प्रकारको समिश्रण गराउँदै इन्टरमोडल यातायात सम्बन्धलाई विकास गर्नु ।

रणनीति

१. दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तह भएर जाने सडकहरूको निर्माण गरी वातावरणमैत्री तथा विपद् प्रतिरोधी सडकको विकासमा जोड दिने ।
२. यातायात तथा सडक सुरक्षा सुदृढीकरण गरी सुरक्षित यात्राको प्रत्याभूति गराउने ।
३. निजी तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी विकास गर्ने ।
४. यातायात व्यवस्थापनका अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासहरूको अनुशरण गर्दै यातायात क्षेत्रलाई यात्रु र जनमैत्री बनाउने।

६.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
शिक्षा						
नमुना बालबिकास केन्द्र	संख्या	१२	१२	१२	१२	२०
बालशिक्षामा प्रारम्भिक सिकाइ विकासका मापदण्ड लागू भएका बालशिक्षा कक्षाहरू	संख्या	१४९३	१७००	१८००	२०००	२५००
११ - १२ मा विज्ञान पढाइ हुने सामुदायिक विद्यालय	संख्या	३५	४५	५०	५५	६८
इन्टरनेट पहुँच भएका विद्यालयहरू	संख्या	१२७५	३०००	३५००	४०००	५०००
छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थीहरू	संख्या					
छात्रा (विज्ञान कक्षा ११ र १२)		१३५०	१५००	२०००	२०००	२५००
छात्र		७००	१०००	११००	१२००	१२००
दलित		१०९१	२९२५	३५००	३७००	३८००
गैरदलित		३००	४००	५००	६००	१०००
नमूना विद्यालयहरू	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२
प्राविधिक विषयमा कक्षा ९-१२ मा भर्ना हुने विद्यार्थी	संख्या	१०४००	११०००	१४०००	१६०००	२००००
भौतिक सुधार गरिएका सामुदायिक क्याम्पस	संख्या	२२	५९	४०	३४	४०
प्राविधिक उच्च शिक्षा पढ्ने विद्यार्थी	संख्या	१०००	११५०	१२००	१५००	१६००
जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्ग						
जेष्ठ नागरिक सेवा केन्द्र	संख्या	८०	१००	१००	१०९	१०९
जेष्ठ नागरिकको निशुल्क स्वास्थ्य परिक्षण	संख्या	१०६६०	११०६६	१२०६६	१५०००	१७०००
सीपमूलक तालिम लिएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू	संख्या	१४०	१६०	२००	२५०	३००
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०
महिला, बालबालिका, युवा तथा खेलकुद						
सिपयुक्त तालिम प्राप्त महिलाहरू	संख्या	२४०	२८०	३२०	३५०	४००
लैङ्गिक हिंसाबाट प्रभावित महिला	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०
बैंक खाता भएका महिलाहरू प्रतिशत	संख्या	२१	२४	२७	३०	३२
उद्यमी महिलाहरू	संख्या	१८०	२००	२२५	२३०	२८०
बालक्लबहरू	संख्या	६०	९५	१२०	१५०	१७५
पुनर्स्थापित बालबालिका	संख्या	४०	३५	४०	४०	४०
खेलमैदान	संख्या	१५	१५	१५	१५	१५
रंगशाला	संख्या			२		

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
प्रशिक्षण प्राप्त गर्ने खेलाडी	संख्या	२००	३००	४००	५००	६००
प्रदेशस्तरीय खेलकूद प्रतियोगिता	संख्या	२	२	२	२	२
भाषा, कला तथा संस्कृति						
भाषा कक्षा सञ्चालन	संख्या	२५	२५	२५	२५	२५
सांस्कृतिक संग्रहालयहरू निर्माण	संख्या			१	१	१
प्रादेशिक साहित्यिक कला पुरस्कार वितरण	संख्या			१	१	१
भाषा र संस्कृति संरक्षण सम्बर्द्धन	संख्या	६	७	८	९	१०
श्रम तथा रोजगार						
मागमा आधारित रोजगारमूलक तालिम	संख्या	५०००	१००००	१५०००	२००००	२५०००
शैक्षिक प्रमाणपत्रको धितोमा सहूलियत ऋणबाट लाभान्वित	संख्या				१२	१२
युवा उद्यमीहरू (हजार)	संख्या	२५	२५	२७	३०	३५
सीप तथा तालिम						
जनजागरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित	जिल्ला	१२	१२	१२	१२	१२
छात्रवृत्तिबाट लाभान्वित छात्रा	प्रतिसत	७०	७२	७५	७८	८०
सीप विकासबाट लाभान्वित	संख्या	२०००	२०००	४०००	६०००	८०००
संचालित सिपयुक्त तालिमबाट लाभान्वित	संख्या	१००००	१३५००	१४०००	१६०००	१८०००
नेतृत्व विकास तालिम	संख्या	५०००	६५३०	९०००	११०००	१३०००
आय आर्जन तालिम	संख्या	२०००	४०००	६०००	८०००	१००००
छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइएको	संख्या	२४००	४०५०	४५००	५०००	५५००
परम्परागत सीप प्रवर्द्धन	संख्या	५०	५०	१००	१५०	२००
विज्ञान तथा प्रविधि						
मौसम मापन केन्द्र	संख्या	५	६	६	६	६
नदी बहाव मापन केन्द्र	संख्या					
सौर्य ऊर्जा मापन केन्द्र	संख्या	५	१०	१५	१५	१५
वायु ऊर्जा मापन केन्द्र	संख्या	२	५	१०	१०	१०
यातायात व्यवस्थापन						
विद्युतीय बस सञ्चालन	संख्या	०	०	१५	२५	३५
वार्षिक लाइसेन्स वितरण/नविकरण						
वार्षिक सवारी दर्ता/नविकरण						

६.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(क) शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)							
	कुल	चालु	पूँजीगत	द्वि-वर्षीय	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	वैदेशिक विकास/साझेदार सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७८/७९	२७४८०.५९	१९३३२.२९	८१४८.३०	-	२७४८०.५९	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	२८८१४.६५	२०२६५.५२	८५४९.१३	-	२८८१४.६५	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	३०२५५.४०	२१२७८.७९	८९७६.६१	-	३०२५५.४०	-	-	-	-	-	-	-

(ख) कानुन, बालबालिका, महिला तथा जेष्ठ नागरिक

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)							
	कुल	चालु	पूँजीगत	द्वि-वर्षीय	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	वैदेशिक विकास/साझेदार सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७८/७९	६१११.०७	२६६१.९७	३४२९.१०	-	६१११.०७	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	६७२२.२६	२९५०.१६	३७७२.१	-	६७२२.२६	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	६९६०.७०	३०००.००	३९६०.७०	-	६९६०.७०	-	-	-	-	-	-	-

(ग) श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)				आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	हस्तान्तरण	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान		नेपाल सरकार-सशर्त
२०७८/७९	३४०७.१२	२३०८.६२	१०९८.५०	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	३७४७.८३	२५३९.४८	१२०८.३५	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४१२२.५६	२७९३.३८	१३२९.१८	-	-	-	-	-	-	-

६.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३२०००१४	शैक्षिक विकास तथा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	५.१-२ ५.१-३ ५.१-६	सालबसाली	२३७००.५	१. नमुना बालविकास सहयोग, २. STEM परियोजना सञ्चालन ३. पुस्तकालय सहयोग ४. उत्कृष्ट शिक्षक तथा शैक्षिक संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम ५. प्राविधिक तथा बहु प्राविधिक शिक्षामा सहयोग ६. विद्यालयहरूमा शौचालय निर्माण ७. लक्षित वर्गलाई छात्रवृत्ति, ८. बहु प्राविधिक शिक्षालय निर्माण	१. STEM बाट (विज्ञान प्रविधि ईन्जिनियरिङ र गणित) शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने । २. २० वटा प्राविधिक विद्यालयहरूको गुणस्तर वृद्धि हुने । ३. विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार सुधार गरी शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्ने । ४. १२ वटा नमुना बाल विकास केन्द्रको स्थापना भएको हुने । ५. उत्कृष्ट विद्यालय र शिक्षकहरू पुरस्कृत भएका हुने ।	१. बालविकास मापण्डको निर्माण गरिएको । २. २० वटा प्राविधिक विद्यालयहरूलाई सहयोग गरिएको । ३. मुस्लिम समुदायका छात्राहरूलाई अनमी, अहेव अध्ययन छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको । ४. पुस्तकालयहरूलाई सहयोग गरिएको । ५. आयोजनाका लागि व्यावसायिक संरचना निर्माण गर्न १३ विद्यालयलाई अनुदान प्रदान गरिएको ।	१. नमुना बालविकास सहयोग, २. STEM परियोजना सञ्चालन ३. पुस्तकालय सहयोग ४. उत्कृष्ट शिक्षक तथा शैक्षिक संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम निर्माण ५. प्राविधिक तथा बहु प्राविधिक शिक्षामा सहयोग ६. विद्यालयहरूमा शौचालय निर्माण ७. लक्षित वर्गलाई छात्रवृत्ति, वितरण	१०१५५.५०

				<p>१. विद्यालयहरूमा कम्पाउण्डवाल निर्माण</p> <p>१०. विद्यालयहरूमा कक्षाकोठा निर्माण</p> <p>११. रूकुम पूर्वको भुमेमा र तुल्सीपुरमा प्राविधिक शिक्षालय निर्माण</p> <p>१२. तालिम छात्रावासको मर्मत।</p> <p>१३. सिक्राई व्यवस्थापनका लागि ईर्लनिडलाई सहयोग</p> <p>१४. ईमिस सुदृढीकरण विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी सहयोग कार्यक्रम</p> <p>१५. शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न अनुसन्धान कार्य</p> <p>१६. विद्यालयमा पुस्तकालय निर्माण</p> <p>१७. राप्ती प्राविधिक शिक्षालय सार्ने कार्यक्रम</p> <p>१८. सरस्वती मा वि. गढवा, मा निर्माण कार्य।</p>	<p>६. सामुदायिक विद्यालयबाट कक्षा ११ र १२ मा यथेष्ट विद्यार्थीहरूले विज्ञान विषय अध्ययन गरेका हुने।</p> <p>७. बहुप्राविधिक शिक्षालयको निर्माण भएको हुने।</p> <p>८. विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी व्यवस्थापन भएको हुने।</p> <p>९. ईमिस व्यवस्थापन हुने।</p> <p>१०. विद्यालयमा पुस्तकालय निर्माण भएको हुने।</p> <p>११. राप्ती प्राविधिक शिक्षालय सरस्वती मावि गढवामा स्थानान्तरण हुने।</p> <p>१२. कान्ति मावि बुटवलमा विज्ञान भवन निर्माण हुने।</p>	<p>६. कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान सञ्चालित विद्यालयहरूलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>७. मुक्त कर्मैया कम्बलहरी मुस्लिम र दलित समुदायका कक्षा ११ र १२ सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गर्न छात्रवृत्ति दिइएको।</p> <p>८. शैक्षिक अभियानहरू सञ्चालन भएका।</p>	<p>८. बहु-प्राविधिक शिक्षालय निर्माणको सुरुवात</p> <p>९. ४६ विद्यालयहरूमा कम्पाउण्डवाल निर्माण</p> <p>१०. २४ विद्यालयहरूमा कक्षा कोठा निर्माण</p>
--	--	--	--	---	---	--	---

			<p>१९. शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न अनुसन्धान कार्य</p> <p>२०. विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी कार्यक्रम</p> <p>२१. आधारभूत तथा माध्यमिक तहको अन्त्यमा अनिवार्य सिप विकास तालिम</p> <p>कार्यक्रम संचालन</p> <p>रूपरेखा निर्माण</p> <p>२२. सिप विकास प्रतिष्ठानको स्थापना र संचालन</p>	<p>१३. सामुदायिक विद्यालयबाट कक्षा ११ र १२ मा बढ्दो संख्यामा विद्यार्थीहरूले विज्ञान विषय अध्ययन गरेका हुने।</p> <p>१४. बहुप्राविधिक विद्यालयको निर्माण भएको हुने।</p> <p>१५. विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी व्यवस्थापन भएको हुने।</p> <p>१६. इमिस व्यवस्थापन हुने।</p> <p>१७. विद्यालयमा पुस्तकालय निर्माण भएको हुने।</p> <p>१८. राप्ती प्राविधिक विद्यालय सरस्वती मावि गढवामा स्थानान्तरण हुने।</p> <p>१९. कान्ति मावि बुटवलमा विज्ञान भवन निर्माण हुने।</p>	<p>९. कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान सञ्चालित विद्यालयहरूलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>१०. मुक्त कर्मैया कन्सल्टेरी मुस्लिम र दलित समुदायका कक्षा ११ र १२ सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गर्न छात्रवृत्ति दिइएको।</p> <p>११. शैक्षिक अभियानहरू सञ्चालन भएका।</p>	<p>११. बहु प्राविधिक विद्यालय निर्माणको सुरुवात</p> <p>१२. ४६ विद्यालयहरूमा कम्पाउण्डवाल निर्माण</p> <p>१३. २४ विद्यालयहरूमा कक्षा कोठा निर्माण</p>	
--	--	--	--	---	--	---	--

३५००००१ ८	युवा तथा खेलकुद कार्यक्रम	५.६-१ ५.६-२ ५.६-३ ५.१०-१	२०७६/७७- २०७९/८०	५९५२	<p>१. खेलकुद परिषद्को स्थापना र सञ्चालन गर्ने।</p> <p>२. मुख्यमन्त्री प्रदेश स्वयम् सेवक कार्यक्रम</p> <p>३. खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने।</p> <p>४. खेलकुद प्रवर्द्धन स्काउट तालिम।</p> <p>६. रङ्गशालाहरू निर्माण र युवा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।</p> <p>७. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम स्काउट तालिम सञ्चालन गर्ने।</p> <p>९. साझेदारीमा विद्यालय र स्थानीय पालिका स्तरीय खेलकुद संरचना मर्मत संभार तथा निर्माण</p> <p>१०. खेल सामग्री र सञ्चालन अनुदान</p> <p>११. प्रदेश युवा परिषद्।</p> <p>१२. नेत्रलाल अभागि रंगशाला निर्माण</p> <p>१३. CAN सँगको सहकार्यमा क्रिकेट एकेडेमी सञ्चालन</p> <p>१४. खेल मैदानहरूको अवस्था पहिचान तथा बर्गिकरण</p> <p>१५. एन्-फासँगको सहकार्यमा फुटबल एकेडेमी सञ्चालन</p>	<p>१. खेलकुद परिषद्को स्थापना र सञ्चालन भएको हुने</p> <p>२. पचास जना स्वयम् सेवकहरू परिचालन हुने</p> <p>३. प्रदेश स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>४. विभिन्न खेल सञ्चालन गर्न प्रशिक्षकहरू तयार भएका हुने।</p> <p>५. १२ जिल्लामा स्काउट तालिम सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>६. खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि प्रतियोगिता तथा पूर्वाधारमा सहयोग भएको हुने।</p> <p>७. जिल्ला खेलकुद समितिहरूलाई खेल सामग्री र सञ्चालन अनुदान।</p> <p>८. प्रदेश युवा परिषद् स्थापना र सञ्चालन</p> <p>९. साझेदारीमा स्टाटस अप र ईन्व्युवेशन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>१०. रंगशालाको उपयोगबाट खेलकुद क्षेत्रको विकास भएको हुने</p>	<p>१. ५० जना उत्कृष्ट खेलाडीहरूलाई पुरस्कार तथा नगद सहयोग गरिएको।</p> <p>२. खेलकुद संरचनाहरू निर्माण भएको।</p> <p>३. खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि संघसंस्थाहरूलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>४. रङ्गशालाहरूको निर्माण योजना तयार भएको।</p> <p>५. खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि ४ वटा संस्थालाई गरिएको सहयोगमा ४ वटा इभेन्टहरू सञ्चालन गरिएको।</p> <p>६. ८ वटा खेलकुद संरचनाहरू निर्माण सम्पन्न।</p>	<p>१. मुख्यमन्त्री प्रदेश स्वयम्सेवक छनौट र रङ्गशालाहरू निर्माण र युवा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन</p> <p>२. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम माग सङ्कलन</p> <p>४. साझेदारीमा विद्यालय खेलकुद संरचना मर्मत संभार तथा निर्माण</p> <p>५. रंगशालाको डि.पि.आर तयार भैसकेको।</p>	३९४२.५ ०
--------------	------------------------------	-----------------------------------	---------------------	------	--	--	--	---	-------------

३५००००१	उच्च शिक्षा कार्यक्रम	५.१-३ ५.१-७	सालवसाली	७०६३	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय स्थापना</p> <p>२. प्रदेश पुस्तकालय स्थापना</p> <p>३. सामुदायिक क्याम्पसका लागि पूर्वाधार निर्माण सहयोग</p> <p>४. विज्ञान कानून र प्राविधिक संकाय सञ्चालन गर्न सहयोग</p> <p>५. सामुदायिक क्याम्पसहरूको सहकार्यमा अनुसन्धान।</p> <p>६. उच्च शिक्षा र विज्ञान विषयलाई छात्रवृत्ति पुस्तकालयहरूलाई सहयोग</p> <p>७. सामुदायिक क्याम्पसका प्राध्यापक तथा क्याम्पस प्रमुखहरूको क्षमता विकास</p> <p>९. उत्कृष्ट सामुदायिक क्याम्पस सञ्चालक र अध्यापकलाई पुरस्कार तथा प्रोत्साहन।</p> <p>१०. मुक्त कम्प्लेरी मुस्लिम छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति</p> <p>११. धार्मिक तथा सांस्कृतिक विषयमा उच्च शिक्षा सञ्चालन</p>	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>२. ३० वटा सामुदायिक क्याम्पसहरूको गुणस्तर सुधार भएको हुने।</p> <p>३. प्रदेशमा नयाँ विषय तथा प्राविधिक कक्षा सञ्चालन हुने।</p> <p>४. क्याम्पसको सहयोगमा अनुसन्धान कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुने।</p> <p>५. प्रदेश पुस्तकालयको निर्माण भएको हुने।</p> <p>६. विज्ञान उच्च शिक्षामा तथा उच्च शिक्षामा गरिव तथा जेहेन्दारहरूले छात्रवृत्ति प्राप्त गरी पढाईलाई निरन्तरता दिइएका हुने।</p> <p>७. उत्कृष्ट सामुदायिक क्याम्पस सञ्चालक र अध्यापकलाई पुरस्कार तथा प्रोत्साहन।</p>	<p>१. अनुसन्धान गोष्ठिमा ८४ जना प्रशिक्षित भएका।</p> <p>२. क्याम्पसहरूको सहकार्यमा १२ विषयमा अनुसन्धान २ वटा विद्यविद्यालयको सहयोगमा ५ वटा अनुसन्धान सम्पन्न।</p> <p>४. कानून र विज्ञान विषयमा प्रदेशभित्र पढाई सुरुवात गरिएको।</p> <p>५. २३ वटा क्याम्पसहरूमा भवन, ४ वटामा शौचालय, ४ वटामा कम्पाउण्डवाल, ११ वटामा कम्प्युटर तथा उपकरणहरू, २ छात्रावास निर्माण, ४ पुस्तकालय भवन, १ क्याम्पस बस, ७ मर्मत, ३ पुस्तकालय सहयोग सम्पन्न।</p> <p>६. ८०० जना उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति प्रदान।</p> <p>७. प्रदेश पुस्तकालयको डी.पी.आर. तयार भएको।</p>	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय ऐन</p> <p>२. प्रदेश पुस्तकालय स्थापना बहुवर्षीय सुनिश्चितता।</p> <p>३. ३५ वटा सामुदायिक क्याम्पसका लागि पूर्वाधार निर्माण सहयोग</p> <p>३. विज्ञान कानून र प्राविधिक संकाय सञ्चालन गर्न सहयोग</p> <p>४. उच्च शिक्षा र विज्ञान विषयलाई छात्रवृत्ति</p> <p>५. पुस्तकालयहरूलाई सहयोग</p> <p>६. अनुसन्धान कार्य</p>	२०६८
---------	-----------------------	----------------	----------	------	--	---	---	---	------

३५०००० २२	नमुना विद्यालय र विशेष शिक्षा कार्यक्रम	५.१-२ ५.१-६ ५.१-४	सालवसाली	४५९३.२ ४	<p>१. विशेष शिक्षा शिक्षकहरूका लागि क्षमता विकास नमुना विद्यालय निर्माण दोस्रो वर्ष। धार्मिक विद्यालय मूलप्रवाहीकरण मुस्लिम छात्राहरूको लागि छात्रावास निर्माण विशेष विद्यालयहरूलाई सहयोग श्रमिकका बालबालिकाहरूलाई शिक्षामा सहयोग। मातृभाषामा कक्षा संचालन गर्ने विद्यालयलाई स्वयम् सेवक शिक्षक र सामग्री अनुदान खेलकुद प्रशिक्षण/सङ्गीत लगायत विशिष्टीकृत नमुना विद्यालय स्वयम् सेवक शिक्षक र सामग्री अनुदान बालमैत्री विद्यालय निर्माणमा सहयोग</p>	<p>१. विशेष शिक्षा शिक्षकहरूका लागि क्षमता विकास तालिम संचालन हुने। सीमा क्षेत्रका ६ विद्यालयहरूमा सभाहल निर्माण हुने। प्रत्येक जिल्लामा एक नमुना विद्यालय स्थापनाको दोस्रो वर्ष संचालन भएको हुने। विशेष शिक्षा संचालित विद्यालयहरूलाई सहयोग हुने। धार्मिक विद्यालयहरूको मूलप्रवाहिकरण हुने मुस्लिम छात्रा लक्षित विद्यालय वा छात्रावासहरूको निर्माण भएको हुने महिला विद्यालयहरूलाई सहयोग प्रदान गरिएको हुने।</p>	<p>१. नमुना बालविकास मापदण्ड निर्माण २. २६ पुस्तकालयहरूको सुदृढीकरण सम्पन्न भएको ३. १३ प्राविधिक विद्यालयहरूमा आयआर्जनका लागि व्यावसायिक संरचना निर्माण सम्पन्न। ४. २० वटा प्राविधिक विद्यालयहरूमा प्रयोगशाला सुदृढीकरण गरिएको। ५. ३२ वटा कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान संचालित विद्यालयहरूमा प्रयोगशाला सुदृढीकरण गरिएको। ६. ८ जना मुस्लिम तथा सीमान्तकृत वर्गका छात्राहरूलाई सी.एम.ए. तथा अ.न.मी. पढाईको लागि छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको। ७. १००० मुक्त कर्मैया कम्प्लेहरी र दलित छात्राहरूलाई कक्षा ११ र १२ को छात्रवृत्ति दिइएको। ८. विज्ञान गणित नतीजा सुधार अभियान संचालन। ९. कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान अध्ययनरत ११०० छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको।</p>	<p>१. १२ वटा नमुना विद्यालय निर्माणार्थिन २. ३ वटा मुस्लिम छात्रा छात्रावास निर्माणार्थिन ३. सीमा क्षेत्रमा ३२ विद्यालयहरू निर्माणका कामहरू संचालन। ४. विद्यालय बाहिरका श्रमिकका बालबालिका हरुलाई ३ जिल्लामा शिक्षा कार्यक्रम संचालन। ५. विशेष शिक्षा संचालित ३२ विद्यालयहरूमा पुर्वाधार सहयोग। ६. तीनवटा महिला विद्यालयहरूलाई सहयोग। ७. २० धार्मिक विद्यालयहरूमा पुर्वाधार निर्माण।</p>	९०९
--------------	---	-------------------------	----------	-------------	--	---	--	--	-----

३५०००० २३	विज्ञान तथा प्रविधि शिक्षा कार्यक्रम	६.११.२ ६.११.३			<p>१. प्रादेशिक विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठान सञ्चालन</p> <p>२. विद्यालयमा सिमुलेटेड प्लानेटोरियम स्थापना</p> <p>३. विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठानको भवन निर्माण</p> <p>४. वैज्ञानिक सम्मेलन</p> <p>५. नवप्रवर्तन कार्यक्रम।</p> <p>६. विद्यार्थीद्वारा हुने वैज्ञानिक अनुसन्धान र आविष्कार</p>	<p>१. विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठानको भवन निर्माण हुने।</p> <p>२. विज्ञान तथा प्रविधि नीति तथा ऐन बनेको हुने।</p> <p>३. ईनोभेशन सेन्टरको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>४. १२ विद्यालयमा सिमुलेटेड प्लानेटोरियम स्थापना भएको हुने।</p> <p>५. विज्ञान र नवप्रवर्तन सम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागी हुने विद्यार्थीहरू बढ्ने।</p> <p>६. विद्यार्थीहरूद्वारा अनुसन्धान र आविष्कार भएको हुने।</p>	<p>१. पास्ट सम्बन्धी नीति तथा विधेयक तयारी।</p> <p>२. पास्ट भवन निर्माण निरन्तरता</p> <p>३. कोरोना रोबोट बनाउने युवा वैज्ञानिकलाई प्रोत्साहन गरिएको।</p>	<p>१. विधेयक संसदमा दर्ता</p> <p>२. विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठानको भवन निर्माण</p>	१६०
--------------	--	------------------	--	--	--	---	--	--	-----

(ख) कानुन, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

३११०००१	२	वालअधिकार तथा सामाजिक न्याय कार्यक्रम	५.३.१ ५.३.२ ५.५.१ ५.५.२ ५.५.३	सालवसाली	४३९९	<p>१. सिप तथा जनचेतना तालिम</p> <p>२. राहत तथा पुनर्स्थापना, बाल संरक्षण कार्यक्रम</p> <p>३. बाल संरक्षण सुदृढीकरण</p> <p>४. जेष्ठ नागरिक सेवा केन्द्र सहयोग</p> <p>५. जेष्ठ नागरिक ग्राम र अपाङ्ग ग्राम निर्माण</p> <p>६. सडक मानव मुक्त प्रदेश कार्यक्रम</p> <p>७. शैक्षिक कार्यक्रम</p> <p>८. बालहेल्पलाईन संचालन</p>	<p>१. २०० जना अपाङ्ग, यौनिक, अल्पसङ्ख्यक र पिछडावर्गिका महिलाहरुले तालिमबाट सिप लिएको हुने।</p> <p>२. जेष्ठ नागरिक सेवा ग्राम र अपाङ्ग नागरिक सेवा ग्राम स्थापना हुने।</p> <p>३. बालश्रम तथा बाल विवाहमा न्यूनीकरण हुने।</p> <p>४. बालअधिकार तथा जेष्ठ नागरिकको अधिकार संरक्षित भएको हुने।</p>	<p>१. जिल्ला बालअधिकार समितिको गठन र बैठकहरु सञ्चालन गरिएको।</p> <p>२. प्रदेश बालअधिकार समिति गठन भएको।</p> <p>३. प्रदेश बालकलव सञ्चालको गठन तथा प्रदेश बैठक सम्पन्न।</p> <p>४. १२ जिल्लामा बालगृह, बाल संरक्षण गृह, बाल कल्याण गृहलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>५. अपाङ्गहरुलाई सहायता सामग्री वितरण।</p>	<p>१. जिल्ला बालअधिकार समितिका बैठकहरु सञ्चालन गरिएको।</p> <p>२. १२ जिल्लामा सीबीआर कार्यक्रम सञ्चालन भएको।</p> <p>३. दिवा सेवा केन्द्रलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>४. जेष्ठ नागरिक ग्राम र अपाङ्ग ग्रामको निर्माण डीपीआर तयार भएको।</p> <p>५. बालसुधार गृहलाई सहयोग।</p>	७७४
						<p>५. बालसञ्चालहरुको क्षमता विकास हुने।</p> <p>६. सडक मानवमुक्त प्रदेश बन्ने।</p> <p>७. अध्ययन प्रतिवेदनहरु प्राप्त भएको हुने।</p> <p>८. अनाथ बालबालिकाहरु आक्शीय सुविधा सहित विद्यालयमा भर्ना भएको हुने।</p>	<p>५. प्रदेशमा सीबीआर कार्यक्रम सञ्चालन भएको।</p> <p>६. अपाङ्गहरुबाट निर्माण भएका सामग्रीहरुको विक्री केन्द्र स्थापना सहयोग गरिएको।</p> <p>७. दिवा सेवा केन्द्रलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>८. जेष्ठ नागरिक ग्राम र अपाङ्ग ग्रामको निर्माण, डीपीआर तयार भएको।</p> <p>९. बालसुधार गृहलाई सहयोग</p>	<p>६. अपाङ्गहरुलाई सहायता सामग्री वितरण।</p> <p>७. प्रदेशमा सीबीआर कार्यक्रम सञ्चालन भएको।</p> <p>८. दिवा सेवा केन्द्रलाई सहयोग गरिएको।</p>		

३११०००१	३	लैङ्गिक	सशक्तीकरण तथा	मूलप्रवाहीकरण	कार्यक्रम	५.४.१ ५.४.२ ५.४.३	सालवसाली	१६२१.५	<p>१. सिप विकास तालिमहरू</p> <p>२. जनचेतना तालिम</p> <p>३. सचेतना सम्बन्धी प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा वितरण</p> <p>४. पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन अनुदान</p> <p>५. सीमावर्ती क्षेत्रका किशोरी तथा महिलाहरूमा कानूनी सचेतीकरण।</p> <p>६. किशोरीहरूलाई आत्मरक्षाका लागि तालिम</p> <p>७. लैङ्गिक सम्पर्क विन्दुको चौरासक अन्तरक्रिया</p> <p>८. महिलाद्वारा उत्पादित सामग्रीको बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम</p> <p>९. उत्कृष्ट महिला सहकारी संस्था पुरस्कार कार्यक्रम</p> <p>१०. स्थानीय तहका सामाजिक विकास शाखाका कर्मचारीहरूको तालिम</p> <p>११. महिला पत्रकारहरूलाई तालिम</p> <p>१२. लैङ्गिक हिंसा निवारणमा पुरुषको सहभागिता</p> <p>१३. लैङ्गिक हिंसा प्रभावितहरूको लागि पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण।</p>	<p>१. महिलाहरूको नेतृत्व तथा सिप विकास तालिम सञ्चालन भई २००० जना महिलाहरू सिप तालिम लिई आत्मनिर्भर हुने।</p> <p>२. लैङ्गिक हिंसा ५० प्रतिशतले घटेको हुने।</p> <p>३. एकल महिला तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यकहरूको तालिम भई तिनीहरू रोजगार भएको हुने।</p> <p>४. औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रका महिलाहरूको सिपको स्तरोन्नति भएको हुने।</p> <p>५. खेल सिपको माध्यमबाट महिलाहरूले आत्मरक्षा सिपको विकास गरेका हुने।</p> <p>६. १०९ स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता विकास हुने।</p> <p>७. लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको क्षमता विकास भएको हुने।</p> <p>८. महिला पत्रकारलाई लैङ्गिकमैत्री समाचार सम्प्रेषण सम्बन्धी क्षमता बढेको हुने।</p> <p>९. किशोरीहरूले आत्मरक्षा तालिम लिएको हुने।</p> <p>१०. लैङ्गिक हिंसा कम हुने।</p> <p>११. पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना हुने।</p>	<p>१. एकल महिला प्रदेश भेला सम्पन्न।</p> <p>२. उत्कृष्ट महिला सहकारी संस्थालाई पुरस्कार वितरण</p> <p>३. अन्तरपार्टी महिला सञ्चालको भेला सम्पन्न।</p> <p>४. बैङ्क र वित्तीय संस्थाहरूको सामाजिक उत्तरदायित्व बारे अन्तरक्रिया सम्पन्न।</p> <p>५. उद्यमी महिलाहरूको प्रदर्शनी</p> <p>६. पुनर्स्थापना केन्द्रलाई सहयोग।</p> <p>७. महिलाहरूलाई नेतृत्व तथा सिप विकास तालिम दिइएको।</p> <p>८. जनचेतना तालिम दिइएको।</p>	<p>१. उत्कृष्ट महिला सहकारी संस्थालाई पुरस्कार वितरण।</p> <p>२. पुनर्स्थापना केन्द्रलाई सहयोग।</p> <p>३. महिलाहरूलाई नेतृत्व तथा सिप विकास तालिम दिइएको।</p> <p>४. सिपमूलक तालिमहरू सञ्चालन।</p> <p>५. महिला करौंते सिप सञ्चालन।</p> <p>६. सीमा क्षेत्रमा समुदाय परिचालन।</p> <p>७. लैङ्गिक सम्पर्क विन्दुको चौरासक अन्तरक्रिया सम्पन्न।</p>	७७७.०५
---------	---	---------	---------------	---------------	-----------	-------------------------	----------	--------	---	--	--	--	--------

३११००० १४	भाषा तथा संस्कृति कार्यक्रम	५.७.१	२०७६- २०७९	१७२४	<ol style="list-style-type: none"> १. भाषा र लिपिको संरक्षण। २. प्रदेश प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापना र संचालन ३. पुरातत्व विषय अध्ययनका लागि लुम्बिनी वि.वि.लाई अनुदान ४. पाल्पा दरबार सङ्ग्राहलय र अन्य सङ्ग्राहलयहरूको स्तरोन्नति तथा स्थापना ५. सङ्ग्राहालय, संस्कृति, सम्वन्धि नीति कानून तथा मापदण्ड निर्माण। ६. धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन ७. सङ्ग्राहालयहरूको स्थापना र स्तरोन्नति ८. स्मृति प्रतिष्ठानको सभाहल निर्माण। 	<ol style="list-style-type: none"> १. भाषा तथा लिपिको संरक्षण भएको हुने प्रदेश प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापना र संचालन भएको हुने। २. पुरातत्व विषयमा कक्षा संचालन भएको हुने। ४. पाल्पा दरबार सङ्ग्राहलय व्यवस्थित रूपमा संचालन भएको हुने। ५. सङ्ग्राहालयहरूको स्थापना तथा स्तरोन्नति भएको हुने। ६. सङ्ग्राहालय, संस्कृति, सम्वन्धि नीति कानून तथा मापदण्डहरू निर्माण हुने। ७. धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुने। ८. दशवटा सङ्ग्राहालयहरूको स्थापना र स्तरोन्नति भएको हुने ९. भगवानदाश गुप्त स्मृति प्रतिष्ठानको सभाहल निर्माण भएको हुने। 	१. थारू भाषाको खोज भएको।	३७८१.५ ०
--------------	--------------------------------	-------	---------------	------	---	--	--------------------------	-------------

(ग) श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था

३७१०००१३	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण कार्यक्रम	६.७-४ ६.७-२ ६.७-३ ६.७-५	२०७८/७९ - ०८०/८१	३५०	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय पाल्पा भवन डि.पि.आर तथा भवन निर्माण	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय पाल्पा भवन निर्माण सम्पन्न भएको हुने। सवारी चलाउँदा चालकहरूले अपनाउनु पर्ने नियम र जिम्मेवारीका विषयमा सवारी सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने।	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय पाल्पा भवन निर्माण सम्पन्न भएको हुने।	१७२.०२
३७१०००१४	श्रम तथा रोजगार व्यवस्थापन कार्यक्रम	८.३-१ ८.३-२ ८.३-३ ८.३-५	२०७८/७९ - ०८०/८१	१२२३.६	चालक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम १. सिपमूलक तालिमहरू सञ्चालन २. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण ३. कार्यस्थलमा पारिश्रमिक सहित तालिम ४. स्थानीय उत्पादनमा आधारित सीपमूलक तालिम ५. श्रमिक र रोजगारदाता बीच सामाजिक सुरक्षा तथा श्रम सम्बन्धी समन्वयात्मक कार्यक्रम ६. श्रम बजार सम्बन्धि अध्ययन कार्यस्थल सुरक्षा कारबाजा निरीक्षण तथा नियमन। ७. श्रम तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि नीति कानून तथा मापदण्डको निर्माण।	१. श्रम बजारको माग अनुसार रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन भएको हुने। २. श्रमिकहरूको सिप स्तरोन्नति भएको हुने। ३. स्थानीय सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित उद्यमशीलता तालिम सञ्चालन भएको हुने। ४. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने। ५. श्रमिक र रोजगारदाता बीच सामाजिक सुरक्षा तथा श्रम सम्बन्धी नीतिगत बहस पैरवी हुने। ६. प्रादेशिक नीति तथा कानून बनेको हुने।	१. १००० जनलार्ड तालिम तथा रोजगारी पाएका। २. प्रदेश श्रम परिषदको गठन हुँदै। ३. सीप तालिमको मागहरू सङ्कलन ४. तालिम संचालन ५. कार्यविधि निर्माण ६. समितिका बैठकहरू ७. आशयपत्र जारी	४०९

६.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाको आवश्यक वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा सुपरिवेक्षण, नीति तथा कानूनी व्यवस्था, सर्वसुलभ तथा न्यायोचित गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच, सामाजिक आर्थिक क्षेत्रमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता, बालवालाहरूको बहुआयामिक वैज्ञानिक विकास, रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना भई गरिबीको न्यूनीकरण तथा मानव संसाधनको विकासद्वारा सामाजिक समावेशिता लगायतका आयोजनाहरूले लिएका लक्ष्यहरू हासिल गरिएको हुनेछ। बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन, सुमधुर अन्तरसरकारी समन्वय तथा सहकार्य लगायतका विषयहरूमा जोखिम रहेको छ।

भौतिक पूर्वाधार, जलस्रोत, उर्जा तथा पर्यटन

७.१ पृष्ठभूमि

प्रदेशस्तरमा सडक सञ्जाल विस्तार एवम् स्तरोन्नति गरी सुरक्षित यातायात पूर्वाधारको विकास, ऊर्जाको विकास तथा पहुँचमा वृद्धि, प्रदेशभर खानेपानी तथा सरसफाई र सिँचाइको सुविधा, जल उत्पन्न प्रकोपको व्यवस्थापन, पर्यटन विकास, व्यवस्थित आवास तथा प्रकोप प्रतिरोधी भवन तथा व्यवस्थित शहरी विकास आदि जस्ता पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्न आवश्यक छ। यसका लागि तीनै तहका सरकारसँगको सहकार्य र समन्वय पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण छ। कोभिड-१९ को न्यू भेरियन्ट लगायत महामारीजन्य रोगहरूको असरलाई न्यूनीकरण गर्न अधिकतम रोजगारी सिर्जना हुने गरी पूर्वाधार निर्माणलाई जोड दिई आर्थिक पुनरुत्थान (Economic Recovery) गर्न समेत अत्यावश्यक छ। यस प्रदेशमा हालसम्म करिब १२,८५६ किलोमिटर सडक निर्माण भै प्रदेश भित्रका सम्पूर्ण जिल्लामा सडक सञ्जाल विस्तार भएको, करिब ९४ प्रतिशत घरपरिवारलाई आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको तथा करिब ८५ प्रतिशत घरपरिवारमा विद्युत सेवा पुगेको र करिब ५२ प्रतिशत कृषियोग्य भूमिमा सिँचाइ सुविधा पुगेको छ।

दिगो विकासका लक्ष्य अनुसार सडक पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी सुदृढ र व्यवस्थित पूर्वाधारको विकास गर्ने, सिँचाइको सुनिश्चितताद्वारा कृषि उत्पादनमा वृद्धि गरी विकास भई खाद्य सुरक्षा, भोकमरी तथा गरीबीको अन्त्य गर्ने, सबैका लागि धान्न सक्ने भरपर्दो र आधुनिक ऊर्जाको पहुँचमा सुनिश्चितता, खानेपानीको उपलब्धता र सरसफाईको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, शहर र मानवबस्तीलाई समावेशी, प्रकोपबाट सुरक्षित, सुदृढ एवम् दिगो बनाइ सहरी र ग्रामीण पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न आवश्यक छ। प्रदेश सरकारको आ.व. २०७६/७७ को नीति तथा कार्यक्रमले आ.व. २०७८/७९ भित्र प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूलाई आधारभूत खानेपानी सुविधाको पहुँचको सुनिश्चितता र विद्युतको न्यूनतम पहुँच पुऱ्याउने संकल्प लिई आ.व. २०७६/७७ देखि नै सोही अनुरूपका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन्। प्रदेशभरका १०९ वटै स्थानीय तहहरूसँगको समन्वयमा प्रदेशस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई योजना (वास योजना) को कार्यसम्पन्न अन्तिम चरणमा पुगेको छ। सडकको प्रादेशिक सडक गुरूप्रयोजना (Provincial Transportation Master Plan-PTMP) तयार गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ। नेपाल सरकारबाट सशर्त कार्यक्रमका रूपमा हस्तान्तरण भएको जनता आवास कार्यक्रमलाई लक्षित वर्गसँग पुऱ्याई २४६७ निजी आवासको निर्माण सम्पन्न भई थप आवास इकाईहरूको निर्माण कार्य भइरहेको छ। त्यसै गरी एकीकृत बस्ती, विपद् पछिको पुनर्निर्माण, बहुउद्देश्यीय भवनहरूको निर्माण गर्ने कार्य पनि अगाडि बढेको छ। निजी तथा सरकारी क्षेत्रको साझेदारीमा निर्माण हुने अन्य ढल पूर्वाधारको विकास गर्ने गरी पूर्वाधार विकास प्राधिकरण समेत स्थापना भई कार्य भइरहेको छ।

७.२ प्रमुख समस्या

करिब ६ प्रतिशत नागरिक आधारभूत खानेपानी सेवाको पहुँचबाट वञ्चित हुनु, करिब १५ प्रतिशत नागरिक न्यूनतम विद्युत् सेवाबाट वञ्चित हुनु, वर्षभरि सिँचाइ सुविधा पुगेको भूमि एक तिहाइभन्दा थोरै रहनु, प्रदेशभर सडक सञ्जालहरूको विस्तार हुँदाहुँदै पनि वर्षेभरी यातायात सेवा सञ्चालन हुन सक्ने गरी सडकहरूको विकास हुन नसक्नु, पहाडी बस्तीहरूमा सडकको प्राथमिकता निर्धारण स्पष्ट नहुनु र अव्यवस्थित तथा जोखिमयुक्त बस्तीहरू विकास हुनुजस्ता समस्याहरू यस प्रदेशमा विद्यमान छन्। सुरक्षित आवासको पहुँच प्रदेशभरका नागरिकमा सुनिश्चित भई नसक्नु, जलवायु परिवर्तनको असरले पानीका मुहानहरू सुक्दै जानु, बाढीपहिरो, भू-क्षय

र डुबानका जोखिम रहनु, विकास निर्माणमा पूँजीगत बजेट वृद्धि हुनुपर्नेमा सिमित श्रोत र साधनको कारण बजेटको दायरा बढ्न नसक्नु तथा विनियोजित पूँजीगत बजेटको अंश समेत पूर्ण रूपमा खर्च हुन नसक्नु, साना आयोजनाहरूको सङ्ख्या बढी र न्यून बजेट विनियोजन भएका कारण आयोजनाहरूको गुणस्तरीयता कायम गर्न र निर्धारित समयमै कार्यसम्पन्न गर्न कठीनाइ उत्पन्न भएको छ । संघबाट हस्तान्तरित भई आएका सशर्त तर्फका आयोजनाहरूमा पर्याप्त बजेटको विनियोजन नहुनुका साथै पूर्वाधार विकास आयोजनाहरूको समयमा निर्माण सम्पन्न हुन नसक्दा लागतमा वृद्धि हुने तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त हुन नसक्ने लगायतका समस्याहरू पनि विद्यमान छन् । कोभिड-१९ न्यू भेरियन्ट जस्ता महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि गरिएको बन्दाबन्दी (Lockdown) को कारणले विकास निर्माणमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूमा यातायात लगायत खाने बस्ने सुविधा अपर्याप्त हुनु, पर्यटकीय स्थल तथा पर्यटक सम्पर्क केन्द्रहरूको उचित व्यवस्थापन नहुनु पर्यटन क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

७.३ चुनौती र अवसर

प्रदेश सरकारले हालको विषम परिस्थितिलाई सामना गर्दै आर्थिक पुनरुत्थान र वर्षेनी श्रम बजारमा आपूर्ति हुने श्रमिक, स्वदेश तथा विदेशमा रोजगारी गुमाएका श्रमिकहरूलाई प्रदेश भित्रै रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, नेपाल सरकार र स्थानीय तहहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा विकास निर्माणका कार्यहरू अघि बढाउनु, विनियोजित पूँजीगत बजेटको अधिकतम खर्च गर्न सक्ने गरी संयन्त्रको विकास गर्नु, पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक लगानी जुटाउनु, तीनवर्षे संकल्प कार्ययोजना बमोजिम शतप्रतिशत घरधुरीमा खानेपानी सुविधाको पहुँच पुऱ्याउनु, विद्युतको खपत बढाउँदै लगेर पेट्रोलियम ईन्धनलाई स्वच्छ नविकरणीय ऊर्जाद्वारा प्रतिस्थापन गर्दै लैजान, कालोपत्रे सडक निर्माण गरी सुरक्षित, भरपर्दो यातायात सुविधा उपलब्ध गराउनु तथा अव्यवस्थित शहरीकरणलाई व्यवस्थित बनाउनु जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् । प्रदेशभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी पर्याप्त पूर्वाधार निर्माण, सुविधा, सूचना र सुरक्षाको वातावरण तयार गर्नु र पर्यटकमैत्री सेवा र सुविधा विस्तार गर्नु पनि चुनौतिपूर्ण देखिन्छ ।

यस प्रदेशको बनावट पूर्वाधार विकास निर्माणमैत्री हुनु, जलाशयहरू निर्माण गरी सिँचाइ तथा खानेपानीको स्रोत व्यवस्थापन गर्ने सुविधा प्राप्त हुनु, राष्ट्रिय गौरवका तीन वटा सिँचाइ आयोजनाहरू यसै प्रदेश भित्र कार्यान्वयनको चरणमा रहनु, हाल संक्रामक महामारीको कारण वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता भएका तथा देशभित्रका जनशक्तिहरूलाई पनि प्रदेशको समग्र विकासमा समाहित गरी प्रतिभा पलायन रोक्ने अवसरहरू छन् । त्यसैगरी, प्राकृतिक श्रोत र साधनको प्रचुर उपलब्धता रहनु, प्रदेशको योजनाबद्ध विकासको थालनी हुनुका साथै तीनै तहहरूबाट विकास निर्माणका कामहरू तिब्र पारिनु पनि पूर्वाधार क्षेत्रका अवसरहरू हुन् । अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण तथा राजमार्गहरूको विस्तार हुनु, होटल तथा रेष्टुरेन्टहरू थपिँदै जानु आदि पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि उपलब्ध अवसरहरू हुन् ।

७.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

७.४.१ पूर्वाधार विकास कार्यान्वयन

सोच

पूर्वाधार सम्बन्धी आयोजनाहरूको सहज र प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने अवस्था ।

लक्ष्य

पूर्वाधार विकासका आयोजनाहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारी र द्रुततर गतिले गर्ने।

उद्देश्य

१. पूर्वाधार विकासका काम सन्तुलित, प्रभावकारी, गुणस्तरीय र चुहावट रहित ढंगले गर्नु।
२. पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक पूँजी संकलन र परिचालन गर्नु।
३. पूर्वाधार विकासमार्फत रोजगारी सिर्जना गर्नु।

रणनीति

१. विद्यमान संरचनाको अधिकतम प्रयोग गर्दै पूर्वाधार क्षेत्रको द्रुततर विकास गर्ने विशिष्ट प्रकृतिको संस्थागत पद्धतिको विवकास गर्ने।
२. प्रदेशका स्थानीय तहहरूको पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास, विस्तार र सुदृढिकरण गर्ने।
३. कर्मचारीहरूको क्षमता, मनोबल तथा उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने।
४. पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नेपालमा सिर्जित सूचना, ज्ञान र अनुभवको संकलन, विश्लेषण तथा प्रयोग गर्ने।
५. पूर्वाधार क्षेत्रलाई चाहिने ठूलो लगानी जुटाउने संयन्त्र स्थापना गरी लगानी परिचालन गर्ने।
६. भौतिक पूर्वाधारको विकासलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्ने।
७. पूर्वाधार आयोजना कार्यान्वयन गर्दा परियोजना बैंकमा रहेका आयोजनाहरूलाई क्रमशः कार्यान्वयनमा लैजाने।
८. स्थानीय श्रम, सिप, स्रोत साधन र प्रविधिको उपयोगलाई प्राथमिकता दिई जनसहभागिता र जनस्वामित्वमा पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने।

७.४.२ सिँचाइ तथा जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन

सोच

कृषि उत्पादकत्व वृद्धिको लागि पर्याप्त सिँचाइ सुविधा भएको प्रदेशको रूपमा स्थापित गर्दै जल उत्पन्न प्रकोपहरूको न्यूनीकरण।

लक्ष्य

कृषियोग्य भूमिमा भरपर्दो एवम् दिगो सिँचाइको व्यवस्थापन गरी कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान पुऱ्याई जलउत्पन्न प्रकोपको जोखिमलाई कम गर्ने।

उद्देश्य

दिगो र भरपर्दो सिँचाइ सुविधाको विकास र विस्तार गरी कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु तथा जलउत्पन्न प्रकोपबाट वर्षेनी हुने नागरिकको धनजनको क्षति कम गर्नु।

रणनीति

१. सतही सिँचाइका अतिरिक्त नयाँ प्रविधिमा आधारित मझौला प्रकृतिका सिँचाइ आयोजनाहरूको (तराई-मधेशमा २०० हेक्टर देखि ५,००० हेक्टरसम्म, पहाडी क्षेत्रमा ५० हेक्टर देखि १०० हेक्टरसम्म र हिमाली क्षेत्रमा २५ हेक्टर देखि ५० हेक्टरसम्म) अध्ययन, अनुसन्धान, गुरुयोजना निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने।

२. विशिष्ट प्रकृतिका सिँचाइ आयोजनाहरूलाई प्रदेश गौरवका आयोजनाको रूपमा विकास गर्ने गरी छनौट गर्ने ।
३. भूमिगत जल सिँचाइ अन्तरगत मेशिन ड्रिल ट्यूबवेल तथा डिप ट्यूबवेल सिँचाइ आयोजनाहरूको निर्माण, मर्मत तथा व्यवस्थापन गरी सिँचाइको पहुँचको अभिवृद्धि गर्ने ।
४. एकभन्दा बढी स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सिँचाइ आयोजनाहरूको निर्माण तथा समन्वय गर्ने ।
५. मझौला प्रकृतिका नदीहरू (महाभारत पहाड र चुरे पहाडबाट उद्गम भई बग्ने नदी) नियन्त्रण/व्यवस्थापन गर्ने ।
६. लम्बाइ १०० देखि २०० मिटरसम्म, फेदको चौडाइ ५० देखि १०० मिटर तथा कुल क्षेत्र ५००० देखि २०,००० वर्ग मिटर सम्मका पहिरो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
७. बहुउद्देश्यीय प्रकृतिका सिँचाइ आयोजनाहरूको निर्माण एवम् सञ्चालनमा जोड दिने ।

७.४.३ जलविद्युत तथा प्रसारण लाइन

सोच

प्रदेशको जलविद्युत संभावनाको अधिकतम सदुपयोग र विद्युतको पहुँच अभिवृद्धि ।

लक्ष्य

जलविद्युत उत्पादन र यसको अधिकतम सदुपयोग गरी आर्थिक समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

१. विद्युत उत्पादन बढाई प्रदेशलाई विद्युतीय ऊर्जामा आत्मनिर्भर गराई सबै नागरिकमा पहुँच पुऱ्याउनु ।
२. विद्युत खपत बढाउनुका साथै जलविद्युत उत्पादनको सम्भावनाको सदुपयोग गर्नु ।
३. भरपर्दो र सुरक्षित प्रसारण लाईनको विस्तार गर्नु ।

रणनीति

१. प्रदेशस्तरीय जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने ।
२. ११ के.भी. सम्मका प्रसारण लाइन निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने ।
३. ग्रामिण तथा सामुदायिक विद्युतीकरण गर्ने ।
४. विद्युत नपुगेका स्थानहरूमा विद्युत सेवा बिस्तार गर्ने ।
५. यातायात, उद्योग र घरायसी प्रयोगमार्फत् विद्युत खपत बढाउने ।
६. जलविद्युतमा निजी, सामुदायिक तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने ।
४. बहु-उपयोगी परियोजनाहरूको पहिचान, प्रोत्साहन र विकास गर्ने ।

७.४.४ सौर्य ऊर्जा

सोच

सौर्य ऊर्जालाई विद्युत ऊर्जाको मूलधारको रूपमा विकास गरेको अग्रणी प्रदेश ।

लक्ष्य

नमूना परियोजनाहरूमा लगानी तथा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गरेर यस प्रदेशलाई सौर्य ऊर्जा उत्पादनमा अग्रणी प्रदेश बनाउने ।

उद्देश्य

सौर्य ऊर्जाको उत्पादन तथा उपभोग बढाउनु।

रणनीति

१. सौर्य ऊर्जा सम्बन्धी नीति तर्जुमा र संरचनागत व्यवस्था गर्ने।
२. सौर्य ऊर्जाको अध्ययन र विकासमा प्रदेश सरकारले उल्लेख्य लगानी गर्ने।
३. स्थानीय तह र निजी क्षेत्रसँग सौर्य ऊर्जा उत्पादनमा सहकार्य गर्ने।

७.४.५ अन्य नवीकरणीय ऊर्जा

सोच

जैविक ऊर्जाको प्रवर्द्धनमार्फत नवीकरणीय ऊर्जामा निर्भर प्रदेश।

लक्ष्य

बायोग्यास, बायोडिजेल, बायोब्रिकेट, बायोइन्धन र वायूमा आधारित विद्युत तथा ताप ऊर्जाको प्रवर्द्धनद्वारा ऊर्जामा परनिर्भरता कम गर्ने र नवीकरणीय ऊर्जामा अग्रणी बन्ने।

उद्देश्य

जैविक तथा वायु ऊर्जाको विकास र उपभोगमा प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. जैविक तथा वायु ऊर्जा उत्पादन तथा उपयोगमा प्रोत्साहित गर्ने।
२. जैविक ऊर्जामा अध्ययन र अनुसन्धान गरी बायो इन्धनको व्यापारीक उत्पादन र बिक्री प्रबन्ध गर्ने।

७.४.६ यातायात पूर्वाधार विकास

सोच

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डसहितका यातायात पूर्वाधारको सञ्जाल विकास तथा व्यवस्थापन सहितको समृद्ध प्रदेश।

लक्ष्य

सबै बस्तीहरूमा स्तरीय सडक सञ्जालसँगै सुलभ र भरपर्दो यातायात सुविधाको विस्तार गर्ने।

उद्देश्य

१. गुणस्तरीय सडकको पहुँच पुऱ्याउनु।
२. वैकल्पिक यातायात पूर्वाधारहरूको विकास गर्नु।

रणनीति

१. प्रादेशिक यातायात गुरुयोजना निर्माण गरी प्रादेशिक लोकमार्ग, प्रादेशिक रणनीतिक सडक, पर्यटनस्थल पहुँच मार्ग, स्थानीय तह पहुँच मार्ग, कृषि सडक पहुँच मार्ग, उद्योग स्थल पहुँच मार्ग, सीमा क्षेत्र सडक तथा अन्य पहुँच मार्गहरूको निर्माण गर्ने।
२. दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तह भएर जाने सडकहरूको निर्माण गरी वातावरणमैत्री तथा विपद्प्रतिरोधी सडकको विकासमा जोड दिने।

३. सडक पुल तथा झोलुङ्गे पुलहरूको निर्माण तथा मर्मत संभार गर्ने ।
४. निजी तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी विकास गर्ने ।
५. केवुलकार र रेलसेवा जस्ता यातायात पूर्वाधारको विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

७.४.७ आवास, भवन तथा शहरी विकास

सोच

विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवास निर्माण, एकीकृत बस्ती विकास, शहरी पूर्वाधार विकास, विपद् प्रभावित क्षेत्रको पुनःनिर्माण एवम् लक्षित वर्गलाई सुरक्षित आवासको सुनिश्चितता गर्दै व्यवस्थित शहरीकरण ।

लक्ष्य

मौलिक एवम् प्राचिन वास्तुकलाको प्रवर्द्धन गर्नको लागि स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग गर्दै व्यवस्थित शहरीकरण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवास निर्माण, एकीकृत बस्ती विकासको साथसाथै सुरक्षित आवासको प्रत्याभूति गराउने ।

उद्देश्य

१. मौलिक एवम् प्राचिन वास्तुकलाको प्रवर्द्धन गर्नको लागि स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोगमा प्राथमिकता दिनु,
२. व्यवस्थित शहरीकरणको विकास तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवासको निर्माण गर्नु,
३. एकीकृत बस्ती विकास साथसाथै सुरक्षित आवासको प्रत्याभूति गराउनु ।

रणनीति

१. प्रदेशभित्रको सहरी विकास योजना तर्जुमा, सहरी पूर्वाधार निर्माण, सञ्चाल तथा मर्मत संभार गर्ने ।
२. प्रदेशभित्रको आवास तथा भवन सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन र मार्गनिर्देशन गर्ने ।
३. प्रादेशिक राजधानी र अन्तर स्थानीय सहरहरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा संयोजन गर्ने ।
४. विपद् जोखिमयुक्त बस्तीहरूको स्थानान्तरण तथा विपद् प्रभावित क्षेत्रको पुनःनिर्माण गर्ने ।
५. लक्षित वर्ग लाभान्वित हुने गरी आवास कार्यक्रमको नीति, योजना र कार्यान्वयन गर्ने ।
६. प्रदेशस्तरमा एकीकृत बस्ती विकास गरी पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
७. प्रदेश तहका सरकारी भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने ।

७.४.८ खानेपानी तथा सरसफाई

सोच

प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धताका साथै पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश ।

लक्ष्य

प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानीको पहुँच पुऱ्याई सरसफाईका सबै सूचकहरू पूरा गरी पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश बनाउने ।

उद्देश्य

१. प्रदेशका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानी सेवा पुऱ्याउनु ।
२. पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेशको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीति

१. प्रदेशका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानी सेवा पुऱ्याउन एक घर, एक धाराको अभियान सञ्चालन गर्ने,
२. खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा योजनाबद्ध विकासका लागि लगानी वृद्धि तथा खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता योजना (वास योजना) निर्माण गर्ने,
३. खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालनका लागि तीनै तहका सरकारको कार्यक्षेत्र वर्गीकरण गर्ने,
४. तराई-मधेशमा ५ हजार देखि १५ हजार, पहाडमा १ हजार देखि ५ हजार र हिमालमा ५ सय देखि १ हजार सम्मको जनसंख्यालाई खानेपानी सेवा पुऱ्याउने आयोजनाको छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने,
५. पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश निर्माणको लागि सार्वजनिक शौचालय निर्माण, ढल तथा फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।

७.४.९ पर्यटन

दीर्घकालीन सोच

पर्यटन क्षेत्रको विकास एवम् वृद्धि मार्फत आर्थिक समृद्धिमा योगदान ।

लक्ष्य

पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनबाट रोजगारी एवम् आयआर्जन वृद्धि गरी गरिबी निवारणमा योगदान गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रदेशमा भएका पर्यटकीय अवसरहरूको विकास, बजारीकरण, प्रवर्द्धन र संरक्षण गर्नु।
२. आय र रोजगारीका लागि पर्यटनलाई प्रमुख क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु।

रणनीति

१. प्रदेशको पर्यटनको विकासका लागि नीतिगत कानूनी एवम् संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. प्रदेशमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी विकास गर्ने।
३. पर्यटनलाई आन्तरिक उत्पादन र रोजगारीसँग जोड्ने।
४. पर्यटनको विकासको लागि अन्य प्रदेश, स्थानीय तह र निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने।

७.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ सम्मको यथार्थ	२०७७/७८ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
सडक / पुल						
सडक लम्बाई	कि.मी.	१२,८५७	१३,४०३	१३,८०५	१४,२०५	१४,६०३
कालोपत्रे गरेको सडक	कि.मी.	२,२९५	२,३८५	२,४५६	२,५२८	२,५९९
विद्युतीय बस सञ्चालन	संख्या	-	-	-	-	-
प्रदेश सरकारबाट नयाँ पुल निर्माण	संख्या	२०	३०	३१	३२	३३
डिपीआर भएका नयाँ पुल	संख्या	४०	६०	६२	६४	६५

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ सम्मको यथार्थ	२०७७/७८ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
कृषि विशेष सडक	कि.मी.	१०	१८	१८	१९	१९
पर्यटन विशेष सडक	कि.मी.	१४	२६	२७	२८	२९
उद्योग विशेष सडक	कि.मी.	१	३	४	४	४
सीमा क्षेत्र सडक	कि.मी.	८	१८	१८	१९	१९
स्थानीय तह पहुँचमार्ग	कि.मी.	१३६	१८१	१८७	१९२	१९८
सिंचाई						
सतह सिंचाई तर्फ						
नयाँ सिंचाई नहर (मूल तथा शाखा) निर्माण	कि.मी.	३०	६५	८९	११९	१२९
सिंचाई क्षेत्र विस्तार तथा नविकरण	हेक्टर	८५०	२,१००	२,३००	२,५५०	२७००
थप भएको सिंचित क्षेत्र	हेक्टर	२००	३५०	४५०	५५०	७००
लघु जलाशय निर्माण	संख्या	४	६	१०	१५	१८
भूमिगत सिंचाई						
भूमिगत जल सिंचाई	हेक्टर	८४०	२०००	१,५००	१,८००	२०००
नदी नियन्त्रण कार्यक्रम						
नदी नियन्त्रण	कि.मी	२०	१०	२८	३०	४०
उर्जा						
जलविद्युत उत्पादन (नयाँ)	मे वा	०	०	५	५	५
सौर्य ऊर्जा उत्पादन (नयाँ)	मे वा	०	०	०	०	-
वितरण लाइन निर्माण (नयाँ)	कि. मी.	१००	१००	२००	२५०	२८०
विद्युत पहुँच पुगेका घरधुरीहरू (सौर्य ऊर्जा सहित)	%	९०	९८	१००	१००	१००
नयाँ व्यवसायिक बायोग्यास प्लान्ट स्थापना	संख्या (क्षमता)	१०	२५	५०	३०	४०
बायोग्यासमा आधारित विद्युत योजना	संख्या (क्षमता)	१	१	३	३	५
आवास, भवन तथा शहरी विकास						
नयाँ एकिकृत वस्ती	संख्या	५	३५	४५	५०	५०
नयाँ आवास (जनता आवास-प्रति वर्ष)	संख्या	२५७४	४२००	१३००	८००	८६६
सरकारी भवन तथा आवास र सभा हल निर्माण	संख्या	२	७	१०	१३	१५
नयाँ पार्कहरू निर्माण	संख्या	६	२४	१०	१२	१०

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ सम्मको यथार्थ	२०७७/७८ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
खानेपानी तथा सरसफाई						
खानेपानी आयोजना सम्पन्न (नयाँ)	संख्या	४६	८५	२००	२३५	
खानेपानी पहुँच भएका थप घरधुरी	संख्या	२४,६७८	५५,६००	६३,०००	७०,०००	७४,०००
शौचालय निर्माण भएका थप घरधुरी	संख्या	०	-	१२०००	१२१००	१२५००
शौचालय (सार्वजनिक)	संख्या					
पर्यटन						
पूर्वाधार तयार भएका पर्यटकीय स्थल	संख्या	४	७	१०	१२	१५
पर्यटकीय स्थल होटलहरूको बेड	संख्या	१६६००	१८३००	१९५००	२०५००	२१५००
साँस्कृतिक डबली	संख्या			१	२	
साँस्कृतिक सम्पदा अभिलेखिकरण	संख्या			१०	१०	५
पर्यटन क्षेत्रको लागि आवश्यक जनशक्ति उत्पादन:						
पर्यटक गाइड	संख्या	८६	५०	५०	५०	६०
कुक उत्पादन				५०	५०	६०
होटल व्यवस्थापन			५०	५०	५०	६०
होमस्टेको संख्या (क्षमता)	संख्या	१० (२४०)	१५ (३६०)	२० (४८०)	२५ (६००)	३० (७००)
हिलस्टेशनको संख्या	संख्या	०		१	१	१
पर्यटक आगमन (लुम्बिनीमा)	संख्या (हजार)	१५३२	१००	२०००	२७००	२९००

७.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(क) भौतिक पूर्वाधार विकास

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	
०७८/७९	९०९७७.८२	१७०३.८२	८९२७४.००	-	९०९७७.८२	-	-	-	-	-	-	-
०७९/८०	९५५३७.७०	१८००.००	९३७३७.७०	-	९५५३७.७०	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	९९२७३.९८	१८५०.००	९७४२३.९८	-	९९२७३.९८	-	-	-	-	-	-	-

(ख) उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	
०७८/७९	३६२८७.७४	२३४३.७४	३३९४४.००	-	३६२८७.७४	-	-	-	-	-	-	-
०७९/८०	३९७३८.४०	२४००.००	३७३३८.४०	-	३९७३८.४०	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	४३५२२.२४	२४५०.००	४१०७२.२४	-	४३५२२.२४	-	-	-	-	-	-	-

(ग) पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास

आ.व.	बजेट अनुमान(रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)							आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	
०७८/७९	५९६७३.७१	३२२९.८५	५६४४३.८६	-	५९६७३.७१	-	-	-	-	-	-	-
०७९/८०	६५५८८.२४	३५००.००	६२०८८.२४	-	६५५८८.२४	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	७१८९७.०६	३६००.००	६८२९७.०६	-	७१८९७.०६	-	-	-	-	-	-	-

७.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
(क) भौतिक पूर्वाधार विकास									
३३७०१०१३	सडक तथा पुल निर्माण कार्यक्रम	६.६-१ ६.६-३ ६.६-४	२०७५ - २०७५ - २०७५ -	१२०००० ३४२००० ३४२६००	प्रदेश गौरवका राजमार्ग एवम् प्रदेश स्तरका प्रमुख राजमार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति प्रदेशक्षेत्र स्तरीय सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति प्रदेशस्तरीय सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति स्थानीय तह पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति पर्यटनस्थल पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति सीमा क्षेत्र सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति कृषि सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति उद्योगस्थल पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	६५ कि.मी. कालोपत्रे हुने। ५० कि.मी. कालोपत्रे हुने। ७२ कि.मी. कालोपत्रे हुने। ७० कि.मी. कालोपत्रे हुने। ४५ कि.मी. कालोपत्रे हुने। ६५ कि.मी. कालोपत्रे हुने। २० कि.मी. कालोपत्रे हुने। २५ कि. मी. सडक ग्रामभेल हुने।	२० वटा सडकहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको। ११३ वटा सडकहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको। ११६ वटा सडकहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको। २९ वटा सडकहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको। १७ वटा सडकहरूको निर्माण प्रारम्भ भएको। १८ वटा सडकमा कार्य प्रारम्भ। ४ वटा सडकमा कार्य प्रारम्भ। ४ वटा सडकमा कार्य प्रारम्भ।	२१ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। ११४ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। १३५ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। ३० वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। १७ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। १८ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। ६ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको। २ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको।	६९७०३. ५०

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३३७० १०१४	सडक तथा पुल मर्मत सुधार तथा सडक सुरक्षा कार्यक्रम	६.६-१ ६.६-३ ६.६-५	२०७६	६०००	अन्य पहुँच मार्ग (जलाशय, उर्जा, निर्माण सामग्री श्रोत स्थल, अन्य सरकारी निकाय आदि)	४० कि.मी. ग्राभेल हुने।	४ वटा सडकमा कार्य प्रारम्भ।	७ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	८११६
			२०७५	१००००	सडक पुल निर्माण (नयाँ)	५९ वटा नयाँ र १०३ वटा क्रमागत सम्पन्न हुने।	३० वटा प्राथमिकता प्राप्त र २५ वटा क्रमागत पुलहरूको निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको।	८ वटा सडक पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।	
			२०७५	१०००	झोलुङ्गे पुल निर्माण	६ वटा नयाँ र ११ वटा क्रमागत सम्पन्न हुने।	७ वटा प्राथमिकता प्राप्त र ७ वटा क्रमागत पुलहरूको निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको।	३ वटा झोलुङ्गे पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।	
३३७० १०१४	सडक तथा पुल मर्मत सुधार तथा सडक सुरक्षा कार्यक्रम	६.६-१ ६.६-३ ६.६-५	२०७६	१६००	सडक सञ्जालको नियमित मर्मत संभार	१०६ वटा सडकहरूको १६४५ कि.मी. सडक प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा मर्मत हुने।	११२ वटा सडकहरूमा नियमित मर्मत संभार हुने।	१०६ वटा सडकहरूको १६४५ कि.मी. लम्बाइमा सडक मर्मत संभारकर्ताबाट नियमित मर्मतको कार्य भइरहेको।	८११६
			२०७५	९१२०	सडक सञ्जालको आवधिक मर्मत संभार	६१ वटा सडकहरूको आवधिक मर्मत हुने।	७६ वटा सडकहरूको आवधिक मर्मत गरिएको।	८४ वटा सडक आयोजनामा आवधिक मर्मतको कार्य चलि रहेको।	
			२०७६	५५	सडक सञ्जालको आकस्मिक मर्मत संभार	आवश्यकता अनुसार अवरूढ सडक खोलिने।	प्रत्येक जिल्लामा १२ वटा सडकहरूको आकस्मिक मर्मत	१२ वटा जिल्लामा आवश्यकता अनुसार आकस्मिक मर्मत संभारको कार्य हुने।	

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७६ -	५००	सडक सुरक्षा कार्यक्रम	सबै सडकहरूमा सडक सुरक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमलाई मध्यनजर गरी निर्माण तथा मर्मत गरिने।	संभार। ६ वटा सडकहरूमा सडक सुरक्षा कार्यक्रम लागु गरिएको।	१४ वटा सडकहरूमा सडक सुरक्षा अन्तर्गत क्रयास ब्यारियर लगाउने, ग्रेड र मोड सुधार गर्ने तथा डेलिनेटर पोष्ट जडानको काम भएको।	
(ख) उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई									
३०८०००१५	मझौला तथा बैकल्पिक प्रविधिमा आधारित सघन सिंचाई कार्यक्रम	६.२-१ ६.२-३	२०७५ -	३९९६४.५४	मझौला सिंचाई प्रणालीको निर्माण	२००० हेक्टरमा सिंचाई पुग्ने।	१५०६४ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	१५६४ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	९०१२
३०८०००१६	भूमिगत स्यालो तथा डिप्ट्यूबेल सिंचाई कार्यक्रम	६.२-१ ६.२-३	२०७५ -	७३६७	भूमिगत सिंचाई प्रणालीको निर्माण	१४०० हेक्टरमा सिंचाई पुग्ने।	३८७७ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	८९४ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	४३७९
३०८०००१७	जलाशय निर्माण तथा पोखरी संरक्षण कार्यक्रम	६.२-२	२०७६-२०७८		जलाशययुक्त पोखरी निर्माण कार्य	८ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण हुने।	३ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण भएको।	४ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण भएको।	१५५
३०८०००१८	सिंचाई आयोजना मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्यक्रम	६.२-३ ६.२-१	२०७६ - २०७७		विभिन्न आयोजनाहरूमा मर्मत कार्यक्रम	सम्पूर्ण आयोजनाहरूको मर्मत भएको हुने।	१०५ वटा योजनाको मर्मत भएको।	१३५ वटा योजनाको मर्मत भएको।	४०२९
३०८०००१९	उर्जा विकास कार्यक्रम	६.३, ६.४ र ६.५ का सबै	२०७५ -	७१९.०५	प्रदेश स्तरीय विद्युत प्रशासन एवम् बैकल्पिक उर्जा प्रविधिको अध्ययन तथा निर्माण कार्य	१००० घरधुरीमा सौर्य उर्जा जडान हुने, १ वटा माइको हाइड्रो, ६५ घरधुरीमा बायोग्यास जडान हुने।	४ वटा आयोजनाको DPR भएको।		९१९.०६

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०८० ००२०	जल उत्पादन प्रकोप न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	८.६-३ ८.६-४	२०७५ -		नदी नियन्त्रण कार्य, आपतकालीन नदी नियन्त्रण कार्य	७५ कि.मी. लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको हुने।	५५.५ कि.मी लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको।	५५.५ कि.मी लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको।	५१७०

(ग) पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास

३४७० १०१२	आवास व्यवस्था तथा वस्ती विकास कार्यक्रम	६.१० का सबै (६.१०-५ बाहेक)	२०७५ -	२११८०	एकीकृत वस्ती विकास कार्यक्रम	१०९ स्थानमा व्यवस्थित बस्ती विकास भएको हुने।	४७ वटा कार्यान्वयनमा रहेकोमा अर्को आ.व.मा क्रमागत हुने।	५ वटा स्थानमा व्यवस्थित बस्ती विकास भएको र ४२ वटा अर्को आ.व.मा क्रमागत हुने।	४९१२
३४७० १०१३	भवन तथा सभाहल निर्माण कार्यक्रम	६.१०-५	२०७५ -	८२७०	प्रदेशस्तरीय सरकारी भवन एवम् सभाहल निर्माण कार्य	२५ वटा सरकारी भवन र ३ वटा सभाहल निर्माण सम्पन्न भएको हुने।	२० वटा सरकारी भवन कार्यान्वयनमा रहेको।	-	३६४८
३४७० १०१४	शहरी पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	६.८ का सबै	२०७७/७८ -	१९१८५	नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय जग्गादाताको स्मृतिमा बेलझुण्डी दाङ्गमा सभागृह निर्माण, शहरीक्षेत्र भित्र सडक, पार्क, पोखरी, भ्यूटावर आदिको निर्माण सहित शहरी विकास कार्य	सभागृह निर्माण भैसकेको हुने।	डि.पि.आर तयार भैसकेको।	-	४५३६
३४७० १०१५	आवास, भवन मर्मत सुधार	६.१०-५	२०७५ -	११९०	सरकारी आवास एवम् कार्यालय भवनहरूको मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्य	नियमित मर्मत सम्भारलाई निरन्तरता दिइने।	आवश्यकता अनुसार नियमित मर्मत सम्भार भएको।		१०३५
३४७० २०१२	सघन खानेपानी विकास कार्यक्रम	६.९-१	२०७५- -	२०५७६२	नयाँ प्रविधिमा आधारित खानेपानी योजनाहरूको निर्माण एवम् विस्तार	१२७४३० घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा उपलब्ध भएको हुने।	२४६७८ घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा पुर्याइएको।	३ वटा खानेपानी आयोजना सम्पन्न गरी १५२१ घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा पुर्याइएको।	१७१०५.८ ०

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३४७० २०१३	सरसफाई तथा ढल व्यवस्थापन कार्यक्रम	६.९ का सबै	२०७५- २०८३	१२८८	सार्वजनिक शौचालय निर्माण कार्य, ढल निर्माण एवम् पोष्ट ओ.डि.एफ. घोषणा गर्ने कार्य	यस प्रदेशभित्र पर्ने पूर्व-पश्चिम लोकमार्ग खण्डमा ९ वटा रिफ्रेस सेन्टर निर्माण भएको हुने।		३ वटा रिफ्रेस सेन्टर निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको।	११४१
३४७० २०१४	खानेपानी आयोजना गुणस्तर अभिवृद्धि तथा श्रोत संरक्षण कार्यक्रम	६.९-१ ६.२-२	२०७५ -	६७३	खानेपानी परीक्षण प्रयोगशाला निर्माण एवम् श्रोत संरक्षण कार्य	प्रयोगशाला निर्माण भएको हुने र मुहान संरक्षण भएको हुने।		पानी परीक्षण प्रयोगशाला निर्माणको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।	४३२
३४७० २०१५	खानेपानी आयोजना मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्यक्रम	६.९-१	२०७५ -	२९५०	खानेपानी योजनाहरूको पुनर्स्थापना, विस्तार तथा मर्मत सम्भार कार्य	आवश्यक सबै आयोजनाहरूको मर्मत भएको हुने।		२१ वटा मर्मत सम्भार खानेपानी आयोजनाहरूको कार्य सम्पन्न भएको।	१०६१.०६
३४७० ३०१२	पर्यटन विकास र प्रवर्द्धन		२०७५- -	२००००	पर्यटन पूर्वाधार निर्माण, पर्यटन सम्भावित क्षेत्रको अध्ययन तथा अनुसन्धान, प्रचार प्रसार, पर्यटन सेवा प्रवाह	पर्यटन क्षेत्रको समष्टिगत विकास र सबलीकरण भएको हुने	-	-	६८४४

७.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) ले निर्दिष्ट गरेको लक्ष्य तथा परिसूचकहरू हासिल गर्नको लागि प्रत्येक आ.व.को वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा तादात्म्यता मिलाई लगानीमा समेत वृद्धि गर्नुपर्नेमा प्रदेश सरकारको मुख्य प्राथमिकता स्वास्थ्य क्षेत्रका पूर्वाधारहरूको विकास तथा निर्माण, बेरोजगार श्रमिकहरूको व्यवस्थापन एवं रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना तथा अन्य विभिन्न महामारी नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यमा केन्द्रित हुनु परेकोले विकास निर्माणको कार्य कम प्राथमिकतामा पर्ने जोखिमले भौतिक पूर्वाधारको विकासमा पर्याप्त बजेट विनियोजनमा संकुचन आएको छ । वैदेशिक रोजगारमा संलग्न धेरै जनशक्ति स्वदेश भित्रिने क्रम बढिरहेको र असंगठित क्षेत्रका श्रमिकहरू बेरोजगार भई श्रम बजारमा दक्ष जनशक्ति अभिवृद्धि हुने भएकोले निजहरूले विभिन्न कार्यक्षेत्रमा आर्जन गरेका ज्ञान तथा सीपलाई विकास निर्माणमा समुचित परिचालन गर्न सकेको अवस्थामा आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको निर्माण भई प्रदेशलाई समृद्धि तर्फ अग्रसर गर्न सहज हुने अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेद : ८ आर्थिक क्षेत्र

८.१ पृष्ठभूमि

प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, प्रदेशस्तरको आर्थिक श्रोतको बाँडफाँट, लगानी प्रक्षेपण र वित्तीय व्यवस्थापन तथा प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानूनको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने दायित्व आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा रहेको छ। साथै यस मन्त्रालय मातहत रहेको प्रदेश सरकारको संचित कोष सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी बोकेको प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मन्त्रालयको निर्देशनमा प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, प्रदेश सरकार र यस अन्तर्गतका कार्यालयमा आर्थिक प्रशासन सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने तथा प्रदेश सरकारको लेखा व्यवस्था र खर्च प्रणाली व्यवस्थित गर्ने कार्य गर्दछ प्रदेशस्तरको आर्थिक स्थायित्व र मूल्यस्थिरता सम्बन्धी नीति तर्जुमा र नियमन, प्रदेश विनियोजन ऐन तथा प्रदेशको बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, नियमन र आर्थिक अनुशासन, प्रदेशको सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन र प्रदेशस्तरीय वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालन एवम् व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यका लागि यो मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । त्यस्तै नेपालको संविधानले सहकारीलाई अर्थतन्त्रको तेस्रो खम्बाको रूपमा लिएको सन्दर्भमा प्रदेशमा रहेका सहकारीलाई कृषि, उद्योग, पर्यटन तथा बन पैदावारको उत्पादन कार्यमा सहभागी गराएर लगानी वृद्धि गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउन यो प्रदेश प्रतिवद्ध छ।

८.२ प्रमुख समस्या

राजस्व संकलन गर्ने कमजोर संस्थागत क्षमता हुनु, करसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी सञ्चार नहुनु, राजस्व संकलनमा विगत तथ्याङ्क उपलब्धताको अभाव हुनु, कर तिर्ने संस्कृतिको अभाव, नहुनु र सरकारको पूँजीगत खर्च बढ्नु नसक्दा सरकारको लगानी अपेक्षित नहुनु, पूँजीगत खर्च अपेक्षित रूपमा नहुनु, सरकारी खर्चको पनि प्रतिफल सन्तोषजनक नहुनु, बढ्दो उपभोगवादी संस्कृति, ग्रामीण क्षेत्रमा पर्याप्त बैकिङ्ग सेवाको विस्तार नहुनु, समतामूलक सहूलियत दरमा ऋण प्रवाह सहितको बैकिङ्ग पहुँचमा कमी, बचत गर्ने बानीको पर्याप्त विकास नहुनु, लगानीतर्फ नागरिकमा उद्यमशीलता र जोखिम लिनसक्ने क्षमता र इच्छाशक्तिको कमी तथा पूँजी परिचालनमा लैङ्गिक तथा समावेशी सिद्धान्त अवलम्बन, सहकारीहरूको संख्यात्मक रूपमा बाक्लो उपस्थिति भए तापनि उत्पादनमूलक लगानीमा कमी हुनु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

८.३ चुनौती र अवसर

दोहोरो करको भार पर्न नदिने गरी कर संकलन गर्नु, कर तिर्ने बानीको विकास गर्नु, कर चुहावट नियन्त्रण गर्नु, चालु खर्च न्यूनीकरण गरी पूँजीगत खर्च वृद्धि गर्नु, सरकारी खर्चमा हुने गरेको चुहावट रोक्नु र बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनु, पर्याप्त बैकिङ्ग सेवाको विस्तार गर्नु, उद्यमशीलताको विकास गर्नु तथा सहज ऋणको उपलब्धता गराई बचत तथा लगानी बढाउनु, वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु र विश्वव्यापी कोभिड-१९ महामारीका कारणले विश्व श्रम बजारबाट विस्थापित एवम् आन्तरिक रूपमा रोजगार गुमाएका व्यक्तिहरूलाई पुनः स्थापित गरी उत्पादन वृद्धिद्वारा पूँजी निर्माण गर्नु, सहकारीहरूको लगानीलाई सुरक्षितसाथ व्यवस्थित रूपमा उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गर्नुपर्ने चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

कर राजस्व लगायतको वित्तीय क्षेत्र फराकिलो हुँदै गएको, आर्थिक गतिविधि बढ्दै गएको, सानो क्षेत्र भएकोले प्रदेश सरकारले सरकारी खर्चको अनुगमन गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्न सहज हुने, आयोजना

विशेषमा केन्द्रित हुनेगरी आन्तरिक ऋण उठाउन तथा उपयोग गर्नसक्ने तथा सहकारीहरूको बाक्लो उपस्थिति रहेकाले उत्पादनमुलक लगानी गर्न सकिने अवसर रहेको छ ।

८.४ आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीति

८.४.१ आर्थिक व्यवस्था

दीर्घकालीन सोच

पर्याप्त आन्तरिक राजश्व परिचालन, आय वृद्धिको लागि बचत परिचालन र लगानी प्रवर्द्धन, पारदर्शी र उत्तरदायित्वपूर्ण सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन, उच्च प्रतिफलयुक्त आयोजनाहरूका लागि आन्तरिक ऋण परिचालन, वैदेशिक सहयोग लिई दीर्घकालमा यसप्रतिको निर्भरता न्यूनीकरण मार्फत सबल र सक्षम प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माण ।

लक्ष्य

१. कर तिर्ने संस्कृतिको विकासद्वारा राजश्वको दायरा फराकिलो पार्ने ।
२. उच्च बचत परिचालन र लगानी प्रवर्द्धन गरी दिगो र उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ।
३. दक्ष, प्रभावकारी, समतामूलक र पारदर्शी सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनद्वारा सार्वजनिक खर्चको उत्पादकत्व र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने ।
४. निश्चित सीमाभित्र रहेर मात्र आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने ।
५. नेपालले सहमति जनाइसकेका मान्यतामा आधारित रही छनौटपूर्ण ढंगले वैदेशिक सहयोग लिने ।

उद्देश्य

१. प्रदेशको आन्तरिक राजश्व संकलन वृद्धि गर्नु ।
२. बचत परिचालन र उत्पादनमुलक लगानी उल्लेख्य रूपमा वृद्धि गर्नु ।
३. औचित्यपूर्ण र समावेशी बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन दक्षता अभिवृद्धि गर्नु ।
४. वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुका साथै सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रतिफलमुखी बनाउनु ।
५. प्रदेशका विकासका कार्यहरूका लागि अत्यावश्यक आन्तरिक ऋण परिचालन गर्नु ।
६. उच्च प्रतिफल दिने आयोजनाको लागि वैदेशिक सहयोग लिनु ।

रणनीति

१. आन्तरिक राजश्व परिचालनको लागि प्रभावकारी संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।
२. निजी क्षेत्र र नागरिकको समेत सहभागितामा कर तिर्ने वानीको विकास तथा राजश्व चुहावट नियन्त्रण गर्ने ।
३. राजश्वका आधारहरू खोजी तथा दरहरू समसामयिक बनाई राजश्व संकलन प्रभावकारी ढंगबाट गर्ने ।
४. वित्तीय पहुँच, ज्ञान र आय आर्जन बढाउने ।
५. लगानीयोग्य वातावरण बनाइ निजी, सहकारी र सार्वजनिक क्षेत्रको लगानी बढाउने ।
६. नीति र योजनामा आधारित बजेट प्रणालीको विकास गर्ने ।
७. आर्थिक प्रशासनसम्बन्धी कानूनी र संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणद्वारा आर्थिक अनुशासन कायम गर्ने ।
८. सरकारी संयन्त्रहरूको कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
९. आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्राथमिकताका आधारमा छनौट गर्ने ।

१०. अत्यावश्यक र उच्च प्रतिफल दिने योजना तथा कार्यक्रमको लागि आन्तरिक ऋणको परिचालन गर्ने।
११. ऋणपत्रहरू बिक्री गरी वित्तीय स्रोत संकलन गर्ने।
१२. आयोजना बैंक बनाउने।
१३. उच्च प्रतिफलयुक्त आयोजनाको लागि वैदेशिक सहयोग उपयोग गर्ने।

द.४.२ सहकारी तथा गरिबी निवारण

दीर्घकालीन सोच

समाजवाद उन्मुख समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माणद्वारा निरपेक्ष गरिबी शून्य भएको समृद्ध प्रदेश।

लक्ष्य

सहकारीको व्यवसायीकता अभिवृद्धि गरी सदस्यहरूको आर्थिक तथा सामाजिक उन्नति गर्ने तथा बहुपक्षीय ढंगबाट प्रदेशको आयमूलक, मानवीय तथा बहुआयामिक गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।

उद्देश्य

१. सहकारी संघ-संस्थाको गुणात्मक विकास, कुशल व्यवस्थापन एवम् क्षमता अभिवृद्धिका लागि सहयोग पुऱ्याउनु।
२. व्यावसायिकरूपमा उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ लाग्न सहकारीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नु।
३. सहकारी चेतनाको अभिवृद्धिमाफत सहकारी प्रणालीमा आवद्ध हुन नागरिकहरूलाई उत्प्रेरित गर्नु।
४. निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्याको रोजगारी, आयआर्जन सहित जीवनस्तर वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. आवश्यकताका आधारमा सहकारी संस्थाहरूको विषयगत क्षमता विकास गर्ने।
२. सहकारीलाई उत्पादनशील कार्यमा प्रभावकारी ढंगले परिचालन गर्ने।
३. सहकारीमाफत सहकार्य गर्ने प्रवृत्ति विस्तार गरी समन्यायिक र समावेशी अर्थतन्त्रको विकास गर्ने।
४. सघन गरिबी भएका क्षेत्रहरू पहिचान गरी गरिबी निवारणका लागि लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
५. गरिबी निवारणका लागि रोजगारी र आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालनका साथै ती कार्यक्रममाफत लैङ्गिक विभेद समेत न्यूनीकरण गर्ने।
६. गरिबीलाई बहुआयामिक उपायबाट सम्बोधन गर्ने।

८.५ बिषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.ब.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
वित्तीय साक्षरता	संख्या	६००	६००	६००	६००	६००
निजी क्षेत्रको लगानी	रु करोडमा	०	०	०		
बजेट खर्च कुल	रु करोडमा	३२७७.५१				
बजेट खर्च पूँजीगत	रु करोडमा	१६७१.८८				
बेरूजु रकम	रु करोडमा					
आन्तरिक राजस्व संकलन	रु करोडमा	३९१				
बजेट घाटा	रु करोडमा	०	०	०		
आन्तरिक ऋण संकलन	रु करोडमा	०	०	०	०	
वैदेशिक ऋण परिचालन	रु करोडमा	०	०	०	०	
वैदेशिक अनुदान परिचालन	रु करोडमा	०	०	०	०	
सहकारी						
नविनतम सोचमा आधारित उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्द्धन	आयोजना संख्या	२०	३४	३६	३६	६०
सहकारी बजार स्थापना	संख्या	९	१०	१२	१५	२०
सहकारी विकास कोष परिचालन	रु लाखमा	१५००	२०००	२५००	३५००	४५००
नमूना सहकारी गाउँ स्थापना	संख्या	०	३	१२	१२	१२
अन्य प्रदेशहरूमा कृषि/उद्योग उपज विक्रि आउटलेट स्थापना	संख्या	०	१	३	५	७

८.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार — समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार — विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	नेपाल सरकार-सशर्त		वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग
२०७८/७९	३१३३.३८	२९१८.१८	२१५.२०	-	३१३३.३८	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	३४५०	३२००	२५०	-	३४५०	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	३७००	३४००	३००	-	३७००	-	-	-	-	-	-	-

८.७ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०५०० ०११	प्रदेशमा अवस्थित सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत अभिलेखीकरण		२०७८/७९ - २०७९/८०	५	प्रदेशमा सहायतामा सरकारी सम्पत्तिको यथार्थ एकीकृत अवस्थाको पहिचान	प्रदेशमा अवस्थित सम्पूर्ण सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत अभिलेखीकरण तयार भएको हुने ।	-	-	५
३०५०० ०११	लगानी सम्मेलन (स्वदेशी लगानीकर्ता)	३.१-२	आ.व. २०७६/७७ - २०७९/८०	१००	१. लगानी सम्मेलन (स्वदेशी लगानीकर्ता) हरूसँग अन्तर सम्वाद, छलफल २. लगानीमैत्री वातावरणका लागि कानूनको तर्जुमा	लगानी मैत्री वातावरण तयार भई लगानी आवश्यकता र पूँजीको उपलब्धता बीचको फरक कम भएको हुने । लगानीमैत्री कानून निर्माण भएको हुने ।	स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ताहरूसँग १ वटा सार्वजनिक निजी साझेदार सम्वाद कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।	लगानी सम्मेलनको सचिवालय स्थापना भई सो सम्मेलनको मिति तय भएको ।	१००

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०५०० ०११	अन्तरप्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव आदानप्रदान		२०७७/७८ — २०७९/८०	३९.७२	१. अन्तरप्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण २. प्रदेशका अनुभव आदानप्रदान गरी राम्रा अभ्यासहरूको अनुकरण	अनुभव आदान-प्रदानद्वारा संघीयताको सफल कार्यान्वयनमा सहयोगी हुने।	-	सचिव ज्यू सहितको कर्मचारी टिमले गण्डकी प्रदेशको भ्रमण सम्पन्न गरेको।	७
३०५०० ०११	अध्ययन, सर्वेक्षण तथा अनुसन्धान	३.१-१	२०७८/७९ — २०७९/८०		प्रदेशस्तरका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको अध्ययन अनुसन्धान	प्रदेश सरकारले प्रदेश भित्र रहेका बैंक तथा वित्तीय क्षेत्राधिकार सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रतिवेदन तयार भएको हुने।	-		५
		३.३-१ ३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०		प्रदेश स्तरका कर स्रोतहरूको अध्ययन अनुसन्धान	प्रदेश सरकारको अधिकारभित्र रहेको कर राजस्व सम्बन्धी विस्तृत विवरण आएको हुने।			१५
		३.३-१ ३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०		लुम्बिनी प्रदेशमा पुँजी बजारको विकास र विस्तारका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी आवश्यक संरचना निर्माणकार्य अघि बढाउने				५
		३.३-१ ३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०		लुम्बिनी प्रदेशमा बीमा व्यवसायको पहुँच विस्तारका लागि सम्भाव्यता अध्ययन				५
		३.३-१ ३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०		लुम्बिनी प्रदेश बैंक स्थापना				१००

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०५०० ०११	बजेट सम्बन्धी अन्तरक्रिया		२०७८/७९ — २०७९/८०	९९.३	प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयन गर्ने विभिन्न निकायहरूसँग बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धमा अन्तरक्रिया सञ्चालन	यथार्थ बजेट निर्माण र निर्मित बजेटको सफल कार्यान्वयन गरिएको हुने ।	-	पाल्पा, दाङ, कपिलवस्तु, विर्दिया र रुपन्देहीमा बजेट सम्बन्धि अन्तरक्रिया गरिएको ।	२०
३०५०० ०११	कर्मचारी क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ — २०७९/८०	-	कर्मचारी क्षमता विकासका लागि तालिम तथा कार्यशाला गोष्ठी	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भई कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता आएको हुने ।	-	-	९
३०५०० ०११	योजना, राजस्व र अनुदानको अनुगमन	३.३-२ ३.२-४	२०७८/७९ — २०७९/८०	६६.२	पालिकाहरूलाई प्रदान गरिएको योजना/अनुदानको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा राजस्व संकलनमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरू समाधान गर्न अनुगमन	१. अनुदानको सही सदुपयोग, प्रभावकारी बजेट कार्यान्वयन भएको हुने । २. राजस्वको दायरा वढाउने राजस्वको नयाँ श्रोतको पहिचान तथा भइरहेको श्रोतबाट गुणात्मक तरिकाले राजस्व परिचालन भएको हुने ।	-	हरेक स्थानीय तहमा पुगेर योजना र अनुदानको अनुगमन गरिएको ।	१०
३०५०० ०११	बजेट, राजस्व र अनुदान सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम (स्थानीय तहहरूसँगको)	३.२-४	२०७६/७७ — २०७९/८०	९९.३	बजेट, राजस्व र अनुदान सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम (स्थानीय तहहरूसँगको) सञ्चालन	बजेटको सफल कार्यान्वयन, राजस्व संकलनमा वृद्धि र अनुदानको सही सदुपयोग भएको हुने ।	स्थानीय तहहरूसँग राजस्व र अनुदान सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रमद्वारा	सबै स्थानीय तहहरूसँग राजस्व र अनुदान सम्बन्धि अन्तरक्रिया	२१

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०५०००११	बजेट तर्जुमा /MTEF तर्जुमा / PLMBIS तालिम	३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०	१९.८६	बजेट तर्जुमा /MTEF तर्जुमा / PLMBIS तालिम	आर्थिक सुशासन तथा कार्यपद्धतिमा दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने।	-	कार्यक्रम ZOOM मार्फत् सम्पन्न गरिएको।	१५
प्रदेश लेखा नियन्त्रण									
३०५०१०११	आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी अन्तरक्रिया /तालिम / गोष्ठी		२०७८/७९ — २०७९/८०	१६.५५	आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुखहरूसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन	आर्थिक सुशासन, वित्तीय साक्षरता वृद्धि भएको हुने।	स्थानीय तहका आर्थिक प्रशासन प्रमुखसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम १ वटा सम्पन्न भएको	-	१६
३०५०१०११	अन्तर प्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव आदान प्रदान		२०७६/७७ — २०७९/८०	१३.२४	१. अन्तर प्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण २. अन्तर प्रदेशको अनुभव आदान प्रदान गरी राम्रा प्रयासरूलाई अनुकरण	अनुभव आदान-प्रदान र सफल अभ्यासको अनुकरण भएको हुने।	-	गण्डकी प्रदेशको भ्रमण सम्पन्न।	४
३०५०१०११	कर्मचारी क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ — २०७९/८०	-	कर्मचारी क्षमता विकासका लागि तालिम तथा कार्यशाला गोष्ठी	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भई कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता आएको हुने।	-	-	२

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
सहकारी ३०५०० ०१२	सहकारी विकास तथा गरिबी निवारण कार्यक्रम	४.१.५-१ का सबै ८.२-१ ८.२-२	२०७६/७७- २०७९/८०	४५४५	<ol style="list-style-type: none"> जडिबुटी संकलन प्रगोधन सम्बन्धी अध्ययन चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट/लेखा परिक्षक मार्फत् सहकारीहरूको Pre-audit सहकारीमार्फत् एकिकृत सहकारी नमुना गाउँ स्थापना र संचालन सहकारी बजार स्थापना र संचालन सहकारीमार्फत् नवीनतम सोच सहितको उत्पादन र रोजगार कार्यक्रम एक जिल्लाको एक पालिकामा सहकारीको सहयोगमा विपन्न घर-परिवारलाई सस्तो मुल्यमा अत्यावश्यक खाद्य वस्तु पाइने सुलभ पसल संचालन सहकारी विकास कोष स्थापना, सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च गरिवीको रेखामुनि रहेका जनताको लागि तालिम तथा 	<ol style="list-style-type: none"> प्रदेश सहकारी दर्ता अधिकारीको कार्यालय स्थापना हुने। सहकारी विकास कोष परिचालन मार्फत् सहकारीहरूलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगाउन प्रदेशभर क्रमिमा ५० सहकारीहरूको लेखा व्यवस्थापन सुदृढीकरण हुने सहकारीहरूको पुराना फाइलहरू डिजिटल बनाई व्यवस्थित गराउन सहयोग हुने। करिब ५३५ जना सीमान्तकृत, वृन्द प्रभावित, पिछडा वर्ग तथा गरिवीको रेखामुनी रहेका जनता रोजगार हुने। 	<ol style="list-style-type: none"> ६ वटा सहकारी बजार सम्पन्न हुने चरणमा रहेको। सहकारी दर्ता अधिकारीको कार्यालयको व्यवस्थाको लागि समन्वय भैरहेको। सहकारी विकास कोष अन्तर्गत मन्त्रालयबाट रु. २० करोड मध्ये १९ करोड ७५ लाख बराबरको सम्झौता भएको। गरिवीको रेखामुनि रहेका जनताको लागि तालिम तथा वस्तुगत सहयोग कार्यक्रम १९ वटा सहकारी मार्फत् नवीनतम सोच सहितको उत्पादन तथा 	१५४२ .८०	

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०५०२ ०११	सहकारी प्रशिक्षालय		२०७८/७९ — २०७९/८०		वस्तुगत सहयोग १. गरिबी निवारणको लागि लक्षित वर्ग विशेष आयआर्जन कार्यक्रम		रोजगारिमूलक कार्यक्रम सम्पन्न हुने चरणमा रहेको।		
					सहकारी प्रशिक्षालय स्थापना तथा संचालन		सहकारीको उपयोग र संचालनको बारेमा ज्ञान अभिवृद्धि भएको हुने		१५२. २५

८.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यकता अनुरूपका सम्पूर्ण अनुमानित आर्थिक श्रोत तथा साधनहरू उपलब्ध हुने र हालको महामारीका कारणले असामान्य अवस्थाबाट आगामी आ. व. को शुरुवातै चलायमान आर्थिक अवस्थाको आंकलन गरी कार्यक्रमहरू समयमै सम्पन्न हुने अनुमान गरिएको छ, अन्यथा उल्लेखित कार्यक्रमहरू सम्पन्न भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ।

शान्ति सुरक्षा, सूचना तथा सञ्चार एवम् विपद् न्यूनीकरण

९.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रदेश प्रहरी प्रशासन र शान्ति सुरक्षा प्रदेशको अधिकार सूचीमा राखेको छ भने सञ्चार माध्यम र विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी विषयलाई प्रदेश र संघको साझा अधिकार क्षेत्रभित्र समावेश गरेको छ। शान्ति सुरक्षा कायम गर्न विभिन्न कार्यहरू भइरहेका भएतापनि प्रदेशभित्र विभिन्न प्रकारका आपराधिक घटना घटिरहेका छन् । साथै पछिल्लो समयमा सडक दुर्घटना हुने क्रम समेत बढेर गएको छ । विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तन समेतको असरले गर्दा हुनसक्ने अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बाढीपहिरो, हुरीवतास, चट्याङ्, आगलागी, कोभिड-१९ जस्ता महामारी लगायतका प्रकोप व्यवस्थापनको लागि पूर्व तयारी आवश्यक छ । अर्कोतर्फ सञ्चार तथा सूचनाको बढ्दो प्रयोगले शान्ति सुरक्षा तथा विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग पुगेको छ। प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले शान्ति सुरक्षा कायम गरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यापक प्रयोग र विस्तारद्वारा प्रदेशको समृद्धि तथा जनताको खुशीमा योगदान गर्ने लक्ष्य राखेको छ । सार्वजनिक यातायात प्रणालीलाई अनुमानयोग्य र सुरक्षित बनाउँदै सवारी चालक अनुमतिपत्र वितरण कार्यलाई छिटो, छरितो, पारदर्शी एवम् व्यवस्थित बनाउने कार्य उत्तिकै महत्वपूर्ण छ । यस्तै शान्ति सुरक्षालाई सञ्चार जगतसँग जोड्दै प्रविधियुक्त आधुनिक तथा व्यवस्थित यातायात प्रणालीको परिकल्पना अनुरूपका ठोस कार्यक्रमहरू यस संरचनामा समावेश गरिएको छ ।

९.२ प्रमुख समस्या

विकट भूगोल तथा भूईँचालो, हुरी, चट्याङ्, बाढी पहिरोजस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम रहनु, आगलागी तथा सवारी दुर्घटनाजस्ता मानवजन्य विपत्तिहरू भइरहनु, विपद् व्यवस्थापनको लागि दक्ष जनशक्ति तथा आवश्यक सामग्री पर्याप्त मात्रामा नहुनु, विपद्को पूर्व जानकारी दिने प्रविधि तथा पद्धतिको अभाव हुनु, अपराध तथा घरेलु हिंसाका घटनाहरू घट्नु, टेलिफोन र इन्टरनेट सेवाको सबै जनतामा पहुँच नहुनु तथा पहुँच भएपनि विद्युत् सुविधाको अभावमा ती सेवाहरू गुणस्तरीय नहुनु एवम् आमसञ्चारका साधनमा पर्याप्त पहुँच नहुनु र वर्षेभरी सुरक्षित यातायात सेवा सञ्चालन हुन सक्ने गरी यातायात प्रणालीको विकास हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

९.३ चुनौती र अवसर

विपद्को पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, सूचना प्रवाह तथा प्रभावकारी उद्धार गर्नु, प्रदेश प्रहरी गठन तथा सञ्चालन गरी आम नागरिकमा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउनु र सडक सुरक्षालाई मजबुत बनाई दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नु चुनौतीपूर्ण छ। संविधानतः प्रदेश सरकारलाई आवश्यकता अनुरूप कानून तर्जुमा तथा संशोधन गरी कार्यान्वयन गर्ने अधिकार रहनु, सर्वसाधारणमा न्यायसम्बन्धी सचेतना बढ्दै जानु, आम सञ्चारको क्षेत्र उच्च प्रविधियुक्त तथा विस्तारित हुँदैजानु, विपद् व्यवस्थापनको विषयमा सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको चासो बढ्दै जानु एवम् सूचना प्रविधिको विकासका लागि ठूलो बजार, युवा जनशक्ति तथा अन्तरराष्ट्रिय आवद्धता र सन्निकटता रहनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

९.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

९.४.१ शान्ति सुरक्षा

दीर्घकालीन सोच

शान्त, संयमित, हिंसारहित सुरक्षित र न्यायपूर्ण समाज निर्माण।

लक्ष्य

प्रदेशमा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने।

उद्देश्य

प्रदेशमा प्रभावकारी शान्ति सुरक्षा तथा अमनचयन व्यवस्था कायम गर्नु।

रणनीति

१. शान्ति सुरक्षा कायम राख्न प्रादेशिक संस्थागत क्षमता बढाउने।
२. दक्षता, क्षमता अभिवृद्धि गर्न नियमित तालिम प्रदान गर्नुका साथै आधुनिक प्रविधिको प्रयोग बढाउने।
३. अपराधिक गतिविधि कम गर्न सुरक्षासम्बन्धी सामाजिक चेतना अभिवृद्धि गर्ने।
४. शान्ति सुरक्षा कायम गर्न संघीय सरकार, स्थानीय तह र अन्य सरोकारवालासँग सहकार्य गर्ने।

९.४.२ सूचना तथा सञ्चार

दीर्घकालीन सोच

सूचना र सञ्चार प्रविधिको सहज पहुँच र भरपुर उपभोगमार्फत आर्थिक र सामाजिक समुन्नति।

लक्ष्य

सबै बस्तीहरूमा टेलिफोन र इन्टरनेटको सहज पहुँच पुऱ्याउने।

उद्देश्य

सूचना प्रविधिको विस्तार एवम् व्यवस्थित प्रयोग गरी सरकारी कामकाज र सेवा प्रवाहमा सुधार, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि र आर्थिक समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउनु।

रणनीति

१. सूचना प्रविधिको विकास तथा व्यवस्थित प्रयोग गर्न कानूनी एवम् संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार तथा आर्थिक, सामाजिक विकासका क्षेत्रमा व्यापक प्रयोग गर्ने।
३. प्रादेशिक सूचना प्रविधि पार्क सञ्चालन गर्ने।

९.४.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन

दीर्घकालीन सोच

विपद्को घटना र यसको असर एवम् प्रभाव न्यूनीकरण भएको अवस्था।

लक्ष्य

जलवायु परिवर्तन, प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् सिर्जित हानि र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने।

उद्देश्य

१. विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वानुमान तथा व्यवस्थापन गरी विपद्ले बढाउने गरिबी र सङ्कट न्यून गर्नु।
२. विपद्को प्रभाव न्यूनीकरण गरी तदारूकताका साथ उद्धार, राहत, प्रतिकार्य र यथाशीघ्र पुनरूत्थान गर्नु।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकूलित हुनेगरी आर्थिक गतिविधि सञ्चालन गर्नु।

रणनीति

१. प्रदेशको अवस्था अनुरूपका भूमि तथा बस्ती व्यवस्थापन गर्ने।
२. विपद् सिर्जित गरिबी न्यूनीकरणका लागि विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
३. विपद्ले असर गर्नसक्ने स्थानहरूको पहिचान गरी सम्भावित प्रभावको न्यूनीकरण गर्ने।
४. पूर्व तयारी गरी विपद् व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता ल्याउने।
५. भवन तथा संरचना निर्माणका संहिता कडाइका साथ लागू गर्ने।
६. विपद् पश्चातको व्यवस्था, शीघ्र उद्धार, प्रति कार्य तथा राहत प्रदानलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्ने।
७. जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको कार्यक्रम लागू गर्ने।

९.४.४ आम सञ्चार

दीर्घकालीन सोच

सबै प्रदेशबासीहरूमा आम सञ्चारको सहज पहुँच र यसको माध्यमबाट समाजको सकारात्मक रूपान्तरण।

लक्ष्य

विकासमैत्री ढंगले आम सञ्चारको विकास र विस्तार गर्ने।

उद्देश्य

१. आम सञ्चारको पहुँच विस्तार र क्षमता तथा व्यवसायिकताको विकास गर्नु।
२. आम सञ्चार माध्यमको योगदान समेतबाट प्रादेशिक समृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्नु।

रणनीति

१. आम सञ्चारमा पहुँच, व्यावसायिकता र संस्थागत क्षमता बढाउने।
२. सकारात्मक, खोजमूलक र विकासमूखी सञ्चारको प्रवर्द्धन गर्ने।
३. प्रदेश सरकारका गतिविधिहरूलाई जनसमक्ष पुऱ्याउन सम्प्रेषणको व्यवस्था गर्ने।

९.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/ ७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
शान्ति सुरक्षा						
प्रदेश प्रहरी, प्रहरी चौकी निर्माण	संख्या	५	११	२०	२५	३०
सुधार भएका कारागार भवन संख्या	संख्या	१३		५	९	१२
निर्माण भएका कारागार भवन संख्या			२	२	२	२

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/ ७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
तालिम प्राप्त बन्दी	संख्या	१५००	१५००	१७००	१९००	२१००
सिसिटिभी जडान	संख्या	१२६	१९०	२५४	३५०	४००
सामाजिक जागरणमा समेटिएका व्यक्ति	संख्या	२०००	२०००	२२००	२५००	३०००
अपराधिक घटना	संख्या					०
कारागारमा बन्दीहरूबाट भएको उत्पादन	रू करोडमा					
सूचना तथा सञ्चार						
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका इन्टरनेटमा पहुँच पुगेका महिला (दिविल १७.८)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका इन्टरनेटमा पहुँच पुगेका पुरुष (दिविल १७.८)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका मोबाइल प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात (दिविल ५.वि १)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका मोबाइल प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात (दिविल ५.वि १)	प्रतिशत					
इन्टरनेट पुगेका घरपरिवार	%					
विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन						
विपद्मा परी ज्यान गुमाउने	संख्या	१७०	५८			
विपद्मा परी घाइते	संख्या	१४४	१५५			
विपद्बाट आर्थिक क्षति	रू करोडमा	२८	१६			
विपद्बाट प्रभावित घरपरिवार	संख्या	१४५०	१२०९			
विपद् प्रभावितलाई उपलब्ध गराइएको रकम	रू लाखमा	१०७८	१८००			
जिल्लामा विपद् व्यवस्थापन						
क) विपद् प्रतिकार्य तालिम	संख्या		१०			
ख) विपद् बाट पुनःस्थापित घरपरिवार		६५	५४			
आम सञ्चार						
प्रादेशिक रेडियो	संख्या					
प्रादेशिक टेलिभिजन	संख्या					
प्रादेशिक पत्रपत्रिका	संख्या					

१.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान			स्रोत						आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान		नेपाल सरकार-सशर्त
२०७८/७९	६७२५.०८	२६७७.५८	४०४७.५०	-	६७२५.०८	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	७१५२.२०	२७००.००	४४५२.२०	-	७१५२.२०	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	७६९७.२०	२८००.००	४८९७.२०	-	७६९७.२०	-	-	-	-	-	-

१.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३१४०००१२	विपद् व्यवस्थापन तथा सूचना र सञ्चार क्षेत्रको प्रवर्द्धन	७.१-४ ७.१-५ ८.६-२ ८.६-३ ८.६-४	२०७६/७७ -०७९/८०	१५५	हेलीप्याड निर्माण (अन्य सार्वजनिक निर्माण)	विपद् राहत तथा उद्धार कार्य प्रभावकारी भएको हुने ।	२२ वटा हेलीप्याड निर्माण भएको ।	रोल्पाको तिला, प्युठानको गौमुखि र बिजुवार, रुकुमपूर्वको पुथाउत्तरांगा र मैकोट दाङको गडवामा हेलीप्याड निर्माणको लागि बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको र रुपन्देहीको बुटवलमा रात्रीकालीन सुविधासहितको हेलीप्याड निर्माण सम्पन्न गरिएको ।	५०
			२०७६/७७ -०७९/८०	२०	विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी गोष्ठि	विपद् जोखिम, न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको	२०० जनाको सहभागितामा कार्यक्रम सम्पन्न भई विपद् पूर्वतयारीका सम्बन्धमा	क्रोभिड-१९ को प्रभावका कारण यस वर्ष कार्यक्रम संचालन हुन नसकेको ।	६

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू हुने।	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७६/७७ -०७९/८०	१२०	विपद्को उच्च जोखिममा रहेका स्थानीय तहलाई विपद् प्रतिकार्य तालिम सञ्चालन (जनचेतना तालिम)	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ति निर्माण भएको हुने।	रणनीति बनाउन सहज भएको।	दाङको बंगालचुली, प्युठानको नौवाहिनी, गुल्मीको रुरुक्षेत्र, बाँकेको राप्तिसोनारी बर्दियाको बारबर्दिया, नवलपरासीको सुस्ता र रोल्पाको सुनछहरीमा तालिम सम्पन्न गरिएको।	४०
			२०७६/७७ -०७९/८०	६०	विपद् उद्धार कार्य	विपद् उद्धार कार्य संगठित र प्रभावकारी भएको हुने।		विपद् उद्धार खर्च सञ्चालन निर्देशिका, २०७७ निर्माण भएको।	१०
			२०७६/७७ -०७९/८०	५००	विपद् व्यवस्थापन, सामग्री व्यवस्थापन (उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना)	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सामग्री खरिद भई भण्डारण गरिएको हुने।	८३ प्रकारका विपद् व्यवस्थापन सामग्रीहरू खरिदको प्रक्रियामा रहेको।	२९ प्रकारका विपद् सामग्रीहरू खरिदको लागि विद्युतीय बोलपत्र आव्हान गरिएको।	१००
			२०७६/७७ -०७९/८०	५०	प्रदेशको विपद् जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्सांकन	विपद् व्यवस्थापनको लागि जोखिम टाउँहरूको पहिचान भई सो अनुरूप कार्यढाँचा बनाउन सहयोग भएको हुने।		दाङ, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, अर्घाखाँची र गुल्मीमा विपद् जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान गरिएको।	२०
			२०७७/७८ -०७९/८०	३०	प्रदेश स्तरीय विपद् व्यवस्थापन गोष्ठी	विपद् व्यवस्थापन रणनीति बनाउन सहज हुने।			१०
			२०७६/७७ -०७९/८०	२५०	कोभिड १९ भाइरस रोकथाम तथा अन्य प्रकोप जन्य/म	सम्भावित विपद्को पूर्व तयारीका लागि		प्रदेश भित्रका सबै जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू, सशस्त्र	१००

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			०७८/७९	२५	हामारी नियन्त्रणका लागि सुरक्षा परिचालन खर्च	प्रयोग भएको हुने।		प्रहरी कार्यालयहरूका लागि बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको।	१०
			०७८/७९	२५	पत्रकारहरूको दुर्घटना विमा पत्रकारिता विकास कार्यक्रम	प्रदेश स्तरीय सञ्चारकर्मीको क्षमता विकास भएको हुने।	दाङ्गको घोराहीमा पत्रकारहरूको निष्पक्ष र उच्चस्तरीय पत्रकारिता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि भएको।		४०
			०७८/७९		प्रदेशमा सुचिकृत र आवद्ध विभिन्न सञ्चार मध्यमसँग सहकार्य अनुदान		सहकार्य अनुदान प्रदान गरिदै आएको		२०५
			२०७७/७८ -०७९/८०	१५	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मी सम्मान	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मीको सम्मानले थप हौसला प्रदान गरेको हुने।			५
			२०७७/७८ -०७९/८०	१५०	सार्वजनिक सन्देश मुलक सामाग्री (PSA), रेडियो सूचना उत्पादन र प्रसारण	सार्वजनिक हितमा जारी गरिएका सुचना नागरिक समक्ष पुग्ने।			४५
३१४०० ०१३	सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा व्यवस्थापन	७.२ र ८.५ का सबै	२०७६/७७ -०७९/८०	६००	भि.एम.एस. सिस्टममा कम्प्याटिबल हुने गरी सि. सि.टी.भी. प्रणाली	प्रदेशको सुरक्षा सबल भएको हुने।		प्रदेशको स्थायी राजधानी दाङ्गको देउखुरी क्षेत्रमा सि.सि.टी.भि. प्रणाली जडान	१५०

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
					जडान			गर्नको लागि सम्झौता भई कार्य अगाडि बढेको ।	२५४७
			२०७६/७७ -०७९/८०	५२००	प्रदेश प्रहरी इकाई भवन निर्माण	२१ वटा प्रदेश प्रहरी इकाई भवन निर्माण भएको हुने।		प्रदेश भित्रका विभिन्न १० जिल्लाका ११ वटा प्रदेश प्रहरी इकाई भवन निर्माणका लागि सम्बन्धित जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरूलाई बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको ।	
			२०७७/७८ -०७९/८०	१२०	सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माण	सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माण गरिएको हुने ।		रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके र रोल्पाका ट्रफिक प्रहरी सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माणका लागि सम्बन्धित जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरूमा बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको ।	४०
			२०७६/७७ -०७९/८०	४२	जिल्लास्तरीय सुरक्षा व्यवस्थापन तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी अन्तरक्रिया तथा छलफल	प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थापन भएको हुने।		नवलपरासी, दाङ, बाँके, कपिलवस्तु र बर्दियामा जिल्लामा जिल्लास्तरीय सुरक्षा गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।	१५
			२०७७/७८ -२०८०/८१	१२०	प्रदेशस्तरीय सुरक्षा कार्यक्रम	सुरक्षा व्यवस्थापन मा प्रभावकारिता आएको हुने।	१२ वटै जिल्लाका प्र.जि.अ. लगायत सबै सुरक्षा निकायका प्रमुखहरूको सहभागितामा २ दिने सुरक्षा गोष्ठी सम्पन्न भएको।		३०

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७६/७७ -०७९/८०	६००	सैनमैना देखि सालझन्डी सम्म भि.एम.एस. सिस्टममा कम्प्याटिबल हुने गरी सि. सि.टि.भी. प्रणाली जडान	प्रेरशको सुरक्षा सबल भएको हुने।		सैनमैनादेखि सालझन्डीसम्म सि.सि.टि.भि. प्रणाली जडान गर्नको लागि सम्झौता भई कार्य अगाडि बढेको ।	१५०
			२०७७/७८ -०७९/८०	६००	कारागार भवन निर्माण	कारागारभवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने।			७५
			२०७७/७८ -०७९/८०	९०	कारागारका कैदी बन्दीको व्यावसायिक सीप तथा सकारात्मक सोच विकास कार्यक्रम	कारागारका कैदी बन्दीको व्यावसायिक सीप विकासबाट उत्पादनका कार्यहरूमा थप टेवा पुगेको हुने ।	१२ वटै कारागारका कैदी बन्दीहरूको छनौट गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।		३०
			२०७६/७७ -०७९/८०	१५०	द्वन्द्व प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम	द्वन्द्व प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम (उद्यमशीलता, रोजगारी मुलक / सशक्तिकरण / सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम हुने।			५०
			२०७६/७७ -०७९/८०	१६२	द्वन्द्व प्रभावित घाइते तथा अपाङ्गहरूको उपचार	द्वन्द्व प्रभावित घाइते तथा अपाङ्गको उपचारले सम्बन्धित सबैको		३२ जनाको उपचार भएको ।	५०

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७७/७८ -०७९/८०	१५	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मी सम्मान	स्वास्थ्य अवस्था सुधार भएको हुने । सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मीको सम्मानले थप हौसला प्रदान गरेको हुने।		उपचार प्रक्रिया सुरु गरिएको ।	५
			२०७७/७८ -०७९/८०	१५०	सार्वजनिक सन्देश मुलक सामग्री (PSA), रेडियो सूचना उत्पादन र प्रशासन	सार्वजनिक हितमा जारी गरिएका सुचना नागरिक समक्ष पुग्ने।			४५

१.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ तथा स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा प्रदेश सरकारले गर्ने प्रयासहरूले शान्ति सुरक्षामा उल्लेख्य सुधार हुने अनुमान गरिएको छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासमा रणनीतिक हिसाबले प्रयास गरिएको हुने र त्यसैअनुरूप आर्थिक तथा सामाजिक समुन्नति हासिल हुने अनुमान छ। विपद् व्यवस्थापन गर्नको लागि पूर्वतयारी, जनशक्ति तथा प्रविधिहरूको यथेष्ट व्यवस्था गरिनेछ। यी सबैका वावजुद शान्ति सुरक्षा खलबलले जोखिमहरू, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका नयाँ विकासक्रमले निम्त्याउने जोखिमहरू, अप्रत्याशित र अनपेक्षित हिसाबले आउन सक्ने महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोपका जोखिमहरू र जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने जोखिमहरूले अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ।

स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण

१०.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले निःशुल्क आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ। संघीयताको कार्यान्वयन संगै प्रदेशको मातहतका स्वास्थ्य क्षेत्रका संरचना तथा सेवा प्रणालीले पनि गुणस्तरीय तथा सुलभ स्वास्थ्य सेवाको प्रदान गर्नका लागि उचित रणनीतिहरू अपनाएको पाइन्छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच पुऱ्याउनु प्रदेशको समेत दायित्व रहेको छ। जस अनुरूप प्रदेशवासीहरूमा सरल, गुणस्तरीय तथा सुलभ स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्न प्रदेश स्वास्थ्य नीति, २०७६ तयार गरिएको छ। संविधान बमोजिम विभिन्न तहले सम्पादन गर्ने कार्यहरूको अधिकार सूची, संघीय नीति तथा कार्यक्रमहरू, दिगो विकास लक्ष्य, नेपालले विभिन्न समयमा गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू एवम् प्रदेशमा स्वास्थ्य क्षेत्र भित्रका समस्या तथा चुनौतीहरू, प्रदेश नीति, प्रदेशमा उपलब्ध साधन र स्रोत, तथ्य तथा प्रमाणहरूलाई समेत विश्लेषण गरी प्रदेशको स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्राथमिकता तय गरिएको छ। प्रदेशवासीको स्वास्थ्योपचारमा हुने अत्यधिक खर्चलाई कम गर्ने गरी दिर्घकालिन महत्त्वका कार्यक्रमहरूलाई विशेष प्राथमिकतामा राखी आगामी वर्षहरूमा यस्ता सुविधाको दायारा बढाउने लक्ष्य रहेको छ।

हालै विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ जस्ता संक्रामक रोगहरू विरुद्धको प्रदेशस्तरको स्वास्थ्य क्षेत्रको तयारी पुरा गरी जोखिममा रहेका क्षेत्र पहिचान गर्दै प्रदेशवासीको उच्च स्वास्थ्य सुरक्षा सतर्कतालाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। यस प्रदेशको जनसंख्या वृद्धिदर राष्ट्रियदरभन्दा केही बढी भएको परिप्रेक्ष्यमा जनसंख्या सन्तुलनका लागि उचित सचेतनामुलक कार्यक्रमहरूको संचालन गरिएको छ। यिनै स्वास्थ्य तथा जनसंख्या क्षेत्रका विषयमा आवधिक योजनाले लक्षित गरे अनुरूप दिगो गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली र सन्तुलित जनसंख्यासँग जोडिएका आगामी तीन वर्षमा गरिने प्रतिफलमुखी कार्यक्रमहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ।

१०.२ प्रमुख समस्या

प्रदेश भित्र आवश्यक पूर्वाधार सहितका विशिष्टीकृत तथा विशेषज्ञ सेवा सहितका अस्पताल नहुनु, उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर र दक्षतामा आशातित उपलब्धि नहुनु, अपर्याप्त दरवन्दी तथा जनशक्तिको उचित व्यवस्था नहुनु, कर्मचारीहरूको वृत्ति विकास साथै स्वास्थ्यकर्मीहरूको उत्प्रेरणामा कमी, प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक गुणस्तरीय एवम् एकीकृत सूचनाको संकलन गरी प्रयोग तथा विश्लेषण नहुनु, निजी क्षेत्रको सूचना एकीकृत गर्न नसक्नु, खरिद तथा आपूर्ति व्यवस्थापनका लागि प्रक्षेपण, परिमाण निर्धारण, खरिद, गुणस्तर सुनिश्चितता आदिको लागि पर्याप्त सूचना नहुनु, औषधि भण्डारणको उपयुक्त व्यवस्था नहुनु, अत्यावश्यक तथा निःशुल्क औषधि खरिदका लागि पर्याप्त बजेट र लगानी नपुग्नु, स्थानीय तहहरूमा स्वास्थ्यको आकस्मिक तथा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न संस्थागत क्षमता नहुनु, जनप्रतिनिधि र स्वास्थ्यकर्मीबीचको बुझाईमा भिन्नता र अस्पष्टता रहनु तथा निजी क्षेत्रलाई नियमनको दायरामा ल्याउन नसक्नु

जस्ता समस्याहरू विद्यमान रहेका छन्। ज्येष्ठ नागरिकहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई व्यवस्थित स्वास्थ्य सेवासुविधा पुऱ्याउन अझै बाँकी हुनु तथा जनसंख्या वृद्धिदर बढी हुनु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

१०.३ चुनौती र अवसर

संघीयता पछी स्वास्थ्यका विभिन्न तहहरू बीचको अधिकारक्षेत्र स्पष्ट नहुँदा समन्वयमा कमी, समयानुकुल विधि तथा प्रविधिमा आधारित स्रोत तथा साधनहरूको व्यवस्थापन र दक्ष जनशक्ति नहुनु तथा भएका जनशक्तिहरूको समय सापेक्ष व्यवस्थापन हुन नसक्नु, स्वास्थ्य उपकरण तथा औजारहरूको सहज उपलब्धता नहुनु, महामारी र विशेष अवस्थामा चाहिने बफर स्टक तथा डाईग्नोष्टिक किटको व्यवस्था र सही प्रयोग नहुनु, स्वास्थ्योपचारमा विशेष गरी औषधी जन्य कुरामा हुने ठूलो खर्च कम गराउनु, स्वास्थ्यमा गर्नुपर्ने आवश्यक लगानीको विश्लेषण कम हुनु, लक्षित वर्गको पहिचान गरी स्वास्थ्य सेवाको सर्वव्यापी पहुँच स्थापित गर्नु, स्वास्थ्य सुधारका कार्यक्रमहरू र सामाजिक सांस्कृतिक परम्पराबीच तालमेल नहुनु, तहगत तथा अन्य प्रशासनिक निकायहरूबीच समन्वय गरी जवाफदेहिताको अवस्थालाई प्रभावकारी बनाउँदै पेशागत समूहहरूको व्यवस्थापन, सीमान्तकृत समुदायमा सुरक्षित मातृत्व र परिवार नियोजनका सेवा लगायत आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू पुऱ्याउनु र दक्ष जनशक्ति उपलब्ध गराउनु प्रदेशका स्वास्थ्य क्षेत्रमा रहेका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रदेशव्यापी सञ्जाल तयार हुनु, बजारमा दक्ष स्वास्थ्यकर्मी तथा अत्याधुनिक प्रविधि र उपकरण उपलब्धता बढ्दै जानु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक नियम कानुनहरू तर्जुमाको क्रममा हुनु, सर्वसाधारण नागरिकमा स्वास्थ्य सेवाको महत्व बारे जनचेतना बढ्दै जानु, स्थानीयस्तरबाट कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रभावकारी हुनु, निजी क्षेत्रहरूसँग सहकार्य, प्रादेशिक जनशक्तिको रणनीति तयार गरी लागू गर्न सकिने, एकीकृत सूचना प्रणालीको स्थापना गरी सूचनाको सही प्रयोग गर्न सकिने अवस्था, विधि प्रविधिको पहुँचमा वृद्धि, विभिन्न सेवामा मूल्यको मापदण्ड तोक्न सकिने, Standardization list तथा specification bank को स्थापना गरी उपयुक्त प्रयोग गर्न सकिने, प्रदेशस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली अनुरूपको आवश्यकीय आर्थिक व्यवस्थामा केन्द्रित वैज्ञानिक प्रमाणहरू उपलब्ध हुनु, प्रादेशिक स्वास्थ्य वित्तीय रणनीति बनाई लागू गर्न सकिने आदि स्वास्थ्य क्षेत्रको अवसरको रूपमा रहेका छन्। यसै गरी निजी, गैरसरकारी तथा सरकारी साझेदारी, प्रदेशभिन्न रहेका सडक सञ्जाल, सञ्चार माध्यमहरूको विकास र विस्तार, दूर चिकित्सा तथा हवाई उद्धारको व्यवस्था आदि स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासको लागि अवसरहरू रहेका छन्।

१०.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

१०.४.१ स्वास्थ्य

सोच

समृद्ध प्रदेशका लागि स्वस्थ र खुशी नागरिक ।

लक्ष्य

समतामूलक एवम् सुदृढ स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच वृद्धि गरी प्रदेशवासीको स्वास्थ्य अवस्थामा उच्चतम सुधार ल्याउने।

उद्देश्य

१. सबै तहमा आवश्यक सेवा तथा पूर्वाधार, औषधि, औजार तथा उपकरण, सूचना, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको सक्षम र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रणाली सुनिश्चित गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक रूपमा पिछडिएका लगायत सबै प्रदेशबासीले सबै तहबाट सहज, सुलभ, सरल र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु।
३. स्वस्थ जीवन शैली प्रबर्द्धन, व्यवहार परिवर्तन र स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर गर्ने कारक तत्वहरूलाई निरुत्साहित गर्नका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गर्नु।
४. आपतकालीन र विपद्को अवस्थामा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रभावकारी रूपमा अविच्छिन्न उपलब्ध गर्नु।
५. स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनमा अन्तर सरकारी, सामुदायिक तथा बहुपक्षीय समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गर्ने साथै आवश्यकता अनुरूप निजी र गैरसरकारी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य गर्नु।
६. सुशासन, जवाफदेहिता र जिम्मेवारीपनको प्रबर्द्धन गरी स्वास्थ्य सेवालार्ई जनउत्तरदायी बनाउनु।
७. स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी वृद्धि र समुचित प्रयोग गरी स्वास्थ्य समस्याका कारणले पर्ने व्यक्तिगत व्ययभारको अनुपात कम गर्नु।
८. प्रदेशवासीको स्वास्थ्योपचारमा हुने खर्चलाई कम गर्दै स्वास्थ्य सेवालार्ई सुलभ बनाउनु।

रणनीति

१. प्रदेशभित्रका सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क आधारभूत र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएको सुनिश्चित गर्ने।
२. विशेषज्ञ तथा विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवालार्ई सुदृढीकरण गर्दै समतामूलक पहुँच वृद्धि गर्ने।
३. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक पूर्वाधार, औषधि, औषधिजन्य सामग्री, औजार, उपकरण तथा निदानात्मक सेवाको व्यवस्था गर्ने।
४. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई सुदृढ गर्न दक्ष स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन, वितरण, परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने।
५. आयुर्वेद तथा प्रदेशमा प्रचलित अन्य परम्परागत, प्राकृतिक चिकित्सा, योग लगायत वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिहरूको आधारभूत, विशेषज्ञ तथा विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गर्ने।
६. न्यूनतम सेवा मापदण्ड तथा राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्डका आधारमा प्रादेशिक मापदण्ड तयार गरी स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय रूपमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने।
७. सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, लैंगिक, धार्मिक र सांस्कृतिक हिसाबले पछाडि परेका समुदायको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच र उपयोग वृद्धि गर्ने।
८. किशोर किशोरी तथा महिलाको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सुनिश्चित गर्ने।
९. नसर्ने रोगहरूको रोकथाम तथा व्यवस्थापनको लागि प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थापनात्मक तथा प्रशामक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने।
१०. स्वस्थ सकारात्मक व्यवहार परिवर्तनका लागि स्वास्थ्य शिक्षा र सूचना प्रवाह गर्दै अनुकूल वातावरण सुनिश्चित गर्ने।

११. बढ्दो शहरीकरणबाट उत्पन्न हुने स्वास्थ्य समस्याहरुको व्यवस्थापनको लागि शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।
१२. स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको उत्पादन र उपभोग बढाई पोषण स्थितिमा सुधार गर्ने ।
१३. विपद वा प्रकोपको समयमा पर्न सक्ने सम्भावित स्वास्थ्य असरहरु तथा महामारी न्यूनीकरण एवम् प्रतिकार्यको लागि बहुपक्षीय सहकार्य गर्ने।
१४. वातावरणबाट स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकुल असरहरु न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने।
१५. स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रगति एवम् उपलब्धिहरुलाई संस्थागत गर्दै थप उपलब्धि हासिल गर्न आवश्यक समन्वय र सहकार्यमा जोड दिने।
१६. विभिन्न कार्यस्थलहरुमा काम गर्ने कामदारहरुको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने।
१७. स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपयोगमा वृद्धि गर्न सार्वजनिक, सामुदायिक तथा आवश्यकता अनुसार निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने।
१८. अध्ययन तथा अनुसन्धानात्मक कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्दै निश्कर्षको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा रणनीति निर्माण गरी लागु गर्ने।
१९. तथ्यमा आधारित योजना बनाउन र स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई थप सुदृढ र प्रविधिमैत्री बनाउने।
२०. स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई जनमुखी एवम् परिणाममुखी बनाउने।
२१. सरुवा रोग, किटजन्य रोग, पशुपन्छीजन्य रोग एवं सिकल सेल एनेमिया, थालासेमिया जस्ता निश्चित स्थान र समुदायमा विद्यमान रोगहरु तथा खुला सिमानाबाट भित्रिन सक्ने रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपमा गर्ने।
२२. स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्दै सामाजिक सुरक्षा योजनालाई सुदृढ गरी स्वास्थ्योपचारमा पर्ने व्यक्तिगत व्ययभार कम गर्ने।
२३. स्वास्थ्यका सेवाग्राहीले स्वास्थ्योपचारमा गर्दै आएको औषधी तथा अन्य सेवाको खर्च क्रमशः कम गर्दै लैजाने।
२४. प्रदेशमा आउने र प्रदेशबाट बाहिर जाने व्यक्तिहरुको स्वास्थ्य सुरक्षालाई जोड दिदै प्रदेशभित्र स्वास्थ्य पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने।
२५. जनसांख्यिक स्थिति र वितरणको आधारमा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।

१०.४.२ जनसंख्या तथा बसाइसराई

सोच

जनसंख्या वृद्धिदर, व्यवस्थित बसाइसराई, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सुधार भएको गुणस्तरीय जीवनयापन गर्ने प्रदेश।

लक्ष्य

जनसांख्यिक लाभ लिने गरी जनसंख्या र बसाइसराई व्यवस्थापन गर्ने।

उद्देश्य

१. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सेवालाई अधिकारमूखी धारणा अनुसार पहुँच वृद्धि गर्नु।
२. आन्तरिक र बाहिरी बसाइसराई व्यवस्थित गर्नु।
३. जनसांख्यिक लाभांश हासिल हुने गरी सक्रिय युवा शक्तिलाई प्रदेशको विकासमा अधिकतम प्रयोग गर्नु।

रणनीति

१. सुरक्षित मातृत्व, सुरक्षित गर्भपतन, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सेवालाई अधिकारमूखी धारणा अनुसार पहुँचमा वृद्धि गर्ने।
२. जनसंख्या र विकासको अन्तर सम्बन्धका विविध पक्षलाई सूचना, शिक्षा र सञ्चारसँग आवद्ध गर्ने।
३. बसाइसराई प्रक्रियालाई विकासको एक अभिन्न अङ्गका रूपमा लिई व्यवस्थित गर्ने।
४. स्थानीयस्तरमा जनसंख्या र विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको तर्जुमा गर्दा युवाहरूको सहभागिता गराउने।

१०.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७६/७७ सम्म	२०७६/७७ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
स्वास्थ्य						
स्वास्थ्य शिविरबाट लाभान्वित व्यक्तिहरू	संख्या	३००००	३००००	३००००	३००००	३००००
नयाँ एच.आई. भि संक्रमित व्यक्ति (दिविल ३.३)	संख्या	६००	५५०	५००	४५०	४००
लिम्फेटिक फ्लोरिसबाट संक्रमित	संख्या	१३०	१००	८५	७०	६०
डेङ्गु लागेका मानिस	संख्या	१५०	१३०	१००	८०	६०
ट्राकोमा (Trachoma) भएका मानिस	संख्या					
क्षयरोग प्रकोप दर (प्रति लाख जनसंख्यामा) (दिविल ३.३)	संख्या	१३०	१२५	१२०	११५	११०
मलेरिया प्रकोप दर (प्रति हजार जनसंख्यामा) (दिविल ३.३)	संख्या	०.०४०	०.०३०	०.०१०	०.०१	०.०१
कुष्ठरोग प्रकोप दर (प्रति हजार जनसंख्यामा) (दिविल ३.३.१)	संख्या	२	१.५	१	०.८	०.५
स्वास्थ्य बीमा भएका व्यक्ति	हजार	२५०	५००	१०००	१५००	२०००
बर्थिड सेन्टर	संख्या	३७८	३९३	४०८	४१५	५००

सूचक	एकाइ	२०७६/७७ सम्म	२०७६/७७ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
४ पटक पूर्व प्रसुति सेवा लिएका महिला (दिविल ३.३.१)	%	८०	८२	८५	८८	९५
प्रसुति पश्चात ३ पटक सेवा लिएका महिला (दिविल ३.८)	%	२३	२४	२५	२६	३०
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति गराउने महिला (दिविल ३.८)	%	७७	७९	८१	८३	१००
दक्ष जनशक्तिबाट प्रसुति गराउने महिला	%	७५	८०	९०	९३	१००
DPT, HepB, Hib सुई लिएका शिशुहरूको प्रतिशत (दिविल ३.८)	%	९०	९५	१००	१००	१००
३० मिनेट भित्रको दुरीमा स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच हुने परिवार (दिविल ३.८.१)	%	६५	७०	८०	८५	९०
पाठेघर खस्ने रोगको उपचार	संख्या	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०
किशोरकिशोरी मैत्री सरकारी स्वास्थ्य संस्था	संख्या	२५	३०	३५	४०	४२
जनसंख्या तथा बसाइसराइ						
परिवार नियोजनका साधनहरूको उपलब्धताबाट सन्तुष्ट १५ देखि ४९ वर्षका महिला (दिविल ३.७.१)	%	५१.३				
परिवार नियोजनका साधन उपलब्धता दर (दिविल ३.७.१)	%	३८.९				
प्रजनन दर (दिविल ३.७.१)	%	२.४				

१०.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आ.व.	बजेट अनुमान (रु.लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)							
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक अनुदान	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त अनुदान	वैदेशिक विकास/साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७८/७९	४०९८४.२९	२९८९१.०१	११०९३.२८	-	४०९८४.२९	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	४११००.००	३००००.००	१११००.००	-	४११००.००	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४१५००.००	३०४००.००	११०००.००	-	४१५००.००	-	-	-	-	-	-	-

१०.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	विषय क्षेत्रगत रणनीति	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०००००१	एकीकृत तथा सरसफाई कार्यक्रमहरू	स्वास्थ्य	सालबसाली	१८०००	<ul style="list-style-type: none"> निशुल्क रक्तसञ्चार सेवा स्वास्थ्य तालिम केन्द्रको भवन निर्माण नयाँ ग्रामीण अट्रिक्साउण्ड कार्यक्रमको लागि पोर्टेबल यु एस जी मेशिन खरिद घुम्टि शिविर मार्फत कोभिड-१९ एन्टिजेन परिक्षण, स्वास्थ्य सचेतना लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन (A Grade) BSL-II लेभलको ल्याब सञ्चालन लुम्बिनी आयुर्वेद चिकित्सालयलाई १५ शैथिल्ययुक्त चिकित्सालयमा स्तरोन्नति प्रादेशिक आयुर्वेद चिकित्सालय विजौरीको क्षमता 	<ul style="list-style-type: none"> आधारभूत तथा विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपभोगमा बृद्धि भएको हुने। स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ। सम्पन्न स्वास्थ्य प्रणालीको 	<ul style="list-style-type: none"> निःशुल्क विशेषज्ञ शिविर सञ्चालन (स्वास्थ्य सेवा) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरूका लागि स्वास्थ्य सम्बन्धी मेशिनरी उपकरण (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासँग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) ८४ वर्ष पुगेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई घरमै 	५६०४.३६

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	विषय क्षेत्रगत रणनीति	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
					<p>विस्तार</p> <ul style="list-style-type: none"> नयाँ स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालन आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र (नवलपरासी र रुकुम पूर्व) सर्भाइकल तथा स्तन क्यान्सरको निःशुल्क स्क्रिनिङ्ग निदान तथा उपचार राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्सँगको सहकार्य कोभिड विशेष अस्पताल सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशन समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापन तुल्सीपुर उपमहानगरपालिकासँग योग्य भवन निर्माण सहकार्य "घरदैलोमा डाक्टर कार्यक्रम" अपाङ्गता व्यवस्थापन एवम् मूलप्रवाहिकरणको लागि अपाङ्ग बाल अस्पताल तथा पुनर्स्थापना केन्द्रसँग सहकार्य शल्यक्रिया सहितको निःशुल्क विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन (स्वास्थ्य सेवा) दुर्गम तथा अपायक क्षेत्रका गर्भवती महिलाहरूलाई निःशुल्क हवाई उद्धार ७० वर्ष पुगेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा "जेष्ठ नागरिकसँग स्वास्थ्यकर्मी" कार्यक्रम एकीकृत जनस्वास्थ्य अभियान (कुष्ठरोग, क्षयरोग, Obstetric फिस्टुला तथा पाठेघर रोगीको स्क्रिनिङ्ग रिड् पेशरी तथा VIA जाँच (स्वास्थ्य सेवा) अपायक क्षेत्र तथा उद्योग तथा कलकारखाना, 	<p>सुदृढीकरणका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन भएको हुनेछ।</p>	<p>स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम (स्वास्थ्य सेवा)</p> <ul style="list-style-type: none"> महिला स्वयम् सेविकाहरूका लागि आधारभूत पुनर्तज्जी क्षमता विकास तालिम (जनचेतना तालिम) स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई विभिन्न तालिम प्रदान गरि क्षमता अभिवृद्धि अत्यावश्यक औषधि तथा सामग्रीहरूको खरिद तथा व्यवस्थापन 	

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	विषय क्षेत्रगत रणनीति	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
१०००००१	प्रादेशिक अस्पताल सुदूरपश्चिम कार्यक्रमहरू		सालबसाली		<p>ईट्टा भट्टा आदिमा कार्यरत कामदार तथा कर्मचारीहरूको स्क्रिनिङ्ग (क्षयरोग, कुष्ठरोग तथा एच आई भि)</p> <ul style="list-style-type: none"> २० वर्ष माथिको उमेर समूहमा मधुमेह तथा उच्च रक्तचापको स्क्रिनिङ्ग कार्यक्रम परिवार नियोजन सेवाको प्रयोगदर कम रहेको समुदायमा (मुस्लिम तथा अल्पसंख्यक) खुशहाल परिवार कार्यक्रम (रुपन्देही, बाँके र नवलपरासी) विविध आयुर्वेद तथा योगा प्रवर्द्धन कार्यक्रम लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालको लागि एम आर आइ मेशिन खरिद तथा जडान लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालमा क्याथ ल्याब सेवा सञ्चालन स्वास्थ्य सेवालार्इ प्रभावकारी तथा जनमुखी बनाउन स्थानीय तह तथा गैरनाफामुलक संघ संस्थाहरूसँग लागत सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित रही आवश्यक रणनीति निर्माण गरी पूर्वाधार विकास तथा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा साझेदारी कार्यक्रम प्रादेशिक आयुर्वेद चिकित्सालय विजौरी दाङ र बुटवलको लुम्बिनी आयुर्वेद चिकित्सालयबाट प्रदेशको लागि आवश्यक आयुर्वेदिक औषधी उत्पादन गर्ने प्रदेशमा विपन्न नागरिक स्वास्थ्य उपचार आर्थिक सहूलियत (मुटुको भल्म फेर्ने, मृगौला प्रत्यारोपण र क्यान्सर रोग) अस्पतालहरूमा ईमर्जेन्सि सेवा सुदूरपश्चिम प्रादेशिक अस्पताल तथा मेडिकल कलेजका 	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालहरूबाट प्रदान गरिने सेवाको गुणस्तर सुदूरपश्चिम भएको हुनेछ। सरकारी अस्पतालहरूको स्तरोन्नति गरी विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ। 	<ul style="list-style-type: none"> लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालमा युरोलोजी तथा क्यान्सर उपचार सेवा विस्तार एम्बुलेन्स ट्रयाकिङका लागि डीभाइस जडान तथा सञ्चालन निरन्तरता (स्वास्थ्य सेवा) प्रसूति सेवाको लागि नर्सको व्यवस्थापन अस्पतालहरूको गुणस्तर सुदूरपश्चिमको लागि औजार उपकरण (स्वास्थ्य चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) नवजात शिशुको उपचारको लागि अस्पतालमा NICU सेटअप (स्वास्थ्य तथा 	१४५७९.४८

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	विषय क्षेत्रगत रणनीति	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
					<p>विशेषज्ञ जनशक्ति परिचालन कार्यक्रम</p> <ul style="list-style-type: none"> अस्पतालहरूको एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणाली व्यवस्थापन EHR कार्यक्रम प्रदेशिक अस्पतालहरूमा स्वास्थ्य विज्ञानमा स्नातकोत्तर शिक्षा संचालनको सम्भाव्यता अध्ययन प्रदेशको उपयुक्त स्थानमा जेष्ठ नागरिक अस्पताल, महिला तथा बाल अस्पतालको सम्भाव्यता अध्ययन कृष्णानगर नगरपालिका कपिलवस्तुलाई कृष्णानगर सामुदायिक अस्पतालको भवन निर्माण बजेट मृगौला डायलायसिस गर्न पर्ने गरिव तथा असहाय विरामीको लागि इन्जेक्सन ईरिथ्रोपोइइटिनमा पचास प्रतिशत अनुदान राप्ती प्रादेशिक अस्पतालको पेडियाट्रिक भवन निर्माण, ट्रमा सेन्टर भवन निर्माण, बर्दिया अस्पताल भवन निर्माण, राप्ती प्रादेशिक अस्पतालको तला थप तथा कम्पाउन्ड बाल निर्माण र मेडिकल प्राविधिक भवन बर्दिया अस्पताल निर्माण निरन्तरता 		<ul style="list-style-type: none"> चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र उपकरण तथा मेशीन औजार जिल्लास्थित अस्पतालहरूको अपरेशन थिएटर सुदृढीकरण एवम् सञ्चालन प्रदेश मातहतका सरकारी अस्पतालहरूलाई ५० शैयामा स्तरोन्नती अतिविपन्न नागरिकलाई मृगौला डायलाइसिस औषधिमा सहायता 	

१०.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

हाल विश्वव्यापी रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ का कारण स्वास्थ्य क्षेत्रको हालको ठूलो जनशक्ति महामारी नियन्त्रण गर्न केन्द्रित हुँदा स्वास्थ्यको नियमित उपचार र स्वास्थ्यका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित भएका छन्। यस अवस्थामा प्रदेशबासीको स्वास्थ्य सुरक्षालाई उच्च प्राथमिकतामा रहे तापनि महामारीको तीव्रता अनुमान गर्न नसकिने हुँदा सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू समयमा नै सम्पन्न हुने कुरा जोखिमपूर्ण छ। साथै कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनको लागि स्वास्थ्यका आवश्यक नीति तथा कानूनी व्यवस्था, निजी सेवा प्रदायक तथा अन्य स्वास्थ्य क्षेत्रको उल्लेख्य सहयोग र सहभागिता, संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य, वैज्ञानिक र आधुनिक प्रविधिकृत स्वास्थ्य प्रणालीको विकास र विस्तार भएमा उल्लेखित लक्ष्य हासिल गर्न सकिने अनुमान छ।

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

११.१ पृष्ठभूमि

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय प्रदेशको कार्यकारिणी अधिकारको प्रयोग गर्ने र प्रदेशभित्रको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्ने काममा प्रदेश सरकारलाई सहयोग गर्ने प्रमुख निकाय हो। प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७८ बमोजिम यस कार्यालय प्रदेशस्तरीय सार्वजनिक प्रशासन सञ्चालन गर्ने निकायको रूपमा रहेको छ। प्रदेश सरकारका मन्त्रालय एवम् निकायहरूबाट सम्पादन हुने कार्यहरूको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, समन्वय, अनुगमन मूल्याङ्कन, प्रदेशमा सुशासन प्रवर्द्धन, शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन, प्रदेशस्तरीय प्रशासनिक, आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, भौतिक पूर्वाधार विकास तथा शान्ति सुव्यवस्थाको गतिविधिका बारेमा जानकारी लिनु तथा अनुगमन गर्नु यस कार्यालयबाट सम्पादन हुने प्रमुख कार्यहरू हुन्। विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ को महामारीबाट आक्रान्त हुँदा यस कार्यालयका प्रमुख कार्यहरू प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न कठिन भएको र यसबाट सुशासन प्रवर्द्धन र शासकिय सुधारमा असर पुगेको छ।

तथ्यपरक एवम् नतिजामूलक नीति निर्णय प्रक्रिया, निर्णयहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन, विश्वसनीय, परिणाममूखी, उत्तरदायी र सक्षम प्रशासनयन्त्र, सदाचारिताको प्रवर्द्धन, प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था एवम् शून्य सहनशीलतामार्फत् भ्रष्टाचार नियन्त्रण, नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास जस्ता पक्षहरूलाई संस्थागत र प्रवर्द्धन गर्दै "समृद्ध प्रदेश खुसी जनता" अभियानलाई साकार पार्न यस कार्यालयले नीति निर्माण र कार्यान्वयनमार्फत् आवश्यक पर्ने कानूनको तर्जुमा, शासकीय सुधारको व्यवस्था, भ्रष्टाचारको अन्त्य, कोभिड-१९ का असर न्यूनीकरण गर्ने विशेष कार्यक्रम र प्रशिक्षण लगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्ने उद्देश्यका साथ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्राथमिकताभित्र रही वार्षिक कार्यक्रम तयार गरिएको छ।

११.२ प्रमुख समस्या

अधिकार क्षेत्र र काम कर्तव्यका हिसाबले तीन तहका सरकारबीच स्पष्टता भइनसक्नु, प्रदेशको अधिकार क्षेत्रभित्रका लागि पर्याप्त कानूनहरू निर्माण गर्न बाँकी रहनु, विकास निर्माणका काममा समन्वय, विश्वास, गुणस्तर, कार्यक्षमता लगायतका समस्या विद्यमान रहनु, आयोजना तथा सार्वजनिक प्रशासनमा इमान्दारिता एवम् सदाचारिताको स्तर खस्किँदै जानु, भ्रष्टाचारजन्य कार्यको गहिराइमा पुगेर परीक्षण गर्न कठिनाई हुनु, भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापहरूलाई सामाजिक अपराधको रूपमा स्थापित गरी यस्ता कार्य गर्नेहरूको मनोबललाई खस्काउन तथा शून्य सहनशीलताको नीतिको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसकिनु, समाजमा सदाचारको संस्कार र मूल्य-मान्यतालाई स्थापित गर्न नसकिनु, पछ्यौटेपन र गरिबी विद्यमान हुनुलाई प्रमुख समस्याको रूपमा चित्रण गर्न सकिन्छ।

११.३ चुनौती तथा अवसर

सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता, गुणस्तरीयता एवम् मितव्ययिता अपनाई जनताको सरल र सहज पहुँच कायम गर्नु, सुशासन र भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि आवश्यक कानून निर्माण र संस्थागत व्यवस्था गर्नु, प्रदेशको समृद्धिका लागि आवश्यक स्रोतसाधनको उपलब्धता र यथोचित उपयोग गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना तयार भइसकेकोले योजनावद्ध विकास निर्माण कार्यहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सकिने, प्रदेश सरकारसँगका जनताका सकारात्मक अपेक्षाहरूलाई बीचको तहमा रहेको सरकारका रूपमा तत्काल कार्यान्वयन र आवश्यक समन्वय गर्न सकिने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धी कार्यहरूमा नेपाल सरकार, आम नागरिक, नागरिक समाज, संचारजगतबाट समेत सशक्त सहयोग हुने जस्ता अवसरहरू रहेका छन्।

११.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

दीर्घकालीन सोच

संविधान बमोजिम प्रदेशको कार्यकारिणी अधिकारको प्रयोग र प्रदेशको समृद्धि तथा प्रदेशबासीको खुशीका निमित्त अनुकूल वातावरण तयार गर्ने उत्कृष्ट निकाय।

ध्येय

प्रदेशको सार्वजनिक नीति तर्जुमा तथा निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यपरक तथा नतिजामूलक बनाउनु र माननीय मुख्यमन्त्रीलाई कर्तव्य र जिम्मेवारी समयमै, दक्षतापूर्ण एवम् प्रभावकारी हिसावले वहन गर्न सहयोग गर्नु।

लक्ष्य

१. प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) का निर्णयहरूलाई तथ्यपरक एवम् कानूनसम्मत गराउन व्यवस्थित तरिकाले तथ्य तथा सूचनामा आधारित प्रस्तावहरू तयार गर्नु/गराउनु।
२. प्रदेश अन्तर्गतका निकायहरूको कार्यप्रक्रिया तथा सेवा प्रवाहमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु।
३. प्रदेशको समृद्धिका लागि विकास योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन हुने वातावरण सिर्जना गर्नु र विकास नतिजा हासिल गर्न समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु।

उद्देश्य

१. प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) का निर्णयहरूलाई तथ्यपरक एवम् नतिजामूलक बनाउनु ।
२. प्रदेश सरकारका निर्णयहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, गराउनु ।
३. प्रदेशको प्रशासनयन्त्रलाई विश्वसनीय, परिणाममुखी, उत्तरदायी र सक्षम बनाउनुका साथै प्रदेशका संरचना र जनशक्तिको व्यवस्थित परिचालन गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
४. सदाचारिताको प्रवर्द्धन, प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था एवम् शून्य सहनशीलतामार्फत भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्नु।
५. प्रदेशको समृद्धिका निमित्त बढी प्रतिफलदायी विकास नीति, योजना, कार्यक्रम र आयोजना तर्जुमा हुने वातावरण सिर्जना गर्नु।
६. विकास निर्माण कार्यलाई समन्वयात्मक रूपमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रभावकारितामार्फत् नतिजामूलक बनाउनु ।

रणनीति

१. प्रदेश सरकारका नीति तथा निर्णय प्रक्रियालाई आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क व्यवस्थित रूपमा उपलब्ध गराउने।
२. नीति एवम् निर्णय प्रक्रियालाई विश्वसनीय बनाउन सहभागितामूलक पद्धति अवलम्बन गर्ने ।
३. विद्युतीय शासन प्रणालीको विकास एवम् विस्तार गर्ने ।
४. सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, जनउत्तरदायी बनाउन संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।

५. जनआकांक्षा र जनगुनासो व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने ।
६. सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नतिजामूलक एवम् प्रभावकारी बनाउने ।
७. मानव अधिकारको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन हुने वातावरण सिर्जना गर्ने ।
८. मन्त्रालयहरू, प्रमुख विकास आयोजनाहरू, सेवा प्रदायक निकायहरू र अन्य निकायहरूमा कार्यसम्पादन सूचकमा आधारित नतिजामूलक व्यवस्थापन पद्धति लागू गर्ने ।
९. भौतिक पूर्वाधार विकासमा प्रभावकारिता अभिवृद्धिका लागि सहकार्य, समन्वय र सहभागितामूलक विधि अवलम्बन गर्ने ।
१०. निर्णय निर्माण एवम् कार्यान्वयनमा सहजीकरण र एकरूपता कायम गर्न एकीकृत तथ्याङ्क पद्धतिको विकास गर्ने ।

११.५ आवधिक योजना अनुरूपका विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

११.५.१ सुशासन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण

दीर्घकालीन सोच

भ्रष्टाचारमुक्त असल शासनको प्रत्याभूति गराई सदाचारयुक्त समाजको निर्माण ।

लक्ष्य

प्रदेशको सार्वजनिक क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचार र अनियमितता नियन्त्रण गरी सुशासन सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

१. भ्रष्टाचार र अनुचित कार्य निर्मूल गर्नु र सदाचारको संस्कृति प्रवर्द्धन गर्नु ।
२. प्रदेश अन्तर्गतको सरकारी सेवालाई जवाफदेही, जनउत्तरदायी र पारदर्शी बनाई विधिको शासन र सुशासन कायम गर्नु ।

रणनीति

१. नैतिकता र सदाचारको संस्कृतिलाई बढावा दिई प्रदेशबाट प्रवाह हुने सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय, मितव्ययी एवम् पहुँचयोग्य बनाउने ।
२. प्रदेशको विकास निर्माण कार्यहरूलाई तोकिएको मापदण्ड बमोजिम समयमा सम्पन्न गर्ने ।
३. विकास कार्यक्रमहरूमा सार्वजनिक लेखापरीक्षणलाई अनिवार्य बनाउने ।
४. भ्रष्टाचारको सवालमा शुन्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरी सरकारी कामकाजलाई निष्पक्ष, नतिजामूखी, पारदर्शी, जवाफदेही एवम् जनउत्तरदायी बनाउने ।
५. सुशासन कायम गर्ने तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रणसम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी नागरिक समाज र समुदाय समेतको सहयोग र सहकार्यमा कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
६. मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने, गराउने ।

११.५.२ कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

दीर्घकालीन सोच

प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमार्फत् कार्यान्वयन एवम् जबाफदेहिताको सुनिश्चितता ।

लक्ष्य

प्रभावकारी कार्यान्वयन संरचना एवम् स्वचालित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत सिकाइ र जवाफदेहिता सुनिश्चित गरी तथ्यपरक नीति निर्माणलाई संस्थागत गर्ने।

उद्देश्य

१. विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन पूर्व निर्धारित परिमाण, गुणस्तर, समय र लागतमै सम्पन्न गर्नु।
२. नतिजामूलक एवम् स्वचालित अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली संस्थागत गरी निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित गर्नुका साथै जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्नु।

रणनीति

१. योजनाको कार्यान्वयनको लागि चुस्त तथा प्रभावकारी संरचना निर्माण गर्ने।
२. सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा प्रदेशको प्राथमिकता अनुसार आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने।
३. अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गरी प्रदेशका सबै निकाय र सबै स्थानीय तहमा स्वचालित अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने।
४. अनुगमन तथा मूल्यांकनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको बहुउपयोग नीति अवलम्बन गर्ने।
५. साधन स्रोतको उपलब्धताको सुनिश्चितताका साथै जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने।

११.५.३ अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य

दीर्घकालीन सोच

तीन तहको सरकारहरू बीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्दै समृद्धि हासिल।

लक्ष्य

तीन तहको सरकारहरूबीच सहकार्य र समन्वय गर्दै सरकारी कामको प्रभावकारिता बढाउने।

उद्देश्य

प्रभावकारी सहकार्य र समन्वय स्थापित गरी साधनको विनियोजन र कार्यान्वयन दुवैतर्फ प्रभावकारीता र कार्यदक्षता हासिल गर्नु।

रणनीति

१. संघीय र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्न संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. संघीय र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने प्रणाली स्थापित गर्ने।

११.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१. ऐन तर्जुमा	संख्या	१०	१५	३०	४५
२. प्रदेशस्तरीय प्रशिक्षण केन्द्रबाट तालिम	संख्या	३००	३००	४००	५००

सूचक	एकाई	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
३. प्राप्त जनगुनासो		-	-	-	
४. सम्बोधन गरिएको जनगुनासो	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००
५. मूल्यांकन भएका आयोजना/कार्यक्रम	संख्या	३	४	४	१०
६. मुख्यमन्त्री ग्रामीण विकास तथा रोजगार कार्यक्रमबाट लाभान्वित	स्थानीय तह/लाभा न्वित संख्या	१०९/ १९००००	१०९/ २०००००	१०९/ २५००००	१०९/ ३०००००

११.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.ब.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार- विशेष अनुदान	नेपाल सरकार- सशर्त		वैदेशिक/विका ससाझेदारको सहयोग
२०७८/७९	५५४१.८३	५३१३.८३	२२८	-	५५४१.८३	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	५६३१.३४	५३२१.३४	३१०	-	५६३१.३४	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	५८७७.६०	५५३७.६०	३४०	-	५८७७.६०	-	-	-	-	-	-	-

११.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३०१०००११	सेवा प्रवाह, सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र प्रशासन सुधार	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५	०७६ ७७ - ०८० ८१	६७६८.३९	प्रदेश सेवाका कर्मचारीहरूको अभिलेख व्यवस्थापन गर्न पुस्तकालयको व्यवस्था, सञ्चालन र सुशासन तथा भ्रष्टाचारसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि	१. सदाचारिता अभिवृद्धि भएको हुने। २. भ्रष्टाचारमा न्यूनीकरण भएको हुने।	सुशासन सम्बन्धी १५ वटा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको।	सुशासन सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन तयार। सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।	८४
	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			प्रदेश सरकार अन्तर्गतका कार्यालयहरू तथा सन्निपरिषद्का निर्णयहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन	कार्यक्रम कार्यान्वयन चरणमा आईपने समस्या समाधान भएको हुने।	प्रदेश सरकार अन्तर्गतका निकाय तथा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र प्रदेशस्तरका ठूला लगानी रहेका आयोजनाहरूको अनुगमन गरिएको।	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रमको निरन्तरता। विभिन्न स्थानहरूको भर्चुअल मोनिटरिङ्ग।	२७.७१

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	विभिन्न सप्टवेयर तथा हार्डवेयर जडान कार्यक्रम	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			सप्टवेयर प्रणाली स्थापनाका लागि अध्ययन गर्ने । आवश्यकताबमोजिम विद्युतीय सेवा खरिद गरी प्रयोगमा ल्याउने। कर्मचारी विवरणका लागि गुगल सिट तयार गर्ने।	सप्टवेयर जडान भई कार्यसम्पादनमा सहजता आएको हुने।		गुगल सिट तयार गरी इन्ट्रि गर्ने कार्य भएको।	१०
	अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य कार्यक्रम				प्रदेश सरकार र स्थानीय तह बीच विकास र अन्तरसम्बन्ध सम्बन्धी अन्तरक्रिया	तहगत समस्याहरूको समाधान भई कार्यवातावरण सहज हुने।	प्रदेश विकास परिषद्का दुइवटा बैठक सम्पन्न भएका	प्रदेश समन्वय परिषद्को चौथो बैठक सम्पन्न भएको।	४१
	तालिम, गोष्ठी, सेमिनार, अभिमुखीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम				सेवाकालीन लगायत अन्य तालिमहरू कार्यालय र ग्रामिण विकास प्रशिक्षण केन्द्र मार्फत सञ्चालन	कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भई सेवा प्रवाहमा शिघ्रता र गुणस्तरियता अभिवृद्धि हुने।	स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई कानून तर्जुमा विधि र प्रक्रियाका विषयमा अभिमुखीकरण सञ्चालन गरिएको। प्रदेशमा समायोजन भई आएका कर्मचारीहरूलाई पदस्थापन पूर्व अभिमुखीकरण गरिएको। कार्यालय सहयोगी तथा माननीय मन्त्रीहरूका सचिवालयमा कार्यरत जनशक्तिका लागि अभिमुखीकरण गरिएको।	- ३६ स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई कानून तर्जुमा विधि र प्रक्रियाका विषयमा अभिमुखीकरण सञ्चालन गरिएको। - नेतृत्व विकास तथा संगठन व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद तथा PLMBAIS तालिम, ड्राइभिङ्ग तालिम लगायतका तालिम भएको।	४५

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	प्रदेश कानूनहरूको तर्जुमा र स्वीकृती				कानून मस्यौदा, मस्यौदामा अन्तर्क्रिया, छलफल, मस्यौदा परिमार्जन	प्रदेश कानूनहरूको तर्जुमा भई कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सहज हुने।		४ वटा ऐनहरू निर्माण र कार्यान्वयन	५०
	मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			मानवअधिकार सम्बन्धी सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया	हिसाजन्य क्रियाकलापहरूमा न्यूनीकरण हुने।	जेष्ठ नागरिकहरूका लागि दैनिक आवश्यकताका वस्तु वितरण गर्दै मानव अधिकार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।	जेष्ठ नागरिकहरूका लागि दैनिक आवश्यकताका वस्तु वितरण गर्दै मानव अधिकार दिवस कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।	१०
	मुख्यमन्त्री शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			कार्यविधिमा संशोधन, सहजकर्ता नियुक्ति, सहजकर्ताका लागि सामग्री व्यवस्थापन, सहजकर्ता पारिश्रमिक भुक्तानी, अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन, आवश्यकता अनुसार निर्देशक समितिको बैठकआयोजना, अनुगमन तथा मूल्यांकन	गरिव जनतामा केन्द्रित कार्यक्रम भएकोले लक्षित वर्गको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने।	शिक्षालगायत अन्य सीपमुलक, सामाजिक संरक्षण कार्यक्रमहरू ७३ स्थानीय तहहरूमा सञ्चालनमा रहेको।	शिक्षालगायत अन्य सीपमुलक, रोजगारमूलाकर सामाजिक संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू १०९ स्थानीय तहहरूमा सञ्चालनमा रहेको।	३१३

११.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, सम्बन्धित सम्पूर्ण क्षेत्रको उल्लेख्य सहयोग र सहभागिता, संघ तथा स्थानीय तहसँग समन्वय, इमान्दारीता र सदाचारिताको विकास तथा सुशासन सुनिश्चित भएको हुने अनुमान गरिएको छ। उल्लेखित अनुसारको व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने बिषय जोखिमपूर्ण रहने देखिन्छ।

प्रदेशका संवैधानिक तथा अन्य निकायहरू

१२.१ प्रदेश सभा सचिवालय

१२.१.१ पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकार सञ्चालन र समृद्ध प्रदेश: खुशी जनताको चाहना पुरा गर्नको लागि नीति निर्माण गर्ने, कानून बनाउने र कानून अनुसार राज्य सन्चालनको पहरेदारी गर्ने निकाय संसद हो। संसदको यस्तो अग्रणी भूमिकालाई अध्ययन अनुसन्धान र व्यवस्थापकीय कार्यमा सहयोग गर्ने सहयोगी हात नै प्रदेश सभा सचिवालय हो। अग्रणी प्रदेशको रूपमा यस प्रदेशलाई स्थापित गर्न प्रभावकारी कानून निर्माण गर्ने र त्यसको प्रयोग उद्देश्य अनुरूप भए नभएको निगरानी गर्ने जस्तो महत्वपूर्ण जिम्मेवारीको कार्यान्वयनवाट मात्र समृद्ध प्रदेश निर्माण गर्ने सम्भावना रहन्छ। हाल प्रदेश सभाले यस प्रदेशको नाम “लुम्बिनी प्रदेश” र स्थायी राजधानी “दाङ” समेत तय गरिसकेको छ। यसको सफलतामा यस निकायको भूमिकामा निर्भर रहेको छ। साथै प्रदेश सभाको जिम्मेवारी भित्र रहेर आगामी वर्षमा गरिने कार्य, उपलब्धि, चुनौती र सम्भावनालाई समेट्ने गरी आगामी तिन वर्षमा सम्पन्न गरिने कार्यक्रमहरू यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ।

१२.१.२ प्रमुख समस्या

कानून निर्माणमा माननीयहरूले पर्याप्त समय दिन नसक्नु, सभामा काम गर्न सक्षम जनशक्ति आकर्षित हुन नसक्नु, भौतिक स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सभामा काम गर्ने जनशक्ति उत्प्रेरित हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

१२.१.३ चुनौति तथा अवसर

सक्षम जनशक्तिलाई आकर्षित गरी प्रदेश सभाको महत्वपूर्ण भूमिकालाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्नु चुनौतीको रूपमा रहेको छ भने कर्मचारीहरूमा अध्ययन, अनुसन्धान र कानून निर्माण तथा संसदीय प्रक्रिया सम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्नु अवसरको रूपमा रहेको छ।

१२.१.३ दीर्घकालीन सोच

अध्ययन र अनुसन्धानद्वारा उत्कृष्ट कानून निर्माण।

१२.१.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. प्रदेश सभा, प्रदेश सभाका समिति, पदाधिकारी, सदस्य र दलका कार्यालयलाई आवश्यक सहयोग गर्नु।
२. प्रदेश सभाको काम कारबाही सुचारू रूपले सञ्चालन गर्न प्रशासनिक व्यवस्था मिलाउनु।
३. आर्थिक र भौतिक व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउनु।
४. प्रदेश सभाको सूचना प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने तथा प्रदेश सभा परिसरमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउनु।

१२.१.५ रणनीति

१. संसदीय मर्यादा कायम राख सुविधा सम्पन्न प्रदेश सभा भवन र आवास गृह निर्माण गरिने।
२. प्रदेश सभाका सदस्यहरूको क्षमताको उच्चतम उपयोग गरी प्रदेश सभालाई अनुसन्धानात्मक क्रियाकलापमा आवद्ध गरिने।
३. जनहित अनुकूलका कानून र नीति निर्माण गरी जनप्रतिनिधिको भूमिकालाई उच्च बनाइने।
४. प्रदेश सभा सचिवालयलाई पाँच वर्षमा अनुसन्धान र खोजमूलक बनाउनुका साथै सुविधा सम्पन्न सक्षम र आकर्षक उत्कृष्ट सचिवालय बनाउने।
५. प्रदेश सभाको सुरक्षालाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सभा परिसरमा आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्ने।

१२.१.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
प्रदेशका लागि नयाँ कानून निर्माण	संख्या	११	१७	२५	२७	३०

१२.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							
	कुल	चालु	पूँजीगत	हस्तान्तरण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार सशर्त -	वैदेशिक/ विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७८/७९	२६००.७५	२०४९	६४९.६१	-	२६००.७५	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	२६८३	२१५६	५२७	-	२६८३	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	२७७३	२२९९	४७४	-	२७७३	-	-	-	-	-	-	-

१२.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सचिवालयका कर्मचारीको क्षमता विकास		२०७६/७७- २०७९/८०	३०	प्रदेश सभा विशेष समितिका सभापति र सदस्यहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम प्रदेश सभा र सचिवालयका प्राविधिक, अप्राविधिक कर्मचारीहरूलाई सुचना प्रविधि सम्बन्धी न्यु-भर्जन रिफ्रेसिङ्ग तालिम क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम प्रदेश सभा र सचिवालयका कर्मचारीलाई प्रविधि सम्बन्धी रिफ्रेसिङ्ग तालिम प्रदेश सभा र सचिवालयका अप्राविधिक कर्मचारीलाई क्षमता	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको तथा कर्मचारीहरूको कार्यमा प्रभावकारिता आउने।	कर्मचारीहरूको लागि कार्य दक्षता अभिवृद्धि सम्बन्धी विभिन्न प्रकारका तालिम सञ्चालन गरिएको।		७.५

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११	प्रदेश सभा स्थापना दिवस विशेष कार्यक्रम		२०७६/७७-२०७९/८०	३२	अभिवृद्धि (लेखापालन, पुस्तकालय व्यवस्थापन, जिन्सी व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद, विधेयक निर्माण चक्र, कार्यालय व्यवस्थापन आदि) सम्बन्धी पुनर्ताजगी तालिम विभिन्न कार्यक्रम गरी स्थापना दिवस सम्पन्न "प्रदेश सभा परिधि" कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण	प्रदेश व्यवस्थापिकाको संवैधानिक व्यवस्थाको भूमिका विषयमा आम नागरिकको सरोकार अभिवृद्धि हुने	रक्तदान कार्यक्रम, सरसफाई कार्यक्रम, भलिबल प्रतियोगिता, सांस्कृतिक झाँकीहरूको प्रदर्शन र मूला समारोह आयोजना गरी सचिवालय र सभाका महत्वपूर्ण दस्तावेजहरूको विमोचन र उत्कृष्ट कर्मचारीहरूलाई पुरस्कृत गरिएको।	टेलिभिजनबाट "प्रदेश सभा परिधि" कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण गरेको।	१०
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभाको भौतिक व्यवस्थापन		२०७६/७७-२०७९/८०	२५३	नयाँ प्रदेश सभा भवनमा कम्पाउण्डवाल निर्माण गरी प्रवेश तथा प्रस्थान गेट र सेन्ट्री पोस्ट निर्माण कार्य पार्किंग सेटको निर्माण जेनेरेटर सेटको निर्माण विभिन्न पुराना संरचनाको स्तरोन्नति	सांसद र कर्मचारीको लागि उचित कार्यवातावरण बन्ने।	प्रदेशसभाको समिति हल, दल कार्यालय, सचिवालय व्यवस्थापन गरिएको।	-	१९३.० ४

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभाको सुरक्षा व्यवस्थापन		२०७६/७७-२०७९/८०	७२	सिसिटिभी सहितको सभिलिन्स सिस्टम फाएर अलाम प्रणाली जडान भुईँ तथा सडक वक्तीको व्यवस्थापन	सभा वरिपरि सुरक्षित स्थान हुने।	सि सि क्यामरा जडान र निगरानि भएको। Fire extinguisher जडान गरेको	-	३८
२०२०००११ र २०२०००१२	अन्तरप्रदेश/संघीय अध्ययन अनुसन्धान र अवलोकन		२०७६/७७-२०८०/८१	४५	प्रदेश सभाका सभामुख र उपसभामुखको अन्तरप्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण प्रदेश सभा सचिवालयका कर्मचारीहरूको अन्तरप्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको तथा कर्मचारीहरूको कार्यमा प्रभावकारिता आउने।	संसदीय कार्यप्रक्रिया र कार्य पद्धतिको अन्तरप्रदेश/संघीय अध्ययन अनुसन्धान र अवलोकन सम्पन्न गरिएको।	-	१४

१२.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सभाले प्रदेशलाई आवश्यक पर्ने सबै कानूनहरू समयमै निर्माण गर्न नसक्नु र कर्मचारीमा उत्प्रेरणाको कमिका कारण संसदको मर्म अनुसार कानून निर्माण र संसदिय गतिविधि प्रभावकारी हुन नसक्नु जोखिमको रूपमा रहेको छ भने प्रदेश सभाको लागि आवश्यक भौतिक स्रोत साधन उपलब्ध हुने, सक्षम तथा दक्ष जनशक्ति निर्माण भएको हुने र सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग भई पेपरलेस सभा हुने अनुमान गरिएको छ ।

१२.२ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

१२.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने गरी प्रत्येक प्रदेशमा एक मुख्य न्यायाधिवक्ता रहने व्यवस्था गरेको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रदेश कानून बमोजिम हुने संवैधानिक व्यवस्था छ जसमा, प्रदेश सरकारको हक, हित वा सरोकार रहेको संविधान वा कानूनको व्याख्यासम्बन्धी कुनै जटिल संवैधानिक वा कानूनी प्रश्न समावेश भएको वा सम्बन्धित प्रदेशको सन्दर्भमा सार्वजनिक महत्व वा सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फबाट वहस पैरवी गर्ने र प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको कार्यालयले कुनै संवैधानिक वा कानूनी प्रश्नमा राय माग गरेमा कानूनी राय दिने मुख्य काम कर्तव्य तोकिएको छ। यसैमा अडिग भई आगामी तीन वर्षमा यस कार्यालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने प्रतिफलमुखी कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरेको छ। संविधान तथा कानूनले निर्दिष्ट गरेको जिम्मेवारी सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न, कानूनको शासन स्थापना गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्न तथा व्यावसायिकता विकासमा केन्द्रित हुनका लागि प्रतिफलमुखी कार्यक्रमहरू अगाडि बढाइएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्राथमिकतामा राखेका त्रिवर्षीय कार्यक्रमहरूलाई मध्यनजर गर्दै यस कार्यालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा आगामी आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गर्ने नतिजामूलक वार्षिक कार्यक्रमहरू तयार गरेको छ।

१२.२.२ प्रमुख समस्या

यस कार्यालय तथा मुख्य न्यायाधिवक्ताको बारेमा आम जनमानसमा पर्याप्त जानकारी नहुनु, दरबन्दी अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति हुन बाँकी हुनु, छुट्टै भौतिक संरचना र कार्यालयलाई चाहिने आवश्यक सवारी साधन उपलब्ध नहुनु, कार्यरत सरकारी वकिलहरूलाई उत्प्रेरणा दिई राख्न सक्ने अवस्था अझै नहुनु; संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम प्रदेशस्तरमा स्थापना हुनु पर्ने भौतिक तथा कानूनी संरचनाहरू जस्तै: प्रदेश कारागार बनिनसकेको अवस्थामा कार्य सम्पादनमा कठिनाई हुनु प्रमुख समस्या रहेका छन्।

१२.२.३ चुनौती तथा अवसर

फौजदारी न्याय प्रणालीमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको भूमिका स्पष्ट बन्न नसकेको र नेपालको संविधानले मुख्य न्यायाधिवक्तालाई महान्यायाधिवक्ता मातहत राखेकोमा मुख्य न्यायाधिवक्ता माथि महान्यायाधिवक्ताको प्रशासनिक वा न्यायिक कस्तो प्रकारको नियन्त्रण हो स्पष्ट नभएको अवस्थामा काम गर्नु चुनौतिपूर्ण छ।

प्रदेशका मुख्यमन्त्री, मन्त्रिपरिषदका सदस्यहरू तथा सरकारी निकाय र अधिकारीहरूलाई सहज रूपमा कानूनी राय सल्लाह प्राप्त गर्ने अवस्था बन्नु, प्रदेश क्षेत्रभित्र कानूनी शासनको जग बसाउनमा मुख्य न्यायाधिवक्ता र सो कार्यालयका सरकारी वकीलबाट महत्वपूर्ण भूमिका रहनु, स्वीकृत दरबन्दी अनुसार सरकारी वकिलहरू सम्मिलित भएको कार्यालय सञ्चालनमा आउनु, न्यायिक वा अर्ध न्यायिक निकायहरूमा प्रदेश सरकारको प्रतिनिधित्व हुनु यस कार्यालयका अवसरका रूपमा देखिएका छन्।

१२.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

सोच

कानूनी राज्य सहितको स्वच्छ, निष्पक्ष, न्यायपूर्ण समाजको निर्माण।

लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. व्यावसायिक कानूनी राय प्रदान गरी प्रदेश सरकारप्रतिको जनविश्वास बढाउनु।
२. प्रदेश सरकारको तर्फबाट मुद्दा दायर गरी प्रभावकारी रूपमा प्रदेश सरकारको प्रतिरक्षा गर्नु ।
३. लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको दिगो आधारका रूपमा रहेको न्याय व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु।
४. व्यावसायिक, प्रभावकारी र जनविश्वास प्राप्त संस्थाको रूपमा स्थापित गर्नु।

रणनीति

१. प्रदेश सरकार र यस मातहतका निकायबाट माग भएअनुसार व्यावसायिक कानूनी राय प्रदान गर्ने ।
२. ऐन, नियम र कार्यविधि बनाउने कार्यमा प्रदेश सरकारका मन्त्रालय तथा अन्य कार्यालयलाई राय सुझाव दिने।
३. प्रदेश सरकारलाई विपक्षी बनाई दायर भएका मुद्दा एवम् रिटको प्रभावकारी प्रतिरक्षा एवम् मुद्दा दायर गर्ने ।
४. फैसलाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
५. मानव अधिकारको रक्षाको लागि आवश्यक कार्य गर्ने ।
६. हिरासत तथा थुनुवा कक्ष एवम् कारागारको अनुगमन र निरीक्षण गर्ने ।
७. पुस्तकालय र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
८. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा कार्यरत सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरूको आचार संहिता बनाई लागू गर्ने ।

१२.२.५ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.ब.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)			स्रोत (रु. लाखमा)								
	कुल	चालु	पूँजीगत	बित्तिय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण दानअनु	नेपाल सरकार-सम्पूरक	नेपाल सरकार - विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैदेशिक विकास / साजोदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७८/७९	११७.४०	११४.४०	३	-	११७.४०	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	१२०	११६	४	-	१३०	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	१२५	१२०	५	-	१४३	-	-	-	-	-	-	-

१२.२.६ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२१६ ००० ०११	प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन तथा सञ्चालन कार्यक्रम		सालवसाली	६.५	प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन कसुरदारको अवस्था अध्ययन	नेपालको संविधान २०७४ तथा फौजदारी सजाय कसुर ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन तथा सञ्चालन गरिने ।	नेपालको संविधान २०७४ तथा फौजदारी सजाय कसुर ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन तथा सञ्चालन गरिएको ।	२	
	कारागार तथा हिरासत व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्तरक्रिया		सालवसाली	८.५०	कारागार र हिरासतको अनुगमन तथा निरीक्षण	लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत जिल्लाहरूमा रहेका हिरासत तथा कारागारको अवस्था तथा त्यहाँ रहेका शुरुवा कैदीहरूको मानवअधिकारको अवस्था सम्बन्धी अन्तरक्रियाद्वारा लाभान्वित हुने ।	लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत जिल्लाहरूमा रहेका हिरासत तथा कारागारको अवस्था तथा त्यहाँ रहेका शुरुवा कैदीहरूको मानव अधिकारको अवस्था सम्बन्धी	१.५	

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	प्रतिरक्षा र कानूनी राय विषयक कार्यक्रम		सालबसाली	६.४०	प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरूमा कार्यक्रमको सूचना पठाउने प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरूका प्रमुखहरूसँग कानूनी राय र प्रतिरक्षाका विषयमा छलफल	रिट प्रतिरक्षा तथा लिखित जवाफको स्तरीयता एवम् कानूनी राय विषयमा प्रभावकारिता विषयक गोष्ठी सम्पन्न गरिने ।	अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको ।		२.४
	अन्तर प्रदेश अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम,		सालबसाली	-	६ वटा प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग कार्यालयको काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदान कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीको क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदानद्वारा कार्य पढ्दिमा सुधार भएको हुने ।		मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग कार्यालयको काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदानद्वारा कार्य पढ्दिमा सुधार भइरहेको ।	२.४

१२.२.७ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक श्रोतको उपलब्धता, पर्याप्तता, निरन्तरता कार्यभार अनुरूप जनशक्तिको व्यवस्थापन हुने अनुमान गरिएको छ । अन्यथा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन जोखिम रहने देखिन्छ ।

१२.३ प्रदेश लोकसेवा आयोग

१२.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको भाग २३ धारा २४४ मा भएको संबैधानिक व्यवस्था अनुरूप लुम्बिनी प्रदेशले प्रदेश लोक सेवा आयोगको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७६ को दफा ३ बमोजिम प्रदेश लोक सेवा आयोग गठन भई आयोगको कार्यालय लुम्बिनी प्रदेशको मुकाम: बुटवलमा स्थापना भई सञ्चालनमा आएको छ । प्रदेश लोक सेवा आयोग प्रदेश निजामती सेवा, प्रदेश प्रहरी सेवा, प्रदेश अन्य सरकारी सेवा र स्थानीय सरकारी सेवा तथा संगठित संस्थाको सेवाको पदमा उपर्युक्त उम्मेदवारको छनौटमा स्वच्छता तथा निष्पक्षता कायम गरी योग्यता प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्दै सार्वजनिक प्रशासनलाई समयानुकूल रूपान्तरित सक्षम, सदृढ र सेवामुखी बनाउनका लागि प्रतिबद्ध छ । दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गतका विभिन्न सामाजिक-आर्थिक तथा समावेशी लक्ष्यहरू प्रति केन्द्रित हुँदै यस आयोगका आगामी तीन वर्षमा सन्चालन हुने कार्यक्रमहरू यस दस्तावेजमा समाविष्ट छन् । आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र रही नियमपूर्वक आफ्ना कार्यहरूलाई प्रभावकारी तथा पारदर्शी रूपमा सम्पन्न गर्न आयोग कटिबद्ध छ ।

१२.३.२ प्रमुख समस्या

प्रदेश लोक सेवा आयोगलाई पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा ल्याउनका लागि नीतिगत व्यवस्था, भौतिक पूर्वाधार तथा संस्थागत क्षमता सुदृढ गरी प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई आवश्यक दक्ष जनशक्ति सिफारिस गर्नु ।

१२.३.३ चुनौती तथा अवसर

संघीय तथा प्रदेश निजामती कर्मचारी ऐन नियमहरू निर्माण हुन बाँकी रहनु, आयोगले प्रकाशित गरेको वार्षिक कार्यतालिका बमोजिम विभिन्न सेवा समूहका रिक्त दरवन्दीमा पदपूर्तिका लागि विज्ञापन प्रकाशित गर्नु, आयोगबाट परीक्षा सञ्चालन गर्ने उद्देश्यका साथ Lay out हुने गरी आयोगको भौतिक पूर्वाधार विकास गर्नु तथा आयोगमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गरी दरखास्त आव्हान देखि सिफारिश सम्मका कामहरूमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउनु जस्ता चुनौती रहेका छन् भने आयोग स्थापनाको छोटो अवधिमा प्रदेश सरकारबाट माग भएका स्वास्थ्य र इन्जिनियरिङ्ग सेवाका ९६ वटा पदमा विज्ञापन प्रकाशित गरी प्रक्रियामै रहेको, प्रदेश सरकारसँग जनशक्ति भर्नाका लागि समन्वय भईरहेको हुँदा आगामी दिनमा आयोगका काम कारवाहीमा प्रभावकारीता ल्याउने अवसर रहेको छ

१२.३.४ दीर्घकालीन सोच

लुम्बिनी प्रदेशमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि सक्षम र उच्च नैतिक चरित्र भएका जनशक्ति छनौट गरी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई सिफारिस गर्ने साथै प्रदेशमा सुशासन प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने ।

१२.३.५ लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. प्रदेश निजामती सेवा, स्थानीय सरकारी सेवा र अन्य सरकारी सेवाको पदमा नियुक्तिका लागि उपयुक्त उम्मेदवार छनौट गर्न परीक्षाहरू सञ्चालन गर्नु ।
२. परीक्षा पद्धतिमा सुधार गरी समसामयिक एवम् वैज्ञानिक प्रणाली अवलम्बन गर्नु ।

३. सेवा प्रवाहसँग सम्बन्धित समय सापेक्ष पाठ्यक्रम तर्जुमा गरी दक्ष उम्मेदवार छनोट गर्नु ।
४. लोक सेवाका मूलभूत मान्यता, योग्यता प्रणाली, निष्पक्षता र स्वच्छतालाई सुदृढ र विश्वसनीय बनाउनु ।
५. प्रदेश, स्थानीय तह र अन्य तोकिएको क्षेत्रमा जनशक्ति व्यवस्थापनमा अध्ययन अनुसन्धान गर्नु ।
६. तोकिएका विषयमा सम्बन्धित निकायलाई परामर्श दिनु ।

१२.३.६ रणनीति

१. प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन २०७६ को दफा ६१ र ६२ मा व्यवस्था भए बमोजिम निर्माण गरिएका आयोगको नियमावली, कार्यविधि, मापदण्ड र निर्देशिकाको कार्यान्वयन तथा अद्यावधिक गर्दै जाने ।
२. आयोगको लागि आवश्यक हुने विभिन्न विषय क्षेत्रका विज्ञको रोस्टर सूची तयार तथा अद्यावधिक गर्दै जाने
३. प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सरकारी सेवाका विभिन्न तहका पदको पाठ्यक्रम निर्माण र अद्यावधिक गर्दै जाने ।
४. आयोगको भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति र प्रविधिको विकास गर्दै आयोगको सक्षमता वृद्धि गर्ने ।
५. लोक सेवा आयोगका मूलभूत मान्यता, योग्यता, निष्पक्षता र स्वच्छतालाई सुदृढ र विश्वसनीय बनाउने ।
६. गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि सक्षम, चरित्रवान र सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्न सक्ने जनशक्ति छनोट गर्ने ।
७. प्रदेश सरकार र प्रदेश भित्रका स्थानीय तहहरूलाई सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सहयोग गर्ने ।

१२.३.७ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ सम्मको यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
नियमावली, निर्देशिका, तथा आचारसंहिता	संख्या	२	४	१	१
पाठ्यक्रम निर्माण	संख्या	४१	२०	१०	१०
नीति सम्बन्धी अनुसन्धान	वटा	-	२	२	२

१२.३.८ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	वजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार समानीकरण - अनुदान	नेपाल सरकार विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	वैदेशिक विकास /साझेदारको सहयोग	
२०७८/७९	५४५.२७	५३२.७७	१२.५	-	५४५.२७	५४५.२७	-	-	-	-	-
२०७९/८०	५०५.३०	५००.३०	५.०	-	५०५.३०	५०५.३०	-	-	-	-	-
२०८०/८१	५२९.७२	५१६.७२	५.०	-	५२९.७२	५२९.७२	-	-	-	-	-

१२.३.९ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत/रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक वजेट (रु. लाखमा)
२१००००११	संस्थागत सुदृढीकरण तथा कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ - २०७९/८०	८८	सेवा र परामर्शका कार्यहरू मेशिनरी औजार फर्निचर तथा फिक्चर्स सवारी साधन खरिद	आयोगको नीति सम्बन्धमा विज्ञहरूको सहयोगमा २ वटा अनुसन्धान पुरा गर्ने। कार्यालय व्यवस्थापन	कार्यालयलाई आवश्यक सवारी साधन (स्कूटर), Digital Duplicator मेशिन, फोटोकपी मेशिन, फर्निचर खरिद गरिएको। आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापनको सूचना लगायत कार्यालयबाट खरिद कार्यका लागि सूचना प्रकाशित गरिएको।	७५
२१००००११	संस्थागत सुदृढीकरण तथा कर्मचारीको क्षमता		२०७८/७९ - २०८०/८१	४०	पाठ्यक्रम निर्माण एवम् परिमार्जनका कार्यहरू	आवश्यक विभिन्न सेवा समूहका पाठ्यक्रमहरू निर्माण गरी सकिएको हुने।	४१ वटा पाठ्यक्रम तयार भएको	१८

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	विकास कार्यक्रम				नियम कानून तर्जुमा तथा अद्यावधिक सम्बन्धी कार्यहरू	आयोगलाई आवश्यक नियम, मापदण्ड तथा निर्देशिका तयार भएको हुने।	लोक सेवा आयोग (कार्य सञ्चालन) निर्देशिका र परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन मापदण्ड तयार भएको।	
					प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि साथै आयोगबाट गरिने पदपूर्ति तथा नीति विज्ञान सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम।	प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि हुनुका साथै आयोगबाट गरिने पदपूर्तिका काममा प्रभावकारीता हुने एवम् आगामी दिनमा आयोगले निर्माण गर्ने नीति निर्माणका काममा प्रभावकारीता कायम भएको हुने।	लुम्बिनी प्रदेशका ६ वटा जिल्लाका स्थानीय तहहरूसँग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।	
					बुलेटिन, ब्रोसर तथा पुस्तक प्रकाशन	विभिन्न आवधिक बुलेटिन तथा आयोगको ब्रोसर प्रकाशन भएको हुने।	आयोगका लागि आवश्यक करिव २०० पुस्तक खरिद गरिएको।	
					अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यक्रम	सुशासन व्यवस्थापन भएको हुने।		

१२.३.१० जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीति तथा कानूनी व्यवस्था, संघीय लोकसेवासंगको समन्वय तथा सहकार्यता, भौतिक साधनको उचित व्यवस्थापन, संस्थागत सुदृढीकरण लगायत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तथा पाठ्यक्रमको निर्माण सुनिश्चित भएको हुनेछ। उल्लेखित अनुसारको व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिन्छ।

१२.४ प्रदेश योजना आयोग

१२.४.१ पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोचलाई सार्थक बनाउनको लागि योजनावद्ध तरिकाले अगाडि बढ्ने उद्देश्यका साथ प्रदेश योजना आयोगको गठन भएको हो। सीमित स्रोत र साधनबाट असीमित आवश्यकतालाई पूरा गर्दै समृद्ध प्रदेश बनाउने दिशामा प्रदेश योजना आयोगले प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ। यसका साथै आयोगले प्रदेश सरकारको दूरगामी सोच सहितको विकास अवधारणा तयार गर्ने, अवधारणा अनुसारको उद्देश्य तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गर्ने, दीर्घकालीन र अल्पकालीन नीति, रणनीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र प्रदेशस्तरका महत्वपूर्ण नीति, कार्यक्रम र आयोजनाहरूको अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन गरी प्राप्त सूचनाका आधारमा अध्ययन एवम् विश्लेषण गरी प्रदेश सरकारलाई आवश्यकता वमोजिमको राय, सल्लाह, सुझाव र सहयोग प्रदान गर्ने उद्देश्यका साथ विज्ञा संगठनको रूपमा प्रदेश योजना आयोगको गठन गरिएको हो।

१२.४.२ प्रमुख समस्या

बहुवर्षीय आयोजना स्विकृति तथा ठेक्का बन्दोवस्तसम्बन्धी मापदण्ड २०७६ र प्रदेश गौरवका आयोजना निर्धारण सम्बन्धी मापदण्ड २०७६ अनुरूप सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट उल्लेखित मापदण्डहरूको पुरा नगरी आयोजना तथा कार्यक्रम स्वीकृतका लागि पठाउने गरिएको, राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश योजना आयोगबीच औपचारिक सम्बन्ध स्थापना गर्ने कानूनी संरचनाको अभाव र प्रदेश योजना आयोगलाई सक्षम तरिकाले सञ्चालनको लागि विषयगत जनशक्तिको व्यवस्था हुन नसक्नु साथै सांगठनिक संरचना अनुसार जनशक्तिको उपलब्ध हुन नसक्नु समस्याको रूपमा रहेको छ।

१२.४.३ चुनौती तथा अवसर

प्रदेश योजना आयोगको आवश्यकता अनुसारको दरबन्दी तथा संगठन संरचना भई नसकेकोले सो अनुसारको दरबन्दी तथा जनशक्ति प्राप्त गर्नु र वर्तमान कोभिड-१९ महामारीको असरले फिल्ड अनुगमन र आयोजनाको प्रभाव मुल्यांकन गर्ने कार्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ भने प्रदेशको विकास र समृद्धिको लागि आवश्यक अध्ययन, विश्लेषण र अनुगमन अनुसन्धान गर्दै प्रदेशका सम्पूर्ण मन्त्रालय, कार्यालय तथा निकायहरूलाई समन्वय, सहजीकरण र मार्गनिर्देशन गरी प्रदेश सरकारका नीति, कार्यक्रम, बजेट तथा विकासका गतिविधिलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने अवसर छ।

१२.४.४ दीर्घकालीन सोच

समृद्ध प्रदेश: खुशी जनता को सोच अनुसार प्रदेश विकासका लागि दूरगामी सोचसहितको विकास ढाँचा तयार।

१२.४.५ लक्ष्य

प्रदेशमा उपलब्ध प्राकृतिक सम्पदा र भौगोलिक विविधताको अधिकतम प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान र मार्गनिर्देशन गर्ने।

१२.४.६ उद्देश्य

- (१) आर्थिक विकासको निमित्त श्रोत र साधनहरूको पहिचान तथा व्यवस्थापन गर्नु।
- (२) प्रदेश विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको अध्ययन अनुसन्धान गर्नु।
- (३) नीति आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु।
- (४) सरकारका विभिन्न तहहरूसँगको समन्वयबाट प्रभावकारी ढंगले कार्यक्रम सञ्चालन हुने वातावरणको सिर्जना गर्नु।

१२.४.७ रणनीति

- (१) आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार, जलश्रोत तथा उर्जा साथै खनिज व्यवस्थापन लगायत विभिन्न विषयगत क्षेत्रको उत्पादन र व्यवसायको संरचना, ढाँचा तथा प्रविधिमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने विषयहरूका लागि तथ्यपरक नीति, सुझाव तथा प्रस्तावहरू सिफारिस गर्ने।
- (२) योजनाको विकास तथा कार्यान्वयको क्षेत्रमा हुने अनुसन्धान तथा अध्ययनमा प्रोत्साहन तथा सहजीकरण गर्ने, लाभ लागत लगायतका विविध विश्लेषणको आधारमा आयोजना बैंक निर्माण गर्ने।
- (३) अध्ययन, अनुसन्धान तथा तथ्यपरक नीति निर्माण प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी विभिन्न क्षेत्रगत नीतिहरूको निर्माण तथा तिनको कार्यान्वयनको समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
- (४) प्रदेशको विकाससम्बन्धी नीति, योजना कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था र प्रतिफल तथा प्रभावको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने तथा प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूमा लागू गरी संस्थागत गराउने।
- (५) मूल्याङ्कनका मापदण्ड तयार गरी प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने र त्यसको आधारमा नीति तथा कार्यान्वयको तहमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा सुझाव दिने।
- (६) प्रदेश र स्थानीय तहको विकास सम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समन्वय सहयोग गर्ने।

१२.४.८ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
दीर्घकालीन सोच तथ्यपरक नीति र योजना निर्माण						
परियोजना बैंक (परियोजनाहरूको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन)	संख्या	५	१५	२०	२५	३०
अध्ययन अनुसन्धान तथा अन्वेषण						
अनुसन्धानको लागि सोधवृत्ति (वार्षिक)	जना	०	१०	२०	२५	३०
प्रादेशिक महत्वका विषयहरूमा अध्ययन (वार्षिक)	संख्या		५	३	३	३
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन						
प्रदेश गौरवका र बहुवर्षिय आयोजनाहरूको समिक्षा (वार्षिक)	पटक		१	२	२	२
आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको	पटक		१	२	२	२

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
प्रभाव मूल्याङ्कन (वार्षिक)						
संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन (वार्षिक)	पटक		१२	१५	१८	२०
प्रदेश विकास समस्या समाधान समितिको बैठक (वार्षिक)	पटक		३	३	३	३
समन्वय						
स्थानीयतहको आवधिक योजना निर्माण सम्बन्धी क्षमता विकास।	पालिका संख्या		१०	०	०	
साझेदार तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा समन्वय ।	पटक		४	५	५	५

१२.४.९ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार — सम्पुरक	नेपाल सरकार — विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त		वैदेशिक विकास/साझेदारको सहयोग
२०७८/७९	३८६.८८	२५०.८८	१३६	-	३८६.८८	-	-	-	-	-	-	-
२०७९/८०	४२७	२८१	१४६	-	४२७	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४४०	२९०	१५०	-	५१०	-	-	-	-	-	-	-

१२.४.१० कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३९१००० ११	प्रदेश तथ्यांक कार्यालय स्थापना अध्ययन अनुसन्धान तथा अन्वेषण		२०७९/८० - २०८०/८१ २०७७/७८ - २०७९/८०		प्रदेश तथ्यांक कार्यालय स्थापना कार्य अनुसन्धानको लागि प्रादेशिक महत्वका विषयहरूमा विज्ञ सहितको टीमबाट अध्ययन	प्रदेशका तथ्यांकहरू व्यवस्थित भएका हुने अध्ययनरत छात्रछात्राहरूले अनुसन्धानवृत्तद्वारा लाभान्वित हुने। प्रदेशको सम्भावना तथा पूर्वाधार सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने।	-	-	१०
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		२०७७/७८ -		प्रदेश गौरवका र बहुवर्षीय आयोजनाहरूको समिक्षा भई	महत्वपूर्ण बहुवर्षीय आयोजनाहरूको समिक्षा भई	-	आ.व. २०७७/७८ मा १० जना छात्रछात्राहरूले अनुसन्धानवृत्ति प्राप्त गरेका। कृषि, जलस्रोत, उद्योगसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा अध्ययन गरिएको।	३७.५
									६

व.उ.शि.नं	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु लाखमा)
			२०७९/८०		आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन	आयोजना कार्यान्वयनमा भएका कठिनाइहरूको समाधान भएको हुने। प्रदेश महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन भई कार्यक्रम विस्तार तथा सञ्चालनमा नीतिगत पृष्ठपोषण भएको हुने।	-	स्मार्ट कृषि कार्यक्रमको प्रभाव मूल्यांकन गरिएको।	१०
					संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन	नियमित रूपमा सञ्चालनमा आएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको फिल्ड अनुगमनबाट कार्यक्रमको गुणस्तर सुधार भएको हुने।	-	सडक, सिंचाइ, कृषि र पर्यटन सम्बन्धित आयोजनाहरूको २४ पटक (प्रत्यक्ष र भर्चुअल) अनुगमन गरिएको।	७.५
					प्रदेश विकास समस्या समाधान समितिको बैठक	प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको समिक्षा भई पृष्ठपोषण भएको हुने।		प्रथम र दोश्रो चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षा सम्पन्न गरिएको।	६
	क्षमता विकास तथा समन्वय		२०७६/७७ - २०७९/८०		अन्तरक्रिया तथा समन्वयात्मक कार्यक्रम	सरोकारवाला संघ-संस्थासँग अन्तरक्रिया सम्पन्न हुने।	-	विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरूसँग १२ वटा समन्वयात्मक कार्यक्रम सम्पन्न।	६
					कर्मचारी तालिम तथा विज्ञ सेवा र परामर्श।	समय सापेक्ष र आयोगको आवश्यकता अनुसार कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गरिएको हुने तथा विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूको अध्ययनमा विज्ञ सेवा लिई अध्ययन अनुसन्धानलाई तिव्रता दिइएको हुने।			४

व.उ.शि.नं	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७६/७७ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु लाखमा)
	अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धनका लागि सीमा नाकामा व्यवसायिक भवन निर्माण सम्भाव्यताको अध्ययन		२०७९/८० - २०८०/८१		सीमा नाकामा व्यवसायिक भवन निर्माण सम्भाव्यताको अध्ययन	सीमा नाकामा व्यवसायिक भवन निर्माण सम्भाव्यताको अध्ययन गरी सोको प्रतिवेदन तयार भएको हुने ।			१०
	समसामयिक आर्थिक विषयमा अध्ययन अनुसन्धान नीति विक्षेपण तथा मापदण्ड निर्धारण		२०७९/८० - २०८०/८१		अनुसन्धानमा आधारित आर्थिक पक्षको विक्षेपण गर्ने कार्य	अनुसन्धानमा आधारित आर्थिक पक्षको विक्षेपण भई आर्थिक समुन्नतिको मार्ग प्रशस्त गर्न मापदण्ड तयार भएको हुने ।			२०
	लुम्बिनी प्रदेशको २० वर्षे दीर्घकालीन योजना निर्माण		२०७८/७९ - २०८०/८१		आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गरी सो अन्वेषण सम्बन्धी अध्ययन कार्य अगाडि बढाउने। तथ्य संकलनका लागि फिल्ड भ्रमण तथा Desk Review गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।	लुम्बिनी प्रदेशको २० वर्षे दीर्घकालीन योजना निर्माण भएको हुने	-		४०
	अन्तर प्रदेश समन्वयात्मक कार्यक्रम		२०७८/७९ - २०८०/८१		सबै प्रदेशका योजना आयोगसंग समन्वय अभिवृद्धि हुने		-		६

१२.४.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेशभित्रका सम्बन्धित सम्पूर्ण सरकारी निकायसंगको सौहार्दपूर्ण सक्रिय सहकार्य र समन्वय, कार्यालयमा आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति तथा क्षमता विकास र समयमा नै विषयगत जनशक्तिको प्रबन्ध गरी अनुसन्धानात्मक अध्ययन सुचारू हुने अनुमान गरिएको छ। अन्यथा लक्ष्य हासिल गर्न जोखिम रहने छ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : प्रदेश सरकार (माननीय मुख्यमन्त्री तथा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री स्तर) को मिति २०७७/०९/१२ को निर्णयानुसारका समितिहरू

त्रिवर्षीय (आ.व. ०७८/७९-०८०/८१) मध्यमकालिन खर्च संरचना (MTEF) को समित/कार्यदल गठन तथा कायदिशको विवरण

क) मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा निर्देशक समिति

अ) गठन

१. उपाध्यक्ष, प्रदेश योजना आयोग	संयोजक
२. सदस्यहरू, प्रदेश योजना आयोग	सदस्य
३. सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
४. सचिव, विषयगत मन्त्रालयहरू	सदस्य
५. महाशाखा प्रमुख, वित्त व्यवस्थापन महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
६. महाशाखा प्रमुख, बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य सचिव

स्थायी आमन्त्रित सदस्य:

प्रमुख सचिव, लुम्बिनी प्रदेश, प्रदेश सरकार

आ) निर्देशक समितिको कायदिश:

- संविधानको अनुसूचि र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्यविस्तृतीकरण आधारमा प्रदेश सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका विषयहरू कार्यान्वयनका लागि त्रिवर्षीय (आ.व. ०७८/७९-०८०/८१ सम्म लागने) खर्चको प्रक्षेपण गर्ने,
- प्रदेश योजना आयोगबाट तयार भएको प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति तथा उपलब्ध हुने अनुमानित स्रोतको आधारमा आयोजना र कार्यक्रमहरू पहिचान गरी खर्चको प्रक्षेपण गर्ने,
- आगामी आ.व. ०७८/७९ को लागि वित्तीय समानीकरण अनुदान र राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अनुमानित खर्चको सीमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त भैनसकेकोले बजेट सिमा प्राप्त भएपछि स्रोत अनुमानमा थपघट हुने नै भएकाले हाललाई चालू आ.व. २०७७/७८ मा विनियोजित बजेटलाई मानक (Reference) मानी स्रोत प्रक्षेपण गर्ने । तर समिति कार्यरत अवधिमा नै नेपाल सरकारबाट उल्लिखित खनुदानको सीमा प्राप्त भएमा सो कुरालाई आधारको रूपमा लिई आवश्यक परिमार्जन गर्ने,
- राजस्व परामर्श समिति र स्रोत अनुमान समितिले गरेको निर्णय तथा सिफारिश बमोजिमको स्रोतको आधारमा मध्यमकालिन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने/गराउने ।

५. राष्ट्रिय योजना आयोगबाट उपलब्ध गराइने आगामी आ.व. ०७८/८९ को बजेट तथा त्रिवर्षिय मध्यमकालिन खर्च संरचनाको खाका सहितको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तथा ढाँचा, २०७६ र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको बर्गीकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ लाई आधारको रूपमा लिने,
६. मध्यमकालिन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धमा अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय र प्रदेश योजना आयोगबाट भएका निर्णय र निर्देशनहरूलाई आधारको रूपमा लिने,
७. प्रदेश योजना आयोगबाट तर्जुमा गरिने आ.व. २०७८/७९ को बजेट तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शनलाई समेत आधारको रूपमा लिने,
८. दिगो विकासका लक्ष्यहरू(SDGs), प्रदेश योजना आयोगबाट तयार गरिएको परियोजना बैंक (Project Bank) र आ.व. २०७७/७८ तर्जुमा गरिएको मध्यमकालिन खर्च संरचना (MTEF) लाई समेत आधारको रूपमा लिने,
९. मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम दस्तावेज तयार गरी आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा पेश गर्ने,
१०. मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धमा अन्य आवश्यक कार्य गर्ने/गराउने ।

ख) मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति

अ) गठन

१. सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	संयोजक
२. सदस्य, प्रदेश योजना आयोग	सदस्य
३. महाशाखा प्रमुख, प्रशासन आर्थिक नीति तथा राजस्व महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
४. महाशाखा प्रमुख, बजेट कार्यक्रम तथा योजना महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
५. योजना महाशाखा प्रमुख, विषयगत मन्त्रालय वा निकाय	सदस्य
६. शाखा अधिकृत, बजेट तथा कार्यक्रम शाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य सचिव

आ) प्राविधिक समितिको कायदेश

१. निर्देशक समितिको निर्णय/निर्देशन बमोजिमका विषयवस्तुलाई MTEFमा समावेश गर्ने,

२. मध्यकालिन खर्च संरचनाको निकायगत खाका तर्जुमाको लागि निकायगत कार्यदलाई आवश्यक निर्देशन र सहयोग प्रदान गर्ने,
३. निकायगत समन्वय गर्ने/गराउने,
४. **MTEF** को खाका तर्जुमाको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्ने र आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञताको सेवा लिने/लिन लगाउने ।

ग) निकायगत मध्यकालीन खर्च संरचना कार्यदल

अ) गठन

१. सचिव, (विषयगत मन्त्रालय वा निकाय)	संयोजक
२. महाशाखा प्रमुखहरु	
सवै महाशाखा, (विषयगत मन्त्रालय वा निकाय)	सदस्य
३. सम्बन्धित मन्त्रालय अन्तर्गतको विभाग वा निर्देशनालयको प्रमुख	सदस्य
४. शाखा प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा (सम्बन्धित निकाय)	सदस्य
५. शाखा अधिकृत, बजेट शाखा, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	सदस्य
६. शाखा प्रमुख, योजना तथा बजेट शाखा
(सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय)	सदस्य सचिव

आ) निकायगत कार्यदलको कायदिश

१. निर्देशक समिति र प्राविधिक समितिको निर्देशनमा आफ्नो निकायको मध्यकालिन खर्च खाका तयार गरी प्राविधिक समिति समक्ष पेश गर्ने,
२. निकायगत खर्च संरचनाको खाका तर्जुमा सम्बन्धमा प्राविधिक समिति र निर्देशक समितिसँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
३. निकायगत खर्च संरचनाको खाका तयार गर्न निकायगत स्रोत साधनको परिचालन गर्ने ।

घ) यस सम्बन्धमा कुनै विज्ञको परामर्श सेवा लिन आवश्यक देखिएमा सो व्यवस्था आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले मिलाउने,

ङ) प्रस्तुत कार्यको लागि अन्य कुनै मन्त्रालय/निकायको कर्मचारीको सेवा आवश्यक पर्ने भएमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको सिफारिसमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयले काज खटाइदिने,

च) अन्य विषयमा MTEF तर्जुमा निर्देशक समितिले आवश्यक निर्णय लिने।

अनुसूची ३: आ व. २०७८/७९ को बजेट उपशीर्षकगत खर्च प्रक्षेपण (वित्तीय व्यवस्था सहित)

मन्त्रालय	बजेट				वैशिक
	चालु	पूर्णिगत	वित्तीय	जम्मा	
२०२ प्रदेश सभा	१९५,११४	६४,९६१	२६०,०७५	२६०,०७५	
२०२००००१ प्रदेश सभा	५,४६१		५,४६१	५,४६१	
२०२०००११ प्रदेश सभा	१४७,८९५	४७,८९८	१९५,७९३	१९५,७९३	
२०२०००१२ प्रदेश सभा सचिवालय	४१,७५८	१७,०६३	५८,८२१	५८,८२१	
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	५३,२७७	१,२५०	५४,५२७	५४,५२७	
२१०००००१ प्रदेश लोक सेवा आयोग	३,४७९		३,४७९	३,४७९	
२१००००११ प्रदेश लोक सेवा आयोग	४९,७९८	१,२५०	५१,०४८	५१,०४८	
२१६ मुख्य न्यायाधिकृतको कार्यालय	११,४४०	३००	११,७४०	११,७४०	
२१६०००११ मुख्य न्यायाधिकृतको कार्यालय	११,४४०	३००	११,७४०	११,७४०	
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५३१,३८३	२२,८००	५५४,१८३	५५४,१८३	२,१००
३०१०००११ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१२६,४८३	११,५००	१३७,९८३	१३७,९८३	३११,८००
३०१२५०११ प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण	७४,३००		७४,३००	७४,३००	
३०१६१०११ प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२८,०००		२८,०००	२८,०००	
३०१९,११२० प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम(संघ शासर्त अनुदान)	१०१,८५०	२,३००	१०४,१५०	१०४,१५०	
३०१९,११२१ स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान(संघ शासर्त अनुदान)	२,१००		२,१००	२,१००	
३०१९,११२२ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम(संघ शासर्त अनुदान)	१९८,६५०	९,०००	२०७,६५०	२०७,६५०	
३०५ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	२९१,८१८	२१,५२०	३१३,३३८	३१३,३३८	
३०५०००११ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	९९,५२३	१३,६१०	११३,१३३	११३,१३३	
३०५०००१२ सहकारी विकास तथा गरिवी निवारण कार्यक्रम	१५४,२८०		१५४,२८०	१५४,२८०	
३०५०१०११ प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	२७,७००	३,०००	३०,७००	३०,७००	
३०५०२०११ सहकारी प्रशिक्षण	१०,३१५	४,९१०	१५,२२५	१५,२२५	
३०७ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	३२७,६८१	९,२५०	३३६,९३१	३३६,९३१	१८५,८५०
३०७०००११ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	४५,४०४	२४,०००	६९,४०४	६९,४०४	
३०७०००१६ वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४०,२५०	१६,०००	५६,२५०	५६,२५०	

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित

छलपछिको प्रस्तावित बजेट							
मन्त्रालय	चालु	पूर्वजमात	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
३०७०००१७	१५,७,७५०	२८,१००		१८,५,८५०		१८,५,८५०	
औद्योगिक विकास तथा प्रबर्द्धन कार्यक्रम							
३०७०१०११	८,८७१	२००		९,०७१	९,०७१		
उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय							
३०७०१०१२	७५,४०६	२४,२००		९९,६०६	९९,६०६		
घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरू							
३०८	२३४,३७४	३,३९,४००		३,६२,७७४	३,७२,४७४	३,२५६,२००	
उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय							
३०८०००११	४८,०२१	९,०००		१३,८,०२१	५३,०२१	८५,०००	
उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय							
३०८०००१२	११८,४९१			११८,४९१	११८,४९१		
जलस्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरू							
३०८०००१३	२८,८७६			२८,८७६	२८,८७६		
भूमिगत जलस्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरू							
३०८०००१४	२५,८८०			२५,८८०	२५,८८०		
सिंचाई व्यवस्थापन कार्यालयहरू							
३०८०००१५		९०१,२००		९०१,२००	५८,३००	८४२,९००	
मसौला तथा वैकल्पिक प्रविधिमा आधारित सघन सिंचाई कार्यक्रम							
३०८०००१६		४३७,९००		४३७,९००	३,०००	४३४,९००	
भूमिगत स्यालो तथा डिपट्युवेल सिंचाई कार्यक्रम							
३०८०००१७		१५,५००		१५,५००		१५,५००	
जलासय निर्माण तथा पोखरी संरक्षण कार्यक्रम							
३०८०००१८		४०२,९००		४०२,९००	६२,९००	३४०,०००	
सिंचाई आयोजना मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्यक्रम							
३०८०००१९	१३,१०६	७८,०००		९१,१०६	१०,१०६	८१,०००	
उर्जा विकास कार्यक्रम							
३०८०००२०		५१७,०००		५१७,०००	१२,०००	५०५,०००	
जल उत्पन्न प्रकल्प न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम							
३०८९,१२०		८,०००		८,०००		८,०००	
राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)							
३०८९,१२१		१२४,०००		१२४,०००		१२४,०००	
नदी नियन्त्रण(संघ शसर्त अनुदान)							
३०८९,१२२		४४२,०००		४४२,०००		४४२,०००	
मर्मत सभार आयोजनाहरू(संघ शसर्त अनुदान)							
३०८९,१२३		४३,०००		४३,०००		४३,०००	
समृद्ध तराई मधेस सिंचाई विशेष कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)							
३०८९,१२४		४८,४००		४८,४००		४८,४००	
भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युवेल सिंचाई आयोजना(संघ शसर्त अनुदान)							
३०८९,१२५		२८६,५००		२८६,५००		२८६,५००	
मसौला सिंचाई आयोजना(संघ शसर्त अनुदान)							
३११	२६८,१९७	३४२,९१०		६११,१०७	५११,१०७	१००,०००	
कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय							
३११०००११	५२,८९२	२४,९६०		७७,८५२	७७,८५२		
कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय							
३११०००१२	५०,९००	२६,५००		७७,४००	७७,४००		
बालअधिकार तथा सामाजिक न्याय कार्यक्रम							
३११०००१३	६८,५०५	९,२००		७७,७०५	७७,७०५		
लैंगिक सशक्तिकरण तथा मूलप्रवाहीकरण कार्यक्रम							
३११०००१४	९५,९००	२८२,२५०		३७८,१५०	२७८,१५०	१००,०००	
भाषा तथा संस्कृति कार्यक्रम							

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	३,१५९,०१४	२४४,०७१		३,४०३,०८५	२,५६३,५८५	८३९,५००	
३१२०००११ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	७७,७१३	१२,२१०		८९,९२३	८९,९२३		
३१२०००१२ कृषि उत्पादन, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कार्यक्रम	५७०,६०३	१२,०००		५८२,६०३	५८२,६०३		
३१२०००१३ स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम	३५३,९१५			३५३,९१५	१६,४१५	३३७,५००	
३१२०००१४ मत्स्य विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३०,०७१	१,७००		३१,७७१	३१,७७१		
३१२०००१५ भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन कार्यक्रम	३९,०६०	७,०००		४६,०६०	४६,०६०		
३१२०००१७ अभियानमुखि (मिसन) कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यक्रम	१४७,४७५			१४७,४७५	१३९,९७५	७,५००	
३१२०००१८ कृषि तथा पशुपन्छी स्रोत तथा प्रविधि सेवा टेवा विस्तार कार्यक्रम	५७२,९६७			५७२,९६७	५६४,४६७	८,५००	
३१२०००१९ कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उद्योग, यन्त्र तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	३१५,३७७	८२,९००		३९८,२७७	२७८,२७७	१२०,०००	
३१२०००२० युवा लक्षित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७७,७०६	२,०००		७९,७०६	७९,७०६		
३१२०००२१ पशुपन्छी विकास तथा पशु स्वास्थ्य नियमन कार्यक्रम	९४,१६१	१,५००		९५,६६१	९५,६६१		
३१२०००२२ कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सीप विकास तालिम कार्यक्रम	२५,३८८			२५,३८८	२५,३८८		
३१२०१०११ कृषि विकास निर्देशनालय	२६,२८५	९,८०		२७,१६५	२७,१६५		
३१२०१०१२ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	१२,९३८	२,७००		१५,६३८	१५,६३८		
३१२०१०१३ माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला	१३,३६४	७,३७०		२०,७३४	२०,७३४		
३१२०१०१४ विउ विजन प्रयोगशाला	१९,५७७	४,५९८		२४,१७५	२४,१७५		
३१२०१०१५ बाली संरक्षण प्रयोगशाला	८,९४३	५,७११		१४,६५४	१४,६५४		
३१२०१०१६ कृषि ज्ञान केन्द्रहरु	१५२,२४२	३९,२६०		१९१,५०२	१९१,५०२		
३१२०२०११ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	२२,०५७	८,४५०		३०,५०७	३०,५०७		
३१२०२०१२ पशु सेवा तालिम केन्द्र	१२,१५९	४,१४०		१६,२९९	१६,२९९		
३१२०२०१३ कुखुरा विकास फार्म	३५,५९०	३,३२०		३८,९१०	३८,९१०		
३१२०२०१४ मत्स्य विकास केन्द्र	९,८६२	४,७०५		१४,५६७	१४,५६७		
३१२०२०१५ भेटिन्टरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञान केन्द्रहरु	१३१,४१२	३७,३९५		१६८,८०७	१६८,८०७		
३१२०२०१६ एकिकृत कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यालयहरु	४४,१४९	६,१३२		५०,२८१	५०,२८१		
३१२९११२० कृषि विकास रणनीति अतुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम(संघ शसर्त अनुदान)	६,०००			६,०००		६,०००	

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

मन्त्रालय	बजेट			वैदेशिक
	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	
३१२९.११२१	२८३,२००		२८३,२००	२८३,२००
प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिककरण परियोजना(संघ शासत अनुदान)				
३१२९.११२२	५७,९००		५७,९००	५७,९००
कृषि (संघ शासत अनुदान)				
३१२९.११२३	१८,९००		१८,९००	१८,९००
पशु सेवा (संघ शासत अनुदान)				
३१४	२६७,७५८	४०४,७५०	६७२,५०८	६७२,५०८
आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय				
३१४०००११	५९,८६८	३,०००	६२,८६८	६२,८६८
आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय				
३१४०००१२	१०२,६९०	२२,५००	१२५,१९०	१२५,१९०
विपद् व्यवस्थापन तथा सूचना र सञ्चार क्षेत्रको प्रवर्द्धन				
३१४०००१३	३०,२००	३७९,२५०	४०९,४५०	४०९,४५०
सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा व्यवस्थापन				
३१४६१०११	७५,०००		७५,०००	७५,०००
सूचना तथा संचार प्रविधि प्रतिष्ठान				
३२९	८६०,८०१	१,००६,७४३	१,२७१,१२३	५२४,०२१
वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय				
३२९.०००११	६५,२१७	२,२००	६७,४१७	६७,४१७
वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय				
३२९.०००१२	३१,४६०	२३३,६४०	२६५,१००	२६५,१००
वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम				
३२९.०००१३	१,२००	६०,२८०	६१,४८०	६१,४८०
जडिबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार विकास कार्यक्रम				
३२९.०००१४	१,०००	१८२,७४३	१८३,७४३	१८०,२४३
भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम				
३२९.०००१५		४०,०००	४०,०००	४०,०००
वन क्षेत्र भित्रका खोल्सा खोल्सी व्यवस्थापन कार्यक्रम				
३२९.०००१६	६,६००	१४,३००	२०,९००	२०,९००
वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन कार्यक्रम				
३२९.०००१७		७०,७००	७०,७००	७०,७००
वन उद्यम र पर्यावरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम				
३२९.०००१८		१८८,५००	१८८,५००	१८८,५००
कृषि वन तथा वृहत्तर हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम				
३२९.०१०११	१७,७८९	८८०	१८,६६९	१८,६६९
वन निर्देशनलय				
३२९.०१०१२	५२८,७५१	३९,०००	५६७,७५१	५६७,७५१
डिभिजन वन कार्यालयहरु				
३२९.०१०१३	२०,४००	२००	२०,६००	२०,६००
भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु				
३२९.०२०११	७,१८६	८००	७,९८६	७,९८६
वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र				
३२९.११२०	४,४००	८,०००	१२,४००	१२,४००
नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम(संघ शासत अनुदान)				
३२९.११२१	६०,०००		६०,०००	६०,०००
सम्बुद्धिका लागि वन(संघ शासत अनुदान)				
३२९.११२२	९७,९९८		९७,९९८	९७,९९८
वन तथा भू-संरक्षण (संघ शासत अनुदान)				
३२९.११२३	१,०००	८६,०००	८७,०००	८७,०००
राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शासत अनुदान)				

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष :- २०७८/७९

		बजेट					
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
३२९९.११२४		५०,५००		५०,५००		५०,५००	
	जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम(संघ शासत अनुदान)						
३२९९.११२५	१७,८००	४,०००		२१,८००		२१,८००	
	जडिबुटी विकास कार्यक्रम(संघ शासत अनुदान)						
३२९९.११२६		२५,०००		२५,०००		२५,०००	
	वातावरण (संघ शासत अनुदान)						
३३७	१७०,३८२	८,९७७,४००		९,०९७,७८२	४,७१२,२९९	४,३८५,४८३	
	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय						
३३७०००११	५२,६९८	६६,२५०		११८,९४८	६८,९४८	५०,०००	
	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय						
३३७०१०११	१२,९३०	५४,५००		६७,४३०	६७,४३०		
	यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय						
३३७०१०१२	१०४,७५४	३२,८००		१३७,५५४	१३७,५५४		
	पूर्वाधार विकास कार्यालयहरु						
३३७०१०१३		६,९७०,३५०		६,९७०,३५०	४,०८४,४२५	२,८८५,९२५	
	सडक तथा पुल निर्माण कार्यक्रम						
३३७०१०१४		८११,६००		८११,६००	३५३,९४२	४५७,६५८	
	सडक, पुल मर्मत सुधार तथा सडक सुरक्षा कार्यक्रम						
३३७९.११२६		५,०००		५,०००		५,०००	
	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरु(संघ शासत अनुदान)						
३३७९.११२७		३८५,८००		३८५,८००		३८५,८००	
	संभावित रणनीतिक सडकहरु(संघ शासत अनुदान)						
३३७९.११२८		३३५,१००		३३५,१००		३३५,१००	
	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरु(संघ शासत अनुदान)						
३३७९.११२९		१,०००		१,०००		१,०००	
	बृहत लुम्बिनी चक्रपथ (लुम्बिनी-अहवा-विवापी-दुम्कीवास-गैडकोट-राम्दी-रिडी-तम्घास-सन्धीखर्क-गोरूसिंगे-तौलिहवा-लुम्बिनी)(संघ शासत अनुदान)						
३३७९.११३०		२५,०००		२५,०००		२५,०००	
	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम(संघ शासत अनुदान)						
३३७९.११३१		२४०,०००		२४०,०००		२४०,०००	
	स्थानीय स्तरका सडकयुल तथा सामुदायिक पहुच सुधार परियोजना(संघ शासत अनुदान)						
३४७	३२२,९८५	५,६४४,३८६		५,९६७,३७१	२,९२१,९२७	३,०४५,४४४	
	पर्यटन, ग्रामिण तथा सहरी विकास मन्त्रालय						
३४७०००११	११३,४५०	१४९,६५०		२६३,१००	१२२,१००	७१,०००	
	पर्यटन, ग्रामिण तथा शहरी विकास मन्त्रालय						
३४७०१०११	६०,६६८	५,५००		६६,१६८	६६,१६८		
	भवन तथा शहरी विकास कार्यालयहरु						
३४७०१०१२		४९१,२००		४९१,२००	२६५,१००	२२६,१००	
	आवास व्यवस्था तथा वस्ती विकास कार्यक्रम						
३४७०१०१३		३६४,८००		३६४,८००	१७५,४००	१८९,४००	
	भवन तथा समाहल निर्माण कार्यक्रम						
३४७०१०१४		४५३,६००		४५३,६००	१६०,५००	२९३,१००	
	शहरी पूर्वाधार विकास कार्यक्रम						
३४७०१०१५		१०३,५००		१०३,५००	८५,९००	१८,६००	
	आवास, भवन मर्मत सुधार						
३४७०२०११	१०४,२९७	१५,५००		११९,७९७	११९,७९७		
	खानेपानी कार्यालयहरु						
३४७०२०१२		१,७१०,५८०		१,७१०,५८०	१,११३,३८६	५९७,१९४	
	सघन खानेपानी विकास आयोजना						

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

		बजेट					
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैशिक
३४७०२०१३		११४,१००		११४,१००	२९,६५०	८४,४५०	
३४७०२०१४		४३,२००		४३,२००	४३,२००		
३४७०२०१५		१०६,१०६		१०६,१०६	१०६,१०६		
३४७०३०११	१८,१२०	९,०००		२७,१२०	२७,१२०		
३४७०३०१२	२६,४४०	६५७,९५०		६८४,४००	५३६,५००	१४७,९००	
३४७९,११२०		२०,०००		२०,०००		२०,०००	
३४७९,११२१		२,०००		२,०००		२,०००	
३४७९,११२२		६६६,४००		६६६,४००		६६६,४००	
३४७९,११२३		२,०००		२,०००		२,०००	
३४७९,११२४		१,०००		१,०००		१,०००	
३४७९,११२५		२२८,३००		२२८,३००		२२८,३००	
३४७९,११२६		५००,०००		५००,०००		५००,०००	
३५०	१,९३३,२२९	८१४,८३०		२,७४८,०५९	१,३७३,८५९	१,३७४,७००	१६,५००
३५००००११	५६,११५	९,८००		६५,९१५	६५,९१५		
३५००००१४	६४२,६५०	३७२,९००		१,०१५,५५०	७७९,०५०	२३६,५००	
३५००००१८	१६०,७००	२३३,५५०		३९४,२५०	३९४,२५०		
३५००००१९	१९१,८००	१५,०००		२०६,८००	१,२००	२०५,६००	
३५००००२२	९०,४००	५००		९०,९००	४४,४००	४६,५००	
३५००००२३	१५,०००	१,०००		१६,०००		१६,०००	
३५००१०११	१९,८९९	१,४८०		२१,३७९	२१,३७९		
३५००१०१२	३९,९३६	४,६००		४४,५३६	४४,५३६		
३५००५०११	२१,६२९	१,५००		२३,१२९	२३,१२९		
३५०९,११२०	३२,४००			३२,४००		३२,४००	
३५०९,११२१	७,३००	१७,५००		२४,८००		२४,८००	
३५०९,११२२	१,९००			१,९००		१,९००	

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

मन्त्रालय		बजेट		वित्तिय		प्रदेश सरकार		संघ अनुदान		वैदेशिक	
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक	मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय
३५०९११२३	२,२००			२,२००				२,२००			
३५०९११२४	८०,१००	२०,०००		१००,१००				८५,६००			१४,३००
३५०९११२५	४१,२००			४१,२००				४१,२००			
३५०९११२६	५३०,०००	१३७,०००		६६७,०००				६६७,०००			
३७०	२,९८९,१०१	१,१०९,३२८		४,०९८,४२९	२,४७४,८२९	१,५०३,०००		४,०९८,४२९	२,४७४,८२९	१,५०३,०००	१२०,६००
३७००००११	३२,४०९	१६,०००		४८,४०९	४८,४०९			४८,४०९			
३७००००१२	३३१,९६९	२२८,४६६		५६०,४३६	४८२,९३६	७७,५००		५६०,४३६	४८२,९३६	७७,५००	
३७००००१३	६३७,८७२	८२०,०७६		१,४५७,९४८	९८२,५४८	४७५,४००		१,४५७,९४८	९८२,५४८	४७५,४००	
३७००१०११	२२,२१६	५७५		२२,७९१	२२,७९१			२२,७९१			
३७००१०१२	६६२,४५०	३,५३५		६६५,९८५	६६५,९८५			६६५,९८५			
३७००१०१३	१४१,९९४	३,०००		१४४,९९४	१४४,९९४			१४४,९९४			
३७००१०१४	७४,६००	२,४७५		७७,०७५	७७,०७५			७७,०७५			
३७००२०११	१२,५४८	१,४००		१३,९४८	१३,९४८			१३,९४८			
३७००३०११	१५,७९४	७,१००		२२,८९४	२२,८९४			२२,८९४			
३७००४०११	११,५४९	१,७००		१३,२४९	१३,२४९			१३,२४९			
३७०९११२०	२६,४००	२०,०००		४६,४००	४६,४००			४६,४००			
३७०९११२१	२९,६००			२९,६००	२९,६००			२९,६००			६,६००
३७०९११२२	६२,७,३००	५,०००		६३,२,३००	६३,२,३००			६३,२,३००	५,०००		११३,६००
३७०९११२३	६३,६००			६३,६००	६३,६००			६३,६००			
३७०९११२४	३४,०००			३४,०००	३४,०००			३४,०००			
३७०९११२५	७,५००			७,५००	७,५००			७,५००			
३७०९११२६	५,७००			५,७००	५,७००			५,७००			
३७०९११२७	५८,१००			५८,१००	५८,१००			५८,१००			
३७०९११२८	१०३,५००			१०३,५००	१०३,५००			१०३,५००			

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

		बजेट					
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
३७०९११२९	८९,६००			८९,६००		८९,६००	
आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम(संघ शासित अनुदान)							
३७१	२३०,८६२	१०९,८५०		३४०,७१२	३३९,७१२		१,०००
श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय							
३७१०००११	४८,५६८	९२,८००		१४१,३६८	१४१,३६८		
श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय							
३७१०००१२	१३४,४४२	५,८००		१४०,२४२	१४०,२४२		
यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु							
३७१०००१३	५,९५२	११,२५०		१७,२०२	१७,२०२		
यातायात व्यवस्था तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम							
३७१०००१४	४०,९००			४०,९००	४०,९००		
श्रम तथा रोजगार व्यवस्थापन कार्यक्रम							
३७११११२७	१,०००			१,०००			
रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम (संघ शासित अनुदान)							
३९१	२५,०८८	१३,६००		३८,६८८	३८,६८८		१,०००
प्रदेश योजना आयोग							
३९१०००११	२५,०८८	१३,६००		३८,६८८	३८,६८८		
प्रदेश योजना आयोग							
६०२	१,७७३,२०६	२५५,९९५		२,०२९,२०१	२,०२९,२०१		
अर्थ - विविध							
६०२००००१	१,०००			१,०००			
दण्ड जरिवाना फिर्ता (अदालतहरुको धरोटी फिर्ता समेत)							
६०२०००११	१,७७२,२०६	२५५,९९५		२,०२८,२०१	२,०२८,२०१		
भैरवी आउने - साधारण प्रशासन							
८०१	४,८४२,३९६			४,८४२,३९६	४,८४२,३९६		
स्थानीय तह							
८०१०५०३१	१३१,३१६			१३१,३१६	१३१,३१६		
बुटवल उपमहानगरपालिका							
८०१०५०३२	१०५,७४८			१०५,७४८	१०५,७४८		
घोराही उपमहानगरपालिका							
८०१०५०३३	७०,१३६			७०,१३६	७०,१३६		
तुल्सीपुर उपमहानगरपालिका							
८०१०५०३४	७७,८०१			७७,८०१	७७,८०१		
नेपालगञ्ज उपमहानगरपालिका							
८०१०५१०१	४७,२१०			४७,२१०	४७,२१०		
बर्दघाट नगरपालिका							
८०१०५१०२	४६,८७३			४६,८७३	४६,८७३		
रामग्राम नगरपालिका							
८०१०५१०३	४६,७५५			४६,७५५	४६,७५५		
सुनवल नगरपालिका							
८०१०५१०४	५५,७६०			५५,७६०	५५,७६०		
तिलोत्तमा नगरपालिका							
८०१०५१०५	४६,४२३			४६,४२३	४६,४२३		
देवदह नगरपालिका							
८०१०५१०६	४७,४२१			४७,४२१	४७,४२१		
लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका							
८०१०५१०७	४७,९३०			४७,९३०	४७,९३०		
सिद्धार्थनगर नगरपालिका							

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

मन्त्रालय		बजेट		वैदेशिक			
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
८०१०५१०८	४४,६९२			४४,६९२	४४,६९२		
८०१०५१०९	४९,०७४			४९,०७४	४९,०७४		
८०१०५११०	४६,८०९			४६,८०९	४६,८०९		
८०१०५१११	४८,२२१			४८,२२१	४८,२२१		
८०१०५११२	४७,०५७			४७,०५७	४७,०५७		
८०१०५११३	४५,९६३			४५,९६३	४५,९६३		
८०१०५११४	४७,१०७			४७,१०७	४७,१०७		
८०१०५११५	४४,१९८			४४,१९८	४४,१९८		
८०१०५११६	४६,२०८			४६,२०८	४६,२०८		
८०१०५११७	४५,२१६			४५,२१६	४५,२१६		
८०१०५११८	५०,५०७			५०,५०७	५०,५०७		
८०१०५११९	४४,५५७			४४,५५७	४४,५५७		
८०१०५१२०	४४,१९१			४४,१९१	४४,१९१		
८०१०५१२१	४५,३१६			४५,३१६	४५,३१६		
८०१०५१२२	४४,०९८			४४,०९८	४४,०९८		
८०१०५१२३	४४,६२०			४४,६२०	४४,६२०		
८०१०५१२४	४३,७१०			४३,७१०	४३,७१०		
८०१०५१२५	४५,७०१			४५,७०१	४५,७०१		
८०१०५१२६	६७,५७६			६७,५७६	६७,५७६		
८०१०५१२७	४७,३६८			४७,३६८	४७,३६८		
८०१०५१२८	४५,४४७			४५,४४७	४५,४४७		
८०१०५१२९	४६,३१४			४६,३१४	४६,३१४		
८०१०५१३०	४५,५१६			४५,५१६	४५,५१६		
८०१०५१३१	४६,५५४			४६,५५४	४६,५५४		
८०१०५१३२	४७,१३४			४७,१३४	४७,१३४		

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

		बजेट					
मन्त्रालय	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैदेशिक
८०१०५३०१	सुस्ता गाउँपालिका	५५,४८१			५५,४८१		
८०१०५३०२	पान्हीनन्दन गाउँपालिका	३५,४७३			३५,४७३		
८०१०५३०३	प्रतापपुर गाउँपालिका	३६,४६७			३६,४६७		
८०१०५३०४	सरावल गाउँपालिका	३५,७२७			३५,७२७		
८०१०५३०५	ओमसतिया गाउँपालिका	३५,६०५			३५,६०५		
८०१०५३०६	कन्चन गाउँपालिका	३५,५२५			३५,५२५		
८०१०५३०७	कोटहीमाई गाउँपालिका	३५,९८३			३५,९८३		
८०१०५३०८	गैडहना गाउँपालिका	३६,४७४			३६,४७४		
८०१०५३०९	मर्चवारी गाउँपालिका	३५,६७२			३५,६७२		
८०१०५३१०	मायादेवी गाउँपालिका	३६,५७६			३६,५७६		
८०१०५३११	रोहिणी गाउँपालिका	३५,६५७			३५,६५७		
८०१०५३१२	शुद्धोधन गाउँपालिका	३५,६०७			३५,६०७		
८०१०५३१३	सम्मरीमाई गाउँपालिका	३७,८४९			३७,८४९		
८०१०५३१४	सियारी गाउँपालिका	३५,९६६			३५,९६६		
८०१०५३१५	मायादेवी गाउँपालिका	३६,५७२			३६,५७२		
८०१०५३१६	यसोधरा गाउँपालिका	३५,६५३			३५,६५३		
८०१०५३१७	विजयनगर गाउँपालिका	३५,३७९			३५,३७९		
८०१०५३१८	शुद्धोधन गाउँपालिका	३६,९६८			३६,९६८		
८०१०५३१९	छत्रदेव गाउँपालिका	३४,५४४			३४,५४४		
८०१०५३२०	पाणिनी गाउँपालिका	३४,७००			३४,७००		
८०१०५३२१	मालारानी गाउँपालिका	३५,७८२			३५,७८२		
८०१०५३२२	तिनाउ गाउँपालिका	३३,८०५			३३,८०५		
८०१०५३२३	निस्ती गाउँपालिका	३३,२०८			३३,२०८		
८०१०५३२४	पूर्वखोला गाउँपालिका	३३,८५६			३३,८५६		
८०१०५३२५	बपानासकाली गाउँपालिका	३४,२६०			३४,२६०		

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष - : २०७८/७९

मन्त्रालय	बजेट				वैशिक	
	चालु	पूँजीगत	वित्तिय	जम्मा		प्रदेश सरकार
८०१०५३३६	३४,५५२			३४,५५२	३४,५५२	
८०१०५३३७	३४,०७६			३४,०७६	३४,०७६	
८०१०५३३८	३३,७२८			३३,७२८	३३,७२८	
८०१०५३३९	३४,६९०			३४,६९०	३४,६९०	
८०१०५३४०	३३,९७७			३३,९७७	३३,९७७	
८०१०५३४१	३३,६७५			३३,६७५	३३,६७५	
८०१०५३४२	३४,९९५			३४,९९५	३४,९९५	
८०१०५३४३	३४,९८८			३४,९८८	३४,९८८	
८०१०५३४४	३६,९४४			३६,९४४	३६,९४४	
८०१०५३४५	३६,६७८			३६,६७८	३६,६७८	
८०१०५३४६	३४,०६२			३४,०६२	३४,०६२	
८०१०५३४७	३४,०३७			३४,०३७	३४,०३७	
८०१०५३४८	३६,५४९			३६,५४९	३६,५४९	
८०१०५३४९	३४,३८७			३४,३८७	३४,३८७	
८०१०५३५०	३४,६६८			३४,६६८	३४,६६८	
८०१०५३५१	३४,९९४			३४,९९४	३४,९९४	
८०१०५३५२	३४,९०७			३४,९०७	३४,९०७	
८०१०५३५३	३४,३५२			३४,३५२	३४,३५२	
८०१०५३५४	३२,६३७			३२,६३७	३२,६३७	
८०१०५३५५	३३,७६२			३३,७६२	३३,७६२	
८०१०५३५६	३३,३६९			३३,३६९	३३,३६९	
८०१०५३५७	३४,५०२			३४,५०२	३४,५०२	
८०१०५३५८	३३,८३२			३३,८३२	३३,८३२	
८०१०५३५९	३३,६९६			३३,६९६	३३,६९६	
८०१०५३६०	३३,०५५			३३,०५५	३३,०५५	

बजेट उपशीर्षकगत वर्गिकरण तथा स्रोत प्रस्तावित
आर्थिक वर्ष :- २०७८/७९

मन्त्रालय	बजेट			वित्तिय	जम्मा	प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	वैशिक
	चालु	पूँजीगत	चासु					
८०१०५३५१	सुनिल स्मृति गाउँपालिका	३४,४५४			३४,४५४	३४,४५४		
८०१०५३५२	ऐरावती गाउँपालिका	३४,०५५			३४,०५५	३४,०५५		
८०१०५३५३	गौमुढी गाउँपालिका	३४,१५३			३४,१५३	३४,१५३		
८०१०५३५४	क्षिमरुक गाउँपालिका	३४,५७९			३४,५७९	३४,५७९		
८०१०५३५५	नौबिहिनी गाउँपालिका	३४,६१६			३४,६१६	३४,६१६		
८०१०५३५६	मल्लरानी गाउँपालिका	३३,५४३			३३,५४३	३३,५४३		
८०१०५३५७	माण्डवी गाउँपालिका	३३,१६९			३३,१६९	३३,१६९		
८०१०५३५८	सरुमारानी गाउँपालिका	३३,५१६			३३,५१६	३३,५१६		
८०१०५३५९	गढवा गाउँपालिका	८१,७७०			८१,७७०	८१,७७०		
८०१०५३६०	दंशीशरण गाउँपालिका	३४,१५३			३४,१५३	३४,१५३		
८०१०५३६१	बंगलाचुली गाउँपालिका	३४,२३५			३४,२३५	३४,२३५		
८०१०५३६२	बबई गाउँपालिका	३४,६२६			३४,६२६	३४,६२६		
८०१०५३६३	राजपुर गाउँपालिका	३४,३४२			३४,३४२	३४,३४२		
८०१०५३६४	राप्ती गाउँपालिका	३६,१६२			३६,१६२	३६,१६२		
८०१०५३६५	शान्तिनगर गाउँपालिका	३४,४८५			३४,४८५	३४,४८५		
८०१०५३६६	खजुरा गाउँपालिका	५७,१२९			५७,१२९	५७,१२९		
८०१०५३६७	जानकी गाउँपालिका	३५,५३९			३५,५३९	३५,५३९		
८०१०५३६८	डुडुवा गाउँपालिका	३५,३३८			३५,३३८	३५,३३८		
८०१०५३६९	नरैनापुर गाउँपालिका	३४,९८२			३४,९८२	३४,९८२		
८०१०५३७०	बैजनाथ गाउँपालिका	३७,४५६			३७,४५६	३७,४५६		
८०१०५३७१	रासिसोनारी गाउँपालिका	३७,७४७			३७,७४७	३७,७४७		
८०१०५३७२	गेरुवा गाउँपालिका	३५,४५९			३५,४५९	३५,४५९		
८०१०५३७३	बढैयाताल गाउँपालिका	३६,७४२			३६,७४२	३६,७४२		
८०१०५८०१	स्थानीय तह अनुदान	३०८,०९८			३०८,०९८	३०८,०९८		
	कुल जम्मा	१८,४८८,१०६	२२,४७१,५९४		४०,९५९,७००	२५,२३८,१०२	१५,९९९,२९८	५२२,३००

अनुसूची ४: आ.व. २०७८/७९ को लागि प्राथमिकता तथा रणनीति संकेतको आधारमा बजेट बाँडफाँट

(रु. हजारमा)

संकेत	प्राथमिकता	रकम	प्रतिशत
P1	पहिलो प्राथमिकता	३८७३७०००	९४.५७
P2	दोस्रो प्राथमिकता	२२२२७००	५.४३
	कुल जम्मा	४०९५९७००	१००

संकेत	रणनीति	रकम	प्रतिशत
०१	कृषि, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी आर्थिक वृद्धि	९६२५७४४	२३.५०
०२	भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार	१७६२९८८६	४३.०२
०३	गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य विस्तार गरी मानवीय पूँजी निर्माण	६०५०२१२	१४.७७
०४	सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक समता प्रवर्द्धन	२६९२७१६	६.५७
०५	प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलित विकास	१९६८९३३	४.८१
०६	विधिको शासन कायम गर्दै सुशासन प्रत्याभूति	२२८९४११	५.५९
०७	प्राकृतिक स्रोत तथा उत्थानशीलता	३९६८९८	०.९७
०८	सुशासन, प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता	३१३९००	०.७७
	कुल जम्मा	४०९५९७००	१००

अनुसूची ५: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को लैंगिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको व्यय अनुमान

(रु. हजारमा)

निकाय	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश सभा	०	०	२६,००,७५	२६,००,७५
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	५,४५,२७	५,४५,२७
२१६ मुख्य न्यायाधिकाको कार्यालय	०	०	१,१७,४०	१,१७,४०
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३१,१८,००	२१,००	२४,०२,८३	५५,४१,८३
३०५ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	१५,४२,८०	१,५२,२५	१४,३८,३३	३१,३३,३८
३०७ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	०	१८,५८,५०	२३,४३,३१	४२,०१,८१
३०८ उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	८२,७९,००	१,५९,७०,९१	१,२०,३७,८३	३,६२,८७,७४
३११ कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५३,३२,५५	०	७,७८,५२	६१,११,०७
३१२ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	१,०२,१५,६८	१,९९,०३,९९	३९,११,१८	३,४०,३०,८५
३१४ आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	०	५३,४६,४०	१३,७८,६८	६७,२५,०८
३२९ वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	२१,७७,००	३७,११,९८	१,२७,८६,४६	१,८६,७५,४४
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	७२,६९,००	२६,५०,००	८,१०,५८,८२	९,०९,७७,८२
३४७ पर्यटन, ग्रामिण तथा सहरी विकास मन्त्रालय	१,५१,८४,९७	३,२७,४०,८६	१,१७,४७,८८	५,९६,७३,७१
३५० शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२,५९,९९,१५	१४,६२,४४	१९,००	२,७४,८०,५९
३७० स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	३,६८,३३,५४	४१,५०,७५	०	४,०९,८४,२९
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	४,०९,००	१५,८४,४४	१४,१३,६८	३४,०७,१२
३९१ प्रदेश योजना आयोग	०	०	३,८६,८८	३,८६,८८
६०२ अर्थ - विविध	०	२,०२,८२,०१	१०,००	२,०२,९२,०१
८०१ स्थानीय तह	४,५३,४२,९८	०	३०,८०,९८	४,८४,२३,९६
कुल जम्मा	१६,१७,०३,६७	१०,९८,३५,५३	१३,८०,५७,८०	४०९,५९,७००

संकेत	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१६,१७,०३,६७	३९.४८
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१०,९८,३५,५३	२६.८२
३	तटस्थ	१३,८०,५७,८०	३३.७०

द्रष्टव्यः लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट छुट्टयाईएका आधारहरू

बजेटका प्रत्येक क्रियाकलाप लैङ्गिक दृष्टिले कता उन्मुख छ भनी निक्क्यौल गर्न निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ :

(क) महिलालाई ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप

(ख) महिलालाई २० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि तर ५० प्रतिशत भन्दा कम लाभ पुग्ने क्रियाकलाप

(ग) महिलालाई २० प्रतिशत भन्दा न्यून लाभ पुग्ने क्रियाकलाप

उपरोक्तानुसार प्रतिशत निकाल्दा देहायका क्रियाकलापहरूको सूचकहरूका आधारमा मूल्यांकन गरी सो मूल्यांकन का आधारमा प्राप्त हुने नतिजा बमोजिम लैङ्गिक बजेटलाई वर्गीकरण गरिएको छ।

- प्रत्यक्ष लाभ
- अप्रत्यक्ष लाभ
- तटस्थ

क्र. सं.	सूचक	प्रतिशत
१	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयनमा महिला सहभागिता	२०
२	महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि	२०
३	कार्यक्रममा महिलाहरूको लागि लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता -अन्य लक्षित वर्गका कार्यक्रममा समेत	३०
४	महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि	२०
५	महिलाहरूको समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी	१०
	जम्मा	१००

अनुसूची ६ : वार्षिक कार्ययोजना

आषाढ १ देखि श्रावण १ गते भित्र निम्न खाका अनुसारको प्रत्येक मन्त्रालयले वार्षिक कार्ययोजना तयार गर्नुपर्ने छ।

रु. एक करोड भन्दा माथि संचालन हुने योजनाहरूको कार्ययोजना विवरण।

क्र. सं.	बजेट/कार्यक्रम	योजना संख्या	बजेट (करोडमा)	प्रमुख क्रियाकलाप	प्रतिफल सूचक	वार्षिक लक्ष्य	कार्यान्वयन			जिम्मेवार निकाय	कैफियत	
							प्र. चौ.	द्वि. चौ.	तृ. चौ.			
१												
२												
३												
४												
५												

अनुसूची ७ : प्रति एकाई लागत अनुमान

(यस अनुसूची संघिय सरकारले प्रकाशित गरेको मध्यमकालिन खर्च संरचना (आ.ब.२०७५/७६-२०७७/७८) बाट साभार गरिएको हो ।)

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
कृषि वन तथा भुमि सुधार			
रासायनिक मल			अन्तराष्ट्रिय मूल्य र विनिमय दर तथा ओभरहेड खर्चको आधारमा औषत लागत
युरिया	मे.टन.	४२	
डी.ए.पी.	मे.टन.	५८.१२	
पोटास	मे.टन.	४१.३५	
प्रांगारिक मल			बजारमा उपलब्ध विभिन्न ब्रान्ड तथा गुणका प्रांगारिक मलको औषत मुल्यको आधारमा
कम्पोस्ट (धुलो)	क्विन्टल	१.५ देखि २	
कम्पोस्ट (दानादर)	क्विन्टल	२ देखि २.५	
भर्मिकम्पोष्ट	क्विन्टल	२.५ देखि ३	
बीउ			
धान	क्विन्टल	२.१	विभिन्न खाद्यान्न बिउहरुको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
गहुँ	क्विन्टल	३.१	
मकै	क्विन्टल	२.४	
तरकारीको उन्नत बीउ	के.जी.	२.८६	
तरकारीको मूल बीउ	के.जी.	१.९७	विभिन्न खाद्यान्न बिउहरुको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
दलहन बीउ	क्विन्टल	८.१	
तेलहन बीउ	क्विन्टल	९	
फलफुल तथा तरकारी बिरुवा			
कलमी बिरुवा	गोटा	०.०४१	विभिन्न फलफुल बिरुवाहरुको सरकारी मुल्यको औषतको आधारमा
विजु बिरुवा	गोटा	०.०२२	
फलफुलको कटिंग बिरुवा	गोटा	०.०१९	
जमिनको तरकारी बिरुवा	गोटा	०.००१	
साना कृषि यन्त्रहरु			
मिनी टिलर	गोटा	४० देखि १५०	
पावर टिलर	गोटा	१५० देखि १८०	
रिपर	गोटा	१८० देखि माथि	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
पशुपन्छी			
चिलिंग भ्याट ३००० लिटर	संख्या	४००	
चिलिंग भ्याट २००० लिटर	संख्या	३००	
चिलिंग भ्याट १००० लिटर	संख्या	२००	
बाख्रा वितरण	गोटा	७	
बाख्राको खोर निर्माण	गोटा	६	
ड्युल प्रपोजका कुखुराका चल्ला	गोटा	०.०६	
कुखुराको खोर निर्माण	गोटा	६	
बंगुरको पाठापाठी वितरण	गोटा	५	
खोर निर्माण सहयोग	संख्या	१०	
गाई भैसी लाई सुत्केरी भत्ता	संख्या	२.५	
सहकारी तथा गरिबी निवारण			
सहकारी शिक्षा र प्रशिक्षण	वटा	७५००	
सहकारी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	वटा	७५००	
सहकारी संघ संस्थाको रणनीतिक योजना तर्जुमा तालिम, १५ दिने	वटा	७५००	
सहकारी व्यवसाय प्रवर्धन तालिम, १५ दिने	वटा	७५००	
सहकारी नेतृत्व तथा व्यवस्थापनविकास तालिम. १५ दिने	वटा	७५००	
शिक्षा तथा बिज्ञान प्रविधि			
कक्षा कोठा निर्माण	वटा	८००	
कक्षा कोठाको सबलीकरण	प्रति ब्लक	१५००	
पाठ्यपुस्तक विकास	प्रति बिषय	३००	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	१५	
शिक्षक तालिम दश दिने	प्रति सहभागी	२०	
छोटो अबधिको तालिम ३९० घण्टे	प्रति सहभागी	२१	
संदर्भ सामग्री विकास	प्रति बिषय	२५०	
सेवाकालिन तालिम ३० दिने	प्रति सहभागी	५५	
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या			
१५ शैया अस्पताल	वटा	१५००००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
जिल्ला अस्पताल	वटा	३०००००	
एक्सरे मेशिन (साधारण)	वटा	५००	
एक्सरे मेशिन (डिजिटल)	वटा	२०००-१००००	
सिटी स्क्यान मेशिन	वटा	३०००	
एम आर आइ मेशिन	वटा	५०००	
खानेपानी			
प्रति आयोजना (विकास चरण)		१०००	
प्रति आयोजना (कार्यान्वयन चरण)		५५००	
खानेपानी उत्पादन वृद्धि	प्रतिएम एल डी	३२६००	
ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि जग्गा अधिग्रहण	रोपनी	६१००	
युवा तथा खेलकुद			
युवा प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्वरोजगार व्यवसायको बिमा	वटा	३.२५	
खेलकुदका प्रदेश प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्काउट तथा विपद व्यवस्थापन तालिम संचालन	जना	१२.५	
प्रदेशमा रंगशाला निर्माण	वटा	२००००००	
कबर्ड हल निर्माण	वटा	६००००	
पौडी पोखरी निर्माण	वटा	२३००००	
महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक			
बृद्ध बृद्धालाई आश्रय प्रदान	जना	१९	
लैंगिक सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई तालिम	पटक	१००	
प्रदेशस्तरीय अपांगता स्याहार केन्द्र स्थापना	जिल्ला	३००	
प्रदेश स्तरीय जेष्ठ नागरिक मैत्री आश्रम	जना	२७७	
सिमान्तकृत महिलाहरुलाई उद्यमशीलता कार्यक्रम संचालन	जना	४६.६६	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
श्रम तथा रोजगार			
व्यवसायिक तथा सीपविकास तालिम	पटक	६००	
बालश्रम उन्मुलन चेतना मुलक कार्यक्रम	पटक	१२००००	
भौतिक पुर्बाधार तथा यातायात			
पिच सडक	कि. मि.	५००००-१०००००	डबल लेन
ग्रावेल सडक	कि.मि.	५०००-१००००	डबल लेन
पुल	प्रति मि.	१०००-२०००	डबल लेन
उर्जा जलश्रोत तथा सिंचाई			
मूल नहर तथा संरचना निर्माण कार्य	कि. मि.	१७२५	
सर्भिस सडक निर्माण	कि.मि.	२०००	
मूल नहर निर्माण कार्य	कि. मि.	४२०००	
नहर प्रणाली रिमोडलिंग गर्ने कार्य	कि. मि.	८२५००	
शाखा उपशाखा नहर निर्माण कार्य	कि. मि.	२०००	
सिंचित क्षेत्र बचावट कार्य	कि. मि.	४००००	
सिंचित क्षेत्र विकास कार्य	हे.	३००	
नहर संचालन तथा मर्मत	प्र.श.	१५००	
सर्भिस रोद मर्मत तथा बचावट कार्य अन्वेषण डिप ट्युबेल निर्माण तथा पम्प टेस्ट	कि. मि.	५००	
ग्राउन्ड वाटर मनिटरिंग	संख्या	०.९७	
वाटर क्वालिटी अध्ययन	वटा	३००	
जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अध्ययन	वटा	३००	
तटबन्ध निर्माण	कि. मी.	१५००००	

अनुसूची : ८ प्राथमिकीकरणको खाँका

क) मन्त्रालयहरूले नीतिगत प्राथमिकता अनुरूप मापदण्ड निश्चित गर्ने

प्रत्येक मन्त्रालयले प्रस्तावित हरेक कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि निम्न लिखित तालिका भर्नुपर्दछ।

तालिका १ : मन्त्रालयहरूले नीतिगत प्राथमिकता अनुरूप मापदण्ड

सैद्धान्तिक पक्षहरू		सैद्धान्तिक पक्षहरू तथा महत्वको आधारमा तर्क लेख्नुहोस।	स्कोर १-४
बिषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	१. प्रथम आवधिक योजनासँग मिल्ने रणनीति	१. २.	
	२. रणनीतिक योजनासँग मिल्ने रणनीति	१. २	
	३. मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक बजेटसँग मिल्ने रणनीति	१. २	
	४. दिगो विकासका लक्ष्यहरूमा योगदान पुर्याउने	१. २	
	५. सामाजिक समावेशी र लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान	१. २	
		कूल स्कोर:	

नोट : स्कोरको लागि : १ — न्यून, २ — सामान्य, ३ — उत्तम, ४ — अति उत्तम

माथिको तालिकाबाट प्राप्त हुने स्कोर अनुसार कार्यक्रमको नाम र स्कोर तल देखाएझैं बिषय क्षेत्रगत तालिका बनाइन्छ।

तालिका २ : बिषय क्षेत्रगत तालिका

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	स्कोर	अनुमानित लागत
१			
२			
३			
४			
५			

नोट : स्कोरको लागि : १ — न्यून, २ — सामान्य, ३ — उत्तम, ४ — अति उत्तम

माथिको तालिका तयार गरी प्रस्तावित कार्यक्रम योजना आयोग समक्ष पेश गरिन्छ ।

ख) प्रदेश योजना आयोगले गर्ने मूल्याङ्कन

माथिको तालिका नं. १ र २ अनुरूपको ढाँचामा मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट प्राप्त कार्यक्रम/आयोजनाहरूलाई तलको तालिका बमोजिम योजना आयोगले मूल्याङ्कन गर्दछ।

तालिका ३ : प्रदेश योजना आयोगले गर्ने मूल्याङ्कन

सैद्धान्तिक पक्षहरू		मापदण्ड	स्कोर (छ, छैन)
आर्थिक तथा वित्तीय क्षमता मूल्यांकन	वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण र वास्तविकता	वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण र वास्तविकता	
		आवश्यकता र तर्कसंगतताको वास्तविकता	
		परियोजनाको प्रतिफल र औचित्यता	
	परियोजनाको विकल्पहरू र वित्तीय विश्लेषण	विकल्पहरू प्रस्तुत गरिएको र उपयुक्त तर्कसहितको छनौट	
		वित्तीय विश्लेषण र लागत लाभ विश्लेषणको बोध	
	परियोजनाको आकार प्रविधि र वित्तीय क्षमता	परियोजनाको आकार समय सिमाको उपयुक्तता	
		कार्यान्वयनको प्रविधि विधिको उपयुक्तता	
		कुल लागत, श्रोतको निश्चितता र वित्तीय सामर्थताको अवस्था	
	वातावरणीय एवम् सामाजिक प्रभाव	वातावरणीय प्रभाव विश्लेषण र न्यूनीकरण योजनाको तयारी	
		सामाजिक —स्थानीय समुदाय पर्न सक्ने आर्थिक प्रभावको विश्लेषण र उनीहरूको स्वीकार्यता	
अन्य नकारात्मक प्रभावको विश्लेषण र न्यूनीकरण गर्ने योजनाको तयारी			
चालु खर्चमा प्रभाव	लाग्ने चालु खर्चको पहिचान र प्रक्षेपण गरिएको		
पूँजी निर्माणमा वृद्धि	भविष्यको मर्मत सम्भारको खर्चको पहिचान प्रक्षेपण		
जोखिम मूल्यांकन	परियोजना कार्यान्वयनमा जोखिम	सम्भावित सबै जोखिमहरूको विश्लेषण भए/नभएको	
		उपरोक्त जोखिमहरू न्यूनीकरण गर्ने पर्याप्त उल्लेख गरिएको	
	परियोजना सम्भाव्यता तथा विस्तृत परियोजना डिजाइन	सम्भाव्यता अध्ययन गरिएको र आन्तरिक तथा बाह्य मूल्याङ्कन गरिएको	
		विस्तृत परियोजना डिजाइन गरिएको र मूलाङ्कन गरिएको	
	परियोजनाको व्यवस्थापन र तयारीको अवस्था	परियोजना कार्यान्वयन योजना र म्यानुअल तयार गरिएको	
		खरिद योजना तयार भएको	
		अन्य सम्बन्धित निकाय वा क्षेत्रसँग स्थापित गरिएको र सम्पन्न भएको	
		परियोजना कार्यान्वयन पूर्वको सम्पूर्ण मन्जुरी पुरा भए/नभएको	
	वित्तीय व्यवस्थापन मन्जुर भएको		

ग) आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीको अध्यक्षतामा रणनीतिक प्राथमिकीकरण गर्ने समितिले गरेको प्राथमिकीकरणको मूल्याङ्कन विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र :

तालिका ४ : रणनीतिक प्राथमिकीकरण गर्ने समितिले गरेको प्राथमिकीकरणको मूल्याङ्कन

क्र.सं.	प्राथमिकता दिनुका आधार	छनौट भएका कार्यक्रम तथा परियोजना
१.		
२.		
३.		
४.		

नियमित तथा विकास कार्यक्रम तथा आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

(क) विकास आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

प्रदेश सरकारका मन्त्रालय र निकायहरू अन्तर्गत सञ्चालन हुने विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताको मापदण्ड अनुसार चयनमा परेका (P1) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन्। चयन नभएका (P2) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी आयोजना बैकमा प्रदेश योजना आयोगले तयार गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ। विकास आयोजना प्राथमिकीकरण गर्न समग्र विषय क्षेत्रलाई ५ क्षेत्रमा वर्गिकरण गरिएको छ।

तालिका ५ : विकास आयोजना प्राथमिकीकरण गर्न समग्र विषय क्षेत्रहरू

क्र. सं.	प्रमुख क्षेत्रहरू	उपक्षेत्रहरू
१	आर्थिक	अर्थ, उद्योग, बाणिज्य, पर्यटन, बन, बिज्ञान तथा बातावरण
२	कृषि, भुमि व्यवस्था तथा सहकारी	कृषि, भुमि व्यवस्था, पशुपन्छी, मत्स्यपालन, जडिबुटी, सहकारी, खाद्य सुरक्षा
३	पूर्वाधार क्षेत्र	सडक, खानेपानी तथा सरसफाई, उर्जा, शहरी विकास, भवन आवास तथा बस्ती विकास, सिंचाई
४	सामाजिक क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला तथा बालबालिका, युवा तथा खेलकुंद, भाषा कला साहित्य तथा संस्कृति, सम्पदा संरक्षण, जनसंख्या तथा बसाईसराई, गुठि व्यवस्थापन
५	आन्तरिक मामिला तथा कानुन र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	आन्तरिक मामिला तथा कानुन, श्रम तथा रोजगारी, तथ्यांक, विपद व्यवस्थापन, सूचना तथा प्रविधि, आम संचार, मानव संशाधनको विकास

विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्नको लागि ६ वटा सामान्य आधार र २ वटा क्षेत्रगत आधारहरू तय गरी सामान्य आधारलाई कूल ७० अंक र क्षेत्रगत आधारलाई कूल ३० अंक राखिएको छ। कार्यक्रमलाई P1 र P2 गरी २ वटा प्राथमिकता क्रममा वर्गिकरण गरिएको छ।

तालिका नं. ६ विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता क्रम

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
		आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समावेशी आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्तमा योगदान पुर्याउने	प्रादेशिक तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा योगदान पुर्याउने	विकासका लक्ष्यहर प्रासिमा योगदान पुर्याउने	समावेशीकरण तथा लैङ्गीकरणमा योगदान पुऱ्याउने क) क्षेत्रीय समावेशीकरण (५) (ख) सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गीकरणमा योगदान पुऱ्याउने (५)	सहभागिता क) नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह/लाभग्राही (ख) स्थानीय सरकार (ग) निजी क्षेत्र	आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लागने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्य	आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्रासिमा योगदान	विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्रासिमा योगदान	कूल प्रासांक = (प्रासांक X भारको जोड) / ३ x १००			
		१५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०			
	भार (%)	३	३	३	३	३	३	३	३				
	पूर्णाङ्क *												

विकास कार्यक्रमको अंक प्रदान गर्ने प्रावधान :

प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा – अति उत्तम: ३ अंक

अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा – उत्तम : २ अंक

कम वा सामान्य योगदान गरेमा – सामान्य : १ अंक

योगदान नपुर्याएमा : ० अंक

विकास कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्दा कूल प्रासांक ७५ वा सो भन्दा बढि अंक आएमा पहिलो (P1) र ७५ भन्दा कम अंक आएमा दोश्रो (P2) मा राखिनेछन् । P2 मा परेका विकास कार्यक्रमहरु प्रोजेक्ट बैकमा जानेछन् ।

(ख) नियमित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकताका आधारहरू

तालिका नं. ७ : नियमित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकताका क्रम

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
क्र. सं.	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	जनतालाई प्रत्यक्ष सेवा प्रदान गर्ने सहयोग गर्ने	सुशासन कायम गर्न योगदान पुर्याउने	राजस्व वृद्धि गर्न सहयोगी कार्यहरू	विकास कार्यमा योगदान पुर्याउने	मानव संसाधन विकास, वातावरण संरक्षण र क्षेत्रीय सन्तुलनमा योगदान पुर्याउने	कुल प्राप्ति	प्राथमिकता क्रम	रणनीतिक स्तम्भ	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	गरीबी संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत	१५
	पूर्ण	५	५	५	५	५								
	अंक गणनाको नमूना	३.५	२	२	१	२	१०.५	P2						

माथिका प्राथमिकताका आधारहरूलाई निम्नानुसारको भार प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

१. अति उच्च सहयोग पुग्ने - ५
२. उच्च सहयोग पुग्ने - ३.५
३. सामान्य सहयोग पुग्ने - २
४. सहयोग नपुग्ने - ०

प्राथमिकता क्रम निर्धारणार्थ तोकिएको अंक

पहिलो प्राथमिकताको लागि न्यूनतम १७.५ अंक
दिसो प्राथमिकताको लागि न्यूनतम १० अंक
तेस्रो दिसो प्राथमिकताको लागि १० भन्दा अंक

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
मुकाम: बुटवल, नेपाल

फोन नं. :- ०७१-५५०००३, ५५००६३

Email :- info.moeap@lumbini.gov.np, moeap5.temp@gmail.com

Website :- moeap.lumbini.gov.np